

รายงาน
การขุดแต่งวัดวรเชษฐ
ต.บ้านป้อม อ.พระนครศรีอยุธยา
จ.พระนครศรีอยุธยา
ปีงบประมาณ 2539

เสนอ
สำนักงานโครงการนรประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

จัดทำโดย
ห้างหุ้นส่วนจำกัด สุรศักดิ์ก่อสร้าง

รายงาน
การขุดแต่งวัดวรเชษฐ
ต.บ้านป้อม อ.พระนครศรีอยุธยา
จ.พระนครศรีอยุธยา
ปีงบประมาณ 2539

เสนอ
สำนักงานโครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

จัดทำโดย
ห้างหุ้นส่วนจำกัด สุรศักดิ์ก่อสร้าง

อธิบดีกรมศิลปากร
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

คำนำ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการขุดแต่งและออกแบบบูรณะเพื่อการบูรณะโบราณสถานวัดวรเชษฐ(นอกเมือง) การขุดแต่งขุดค้นการทำผังรูปแปลนและรูปด้านและการวิเคราะห์รูปแบบเพื่อการบูรณะเริ่มงานเดือนเมษายน พ.ศ.2539 เสร็จเรียบร้อยในเดือนมีนาคม พ.ศ.2540

จากงานขุดแต่งและขุดค้นนั้นได้พบร่องรอยหลักฐานซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์อย่างมาก เป็นข้อมูลเปรียบเทียบกับข้อมูลเก่าที่ได้เคยศึกษากันมาสามารถสรุปเป็นความเห็นเดียวกันบ้างและต่างความเห็นกันบ้าง สิ่งก่อสร้างแต่ละหลังมีการสร้างแล้วมีการบูรณะเป็นลำดับหลายครั้ง บางครั้งจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทั้งหมด บางหลังก็บูรณะให้มั่นคงอย่างเดิมไม่เปลี่ยนรูปทรงให้ต่างไปจากเดิม กำแพงแก้วมีการสร้างทับซ้อนและขยายให้แนวกว้างขึ้นในบางช่วงเป็นต้น โบราณสถานวัดวรเชษฐ นี้มีการใช้งานตลอดมาตั้งแต่เริ่มสร้างและถูกทิ้งร้างเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาปี พ.ศ.2310 มีการจัดเตรียมวัสดุไว้ เช่น ปูนขาวเก็บไว้ภายในวิหารเพื่อการบูรณะเป็นต้น กระเบื้องที่ชำรุดหรือกระเบื้องเก่าใช้ถมเป็นรากฐานอาคาร อิฐปูพื้นลานมีลักษณะต่างกันเป็นแห่งๆ บางพื้นที่ใช้อิฐธรรมดาทั่วไปปู บางแห่งใช้อิฐเผาเฉพาะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสปู และที่พบจำนวนน้อยคือกระเบื้องปูพื้นเนื้อแกร่งรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเรียกได้ว่าเป็นกระเบื้องปูพื้นไม่ใช้อิฐใช้ปูเฉพาะพื้นภายในอาคาร

หวังว่ารายงานฉบับนี้คงจะเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าระดับหนึ่งสามารถนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่นเป็นประโยชน์ด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ต่อไป

ขอขอบคุณบรรพบุรุษ รุ่งรุจี คุณประทีป เพ็งตะโก คุณประพิศ ชูศิริ ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา ขอขอบคุณผู้เขียนบทความวิชาการทุกท่านที่ได้ใช้อ้างอิงในรายงานฉบับนี้

หจก.สุศักดิ์ก่อสร้าง

ผู้ดำเนินงาน

1.นายสุรศักดิ์ ธรรมรัช	ผู้จัดการห้างหุ้นส่วน จำกัด สุรศักดิ์ก่อสร้าง
2.นายสุรชัย ธรรมรัช	รองผู้จัดการห้างหุ้น ส่วนจำกัด สุรศักดิ์ ก่อสร้าง
3.นายพนพิพัฒน์ หอมหวาน	นักโบราณคดี
4.นางสาวกัลยาณี กิจโชติประเสริฐ	ผู้ช่วยนักโบราณคดี
5.นายกฤษฎา ตะก้อง	ช่างสำรวจ
6.นายเฉลิมชัย ตะก้อง	นักวิชาการช่างศิลป์
7.นายนพพล จัตุชัย	ช่างโยธา
8.นายวันศักดิ์ ศรีแก้ว	ช่างศิลปกรรม
9.นายมาศพงศ์ สาขำ	ช่างศิลปกรรม
10.นายฉัตรชัย จัตุชัย	ประสานงาน
11.คณะทำงานชุดแต่ง	ห้างหุ้นส่วนจำกัด สุรศักดิ์ก่อสร้าง

คณะกรรมการตรวจการจ้าง

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา
กรมศิลปากร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
ผู้ดำเนินงาน	ข
สารบัญ	ค-ฉ
บทนำ ความเป็นมาของโครงการ	1
บทที่ 1 การดำเนินงานชุดแต่งโบราณสถานและชุดค้นทางโบราณคดี	
1.1 ตำแหน่งที่ตั้ง	5
1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา	5
1.3 ประวัติการศึกษาด้านเอกสาร	6
1.4 สภาพปัจจุบันของโบราณสถาน	7
1.5 การวางผังหลุมชุดแต่งทางโบราณคดี	9
1.6 เทคนิคการชุดแต่งทางโบราณคดี	10
1.7 เทคนิคการชุดค้นทางโบราณคดี	10
1.8 การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูล	10
บทที่ 2 โบราณสถานภายหลังการชุดแต่ง	
2.1 สภาพโดยทั่วไปและลักษณะแผนผัง	11
2.2 ลักษณะโบราณสถานหลังการชุดแต่ง	11
2.3 เทคนิคการก่อสร้าง	14
บทที่ 3 โบราณวัตถุที่ได้จากการชุดแต่ง	
3.1 โบราณวัตถุที่เป็นองค์ประกอบทางสถานปัตยกรรม	22
3.1.1 ประเภทดินเผา	16
3.1.2 ประเภทปูนปั้น	17
3.1.3 ประเภทโลหะ เหล็ก ตะกั่ว	17
3.1.4 ประเภทไม้	17
3.1.5 ปูนขาว	17
3.2 โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา	
3.2.1 พระพุทธรูปประจำศาสนสถาน	17

3.2.2	พระพุทธรูปบูชา	18
	-ตำริค	
	-ปูนปั้น	
	-คินเผา	
	-หินทราย	
3.2.3	พระพิมพ์	18
	-คินเผา	
	-ตะกั่ว	
	-ตำริค	
3.2.4	รูปเคารพในศาสนาอื่น	19
3.3	โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้	19
3.4	โบราณวัตถุประเภทอาวุธ	20
3.5	ภาชนะคินเผาในประเทศ	20
3.6	ภาชนะคินเผาจากต่างประเทศ	21
3.7	แก้ว	27
บทที่ 4 การขุดคั่นทางโบราณคดี		
4.1	หลุมขุดคั่น 22 M	27
4.2	หลุมขุดคั่น 10 M	28
4.3	หลุมขุดคั่น 3 S	28
4.4	หลุมขุดทดสอบ 32 H	29
4.5	หลุมขุดทดสอบ 20 R	29
4.6	หลุมขุดทดสอบ 5 O	30
4.7	หลุมขุดทดสอบ 17 M และ 17 I	31
บทที่ 5 การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ		
5.1	ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและสถาปัตยกรรม	32
บทที่ 6 สรุป		
6.1	ลักษณะของสิ่งก่อสร้างทั่วไปและลักษณะชั้นคินทางโบราณคดี	34
บรรณานุกรม		35
ภาพถ่าย		36
แผนผัง		143

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่	1	บริเวณวัดวรเชษฐ(นอกเมือง)
แผนผังที่	2	ตารางผังหลุมขุดแต่งและขุดค้น
แผนผังที่	3	ผังชั้นดินที่ 1 หลุม 22 M
แผนผังที่	4	ผังชั้นดินที่ 2 หลุม 10 M
แผนผังที่	5	ผังชั้นดินที่ 3 หลุม 3 S
แผนผังที่	6	ผังชั้นดินที่ 4 หลุม 32 H
แผนผังที่	7	ผังชั้นดินที่ 5 หลุม 20 R
แผนผังที่	8	ผังชั้นดินที่ 6 หลุม 20 R
แผนผังที่	9	ผังชั้นดินที่ 7 หลุม 5 O
แผนผังที่	10	รูปผังพื้นปรากฏประธาน ก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	11	รูปผังพื้นปรากฏประธาน หลังขุดแต่ง
แผนผังที่	12	รูปผังพื้นปรากฏประธาน แบบสันนิษฐาน
แผนผังที่	13	รูปตั้งด้านทิศตะวันออกปรากฏประธานก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	14	รูปตั้งด้านทิศตะวันออกปรากฏประธาน แบบสันนิษฐาน
แผนผังที่	15	รูปผังพื้นเจดีย์ทรงปราสาท
แผนผังที่	16	รูปตั้งทิศตะวันออกเจดีย์ทรงปราสาท ก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	17	รูปผังและรูปตั้งเจดีย์ทรงปราสาท รูปสันนิษฐาน
แผนผังที่	18	รูปตั้งทิศตะวันออกเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ ก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	19	รูปตั้งทิศตะวันออกเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ หลังขุดแต่ง
แผนผังที่	20	รูปผังและรูปด้านเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ รูปสันนิษฐาน
แผนผังที่	21	รูปด้านและรูปผังเจดีย์ราย รูปสันนิษฐาน
แผนผังที่	22	รูปผังพื้นอุโบสถ ก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	23	รูปผังพื้นอุโบสถ หลังขุดแต่ง
แผนผังที่	24	รูปตั้งทิศตะวันตก,ทิศตะวันออก อุโบสถ ก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	25	รูปตั้งทิศตะวันตก,ทิศตะวันออก อุโบสถ หลังขุดแต่ง

แผนผังที่	26	รูปตั้งทิศตะวันตก,ทิศตะวันออก อุโบสถ รูปสัณนิษฐาน
แผนผังที่	27	รูปคัศคามขวาง อุโบสถ รูปสัณนิษฐาน
แผนผังที่	28	รูปตั้งทิศใต้,ทิศเหนือ อุโบสถ ก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	29	รูปตั้งทิศใต้,ทิศเหนือ อุโบสถ หลังขุดแต่ง
แผนผังที่	30	รูปตั้งทิศใต้,ทิศเหนือ อุโบสถ รูปสัณนิษฐาน
แผนผังที่	31	ฐานชุกชีในอุโบสถ ด้านทิศเหนือ
แผนผังที่	32	ฐานชุกชีในอุโบสถ ด้านทิศใต้
แผนผังที่	33	ฐานชุกชีในอุโบสถ ด้านทิศตะวันออก
แผนผังที่	34	ฐานชุกชีในอุโบสถ ด้านทิศตะวันตก
แผนผังที่	35	รูปผังพื้นวิหาร หลังขุดแต่ง
แผนผังที่	36	รูปตั้งทิศตะวันออก,ทิศตะวันตก วิหารก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	37	รูปตั้งทิศตะวันออก,ทิศตะวันตก วิหารหลังขุดแต่ง
แผนผังที่	38	รูปตั้งทิศตะวันออก,ตะวันตก วิหาร รูปสัณนิษฐาน
แผนผังที่	39	รูปคัศคามขวาง วิหาร รูปสัณนิษฐาน
แผนผังที่	40	รูปตั้งทิศเหนือ,ทิศใต้ วิหาร ก่อนขุดแต่ง
แผนผังที่	41	รูปตั้งทิศเหนือ,ทิศใต้ วิหารหลังขุดแต่ง
แผนผังที่	42	รูปตั้งทิศเหนือ,ทิศใต้ รูปสัณนิษฐาน
แผนผังที่	43	รูปตั้งทิศเหนือ, ใต้ และทิศตะวันออก,ตะวันตกขั้ม ประกำแพงแก้วรูปสัณนิษฐาน
แผนผังที่	44	รูปตั้ง หัวเม็ดกำแพงแก้ววิวัฒนาการครั้งที่ 1,2,3 รูปแบบ สัณนิษฐานแผนผังที่

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดให้สงวนที่ดินในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาไว้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ห้ามบุคคลถือสิทธิครอบครองมาตั้งแต่ พ.ศ. 2451

ต่อมาระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2486 รัฐบาลสมัยนั้นได้ตราพระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินและที่วัดร้างภายในกำแพงเมืองให้กระทรวงการคลังเพื่อปรับปรุงให้เป็นศูนย์กลางการค้าและการปกครอง กระทรวงการคลังได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดการขายที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินและที่วัดร้างให้แก่ราษฎร

กรมศิลปากรได้เริ่มประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานตั้งแต่ พ.ศ. 2478 และเริ่มขุดแต่งบูรณะโบราณสถานที่สำคัญๆ เช่น วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดพระราม มาตั้งแต่ พ.ศ. 2499

พ.ศ. 2510 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้มีโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเกาะเมืองและบริเวณใกล้เคียง โดยเขตที่เป็นอุทยานประวัติศาสตร์นั้นครอบคลุมพื้นที่ของเกาะเมืองประมาณ 70 % หรือ 6,000 ไร่เศษ แต่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่เนื่องจากความสับสนทางการเมือง

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2518 พื้นที่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเหลือเป็นเขตอุทยานประวัติศาสตร์เพียง 1,810 ไร่ กรมศิลปากรจึงได้ประกาศเขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตโบราณสถานโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2519 และได้พัฒนาเป็นโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ตั้งแต่ พ.ศ. 2525

ในปี พ.ศ. 2530 กรมศิลปากรได้จัดทำแผนแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาโดยใช้งบประมาณทั้งสิ้น 2,137 ล้านบาท ตามแผนงาน 8 แผนงานให้แล้วเสร็จในระยะเวลา 11 ปี และคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2536 ต่อมา มีการปรับปรุงแผนแม่บทอีกครั้งหนึ่งงบประมาณเพิ่มขึ้นเป็น 2,946.78 ล้านบาท

โบราณสถานทั้งหมดภายในเกาะเมืองและนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

มีจำนวนประมาณ 530 แห่ง แบ่งออกเป็น 7 เขต สำหรับแผนแม่บทฉบับดังกล่าวใช้สำหรับเขตที่ 1 คือพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาประมาณ 1,810 ไร่ ส่วนอีก 6 เขตจะดำเนินการทำแผนแม่บทต่อไป แต่หากใน 6 พื้นที่นั้นมีโบราณสถานสำคัญที่ควรจะได้รับ การอนุรักษ์เร่งด่วน นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาสามารถพิจารณาดำเนินการได้ก่อน

สำหรับวัดวรเชษฐ (นอกเมือง) เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ซึ่งยังเป็นข้อถกเถียงกันในวงวิชาการว่า จะเป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชหรือไม่ เพราะมีวัดที่ใช้ชื่อ "วรเชษฐ" เหมือนกัน 2 แห่ง แห่งหนึ่งอยู่ภายในตัวเมืองใกล้พระราชวังหลวง วัดนี้ขุดแต่งบูรณะแล้วและหลักฐานที่พบก็แสดงให้เห็นว่ามีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 22 ด้วย ดังนั้นหากมีการขุดค้น-ขุดแต่ง เพื่อศึกษาทางโบราณคดีที่วัดวรเชษฐ (นอกเมือง) คงจะได้หลักฐานที่นำไปสู่การวิเคราะห์เรื่อง "วัดวรเชษฐ" ที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

อีกประการหนึ่งวัดวรเชษฐ (นอกเมือง) ตั้งอยู่กลางทุ่งประเทศนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาทางด้านทิศตะวันตกริมถนนสายอยุธยา- สุพรรณบุรี (ทางหลวงหมายเลข 3263) สภาพโบราณสถานยังคงมีพระปรางค์และเจดีย์ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทำให้วัดนี้โดดเด่นเป็นจุดสังเกตประจำเมืองที่เห็นได้ชัดเจนสำหรับผู้เดินทางผ่านไปมา เช่นเดียวกับเจดีย์วัดใหญ่ ไชยมงคลเป็นจุดสังเกตด้านทิศตะวันออก และเจดีย์ภูเขาทองเป็นจุดสังเกตด้านทิศเหนือ

ปัจจุบันมีสำนักสงฆ์มาตั้งอยู่ในพื้นที่โบราณสถานด้านทิศใต้ และได้ก่อสร้างอาคารหลายหลังเบียดชิดโบราณสถาน ซึ่งเป็นการทำลายโบราณสถานให้เสื่อมค่า และทำให้สภาพแวดล้อมด้านศิลปกรรมในพื้นที่โบราณสถานเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ไม่เหมาะสมก่อให้เกิดทัศนสะอูจาด เกิดภาพที่ไม่ชวนมอง

งานที่ควรจะทำต่อเนื่องหลังจากการอนุรักษ์วัดวรเชษฐ คือการอนุรักษ์แนวถนนโบราณ ถนนเส้นนี้คงจะสร้างขึ้นเพื่อเป็นทางเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดวรเชษฐโดยเฉพาะ แนวถนนเริ่มจากริมน้ำเจ้าพระยา(ระหว่างวัดราชพลีกับวัดกษัตริราช) ตรงสู่วัดวรเชษฐ ถนนกว้างราว 20 เมตร ถมดินสูงอาจปูด้วยอิฐ ปัจจุบันแนวถนนเส้นนี้บางส่วนถูกแนวถนนใหม่สร้างทับ บางส่วนถูกประชาชนบุกรุกเข้าไปสร้างที่พักอาศัย การดำเนินการอาจจะต้องย้ายแนวถนนปัจจุบันให้พ้นเขตถนนโบราณและเขตเขชบ้านเรือนราษฎรซึ่งจะต้องทำแผนในระยะต่อไป

2.วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมไว้ซึ่งโบราณสถานอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ต่อไป

2.2 เพื่อสงวนรักษาไว้ให้เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ เป็นแหล่งศึกษาด้านโบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปะและสถาปัตยกรรม

2.3 เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีเพื่อการศึกษาและอ้างอิงต่อไป

2.4 เพื่อป้องกันการพังทลาย การบุกรุกทำลายโบราณสถาน

2.5 เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.6 เพื่อเป็นการส่งเสริมนโยบายด้านการท่องเที่ยว และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นตามเป้าหมายของรัฐบาลโดยส่วนรวม

3.เป้าหมาย

3.1 ขุดค้นทางโบราณคดี ขนาด 3X3 เมตร ลึกประมาณ 3 เมตร จำนวน 3 หลุม

3.2 ขุดแต่งโบราณสถาน พื้นที่ 8,095 ตารางเมตร ลึกประมาณ 0.30 เมตร

3.3 ดำรงรักษาสภาพโบราณสถานก่อนขุดแต่ง ทั้งผังบริเวณและผังโบราณสถานทุกองค์ แสดงรูปแปลน และรูปด้านทั้ง 4 ด้าน โดยต้องทำตามสภาพและสัดส่วนจริง(MEASUREMENT)

3.4 ดำรงรักษาหลังการขุดแต่ง ทั้งผังบริเวณและผังโบราณสถานทุกองค์ แสดงรูปแปลนและรูปด้านทั้ง 4 ด้าน โดยต้องทำตามสภาพและสัดส่วนจริง(MEASUREMENT)

3.5 ทำแบบสันนิษฐานทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานทุกองค์

3.6 ออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถาน

3.7 ออกแบบเพื่อการปรับปรุงภูมิทัศน์

3.8 รายงานการขุดค้นขุดแต่งทางโบราณคดี

3.9 เสริมความมั่นคงโบราณสถานเฉพาะส่วนที่เกรงว่าจะเป็นอันตราย

4.สภาพปัจจุบัน

วัดวรเชษฐดั่งอยู่ริมถนนสาขอชุธา - สุพรรณบุรี (นอกเกาะเมืองด้านทิศตะวันตก) โบราณสถานประกอบด้วย พระปรางค์ประธาน เจดีย์ วิหาร พระอุโบสถ และแนวกำแพงแก้ว โบราณสถานอยู่ในสภาพค่อนข้างสมบูรณ์กว่า 70 % และมีขนาดใหญ่มาก ปัจจุบันมีสำนักสงฆ์ไปตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

5.การดำเนินงาน

ใช้วิธีจ้างเหมาประกวดราคาที่สำนักงานโครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

6.ระยะเวลาปฏิบัติงาน

ประมาณ 12 เดือน (มกราคม - ธันวาคม 2539)

7.ผลที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของชาติ

7.2 สามารถศึกษาลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมของโบราณสถานได้อย่างชัดเจนซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ และสถาปัตยกรรม

7.3 ช่วยค้ำยันโบราณสถานรวมทั้งเสริมความมั่นคงในส่วนที่จะพังทลายให้คงอยู่อย่างมั่นคงแข็งแรงสืบไป

7.4 ช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโบราณสถานให้ดูสวยงาม และเป็นการกำหนดขอบเขตโบราณสถานให้ชัดเจนขึ้นป้องกันการบุกรุกที่โบราณสถาน

7.5 สร้างทัศนคติและความเข้าใจอันดีงามในการอนุรักษ์โบราณสถานให้กับประชาชนโดยทั่วไป

7.6 ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจที่จะให้ทั้งความรู้และความสวยงามกับนักท่องเที่ยวทั่วไป

7.7 ช่วยสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลที่ให้ช่วยพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย

7.8 ช่วยพัฒนาสภาพชีวิตสังคมและเศรษฐกิจให้กับประชาชนในบริเวณที่ตั้งโบราณสถานโดยทางอ้อม

บทที่ 1

การดำเนินงานขุดแต่งโบราณสถานและขุดค้นทางโบราณคดี
วัดวรเชษฐ์เดิมมีชื่ออย่างไรไม่ปรากฏหลักฐาน วรเชษฐ์อาจเป็นชื่อที่เรียก
ใหม่และมีอีกหลายชื่อ เช่น วัดทุ่งประเทศ วัดวรเชตุเทพบำรุง วัดป่าแก้ว และวัด
วรเชษฐ์เทศาราม

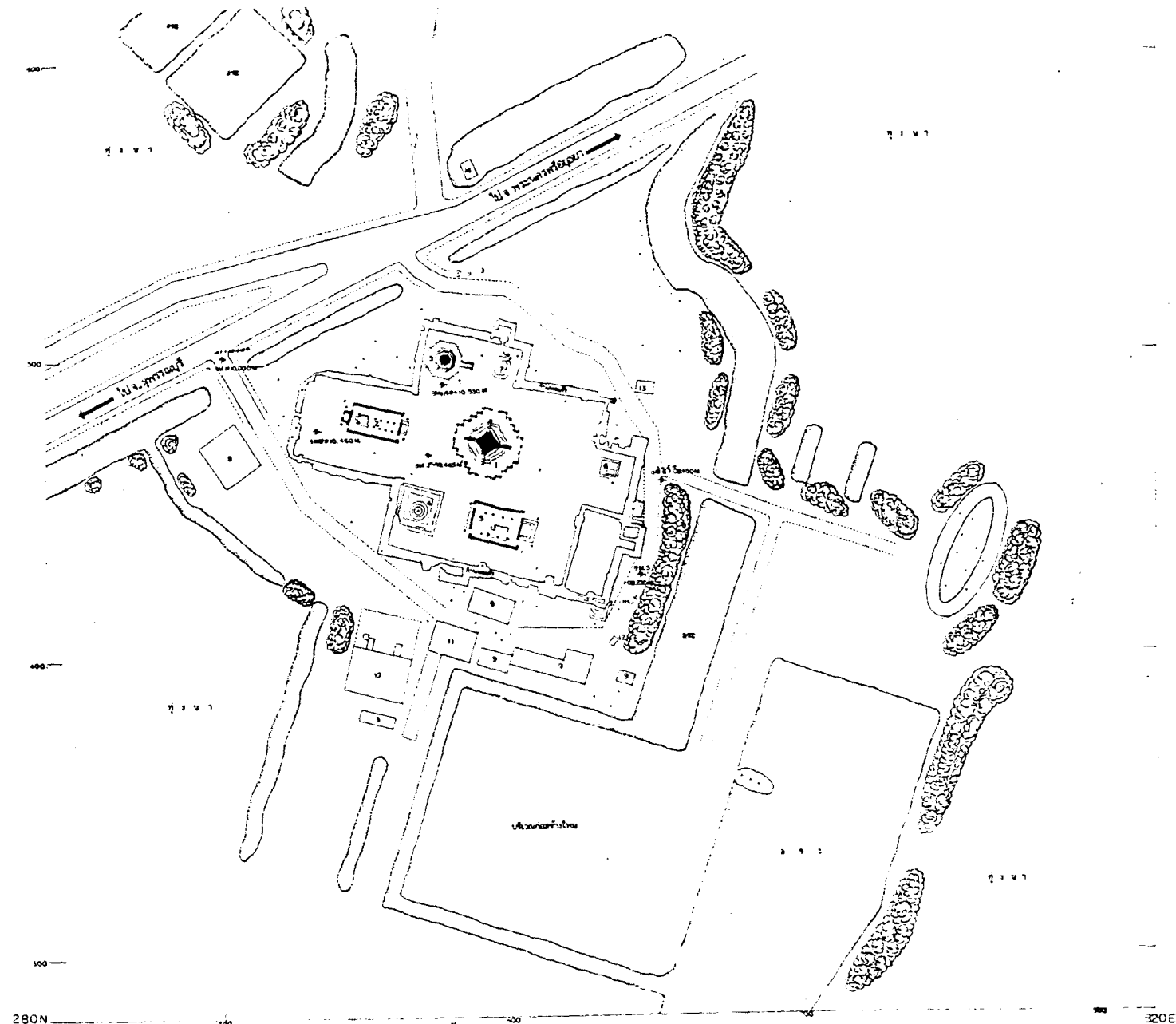
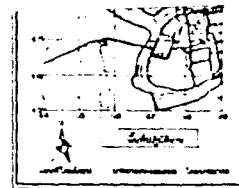
1.1 ตำแหน่งที่ตั้งวัดวรเชษฐ์ (แผนผังที่ 1) ตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านทุ่งประเทศ ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถานที่บริเวณใกล้เคียงคือ วัดท่ากระรอกปรากฏชื่ออยู่ในทำเนียบที่ตั้งค่ายของพม่าอยู่ทางด้านทิศเหนือ วัดไชยวัฒนารามอยู่บริเวณทางด้านตะวันออก วัดกะซ่ายและวัดสุเรนทร์ร้างอยู่ทางด้านทิศใต้ ส่วนทางทิศตะวันตกนั้นมีเส้นทางต่อไปถึงบ้านค่ายสีตุก และบ้านแพน อำเภอเสนา

การเดินทางจากตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาหรือเกาะเมืองอยุธยาเริ่มจากสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปตามถนนอยุธยา - สุพรรณบุรี (ทางหลวงหมายเลข 3263) ประมาณ 2 กิโลเมตรจะมองเห็นโบราณสถานวัดวรเชษฐ์ทางซ้ายมืออยู่ติดกับถนน

1.2 ประวัติการทำงานที่ผ่านมา วัดวรเชษฐ์ มีสิ่งก่อสร้างสำคัญ คือ พระปรางค์ประธาน เป็นลักษณะของวัดที่พระมหากษัตริย์โปรดให้สร้าง แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างในสมัยใด จดหมายเหตุการเดินทางของชาวต่างชาติและพงศาวดารทุกฉบับก็ไม่ได้กล่าวจะถึงวัดวรเชษฐ์ การกำหนดอายุสมัยของการเริ่มสถาปนาวัด และการสร้างเพิ่มเติมหรือการบูรณะซ่อมแซมจึงต้องอาศัยหลักฐานจากสิ่งก่อสร้างที่เหลืออยู่เท่านั้น

วัดวรเชษฐ์ เป็นวัดร้างตลอดมาตั้งแต่ พ.ศ. 2310 ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ยังไม่เคยได้รับการบูรณะ สภาพสิ่งก่อสร้างโดยทั่วไปจึงผุพัง ถูกถล่มรอบขุดทำลายจนเสียหายเหมือนกับโบราณสถานทั่วไปที่ปล่อยทิ้งร้างไว้อย่างนี้ อิฐโบราณสถานและดินรอบบริเวณถูกคัดและขนย้ายไปมาก

สำนักงานอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีโครงการขุดแต่งและ

Legend	
1	Building
2	Gate
3	Wall
4	Path
5	Field
6	Water
7	Forest
8	Mountain
9	Bridge
10	Other
11	...
12	...
13	...
14	...
15	...
16	...
17	...
18	...
19	...
20	...

Site Information	
Name of the site	
Location	
Date of survey	
Surveyor	
Scale	
Unit	
Notes	

Site Description	
Area	
Perimeter	
Volume	
Weight	
Length	
Width	
Height	
Depth	
Temperature	
Humidity	
Wind speed	
Air pressure	
Soil moisture	
Vegetation	
Wildlife	
Human activity	
Other	

Site Summary	
Overall status	
Recommendations	
Conclusion	
References	
Appendix	
Bibliography	
Index	
Glossary	
Footnotes	
End of report	

รูปผังบริเวณวัดธรรม (นอกเมือง)

ออกแบบบูรณะเพื่อการบูรณะขึ้นโดยเริ่มขุดแต่งในเดือน เมษายน 2539 ถึงเดือน มีนาคม 2540 พร้อมกับการศึกษาโครงสร้างเพื่อออกแบบบูรณะและจะได้ทำการบูรณะให้คงทนต่อไป การขุดแต่งครั้งนี้หวังว่าจะได้พบหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อโบราณคดีและประวัติศาสตร์อย่างมาก

1.3 การศึกษาทางด้านเอกสาร นักวิชาการหลายกลุ่มได้เข้ามาศึกษาจากซากเหลือโบราณสถานแล้ววิเคราะห์สรุปความคิดเห็นแตกต่างกันไป เช่น

อาจารย์ประยูร อุตุชาฎะ (น. ณ ปากน้ำ) ได้เคยเดินทางมาสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2510 ศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและลักษณะของลวดลายสิ่งก่อสร้าง กล่าวว่าวัดวรเชษฐนาคจะเป็นวัดป่าแก้วที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ให้สร้างขึ้น มีสิ่งก่อสร้างคือปรางค์เป็นประธานของวัด(ภาพที่ 1- 11) ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของตัวเมือง มีถนนทางเดินเริ่มจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปถึงวัดระยะทางประมาณ 2 -3 กิโลเมตร(ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา, น. ณ ปากน้ำ, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, พ.ศ. 2529, หน้า 150)

อาจารย์สันติ เล็กสุขุม ได้เข้ามาศึกษารูปแบบลวดลายปูนปั้นกล่าวไว้ว่าเจดีย์เพิ่มมุมมีรูปแบบที่ควรจะสร้างขึ้นในปลายพุทธศตวรรษที่ 21 และมีวิวัฒนาการเป็นเจดีย์ย่อมุมในภายหลัง เจดีย์ทรงปราสาทของวัดวรเชษฐ์(ภาพที่ 20-31)มีลวดลายปูนปั้นรูป ดอกจอกก้านแบ่ง ลายพันธุ์พฤกษา ดอกประดิดุฐ เป็นต้น เป็นลักษณะของลายที่มีวิวัฒนาการในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 22 (ลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย พ.ศ. 2172 - 2310, สันติ เล็กสุขุม, บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งจำกัด, พ.ศ. 2532, หน้า 34)

พระราชพงสาวดารมีกล่าวไว้ว่าเมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) สถาปนากรุงศรีอยุธยาเรียบร้อยแล้วจึงสถาปนาวัดพุทไธสวรรย์ ในสถานที่อยู่เดิม และในปี พ.ศ. 1900 ทรงพระกรุณาให้ขุดศพเจ้าแก้วเจ้าไทยที่เป็นอหิวาตกโรคตายขึ้นเผาแล้วให้สถาปนาพระเจดีย์และวิหารเป็นพระอารามให้ชื่อว่า วัดป่าแก้ว ทรงสถานที่ปลงศพนั้น(พระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, กรมหลวงวงศาธิราชสนิท, สำนักพิมพ์คลังวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 7, พ.ศ. 2516, หน้า 113) ชื่อวัดป่าแก้วของกรุงศรีอยุธยาจึงมีปรากฏตั้งแต่แรกเริ่มสถาปนาขึ้น

ในพงสาวดารทำให้การขุดหลวงหาวัดกล่าวว่า พม่าตั้งค่ายรอบกรุง ทางด้านตะวันตกของตัวเมืองมีค่ายวัดวรเชษฐ์ ค่ายบ้านป้อม คอยโจมตีทัพไทยที่ออกไปต่อสู้ทางด้านทิศเหนือนั้นมีพระยาเพชรบุรีเป็นทัพหน้าฝ่ายไทยกับพระยาตากสิน(พระยากำแพงเพชร)คอยต่อสู้ทางด้านนี้ ทัพเรือของพม่าก็เข้ามามากำพระยาเพชรบุรีตาย

พระยาตากสินนั้นหนีไปได้(คำให้การขุนหลวงหาวัด,กรมศิลปากร,สำนักพิมพ์คลัง
วิชา,พิมพ์ครั้งที่ 2 ,พ.ศ. 2515 ,หน้า 434 - 437)

บันทึกของชาวฮอลันดามีกล่าวถึงชื่อวัดวรเชษฐว่า เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม
2180 เดินทางเรือข้ามฝั่งไปท่องเที่ยววนนอกเมืองมาถึงวัดวรเชษฐ์(BOERETTIET) ทำ
เสียงดังถูกพระไล่ออกจากวัดแล้วไปมีเรื่องกับเจ้าชายที่มีวังอยู่ใกล้ๆ กับวัดนั้นจนถึง
กับมีเรื่องฟ้องร้องกัน(เอกสารฮอลันดาสัมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2151 - 2163 และ
2167 - 2185 ,นันทา สุตกุล แพล,กรมศิลปากรพิมพ์, พ.ศ. 2513)

1.4 สภาพปัจจุบันของ โบราณสถาน โบราณสถานขาคการดูแลจึงทรุด
โทรมคูพังเป็นกองอิฐทับถมมากรวมทั้งมีการลักลอบขุดเจาะทำลาย พื้นดินนอก
กำแพงแก้วรอบๆ โบราณสถานถูกตัดออกไปทำให้เนินโบราณสถานเป็นเนินสูงขึ้น
อีก สภาพของโบราณสถาน คือ

พระปรางค์(ภาพที่ 1 - 11) เป็นปรางค์ก่ออิฐ โครงสร้างภายในที่เห็นจาก
ช่องลักลอบขุดเจาะเป็นการก่ออิฐไม่สอปูนอาจจะสอด้วยขางไม้หรือกาธรรมชาติ
ผนังภายนอกหรือผิวนอกฉาบปูน ได้พบตะปูสังฆวานรหรือตะปูปลิงจำนวนมาก
เป็นตะปูเกาะยึดปูนหรือลวดลายปูนปั้นเข้ากับอิฐ ลวดลายปูนปั้นนั้นหลุดร่วงหมด
ไม่มีปรากฏอยู่บนพระปรางค์เลย โครงสร้างโดยทั่วไปยังมีอยู่ค่อนข้างสมบูรณ์ถึงแม้
จะมีรอยแตกแยก หรือรอยลักลอบขุดแต่ก็ยังไม่เสียรูปทรง ฐานประทักษิณชั้นล่างมี
ระเบียงมีพนักรอบปรางค์สูงประมาณ 1.50 เมตร พนักพังทลายมากแต่ก็ยังปรากฏ
ร่องรอยให้เห็นอยู่ครบ พนักพนักด้านนอกเจาะช่องเล็กๆ เป็นระยะตลอดคงใช้เป็นที่
ตั้งประทีปไฟ(ภาพที่ 5) พื้นลานประทักษิณรอบๆ ปรางค์มีก้อนอิฐทับถมหนาแน่น
สูงประมาณเกือบเท่าระดับพนักรอบฐานประทักษิณ ตรงกลางแต่ละด้านของปรางค์
มีบันไดทางขึ้นทั้ง 4 ด้านเริ่มจากลานที่เป็นพื้นอิฐชั้นล่างไปสู่ลานประทักษิณขึ้นไป
จนถึงเรือนธาตุที่มีซุ้มประตูทางเข้าด้านตะวันออก ด้านอื่นๆ นั้นเป็นซุ้มจรนนำ สอง
ข้างบันไดด้านตะวันออกมีโพรงหรือช่องลักลอบขุดลึกเข้าไปในปรางค์(ภาพที่ 7)
เหนือบันไดขึ้นไปเป็นประตูทางเข้าไปภายในปรางค์ เหนือกรอบประตูยังมีไม้ทับ
หลังอยู่ ซุ้มหน้าบันประตูไม้เหลืลวดลายประดับเหลือแต่อิฐที่ก่อเป็นกรอบหน้าบัน
จากประตูเข้าไปเป็นช่องทางเดินเข้าไปลึกประมาณ 3 เมตรซุ้มเพดานโค้งแหลม พื้น
ภายในเรือนธาตุกลางปรางค์เป็นหลุมเหวลึกลงไปมีดินมาก ไม่มีบันไดทางขึ้นลง ด้าน
บนเป็นเพดานสูงที่ก่ออิฐเหลื่อมกันขึ้นไปยังมีไม้เพดานอยู่ ยอดปรางค์เหนือ หน้าบัน
เรือนธาตุขึ้นไปเป็นลวดลายกรอบหน้าบันซุ้มวิมานที่ทำลือกันขึ้นไป 5 ชั้นจึงถึงยอด
นภศูล ฐานประทักษิณเป็นฐานเหลี่ยมย่อมุมไม้ 20 มีเสาเหลี่ยมย่อมุมไม้ห้าวเสาทรง

มณฑล (ภาพที่ 4) ทั้งสองข้างบันไดทางขึ้นและแต่ละมุมเหลี่ยมย่อมุมไม้ฐานประทักษิณ ลานชั้นล่างมีคันทับถมเป็นพื้นตลอดทั้งลาน

อุโบสถ (ภาพที่ 41 - 61) ตั้งอยู่ด้านหลังปราสาทหรือด้านทิศตะวันตกของปราสาท เป็นอาคาร ก่ออิฐสอปูนและฉาบปูนรูปทรงสถาปัตยกรรมเป็นอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีมุขทั้งด้านหน้าและหลัง ลานด้านนอกเป็นพื้นคันทับถม ผนังด้านนอกมองเห็นเพียงชั้นฐานบัวคว่ำ ภายในอุโบสถมีอิฐและคันทับถมถึงระดับเหนือชั้นบัวคว่ำ ขนาดของอิฐที่ใช้ก่อสร้างวัดได้ 7X33X18 เซนติเมตร บางก้อน มีขนาดถึง 36X17X13 เซนติเมตร ด้านหน้าหรือด้านตะวันออกมีมุขชั้นลักษณะเหมือนเป็นฐานชุกชี ประตูทางเข้าด้านหน้ามี 2 ประตูสองข้างของฐานชุกชีหรือมุขชั้น ประตูด้านเหนือเหลืออยู่แค่ระดับฐานบัว ผนังอุโบสถด้านเหนือพังทลายลงเหลือเพียงชั้นฐานบัวหงาย ส่วนประตูด้านใต้ยังมีกรอบปรากฏอยู่ ไม้ทับหลังเหนือกรอบประตูยังมีอยู่ มีร่องรอยของการก่ออิฐเป็นกรอบและหน้าบันประตู ผนังด้านนี้เหลืออยู่จนถึงส่วนที่รองรับหลังคา และผนังอุโบสถด้านใต้ส่วนที่ติดกับด้านหน้าคงสภาพอยู่เกือบครึ่งหนึ่ง ส่วนของผนังมีร่องรอยเสาไม้เป็นตัวยึดโครงสร้างของผนังโดยใช้เสาไม้นอนยาวตลอดผนังแล้วก่ออิฐปิดเสาให้เป็นโครงยึดข้างในอิฐ ผนังด้านข้างนี้ไม่ปรากฏร่องรอยของหน้าต่าง มุขชั้นด้านหลังหรือด้านตะวันตกมีลักษณะเป็นมณฑป ผนังด้านหลังที่ติดกับอุโบสถนั้นพังทลายลงหมดมีแต่เพียงผนังด้านข้างทั้งสองไม่มีหน้าต่าง ด้านหน้ามณฑปหรือมุขชั้นมีประตูทางเข้าทางเดียวมีร่องรอยของเสากรอบประตูและหน้าบันเหนือกรอบประตู ผนังเหลืออยู่จนถึงส่วนที่รองรับหลังคาและยังมีชิ้นส่วนไม้รองรับชายคาติดอยู่กับผนัง ประตูทางเข้าอุโบสถ ด้านหลังสองข้างมณฑปเหลืออยู่เพียงระดับฐานบัวหงายเหนือขึ้นไปพังทลายหมด ภายในอุโบสถ มีก้อนอิฐทับถมอยู่ระดับเดียวกับผนังที่เหลืออยู่ มีร่องรอยของเสาแปดเหลี่ยมลึ้มกระจายอยู่ ด้านหน้าของชุกชีมีหลุมลึกกลอบขุดลึกถึงพื้นอุโบสถ และชุกชีมีร่องรอยลึกกลอบขุดเจาะทะลุเฉียงมีชิ้นส่วนของพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิ (มารวิชัย ภาพที่ 56) อยู่บนชุกชี

วิหาร (ภาพที่ 34 - 40) เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่ออิฐฉาบปูน ผนังทั้งสี่ด้านยังเหลืออยู่มาก มีลักษณะของฐานชุกชีก่อยื่นออกทั้งด้านหน้าและด้านหลังวิหาร เป็นลักษณะของมุข ทางด้านหน้าถูกซ่อมแซมเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปซึ่งผู้มีจิตศรัทธาซ่อมแซมขึ้นใหม่จากชิ้นส่วนที่มีอยู่เดิมในบริเวณโบราณสถาน ด้านหน้าและด้านหลังมีประตูทางเข้าด้านละ 2 ประตูสองข้างของชุกชีมีเหลือร่องรอยอยู่ ผนังเหนือกรอบประตูขึ้นไปพังทลาย ผนังวิหารด้านข้างเหลือค่อนข้างสมบูรณ์ขึ้นไป

จนถึงส่วนที่รองรับหลังคา ตรงกลางผนังมีช่องหน้าต่างด้านละ 1 ช่อง ภายในอาคาร
วิหารมีดินและอิฐทับถมมาก เสาภายในวิหารเป็นเสากลมใช้อิฐหน้าวัวก่อขึ้นไป
หลังคาพังลงหมด มีอิฐทับถมมาก ไม่ทราบตำแหน่งของซุกชีภายในวิหาร

เจดีย์ทรงระฆัง (ภาพที่ 12 - 19) ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของ
ปราสาท เจดีย์ก่ออิฐ ไม่สอปูนมีดินและอิฐทับถมมากถึงชั้นมาลัยลูกแก้วปากระฆังของ
เจดีย์ ฐานเจดีย์เหนือดินขึ้นมาผุกร่อนมาก เหนือฐานขึ้นไปคือบัวแบบปาละเป็นบัว
ปากระฆังและองค์ระฆังกลม ส่วนยอดตั้งแต่บัลลังก์ขึ้นไปพังลงแล้ว (ก่อนนี้
ประมาณปี พ.ศ.2526 ยังมีผู้พบเห็นส่วนยอดของเจดีย์นี้อยู่) ด้านทิศใต้ของเจดีย์มีชั้น
ส่วนของพระพุทธรูปหินทราย(ภาพที่ 97)กองอยู่มาก ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์มี
ฐานซุกชีที่ทำขึ้นใหม่ก่อฉาบปูนและทำเป็นพื้นซีเมนต์เรียบ

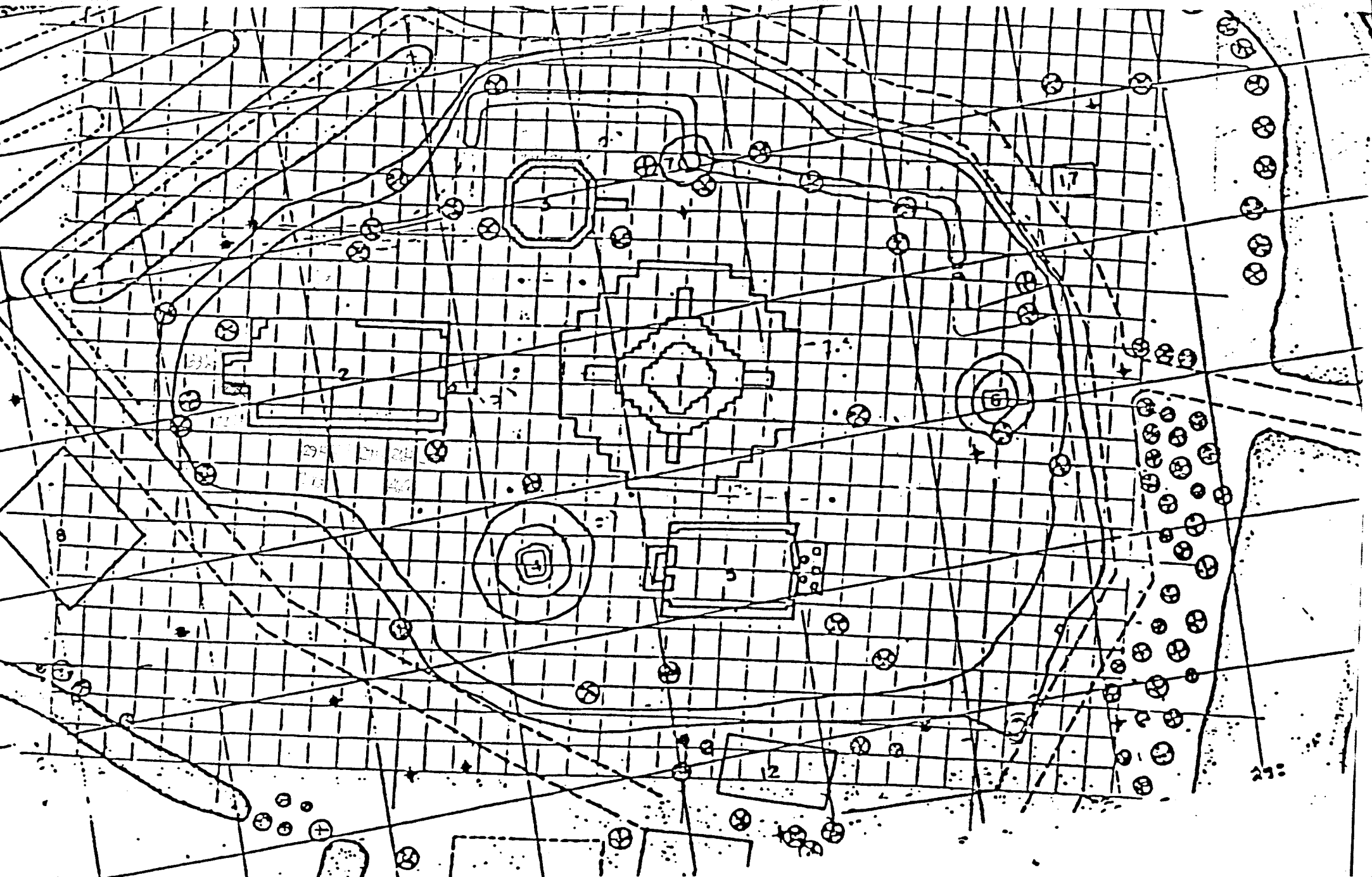
เจดีย์ทรงปราสาท (ภาพที่ 20 - 26) อยู่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของปราสาท
เจดีย์ก่ออิฐสอปูนทรงสี่เหลี่ยมเพิ่มมุม ฐานแข็งสิงห์สูงมีบันไดทางขึ้นด้านหน้า ชั้น
บนเป็นระเบียงมีพนักกันรอบฐานประทักษิณ จากฐานประทักษิณขึ้นไปเป็นซุกฐาน
บัวลดขนาดขึ้นไป 3 ชั้นถึงเรือนธาตุ ตัวเรือนธาตุมีซุ้มจรนันทังสี่ทิศ เหนือซุ้ม
จรนันทมีหน้าบันซุ้มวิมานทำลือกันขึ้นไป 3 ชั้นถึงองค์ระฆังเหลี่ยม ยอดเจดีย์เป็นบัว
กลุ่มหรือรูปดอกบัวยังเหลือร่องรอยเล็กน้อยส่วนยอดหักไปแล้ว

ซากเจดีย์ทรงระฆัง (ภาพที่ 32 - 33) อยู่ด้านทิศเหนือของปราสาท เจดีย์ก่ออิฐ
สอปูน ก่อน พ.ศ.2526 ยังเป็นเจดีย์ที่สมบูรณ์อยู่ องค์ระฆังและยอดกลิ้งกระจายอยู่
รอบฐาน มาลัยลูกแก้วและปลียอดยังมีอยู่ บัลลังก์ใหญ่มีก้านฉัตรใหญ่ไม่มีเสาดาร

เนินดินด้านหน้าปราสาท มีดินปกคลุมอยู่มาก

แนวกำแพงแก้ว มีแนวที่ไม่เป็นเส้นตรงหักมุมไปตามแนวตัวอาคารแต่ละ
หลัง (ผังที่ 2) กั้นล้อมเขตพุทธาวาสประมาณ 8,000 ตารางเมตร

1.5 การวางผังหลุมขุดแต่งทางโบราณคดี (ผังที่ 3) พื้นที่โครงการเป็น
บริเวณเนินสูงประมาณ 3 เมตรจากระดับทั่วไปน้ำไม่ท่วมในเวลาหน้าน้ำ การขุดแต่ง
ได้กำหนดพื้นที่เป็นตารางกริดคลุมพื้นที่ทั้งหมดที่อยู่ภายในกำแพงแก้วนั้น กำหนด
ตารางกริดขนาด 4X4 เมตร จุดเริ่มต้น (Fixed Point) อยู่ด้านตะวันออกเฉียงใต้ของ
พื้นที่ขุดแต่ง(โบราณสถาน) เส้นแกนสมมุติเหนือได้ใช้ตัวอักษรโรมันกำหนดเป็น
ชื่อ เช่น A,B,C,D, ๑ และเส้นแกนสมมุติตะวันออกตะวันตกใช้ตัวเลข อารบิก เช่น
1,2,3,4 ๑ เป็นตัวกำหนดเรียกชื่อหลุมขุดแต่งและขุดค้นทางโบราณคดี จากการ
กำหนดจุดแน่นอนตายตัว (Fixed Point) ตรงจุดด้านตะวันออกเฉียงใต้ของพื้นที่ขุด
แต่งการทำงานจึงขยายออกไปทางด้านเหนือและด้านตะวันตกด้านเดียว การกำหนด

ชื่อหลุมขุดแต่งจึงใช้ตัวอักษรและตัวเลขโดยไม่มีสัญลักษณ์เพิ่มทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการทำงานและรายงาน

1.6 เทคนิคการขุดแต่งโบราณสถาน เมื่อกำหนดชื่อหลุมขุดแต่งคลุมพื้นที่ทั้งหมดแล้วจึงเริ่มการขุดแต่ง เพื่อความสะดวกและรวดเร็วจึงเริ่มการขุดแต่งบริเวณวิหารก่อนแล้วขยายออกไปที่อุโบสถ เจดีย์ทรงปราสาท เจดีย์ทรงระฆัง ซากเจดีย์ทรงระฆัง พระปรางค์ประธาน และบริเวณโคขروب แบ่งกลุ่มคนงานตามความเหมาะสมปฏิบัติหน้าที่ของคนใช้อุปกรณ์ คือ จอบ เสียม อีเตอร์ กริชขิง แพรง ทาสี ปุ้งกี และรถเข็นดิน ขนดินที่ทับถมออกนอกบริเวณขุดแต่ง

1.7 เทคนิคการขุดค้นทางโบราณคดี การขุดค้นทางโบราณคดีเป็นการขุดค้นเพื่อศึกษาชั้นดินวัฒนธรรมเปรียบเทียบกับตัวโบราณสถาน ในการขุดค้นนั้นกำหนดชื่อหลุมเช่นเดียวกับการขุดแต่งแต่กระจายเป็นจุดตัวอย่างแทนพื้นที่ทั้งหมด การขุดค้นจะขุดลึกลงไปเป็นระดับ ระดับละ 10-20 เซนติเมตรตามความเหมาะสมจากผิวดินผ่านชั้นดินวัฒนธรรมจนถึงชั้นดินวัฒนธรรมถึงชั้นดินธรรมชาติ(Sterline) จึงยุติการขุดค้น กำหนดหลุมขุดค้นคือหลุม 22 M, 10 M, และ 3 S ขนาด 3X3 เมตร และขุดหลุมทดสอบดูรากฐานสิ่งก่อสร้างอีกคือหลุม 32 H, 20 R, และ 5 O ขนาด 2X2 เมตร และหลุม 17 M, 17 I ศึกษาเปรียบเทียบกับหลุมขุดค้นทั้งสามหลุม

1.8 การเก็บหลักฐานและการบันทึกข้อมูล โบราณวัตถุทุกชิ้นที่ขุดพบนั้นเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ทางด้านโบราณคดี เครื่องถ้วยหรือภาชนะที่เป็นเนื้อดิน เนื้อหิน และ เครื่องเคลือบ ตลอดจนปูนปั้น กระเบื้องหลังคา เป็นหลักฐานสามารถศึกษาเรื่องราวจากโบราณวัตถุเหล่านี้ได้ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ขุดพบก็เป็นประโยชน์ในการออกแบบสันนิษฐานเพื่อการบูรณะ หลักฐานทุกอย่างที่พบจากการขุดแต่งและขุดค้นนี้จะบันทึกสถานที่พบวันเดือนปีที่พบทุกชิ้น และบันทึกในบัญชีโบราณวัตถุอีกชุดหนึ่งส่งสำนักงานฯ เมื่อเสร็จการขุดแต่งและวิเคราะห์ทางด้านโบราณคดีแล้ว

โบราณวัตถุสำคัญ เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ เครื่องประดับ เครื่องมือและอาวุธเป็นต้น ทำบัญชีแยกส่งมอบให้สำนักงานฯ ดำเนินการตามความเหมาะสมต่อไป

บทที่ 2

โบราณสถานภายหลังการขุดแต่ง

2.1 สภาพโดยทั่วไปและลักษณะแผนผัง วัดวรเชษฐเป็นวัดที่ให้ความสำคัญแก่พระปรางค์หรือสร้างพระปรางค์เป็นประธานของวัด เป็นรูปแบบของวัดสมัยอยุธยาตอนต้น สิ่งก่อสร้างทั้งหมดหันหน้าไปทางทิศตะวันออก (ผังที่ 4) เป็นโบราณสถานก่ออิฐทั้งสิ้น

พระปรางค์ประธาน ตั้งอยู่กลางหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมคงอยู่มากแต่ไม่มีลายปูนปั้นเหลืออยู่เลย เจดีย์ทรงระฆังอยู่ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของพระปรางค์ ช่วงฐานใต้องค์ระฆังกร่อนมาก ตั้งแต่บัลลังก์ถึงปลียอดพังทลาย เจดีย์ทรงปราสาท อยู่ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของพระปรางค์ องค์ประกอบส่วนใหญ่ค่อนข้างสมบูรณ์ อยู่มาก ซากเจดีย์ทรงระฆังอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระปรางค์ ถูกทำลายกลิ้งอยู่แต่องค์ประกอบอยู่ครบ วิหาร เป็นอาคารขนาดเล็กกว่าพระอุโบสถ ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของพระปรางค์ พระอุโบสถเป็นอาคารขนาดใหญ่อยู่ทางด้านตะวันตกหรืออยู่หลังของพระปรางค์ กำแพงแก้วเป็นกำแพงล้อมรอบกลุ่มโบราณสถานทั้งหมด

มีคำบอกเล่ายืนยันได้ว่าพื้นที่ด้านตะวันตกเฉียงใต้ของพระปรางค์เคยมีเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม 1 องค์แต่ถูกไถราบเป็นพื้นดินแล้ว พื้นที่โบราณสถานปัจจุบันเหลืออยู่ประมาณ 9 ไร่ (3,600 ตารางวา) ด้านทิศใต้ติดกับที่ธรณีสงฆ์มีสิ่งก่อสร้างคือศาลา กุฏิสงฆ์ หอระฆัง และศาลาเอนกประสงค์เป็นต้น ด้านทิศตะวันออกติดกับพื้นที่ของทหารเดิมใช้เป็นที่ยิงปืนปัจจุบันใช้เป็นสถานที่ฝึกวิชาการทางทหารเป็นครั้งคราว

2.2 ลักษณะโบราณสถานหลังการขุดแต่ง (แผนผังที่ 5)

2.2.1 พระปรางค์ประธาน (ภาพที่ 1-11)ฐานประทักษิณสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้ 20 แต่ละมุมมีเสาเหลี่ยมย่อมุมไม้ 12 ตั้งหัวเสาทรงมณฑป ฐานประทักษิณมีพนักกระเบื้องสูงประมาณ 1.5 เมตร จากการขุดแต่งทราบว่าฐานเดิมอยู่รอบใน ฐานชั้น

นอกที่เห็นในปัจจุบันก่อเสริมหรือขยายออกขณะก่อสร้างเป็นการขยายฐานประทักษิณให้กว้างขึ้นฐานเดิมเป็นฐานย่อมุมไม้ 12 แล้วขยายออกเป็นย่อมุมไม้ 20 ฐานกว้างกว่าเดิม ฐานประทักษิณทั้งชั้นนอกและชั้นในเป็นฐานค่อนข้างเตี้ยประมาณ 1.5 เมตร ประกอบด้วยลักษณะคือ ลวดบัว บัวคว่ำ ลวดบัว ท้องไม้ เส้นลวด หน้ากระดาน เส้นลวด ท้องไม้ ลวดบัว บัวหงาย ลวดบัว หน้ากระดาน พื้นประทักษิณเชิงบันไดทั้งสี่ด้านพบก้อนหินทรายทำเป็นชั้นบันไดขั้นแรกๆ พบไม่มากนัก ระหว่างฐานรอบในและรอบนอกถมด้วยเศษอิฐเศษกระเบื้องและดินแล้วปรับเป็นพื้นประทักษิณ ไม่พบกระเบื้องหรืออิฐปูพื้น

ชุดทดสอบดูรากฐานด้านทิศเหนือ(ภาพที่ 10-11) ไม่พบแสงพบแต่รากฐานเป็นอิฐเผานาคเล็กเรียง ไม่สอปูน อิฐโครงสร้างพระปรางค์ตั้งแต่ลานประทักษิณขึ้นไปถึงเรือนธาตุใช้อิฐก้อนขนาดใหญ่เจาะรูแปดรู อิฐเหนือหน้าบันเรือนธาตุขึ้นไปใช้อิฐขนาดเล็กลงกว่าชั้นล่าง

กลีบขนุนยอดพระปรางค์เป็นกลีบขนุนที่ถากอิฐแบบติดกับองค์ปรางค์จึงเหลือติดอยู่มากแต่ปูนปั้นนั้นหลุดออกหมด การขุดแต่งบริเวณรอบปรางค์ก็พบลาปูนปั้นไม่มากนัก

2.2.2 เจดีย์ทรงระฆัง (ภาพที่ 12-19) ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นฐานเขียงลดชั้นขึ้นไปประมาณ 3 ชั้น ฐานเหนือฐานเขียงขึ้นไปสุกอร่อนมากไม่ทราบลักษณะ ต่อขึ้นไปเป็นมาลัยลูกแก้ว 3 ชั้น จึงถึงกลีบบัวคว่ำบัวหงายที่ปากระฆังมีกลีบเหมือนบัวปลา องค์ระฆังกลมยอดหักหายไปการขุดแต่งไม่พบส่วนยอดนี้ องค์เจดีย์ถูกขุดเจาะเป็นช่องหลายจุด คือ ด้านทิศเหนือได้ปากระฆังเป็นหลุมลงไปภายใน ด้านทิศใต้เป็นช่องขึ้นไปถึงยอดองค์ระฆัง ด้านทิศตะวันตกถูกเจาะเล็กน้อย องค์เจดีย์ภายในกลวงเป็นห้องมองเห็นแผ่นหินชนวน(ภาพที่ 14) กันเป็นเพดานของเจดีย์

2.2.3 เจดีย์ทรงปราสาท(ภาพที่ 20-27) เป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมหรือเพ็ญมุ มรากฐานชั้นล่าง(ภาพที่ 27-31)เป็นดินถมแล้วอัดด้วยอิฐ เศษอิฐเศษกระเบื้องและเรียงอิฐเป็นรูปผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่หนาประมาณ 22 ชั้นอิฐ เหนือรากฐานอิฐขึ้นมาจึงเริ่มเป็นฐานเขียงย่อมุมหรือเพ็ญมุ เเชิงของฐานชั้นนี้พังทะลายลงและก้อนอิฐที่พังนั้นถูกขนย้ายออกไปจึงเหลือเพียงฐานสิงห์ที่ตอๆ อยู่ มุมทั้งสี่ของฐานประทักษิณนั้นก่อทำเป็นห้องสี่เหลี่ยมภายในถูกถลักตอปขุดเจาะหมดทั้ง 4 ห้อง

2.2.4 ซากเจดีย์ทรงระฆัง(ภาพที่ 32,33) พังทะลายลงหมดแล้วแต่ชิ้นส่วนทั้งหมดยังคงปรากฏอยู่ครอบรอบฐาน มีร่องรอยของการก่อครอบรากฐานเดิมที่เป็นลักษณะของรากฐานเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมหรือเพ็ญมุ(ภาพที่ 82)

2.2.5 วิหาร(ภาพที่ 34-40) ด้านหน้าและด้านหลังวิหารมีฐานชุกชีก่อขึ้นออกไปทั้งสองด้านและมีหลังคาคลุมผนังโล่ง พื้นภายในปูด้วยกระเบื้องเนื้อแกร่งเป็นกระเบื้องดินเผาที่ทำเฉพาะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ฐานชุกชี่เป็นฐานเชิงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่กลางวิหารติดกับผนังด้านใต้มีฐานพระพุทธรูปขนาดเล็กหลายฐานตั้งบนฐานเชิงถูกทำลายจนไม่ทราบจำนวน พื้นวิหารใต้กองอิฐมีเศษเสี้ยนด้านกระຈาอยู่ทั่วไป หลังฐานชุกชี่มีกองปูนขาวคงเตรียมไว้บูรณะซ่อมแซมอาคารในสมัยนั้น

2.2.6 อุโบสถ(ภาพที่ 41-66) ด้านหน้าเป็นฐานชุกชีก่อขึ้นออกมาคมีหลังคาคลุมแคบและผนังโล่ง ฐานนี้คงใช้ประดิษฐานพระพุทธรูปปางประทับนั่งขนาดใหญ่มีร่องรอยของการก่อรากฐานรองรับน้ำหนักจากใต้ดินขึ้นมารับกับขนาดของพระพุทธรูปนั่งแต่ถูกขุดเจาะไม่พบเศษชิ้นส่วนของพระพุทธรูป

มุขขึ้นด้านหลังอุโบสถเป็นลักษณะของมณฑปประดิษฐานพระอัฐฐารส(พระยืนสูง 18 ศอก) ชิ้นส่วนของพระพุทธรูปยังมีเหลือให้สังเกตลักษณะได้บ้าง พื้นถูกขุดเจาะทำลายหมดเหลือกระเบื้องปูพื้นเนื้อแกร่งไม่กี่ชิ้นที่กระຈาอยู่ ฐานพระถูกทำลายมาก ด้านข้างของฐานพระมีร่องรอยของลายปูนปั้นรูปพญานาคหรือมกรเหลือแต่โครงร่างส่วนลดลายหลุดหายหมด

พื้นภายในอุโบสถเป็นพื้นปูนถูกขุดเจาะทำลายมากบนพื้นมีเศษเสี้ยนด้านกระຈาอยู่ทั่วไป เสาภายในเป็นเสาแปดเหลี่ยม มี 2 แถว ทั้งหมด 12 ต้น

ภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ 4 องค์หันพระปรัส (หลัง) ติดกับปราสาททรงสี่เหลี่ยม หันพระพักตร์ออกทั้งสี่ทิศ คงเป็นปางมารวิชัย เหลือร่องรอยให้เห็นเพียงพระเพลา(ดัก ภาพที่ 56)ขององค์ทิศเหนือองค์เดียว พบเศียรพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ 1 เศียร(ภาพที่ 58,59,และภาพลายเส้นต่อจากภาพถ่าย)ตกอยู่บนพื้นอุโบสถทางฐานชุกชี่ด้านเหนือ ฐานชุกชี่มีร่องรอยของลายปูนปั้นรูปบุคคลหรือเทพประดับรอบฐานชุกชี่(ภาพที่ 60,61)

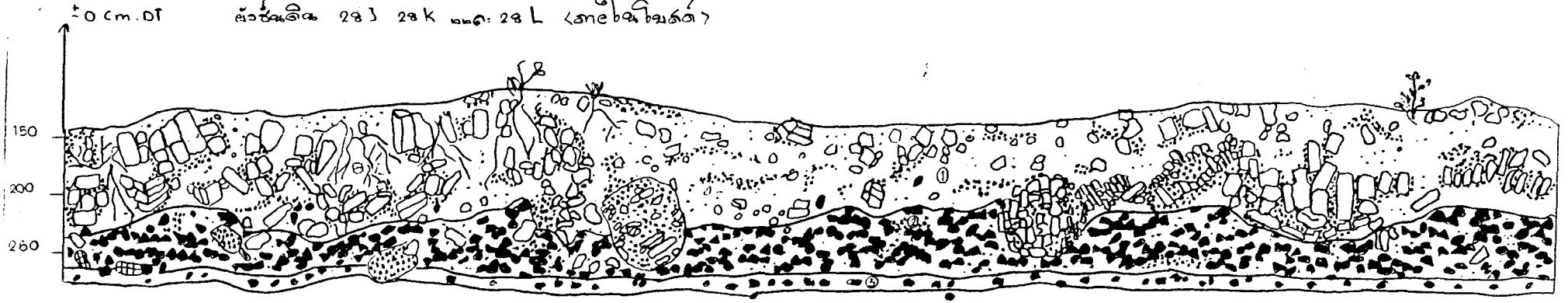
ผนังอุโบสถฉาบปูนก่ออิฐสอดเข้า การพังทะลายของผนังอุโบสถจึงล้มเข้าหาตัวอุโบสถ ผนังด้านหลังที่ติดกับมณฑปล้มลงมาก่อนทั้งแผง ผนังอุโบสถด้านเหนือและด้านใต้จึงล้มทับทีหลัง

กระเบื้องมุงหลังคาเป็นกระเบื้องกระบุรีเชิงชายเป็นลายเทพนมบ้างลายพันธุ์พฤกษาบ้าง

โบสถมาเป็นหินชนวนขนาดใหญ่ทำเป็นรูปโครงสร้างของโบสถ์ไม่มีลายประดับ โบสถ์คงมีมาคู่กับการสร้างวัด บางใบที่ชำรุดก็ใช้ปูนปั้นเสริมให้ครบทั้งใบจากการขุดแต่งพบสมบูรณ์เพียงใบเดียว(ภาพที่ 50) นอกนั้นชำรุดบ้างชนเข้าไปที่

AY 196
 ၁၈၆၈၄၆

မြို့တော် ၂၈၂ ၂၈ K မူရင်း ၂၈ L (အောက်မြို့တော်)

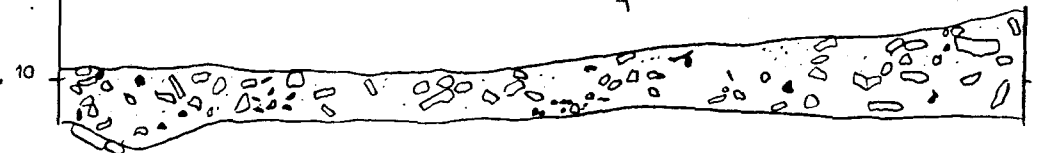

- မြို့
- မြို့
- မြို့
- မြို့

- ① မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်
- ② မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်
- ③ မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်

LEV. 11

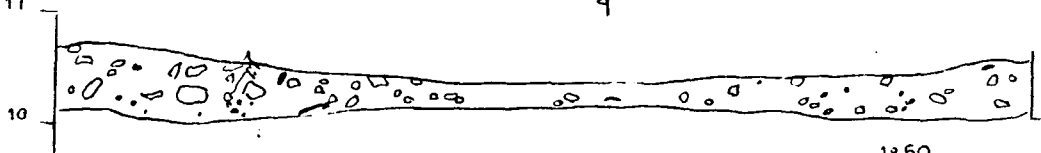
မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်

1:50

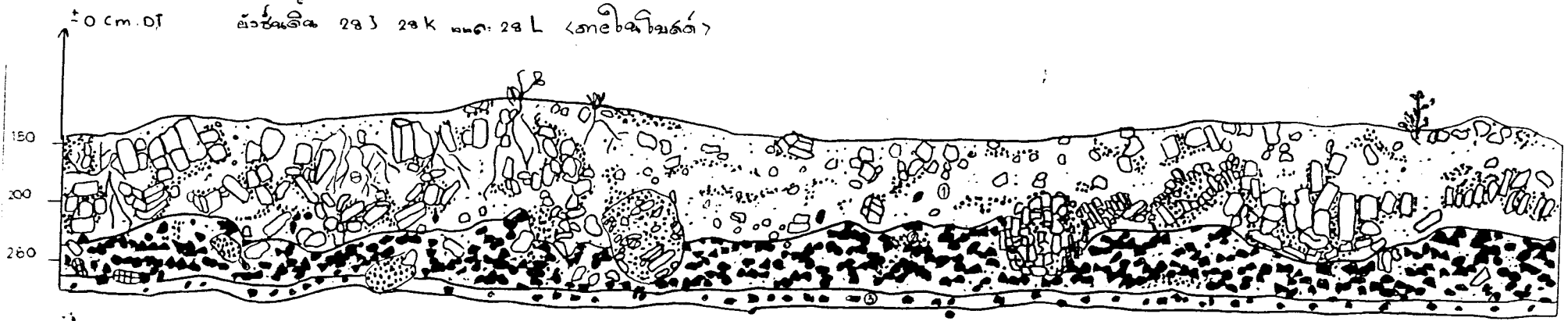
LEV. 11

မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်မြို့တော်

1:50

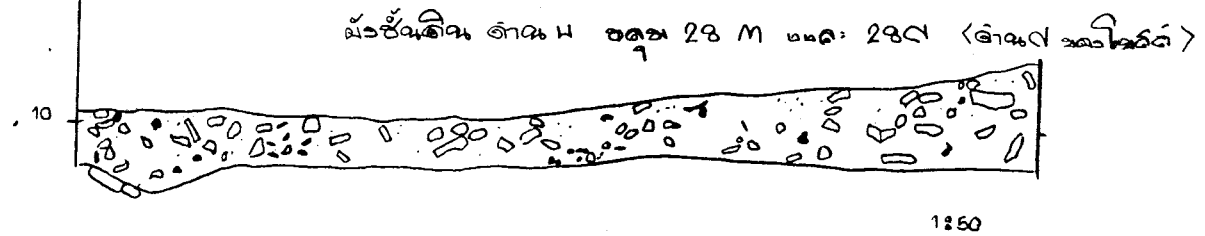
AY196
အစုအဖွဲ့

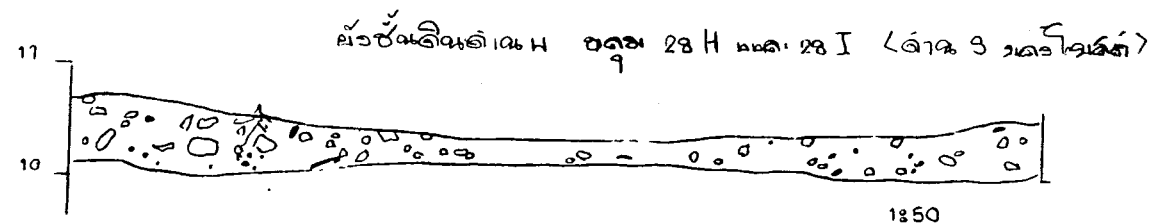
- မြေ
- ရွှေ
- အစုအဖွဲ့
- မြေ

- ① မြေအောက်ဖွဲ့အစည်းအရပ်အရပ်
- ② မြေအောက်ဖွဲ့အစည်းအရပ်အရပ်
- ③ မြေအောက်ဖွဲ့အစည်းအရပ်အရပ်

LEV. 11

LEV. 11

อื่นๆ

ฐานเสมาเดิมเป็นอย่างไร ไม่ทราบได้เหลือแต่เพียงรากฐานใต้ดินจากหลุมขุดทดสอบ 32 H เป็นรากฐานสี่เหลี่ยม(ภาพที่ 63,64)ขนาดประมาณ 1X1 เมตร ลักษณะฐานเสมาที่สันนิษฐานว่าปฏิสังขรณ์ใหม่คือ ฐานล่างเป็นฐานสิงห์ 1 ชุด แล้วจึงถึงบัวกลุ่ม 1 ชั้นรองรับใบเสมา(ภาพที่ 49)

2.2.7 กำแพงแก้ว(ภาพที่ 67-74) ล้อมรอบโบราณสถานเขตที่เป็นพุทธาวาส แบ่งสัดส่วนจากที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้มีฐานะอยู่ด้านหน้าชั้นเดียวเป็นประตูชั้นโคง ส่วนชั้นโคงอยู่ข้างล่าง จากการขุดแต่งพบว่ามีร่องรอยของชั้นอีกชั้นหนึ่งในแนวกำแพงแก้วด้านหน้าทางทิศใต้ของชั้นที่เหลืออยู่แต่เหลือเพียงร่องรอยเท่านั้น เพราะมีการขยายแนวกำแพงแก้วให้กว้างออกไปในระยะหลังจึงรื้อกำแพงแก้วแนวนี้ออก ด้านอื่นนอกจากด้านตะวันออกนี้ไม่ปรากฏชั้นประตูเห็นเพียงลักษณะของช่องคด (กุศ) เป็นทางเข้าออกเท่านั้น เช่น บริเวณด้านหลังอุโบสถ บริเวณด้านตะวันตกของเจดีย์ทรงระฆัง และบริเวณด้านเหนือของซากเจดีย์ทรงระฆังเป็นดิน ช่วงจุดหักมุมของกำแพงแก้วมีเสาเหลี่ยมย่อมุมหัวเสาทรงมณฑป มีร่องรอยปรากฏอยู่ 2 แห่ง คือ มุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือ และมุมหลังเจดีย์ทรงปราสาท ตลอดแนวของกำแพงแก้วมีการเรียงอิฐขยายความหนาของกำแพงแก้วออกไป การเรียงอิฐขยายความหนาของกำแพงแก้วนี้คงจะเกิดขึ้นในช่วงสงครามพม่าก่อนที่จะเสียกรุงครั้งที่ 2 แนวกำแพงแก้วถูกก่อสร้างขึ้นอย่างแข็งแรงบางช่วงก็มีลักษณะคล้ายกับเป็นปราการป้องกัน เช่นช่วงกลางๆ ของกำแพงด้านเหนือและด้านใต้เป็นคัน(ภาพที่ 71,-76)

2.2.8 ฐานสี่เหลี่ยม(ภาพที่ 101) ด้านหน้าของปราสาท ฐานก่ออิฐไม่สอปูน เหลือเพียงฐานเชิงสี่เหลี่ยมสูง น่าจะเป็นอาคารสูงโปร่งเพราะไม่พบร่องรอยของยอดที่แสดงว่าเป็นเจดีย์แต่พบร่องรอยของแท่งอิฐก่อรูปสี่เหลี่ยมลักษณะเหมือนเสาเหลี่ยมฝังอยู่ใต้ดินมะขามข้างฐานนั้น

2.3 เทคนิคการก่อสร้าง โบราณสถานภายในวัดเป็นโบราณสถานก่ออิฐ ทั้งสิ้นขนาดของอิฐแตกต่างกันแต่หลัง การเรียงก่ออิฐคล้ายกันคือเรียงด้านยาวสลับกับด้านกว้าง หรือด้านยาวหนึ่งก้อนสลับด้วยด้านกว้างสองก้อน อาจจะตัดก้อนอิฐเพื่อให้แนวอิฐเป็นระดับเดียวกันหรือใช้แผ่นกระเบื้องเสริมบ้าง

2.3.1 พระปราสาท (ภาพที่ 1-11)เป็นปราสาทอิฐของค์เดียวตั้งบนฐานประทักษิณสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้ มีการต่อเติมหรือขยายฐานประทักษิณให้กว้างขึ้น รากฐานใต้ดินและแกนภายในใช้อิฐก่อเล็กเรียงสลับโดยไม่สอปูน ประตูทางเข้ามีทางด้านทิศตะวันออกด้านเดียวเพดานเป็นวงโค้งแหลมเป็นแบบของสถาปัตยกรรมรุ่นหลัง

2.3.2 เจดีย์ทรงระฆัง (ภาพที่ 12-19) ก่ออิฐทั้งองค์ ฐานล่างสี่เหลี่ยมคี่ขึ้นมาจากฐานเหลี่ยม ไม่ทราบลักษณะเพราะผุกร่อนมาก ลักษณะการก่ออิฐสลับด้านกว้างกันด้านยาวเรียงกันขึ้นไปไม่สอปูน ฉาบปูนเฉพาะผิวนอก

2.3.3 เจดีย์ทรงปราสาท (ภาพที่ 20-31) เจดีย์ทรงเหลี่ยมเพิ่มมุมมีซุ้มจรนันทันสี่ด้าน ก่ออิฐสอปูน รากฐานถมดินเศษกระเบื้องเศษกระเบื้องแล้วจึงเรียงอิฐเป็นรากฐานได้ดิน ใช้อิฐก้อนขนาดเล็กเท่ากันทั้งองค์เรียงสลับด้านยาวกับด้านกว้าง ผิวนอกฉาบปูนและประดับลวดลายขดงมมีเหลืออยู่มาก

2.3.4 ซากเจดีย์ทรงระฆัง (ภาพที่ 32,33,) ก่ออิฐสลับด้านยาวกับด้านกว้างสอปูน เป็นเจดีย์ที่สร้างครอบเจดีย์เหลี่ยมหรือทรงปราสาทอยู่ภายใน (ภาพที่ 82) ที่เหลือแต่ฐานเหลี่ยมก่ออิฐไม่สอปูนเป็นเทคนิคที่แตกต่างจากลักษณะทางสถาปัตยกรรมทั่วไป คือ เจดีย์ทรงระฆังจะมาก่อนเจดีย์ทรงเหลี่ยม เช่น เจดีย์องค์หนึ่งในวัดพุทธไสยาสน์เจดีย์ทรงกลมถูกหุ้มด้วยเจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุม แต่ซากเจดีย์ทรงระฆังที่วัดวรเชษฐนี้ เป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมหุ้มด้วยเจดีย์ทรงระฆัง

2.3.5 วิหาร (ภาพที่ 34-40) อาคารก่ออิฐสอปูนฉาบปูน อิฐที่ใช้ก่อผนังมีขนาดไม่เท่ากันผนังด้านใต้ใช้อิฐก้อนใหญ่ผนังด้านเหนือใช้อิฐก้อนเล็ก เสาภายในวิหารใช้อิฐหน้าวัวก่อเป็นเสากลมหัวเสาไม่มีบัวหัวเสา

2.3.6 อุโบสถ (ภาพที่ 41-61) อาคารก่ออิฐสอปูนฉาบปูน อิฐที่ใช้ก่อสร้างเป็นอิฐขนาดใหญ่เรียงสลับด้านยาวกับด้านกว้าง ส่วนมณฑปด้านหลังอุโบสถใช้อิฐขนาดเล็กกว่า เสาภายในอุโบสถเป็นเสาแปดเหลี่ยมใช้ก้อนอิฐเหลี่ยมต่างๆ ไปก่อสลับเป็นเสาแปดเหลี่ยมขึ้นไปรับหลังคา

2.3.7 กำแพงแก้ว (ภาพที่ 67-81) มีการสร้างค่อเดิมและสร้างทับซ้อนกันหลายครั้ง บางช่วงมีฐานเชิงลวดบัวและบัวคว่ำทั้งด้านนอกและด้านใน แต่บางช่วงจะมีฐานเชิงลวดบัวและบัวคว่ำด้านนอกด้านเดียวด้านในเรียบ กำแพงแก้วโดยรอบถูกก่อเสริมเป็นกำแพงค้ำยทหารในสมัยสงคราม

2.3.8 ซากฐานสี่เหลี่ยม (ภาพที่ 82, 101) ฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐไม่สอปูนใช้อิฐขนาดเล็กก่อเรียงสลับด้านยาวกับด้านกว้าง เป็นฐานเชิงสูงประมาณ 2 เมตร

บทที่ 3

โบราณวัตถุที่ได้จากการขุดแต่ง

การขุดแต่งโบราณสถานวัดวรเชษฐได้พบโบราณวัตถุเป็นจำนวนเล็กน้อย ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบอายุสมัยได้พอควร โบราณวัตถุที่ขุดได้สามารถแบ่งประเภทได้คือ เครื่องปั้นดินเผา ปูนปั้น และเครื่องโลหะเป็นต้น

3.1 โบราณวัตถุที่เป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

3.1.1 ประเภทดินเผา

- อิฐ เป็นโครงสร้างของโบราณสถานทั้งหมดมีขนาดแตกต่างกัน ตั้งแต่อิฐแปดรุ เป็นอิฐขนาดใหญ่จนถึงอิฐขนาดธรรมดาทั่วไป

- กระเบื้องหลังคา เป็นกระเบื้องกระบอกและกระเบื้องเชิงชาย(จำนวนและน้ำหนักเปรียบเทียบในตารางที่ 1)เนื้อดินเผาลาย กระเบื้องเชิงชายเป็นลายพันธุ์พุกยาและลายเทพนมล้อมด้วยพันธุ์พุกยา(ภาพที่ 103,104,ภาพลายเส้นต่อท้ายภาพถ่าย)

- ลวดลายดินเผาลักษณะคล้ายลายของกระเบื้องเชิงชาย(ภาพที่ 105-107,ภาพลายเส้นท้ายภาพถ่าย) ด้านหลังเรียบ ไม่มีส่วนที่ต่อ กับกระเบื้อง

- กระเบื้องปูพื้น เป็นกระเบื้องที่ทำเฉพาะปูพื้นมีขนาดประมาณ 30X30 เซนติเมตรมีทั้งเนื้อแกร่งและเนื้ออิฐ ปูพื้นภายในอาคารเช่นที่วิหารใช้เนื้อแกร่ง ปูพื้นลานเช่นลานรอบอุโบสถและรอบเจดีย์ทรงปราสาทใช้เนื้ออิฐ(ภาพที่ 51,62)

- ลวดลายใบไม้ดอก ไม้ดินเผาเนื้อหิน(stone wares)เป็นรูปใบบัว และดอกบัวและลักษณะของใบระกาซึ่งคงเป็นองค์ประกอบของกรอบซุ้มหน้าบันประตูหรือซุ้มจรณะ(ภาพที่ 108,109,ภาพลายเส้นท้ายภาพถ่าย)เนื้อแกร่งมากพบกระจายบนพื้นทั่วไปที่ปรางค์ อุโบสถและวิหาร คงจะหลุดหล่นกระจายออกไปจากตัวอาคาร

3.1.2 ประเภทปูนปั้น

-รูปเทพหรือรูปบุคคล (ภาพที่ 110-113, ภาพลายเส้นทำภาพถ่าย) เป็นรูปปูนดำ ประดับฐานชุกชีอุโบสถแต่ถูก ทูบทำลายเหลือติดอยู่เล็กน้อยทางด้านใต้ของชุกชีอุโบสถ(ภาพที่ 61)

-ลายใบไม้และดอกไม้ (ภาพที่ 114-124) ประดับซุ้มหรือหน้าบัน หรือประดับกับพื้นผนัง ประดับซุ้มเรือนแก้วพระพุทธรูป ซึ่งหลุดออกมาเป็นดอกไม้หรือเป็นแผงที่มีพบการจายอยู่บริเวณซุ้มข้างขึ้นยังติดอยู่ที่เดิม ลายดอกไม้ประดิษฐ์ ลายกนก ลายก้านต่อดอกไม้ รูปกลีบบัวประดับฐานพระพุทธรูปเป็นคั่น

-รูปพญานาค (ภาพที่ 118) ปลายกรอบซุ้มหน้าบันหรือปลายซุ้มเรือนแก้ว

-ยอดเจดีย์ (ภาพที่ 125) ลักษณะเหมือนยอดปราสาทประดับด้วยกลีบบนูน คงเป็นส่วนยอดของเจดีย์ที่ถูกทำลายไปแล้ว

-บัวกลุ่ม (ภาพที่ 202) รูปดอกบัวบานเป็นฐานของเสมา เป็นชิ้นส่วนไม่สมบูรณ์ กระดาษอยู่ใกล้ กับตำแหน่งของใบเสมาจึงเชื่อว่าเป็นฐานของเสมา

3.1.3 ประเภทโลหะ

-เหล็ก ตะปูสังฆวานร (ภาพที่ 203-204) มีขนาดต่างๆ ใช้เป็นตัวยึดไม้ที่เป็น โครงสร้างหลังคาและประตู

-ตะกั่ว ทำเป็นรูปตะปูหัวใหญ่ (ภาพที่ 205) เรียกว่าตะปูตัวหนอนหรือตัวปลิง ติดกับผนังอิฐเพื่อยึดลวดลายปูนปั้นติดกับ ผนัง

3.1.4 ประเภทไม้

-ไม้ปรากฏอยู่เฉพาะส่วนทับหลังประตู และทับหลังซุ้มจรณะ (ภาพที่ 206) เพดานของปราสาท ก็มีชิ้นส่วน ไม้เหลืออยู่ ผนัง อาคารเช่นผนังอุโบสถ ผนังวิหาร ก็ใช้ไม้เป็นแกนข้างในยึดก่อนอิฐ ส่วนที่เป็น ไม้ผุไปแล้วผนังจึงเป็นโพรงแต่ บางแห่งยังมีชิ้นส่วน ไม้ ติดอยู่(ภาพที่ 207)

3.1.5 ปูนขาว

-ปูนขาวเหลือติดค้างอยู่จำนวนมากในวิหารหลังชุกชีคงเตรียมไว้บูรณะซ่อมแซม ศาสนสถาน(ภาพที่ 208)

3.2 โบราณวัตถุที่เป็นรูปเคารพทางศาสนา

3.2.1 พระพุทธรูปประจำศาสนสถานหรือพระประธานปรากฏอยู่ที่อุโบสถแห่งเดียว (ภาพที่ 56) นอกนั้นถูกทำลายหมด พระประธานในอุโบสถเป็น

พระพุทธรูปปูนปั้นลือองค์หันพระพักตร์ออกทิศ พระปรัก(หลัง)ฝังอยู่กับปราสาท
เหลือร่องรอยเพียงพระเพลา(ตัก)องค์ที่อยู่ด้านทิศเหนือองค์เดียวพระอัฐารสหรือ
พระ 18 สอดพบที่บริเวณมณฑปหลังอุโบสถเหลืออยู่เพียงชิ้นส่วนบนพระองค์ถึง
พระเพลาและชิ้นส่วนพระอุระขวา(ภาพที่209)

3.2.2 พระพุทธรูปบูชาพบเพียงชิ้นส่วนเป็นจำนวนมากทำจากวัสดุ
สำริด ปูนปั้นและหิน

-สำริด นอกจากพระพุทธรูปปูนปั้นแล้วยังมีพระพุทธรูป
สำริดหล่อลอยตัวสามารถเคลื่อนย้ายได้มีขนาดต่างๆ เช่น องค์ขนาดใหญ่คงจะตั้งไว้
บูชาในอุโบสถและวิหารจะถูการทำลายเป็นชิ้นเป็นก้อนไม่สมบูรณ์ พบเพียงชิ้นส่วน
พระหัตถ์ก่อนข้างสมบูรณ์ในอุโบสถ 2 พระหัตถ์(ภาพที่ 126-127) บริเวณฐานชุกชี
พระพุทธรูปขนาดเล็กที่ทำจากสำริดเช่นพระชัยวัฒน์ หรือพระสะเคาะเคราะห์(ภาพ
ที่

133,ภาพลายเส้น) พบจำนวนหลายองค์บรรจุซ่อนไว้ในฐานชุกชี แต่กระจายอยู่ทั่ว
ไปไม่รวมกัน พระพุทธรูป ยืน(ภาพ 130,ภาพลายเส้น)เป็นพระทรงเครื่องชำระไม่มี
เศียรชิ้นส่วนพระพุทธรูปยืน (ภาพที่ 131 ภาพลายเส้น) มีขุมเรือนแก้วประดับ พระ
สาวกนั่งคุกเข่าประนมมือ หน้าตัก ประมาณ 3 นิ้วสภาพชำรุดพบ 1 องค์ (ภาพที่ 136

ภาพลายเส้นท้ายภาพถ่าย)

-ปูนปั้น พระพุทธรูปบูชาทำจากปูนปั้นขนาดเล็กหน้าตัก
ประมาณ 40 เซนติเมตร บางองค์มีขนาดเล็กกว่านี้ พบเพียงชิ้นส่วนหน้าตักและองค์
(ภาพ ที่ 210) คงใช้ประดิษฐานตามขุมที่มีขนาดเล็ก

-ดินเผา พระพุทธรูปปางไสยาสน์ทำจากดินเผาเนื้อ
กระเบื้องสภาพชำรุดพบจำนวน 2 องค์ (ภาพที่ 128 ,ภาพลายเส้นท้ายภาพถ่าย)คง
เป็นพระประจำวันเกิดตั้งบูชาไว้ บริเวณฐานชุกชีอุโบสถ ชิ้นส่วนพระพุทธรูปปาง
ประทับยืน(ภาพที่ 129,ภาพลายเส้น)สภาพชำรุดเหลือช่วงพระบาท

-หินทราย พระพุทธรูปบูชาทำจากหินทรายได้พบชิ้นส่วน
เป็นจำนวนมาก (ภาพที่ 97)มีหลายขนาดหน้าตักประมาณ 50 - 80 เซนติเมตร
กระจายอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะบริเวณเจดีย์ทรงระฆังด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของปราสาท
แต่ชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปหินทรายพบจำนวนน้อย (ภาพที่ 102,134,135)

3.2.3 พระพิมพ์

-ดินเผา พระพิมพ์เนื้อดินเผาพบเพียงจำนวน 3 องค์บริเวณ
ซากฐานสี่เหลี่ยมหน้าปราสาทเป็นพระพิมพ์แบบไตรรัตน์มหายาน (ภาพที่ 138) องค์

กลางคือพระพุทธเจ้า องค์ด้านขวาคือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และองค์ด้านซ้าย
คือนางปรัชญาปารมิตาหรือนางปัญญาบารมี แผ่นด้านหลังเป็นซุ้มเรือนแก้ว ชั้น
ส่วนพระนาครปรกคินผา (ภาพที่ 137) คงเป็นพระบูชาที่บรรจุไว้ในกรุหรือเจดีย์
-ตำริด พระพิมพ์ทำจากตำริด (ภาพที่ 139, ภาพลายเส้นท้าย
ภาพถ่าย) พบเพียงองค์เดียวภายในวิหารองค์พระนั่งปางสมาธิราบภายในซุ้มเรือน
แก้วคงเป็นพระบูชาที่บรรจุไว้ในกรุ

-ตะกั่ว พระพิมพ์เนื้อตะกั่ว (ภาพที่ 140-141) พบชิ้นส่วน
จำนวนมากที่มีสภาพสมบูรณ์ประมาณ 5 องค์ พบบริเวณมุมกำแพงแก้วด้านทิศ
ตะวันออก ออกเฉียงใต้เป็นบริเวณรากฐานเจดีย์แปลเปลี่ยนปัจจุบันเป็นพื้นราบ

3.2.4 รูปเคารพในศาสนาอื่น

-ตำริด รูปเคารพในศาสนาอื่นพบเพียงองค์เดียวทำจาก
ตำริดเป็นรูปพระพิมพ์เนศสองหัตถ์นั่งปางสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา
(ตัก) ส่วนเศียรชำรุดเห็นแต่ส่วนวงที่ทั้งลงมาตรงพระอุระ (อก) พระองค์อวบ
ประทับนั่งบนคางคก (ภาพที่ 142, ภาพลายเส้นท้ายภาพถ่าย)

3.3 โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ แยกประเภทออกตาม ลักษณะใช้สอย

-เจดีย์ตำริดและยอดเจดีย์ตำริด (ภาพที่ 143, 144, ภาพลาย
เส้นท้ายภาพถ่าย) ชิ้นส่วนขนาดเล็กอาจจะเป็นโกศบรรจุกระดูก

-ชิ้นส่วนตำริดลวดลายรูปห้วมกรลักษณะเป็นแผ่นแปะติด
กับแผ่นไม้? (ภาพที่ 145, 146, ภาพลายเส้นท้ายภาพถ่าย)

-ตำริดลักษณะเป็นห่วงแขวนหรือขอ (ภาพที่ 147, ภาพลาย
เส้นท้ายภาพถ่าย) มีลายคอกสี่กลีบและก้านใบคงใช้แขวนหรือห้อย

-กำไลแขน (ภาพที่ 148, ภาพลายเส้นท้ายภาพถ่าย) เครื่อง
ประดับ

-เชิงเทียนตำริด (ภาพที่ 149) เชิงเทียนเคี้ยวตั้งเป็นคู่ปัก
เทียนจุดบูชาพระ

-ราวเทียน (ภาพที่ 150) ตั้งเทียนเป็นชุดหรือเป็นแถวจุด
บูชาพระ

-ชิ้นส่วนเครื่องประดับทำจากตำริด (ภาพที่ 151, ภาพลาย
เส้นท้ายภาพถ่าย) ลักษณะกลมมีรู สำหรับร้อยเชือก?

-มีดเล็กค้ำมเงิน (ภาพที่ 152, ภาพลายเส้นท้ายภาพถ่าย)

มีขนาดเล็กใช้งานประดิษฐ์หรืองานเอนกประสงค์

- กระพรวรสำริด (ภาพที่ 153) คงใช้แขวนประดับให้เกิด

เสียงเมื่อลมพัดมา

- ฟาภาชนะสำริด (ภาพที่ 154, ภาพลายเส้น) ลักษณะคล้าย

กับชุดเขียนหมาก

- กระปุกดินเผาขนาดเล็ก (ภาพที่ 155, ภาพลายเส้น) คล้าย

เต้าปูน

- พิมพ์หินอ่อน (ภาพที่ 156, ภาพลายเส้น) เป็นรูป

สัญลักษณ์พบบ้างเดียว

- หอยเบี้ย (ภาพที่ 159) ใช้เป็นเงินตราในสมัยนั้น

- เหรียญโลหะ (ภาพที่ 160) ชำรุดมากไม่เห็นลวดลาย

- โคมไฟดินเผา (ภาพที่ 211) แกะลายโปร่งให้แสงลอด

ออกมามีฐานใช้ตั้งติดอยู่กับที่แต่ไม่พบตำแหน่งที่ตั้งแน่นอน

- ชิ้นส่วนตุ๊กตาหัวช้างดินเผา (ภาพที่ 158, ภาพลายเส้น) ใช้

ตั้งประดับ

- เบี้ยดินเผา (ภาพที่ 157) เศษภาชนะดินเผาจัดจนกลมไขใน

การเล่นเกม ?

3.4 โบราณวัตถุประเภทอาวุธ

- มีดดาบโลหะเหล็ก (ภาพที่ 212) มีดยาวเป็นอาวุธโบราณ

สภาพชำรุด มากพบซ่อนอยู่บริเวณฐานด้านทิศเหนือของเจดีย์ทรงปราสาท

- ขวานเหล็ก (ภาพที่ 161) เป็นกับดักชนิดหนึ่งใช้วางดัก

คนหรือสัตว์ให้เกิดบาดเจ็บล้มตาย

- ลูกกระสุนเหล็ก (ภาพที่ 162) ลักษณะกลมคงเป็นกระสุน

ปืนโบราณใช้แรงส่งไปกระทบอย่างแรงให้เกิดการบาดเจ็บ

- ลูกกระสุนดินเผา (ภาพที่ 163) ลักษณะกลมเป็นกระสุน

หนังสติ๊กยิงสัตว์เล็กเช่นนกเป็นต้น ?

3.5 ภาชนะดินเผาภายในประเทศ

การศึกษาภาชนะดินเผาได้แยกตามลักษณะการผลิตหรือวัสดุ และ

แหล่งผลิต เช่น

3.5.1 ภาชนะดินเผาพื้นเมืองประเภทเนื้อดินธรรมดา (warthen

wares)

-ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดิน เนื้อหยาบ คู่อิ่มน้ำได้มาก เผาด้วยอุณหภูมิประมาณ 850 - 1,200 องศาเซลเซียส มีเนื้อสีส้ม เทา น้ำตาลเหลือง นวลที่พบส่วนใหญ่เป็นชิ้นส่วนขนาดเล็กและไม่พบที่สมบูรณ์ (ภาพที่ 165,169,171) ตารางเปรียบเทียบน้ำหนักและจำนวนชิ้นตารางที่ 2) เป็นภาชนะขนาดเล็กเช่น หม้อข้าว กระปุก ครก และตะเกียง (ตะกรัน) เป็นต้นภาชนะดินเผาประเภท พื้นเมืองนี้ยังแยกประเภทไม่ชัดเจนเพราะของพื้นเมืองกับของจากแหล่งเตาเผาอื่นอาจจะมีลักษณะเหมือนกันได้ แหล่งที่ผลิตภาชนะดินเผาของพื้นเมืองคือ บ้านหม้อ

บ้านกระเบื้อง บ้านวัดครุฑ เป็นต้น อยู่ทางด้านทิศเหนือนอกเกาะเมือง พระนครศรีอยุธยา ริมฝั่งคลองสระบัว และคลองบางขวด (แม่น้ำลพบุรีเดิม)

3.5.2 ภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาเผาอื่นๆ

-เตาแม่น้ำน้อย (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20 - 23)
ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดิน (ภาพที่ 164 ,165,172) ชิ้นส่วนหม้อข้าว หม้อน้ำ ครก ขวด และกาน้ำ เป็นต้น มีผิวสีส้มเนื้อค่อนข้างแกร่ง เผาด้วยอุณหภูมิประมาณ 1,200 องศาเซลเซียส ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อหิน (ภาพที่ 213)ชิ้นส่วนจำพวกไหสีหู ขนาดใหญ่ ครก กระปุก ชาม และขวดหรือแจกัน เป็นต้น เผาด้วยอุณหภูมิประมาณ 1,200 - 1,300 องศาเซลเซียส

-เตาบ้านบางปูน(อายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 21)

ภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดิน (ภาพที่ 168,170)พบปริมาณไม่มากนัก มีลักษณะพิเศษคือเป็นลายกดประทับรูปสัตว์ เช่น ช้าง ม้า เป็นต้นเนื้อค่อนข้างแกร่ง

-เตาสุโขทัย (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 - 21)

ภาชนะดินเผาเคลือบ (ภาพที่ 198,201)ชิ้นส่วนเป็นจำพวกกระปุก ขวดหรือแจกัน ชิ้นส่วนผอบ ฝาผอบ กระปุกลายจุด จาน พาน แจกัน เป็นต้น

3.6 ภาชนะดินเผาต่างประเทศ

เครื่องถ้วยจากต่างประเทศที่พบจะเป็นของที่มาจากประเทศจีนทั้งหมดเป็นภาชนะลายครามจำพวกถ้วยน้ำชา ชามฝา กระปุก ชาม และกระโถน เป็นต้น (ภาพที่ 173-178,181-190,192-194,197-200)ที่เป็นภาชนะลายเบญจรงค์และภาชนะเคลือบเขียวก็มี(ภาพที่ 179,180,191,195,196,199)

3.7 เครื่องแก้ว

เครื่องแก้วพบชิ้นส่วนเป็นจำนวนน้อยอาจเป็นชิ้นส่วนของแจกันหรือขวด ภาชนะ และชิ้นส่วนของตุ๊กตาเป็นคัน ไม่ทราบแหล่งผลิต(ภาพที่ 166)โบราณวัตถุที่พบเหล่านี้เป็นจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ของโบราณสถานอาจจะเป็นเพราะบริเวณที่ขุดแต่งเป็นเขตพุทธาวาสและมีการลักลอบขุด สภาพที่พบเป็นชิ้นส่วนไม่พบสภาพที่สมบูรณ์

บทที่ 4

การขุดค้นทางโบราณคดี

โครงการขุดแต่งเพื่อการบูรณะโบราณสถานวัดวรเชษฐ ได้กำหนดการขุดค้นทางโบราณคดีไว้ 3 หลุม ขนาด 3X3 เมตร การขุดค้นทางโบราณคดีนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ชั้นดินทางโบราณคดีหรือชั้นวัฒนธรรม เปรียบเทียบกับโบราณวัตถุโบราณสถานหรือหลักฐานอื่นที่อยู่บนดิน การขุดค้นจะใช้เทคนิคทางโบราณคดีอย่างระมัดระวัง กำหนดการขุดค้นเป็นระดับ ระดับละ 10 - 20 เซนติเมตร ตามความเหมาะสม ขุดลงไปจนถึงดินธรรมชาติ(sterline) หรือสิ้นสุดชั้นดินทางโบราณคดี ตำแหน่งหลุมขุดค้นทางโบราณคดีกำหนดกระจายในจุดที่สามารถครอบคลุมพื้นที่ได้ทั่วเป็นตัวอย่างหรือกลุ่มตัวอย่างได้ดีที่สุด การขุดค้นทางโบราณคดีสามารถศึกษาชั้นดินวัฒนธรรมได้ดังนี้

4.1 หลุมขุดค้น 22 M ขนาด 3X3 เมตร

แบ่งชั้นดินได้ 8 ชั้น คือ (ภาพที่ 83 และ ผังชั้นดินที่ 1)

1.ชั้นผิวดิน หนาประมาณ 15 เซนติเมตร เป็นชั้นดินทับถมมีเศษพืชผาผืนดิน ร่วนไม่เกาะตัวกัน

2.ชั้นเศษปูน เป็นปูนที่เกิดจากการสลายตัวจากสิ่งก่อสร้าง เช่นที่ปรากฏเป็นดิน

3. อีฐปูพื้น พื้นลานทั้งหมดปูด้วยอิฐตลอด

4. ชั้นดินมีเศษปูนปะปนอยู่มาก

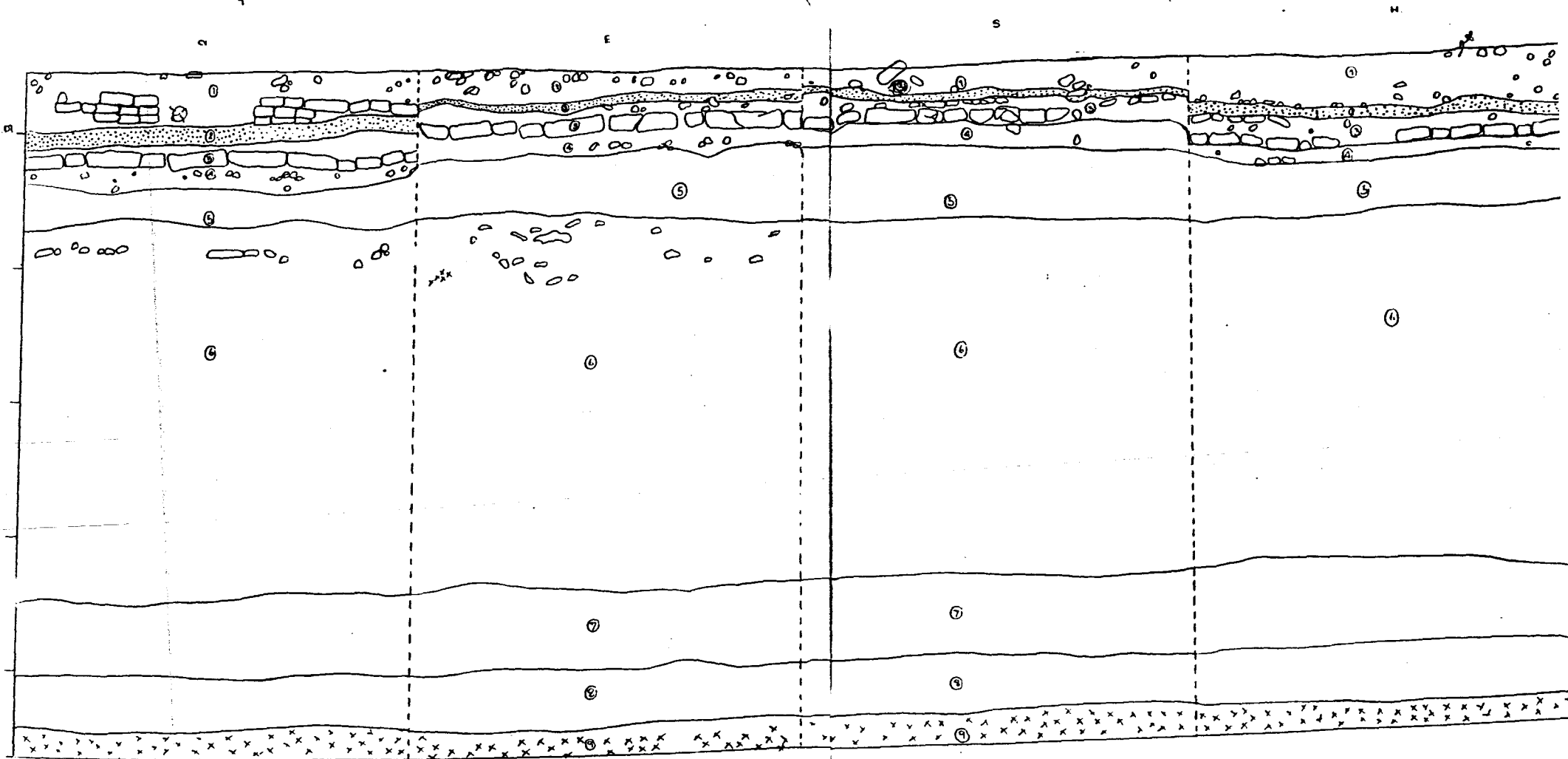
5. ชั้นดินเหนียวอม มีการนำดินจากบริเวณใกล้เคียงถมให้สูงพ้นจากระดับน้ำในหาน้ำหรือถมให้สูงจากระดับพื้นทั่วไป

6. ชั้นดินเหนียวอมเหมือนชั้นที่ 5 แต่เริ่มมีแร่ธาตุในดินสะสมอยู่

7. ชั้นดินเค็ม มีเศษพืชน้ำสะสมอยู่ลักษณะใบอ่อนใบใหญ่ทับถมติดอยู่กับดิน

8.ชั้นดินธรรมชาติ มีแร่ธาตุสะสมปนอยู่ในดินเป็นจุดสีแดงและจุดสีเหลือง

၈၅၆၀၀၀၀
 ၈၅၆၀၀၀၀ ၂၂၀

- ① ၈၆
- ② ၈၆
- ③ ၈၆
- ④ ၈၆
- ⑤ ၈၆
- ⑥ ၈၆
- ⑦ ၈၆
- ⑧ ၈၆
- ⑨ ၈၆
- ⑩ ၈၆

- ① ၁၀ YR 2/1 black
- ② ၁၀ YR 4/6 dark yellowish brown
- ③ ၁၀ YR 4/6 dark yellowish brown
- ④ ၁၀ YR 4/1 dark gray
- ⑤ ၁၀ YR 4/1 very dark gray
- ⑥ ၁၀ YR 4/2 very dark brown
- ⑦ ၁၀ YR 4/2 dark brown

ชั้นดินวัฒนธรรมหรือชั้นดินที่มีกิจกรรมของมนุษย์จากชั้นดินที่ 1 ถึงชั้นดินที่ 6 พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ไม่เคลือบในระดับดินทับถมชั้นแรก ในระดับดินถมนั้น ไม่พบเศษภาชนะ พบแต่เศษอิฐเท่านั้น ชั้นดินที่ 7 ลึกจากผิวดินประมาณ 3.90 เมตร ไม่มีกิจกรรมของมนุษย์ มีแต่ซากของใบพืชน้ำปนอยู่ในดิน

4.2 หลุมขุดค้น 10 M ขนาด 3X3 เมตร

แบ่งชั้นดินได้ 6 ชั้น (ภาพที่ 84-86,65 และ ผังชั้นดินที่ 2)

- 1.ชั้นผิวดินหนาประมาณ 15 เซนติเมตร ดินทับถมปนด้วยเศษปูนและเศษพืช
2. ชั้นอิฐพื้นถาน ปูอิฐเรียงประมาณ 2 ชั้น
3. ชั้นดินถม มีเศษอิฐเศษปูนปนอยู่มาก
4. ชั้นดินถมมีเศษอิฐปนอยู่เริ่มมีแร่ธาตุในดินเป็นจุดสีแดงและสีเหลือง
5. ชั้นดินเดิมไม่พบโบราณวัตถุมีแต่ซากพืช
6. ชั้นดินธรรมชาติ มีแร่ธาตุในดินเป็นจุดสีแดงและสีเหลือง

ชั้นดินวัฒนธรรมหรือชั้นดินที่มีกิจกรรมของมนุษย์จากชั้นดินที่ 1 ถึงชั้นดินที่ 4 ในระดับดินถมนั้น ไม่พบเศษภาชนะ พบแต่เศษอิฐเท่านั้น ชั้นดินที่ 5 ลึกจากผิวดินประมาณ 3.90 เมตร ไม่มีกิจกรรมของมนุษย์ มีแต่ซากของใบพืชน้ำปนอยู่ในดิน

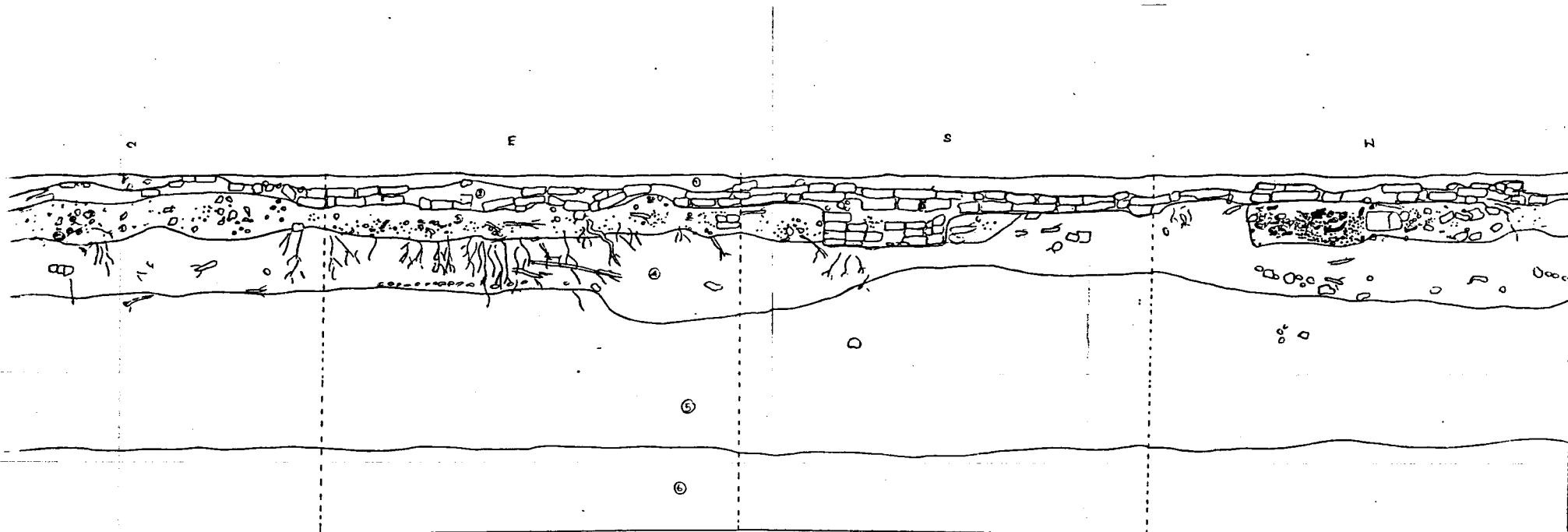
4.3 หลุมขุดค้น 3 S ขนาด 3X3 เมตร

แบ่งชั้นดินได้ 7 ชั้น (ภาพที่ 87,88 และ ผังชั้นดินที่ 3)

1. ชั้นผิวดิน ถูกรบกวนมากเป็นสถานที่สร้างกุฏิที่พักอาศัยถูกตั้งไฟหรือไปจึงมีเศษอิฐ เศษปูนซีเมนต์ และเศษกระเบื้องเป็นดินกระจายอยู่ทั่วไป
2. เศษอิฐเศษปูนซีเมนต์
3. ดินถมแทรกที่มีสีต่างไป
4. ชั้นดินถม เป็นดินเหนียวมีเศษอิฐปนอยู่บ้าง ผงังด้านตะวันตกของหลุมมีแนวก่ออิฐเป็นผังรากฐานอาคารชาวตลอดคผนังหนาประมาณ 15 ชั้นอิฐ
5. ชั้นดินถมมีเศษอิฐน้อยลง
6. ชั้นดินเดิมไม่มีกิจกรรมของมนุษย์
7. ชั้นดินธรรมชาติ มีแร่ธาตุในดินเป็นจุดสีแดงและสีเหลือง

ชั้นดินวัฒนธรรมคือชั้นดินที่ 1 - 5 ไม่พบโบราณวัตถุ

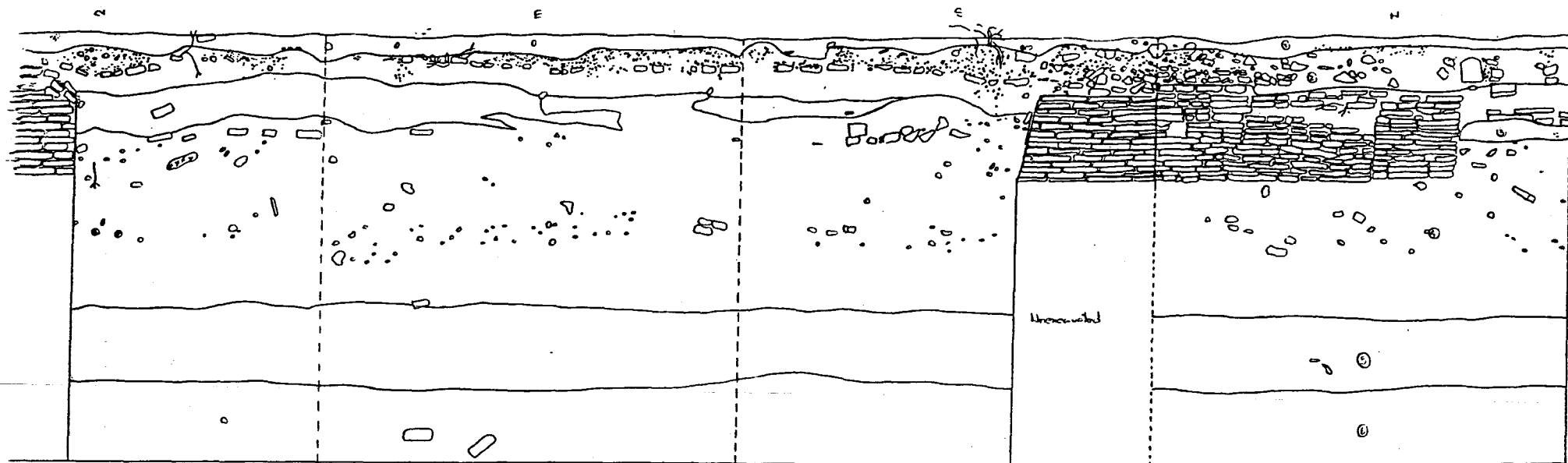
จากการขุดค้นทางโบราณคดีทั้ง 3 หลุม สามารถวิเคราะห์ชั้นดินสรุปได้ว่า

- 1. [Symbol] [Text]
- 2. [Symbol] [Text]
- 3. [Symbol] [Text]
- 4. [Symbol] [Text]
- 5. [Symbol] [Text]
- 6. [Symbol] [Text]

- ① 10 ft. dk. greyish brown : [Text]
- ② - : [Text]
- ③ 10 ft. 5/8 greyish brown : [Text]
- ④ 10 ft. 1/4 dk. grey : [Text]
- ⑤ 10 ft. 1/4 grey : [Text]
- ⑥ 10 ft. 1/2 grey brown : [Text]

- ① to 1A slt grayish brown
- ② to 1A slt light brownish gray
- ③ to 1A slt grayish brown
- ④ to 1A slt dark gray
- ⑤ to 1A slt gray
- ⑥ to 1A slt very dark gray
- ⑦ to 1A

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 cm

พื้นที่เดิมไม่เคยเป็นที่ตั้งชุมชนมาก่อน บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มน้ำขังหรือน้ำท่วมถึงในหน้า
น้ำ ก่อนที่จะสถาปนาวัดจึงต้องขุดดินจากบริเวณใกล้เคียงมาถมให้สูงจากเดิม พื้นที่
ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัดห่างออกไปประมาณ 300 เมตรเป็นบริเวณที่ลุ่ม
และมีต้นสะแกขึ้นอยู่มาก(ภาพที่ 89-91)สันนิษฐานว่าคงจะขุดดินจากที่นั่นมาถมที่
วัดนอกจากหลุมขุดค้นทางโบราณคดีแล้วยังได้ทำการขุดทดสอบรากฐานอาคารอีก
4 หลุม คือ

4.4 หลุมทดสอบ 32 H ขนาด 2X2 เมตร

ขุดทดสอบบริเวณด้านตะวันตกเฉียงใต้ของอุโบสถ แบ่งชั้นดินได้ดังนี้
(ภาพที่ 62-66 และผังชั้นดินที่ 4)

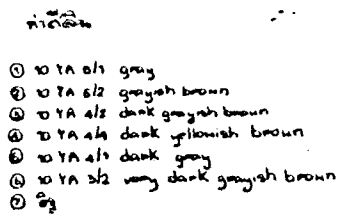
1. ชั้นผิวดิน
2. ชั้นเศษอิฐเศษปูนทับถม
3. ชั้นอิฐปูพื้น
4. ชั้นดินถมมีเศษอิฐเศษปูนมาก
5. ชั้นดินถม
6. ชั้นดินถมมีเศษอิฐเศษปูนมาก
7. ชั้นดินถม เป็นดินเหนียวลึกจากผิวดินประมาณ 3.50 เมตร มีน้ำใต้ดินซึม
มากจะหาผนังทั้งต้องขุดการขุดค้นเพียงระดับนี้

ชั้นดินทางโบราณคดีหรือชั้นดินทางวัฒนธรรมเริ่มจากชั้นผิวดินพบกระเบื้อง
กระปุกและกระเบื้องเชิงชาย ชั้นส่วนภาชนะดินเผาและเศษภาชนะเคลือบ ผนังด้าน
ตะวันตกของหลุมทดสอบมีแนวรากฐานก่ออิฐเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาว
ประมาณด้านละ 1 เมตร คงเป็นรากฐานของฐานเสมาเดิม เมื่อปฏิสังขรณ์ตำแหน่ง
ใหม่จึงทิ้งรากฐานเดิมนี้ไว้ สรุปได้ว่า โบราณสถานมีการบูรณะปฏิสังขรณ์เป็นลำดับ
ตลอดมา มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของฐานเสมาและทำฐานเสมารูปแบบใหม่เป็น
แบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย คือฐานสิงห์ซ้อนด้วยคอกบัวหรือบัวกลุ่ม
รองรับใบเสมา(ภาพที่ 202)

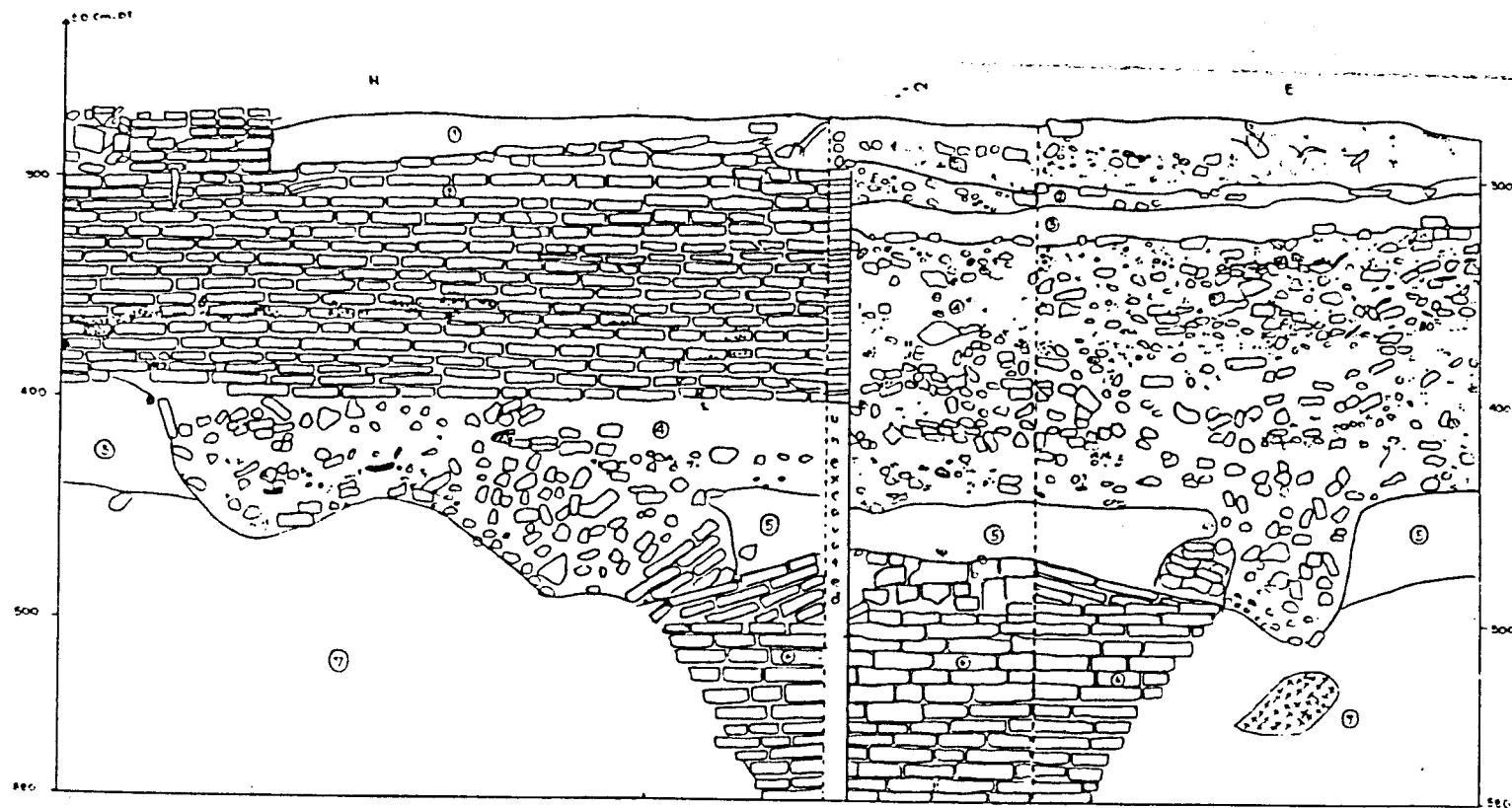
4.5 หลุมทดสอบ 20 R

บริเวณฐานของเจดีย์ทรงปราสาทเพื่อหาร่องรอยของฐานเจดีย์ทรงปราสาท
ขนาดของหลุมทดสอบ 1X2 เมตร แบ่งชั้นดินได้(ภาพที่ 27-31 และ ผังชั้นดินที่ 5, 6)

1. ชั้นผิวดิน ดินทับถมชั้นบนมีเศษอิฐเศษปูน
2. ชั้นอิฐปูพื้น
3. ชั้นดินถม มีเศษอิฐเศษปูน

AY-96
 section
 section 90 A

- ① s.s.
- ② s.s.
- ③ s.s.
- ④ s.s.
- ⑤ s.s.
- ⑥ s.s.
- ⑦ s.s.

- ① s.s. a/s midish brown
- ② s.s. a/s brown
- ③ s.s. a/s dark gray
- ④ s.s. a/s dark grayish brown
- ⑤ s.s. a/s very dark gray
- ⑥ s.s.
- ⑦ s.s. a/s dark gray
- ⑧ s.s.

4. ชั้นดินถมที่แตกต่างกัน เป็นดินเหนียว
5. ชั้นดินถมผสมด้วยเศษอิฐเศษปูนและเศษกระเบื้องหลังคา
6. ชั้นดินถมเป็นดินเหนียว
7. รากฐานก่ออิฐเป็นคานขาว
8. ชั้นดินเดิม

ชั้นดินวัฒนธรรมหรือชั้นดินทางโบราณคดีเริ่มจากผิวดินมีเศษอิฐเศษปูน เศษกระเบื้องทับถมอยู่ถึงพื้นปฐอิฐ ได้ชั้นอิฐปูพื้นลงไปเป็นดินที่นำมาถมผสมด้วย เศษอิฐเศษกระเบื้อง โบราณวัตถุที่พบเป็นเศษกระเบื้องหลังคาเท่านั้น

ผนังหลุมทดสอบด้านตะวันตกเป็นรากฐานก่ออิฐรูปผังเหลี่ยมหนาประมาณ 2 เมตร เรียงอิฐ 22 ชั้น ได้รากฐานอิฐถมด้วยเศษอิฐเศษกระเบื้อง และแนวขนาน เหนือได้ยังเรียงอิฐเป็นคานขาวรับน้ำหนักรากฐานรูปผังเหลี่ยมจึงเป็นรากฐานที่ค่อนข้างแข็งแรงมาก ขุดถึงชั้นดินเดิมลึกประมาณ 580 จากระดับน้ำสมมุติ หรือประมาณ 3 เมตรจากผิวดิน ไม่สามารถขุดหลุมเพื่อจะตามแนวคานได้จึงยุติการขุดระดับนี้

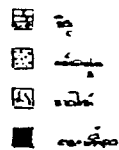
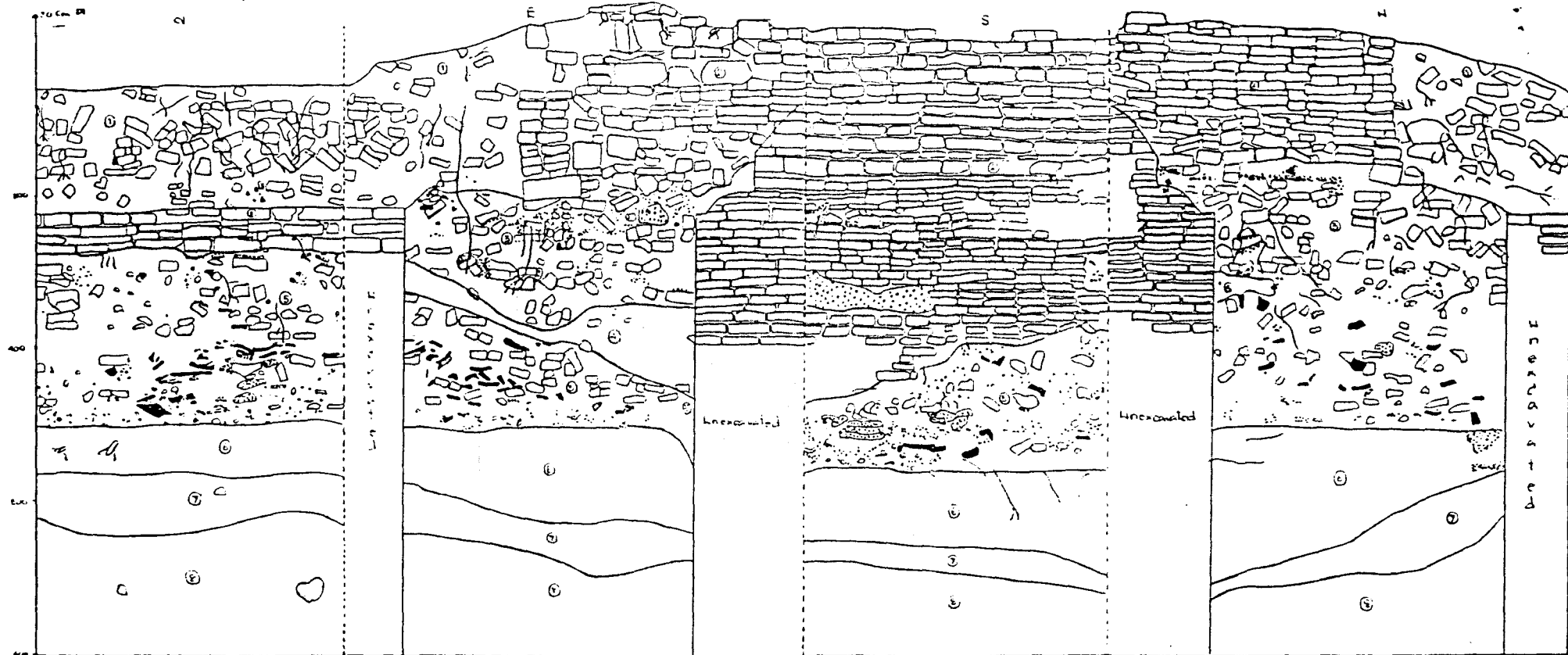
4.6 หลุมทดสอบ 5 O

บริเวณแนวกำแพงแก้วด้านทิศตะวันตกหรือด้านหน้าปรางค์เพื่อหาแนว รากฐานกำแพงแก้ว หลุมทดสอบขนาด 2X3 เมตร แบ่งชั้นดินได้ดังนี้ (ภาพที่ 78-81 และ ผังชั้นดินที่ 7)

1. ชั้นผิวดิน ดินทับถมชั้นบนมีก้อนอิฐและเศษอิฐที่เกิดจากการพังทลาย จำนวนมาก
2. อิฐที่ก่อเป็นกำแพงแก้วและก่อเสริมจากกำแพงแก้ว
3. ดินถมได้แนวอิฐที่ก่อเสริมออกจากแนวกำแพงแก้วมีเศษอิฐเศษกระเบื้อง ปน
4. แนวชั้นดินถมแทรกระหว่างชั้นดินที่ 3 และชั้นดินที่ 5
5. ดินถมได้กำแพงแก้วเป็นชั้นดินเดียวกับชั้นที่ 3
- 6,7,8 ชั้นดินถมเป็นดินเหนียว

จากการขุดทดสอบทราบว่ากำแพงแก้วมีการก่อสร้างทับซ้อนกัน 2 ระยะ เห็นได้จากลักษณะของฐานหน้ากระดานและฐานบัวว่าซ้อนกันสองชุด (ภาพที่ 80-81) ชุดชั้นล่างใช้อิฐขนาดเท่ากันก่อเป็นระเบียบ ชุดชั้นบนใช้อิฐก้อนไม่เท่ากัน บางชั้นใช้แผ่นกระเบื้องเสริมเพื่อปรับระดับให้เท่ากัน และฉาอิฐให้มันโค้งเป็นฐาน

AP 46 350000
 1000000 500
 7

- ① 1/4" bl. gray
- ② 1/4" bl. grayish brown
- ③ 1/4" bl. dark gray
- ④ 1/4" bl. very dark grayish brown
- ⑤ 1/4" bl. gray
- ⑥ 1/4" bl. very dark gray
- ⑦ 1/4" bl. very dark grayish brown

บ๊วกว่า

อิฐที่ก่อเสริมออกไปจากแนวกำแพงแก้วหนาประมาณ 1 เมตรก่อเสริมให้เป็นปราการแข็งแรงขึ้น ไม่ได้เตรียมรากฐานชั้นล่างก่อน ก่อเสริมออกไปบนชั้นดินทับถมที่มีเศษกระเบื้องหลังคาเศษอิฐทับถม

โบราณวัตถุที่พบเป็นเศษกระเบื้องหลังคาไม่พบชิ้นส่วนของภาชนะ

4.7 หลุมขุดทดสอบฐานองค์ปรางค์ หลุม 17 M และ 17 I

ได้ทราบลักษณะของรากฐานปรางค์เดิมเป็นรากฐานก่ออิฐไม่สอปูน (ภาพที่ 10,11) เป็นอิฐขนาดเล็ก ปรางค์องค์เดิมนั้นคงมีขนาดเล็กกว่าที่เห็นปัจจุบันมาก ขนาดของปรางค์ที่เห็นปัจจุบันนั้นเป็นลักษณะที่ก่อเสริมให้ใหญ่ขึ้นใช้อิฐขนาดใหญ่ก่อหุ้มข้างนอก และฐานประทักษิณก็ก่อขยายขนาดกว้างออก 3 ระยะ คือ ระยะแรกอาจไม่มีฐานประทักษิณ ระยะที่ 2 เพิ่มฐานประทักษิณขึ้นเป็นฐานย่อมุมไม้ 12 และระยะที่ 3 เพิ่มเป็นฐานประทักษิณย่อมุมไม้ 20 ดังที่เห็นในปัจจุบัน จะต้องศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมเพื่อกำหนดระยะเวลาการขยายแต่ละขั้นนั้น

การศึกษาชั้นดินจากหลุมขุดค้นทางโบราณคดีวัดวรเชษฐ แบ่งชั้นดินออกเป็น 9 ชั้นดิน ชั้นดินที่ 9 เป็นชั้นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนน้ำกร่อยโดยปรากฏจุดประสีเหลืองฟางของแร่จำไรโซต์จำนวนมาก และปฏิริยาของดินเป็นกรดจัด (PH 3.5) และชั้นดินบนเดิมก่อนที่จะสร้างวัดคือชั้นที่ 7 มีสีดินดำคล้ำ ชั้นที่ 6 เกิดจากการขุดนำดินบริเวณข้างเคียงขึ้นมาถมเพื่อยกระดับให้สูงขึ้นโดยชั้นดินนี้ปรากฏว่าเป็นดินเหนียวที่มีการจับตัวไม่แน่นมีกลุ่มแร่จำไรโซต์สีเหลืองกระจายอยู่โดยทั่วไปในระดับต่างๆ กัน ตอนบนของชั้นปรากฏเศษอิฐเล็กน้อยและมีแนวอิฐอยู่ในตอนบน ส่วนชั้นดินที่ 3,4 และ 5 เป็นชั้นดินและอิฐที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ในระหว่างที่ก่อสร้างวัด ส่วนชั้นที่ 1 และ 2 เป็นชั้นดินที่เกิดจากการทับถมของซากอิฐและปูนที่สลายตัวผุพังของโบราณสถาน ผลการวิเคราะห์ดินพบว่า ดินชั้นล่าง คือ 8 และ 9 มีปริมาณกำมะถันสูงมาก แสดงว่าเป็นชั้นตะกอนน้ำกร่อย ชั้นที่ 7 มีปริมาณ ฟอสฟอรัส 290 PPM แสดงว่าเป็นชั้นดินที่ไม่มีร่องรอยของการใช้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยหรือคอกสัตว์มาก่อน (ชาติชาย ร่มสน ,คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ศึกษาชั้นดินเมื่อปี พ.ศ.2539)

บทที่ 5

การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ

5.1 การศึกษาด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี

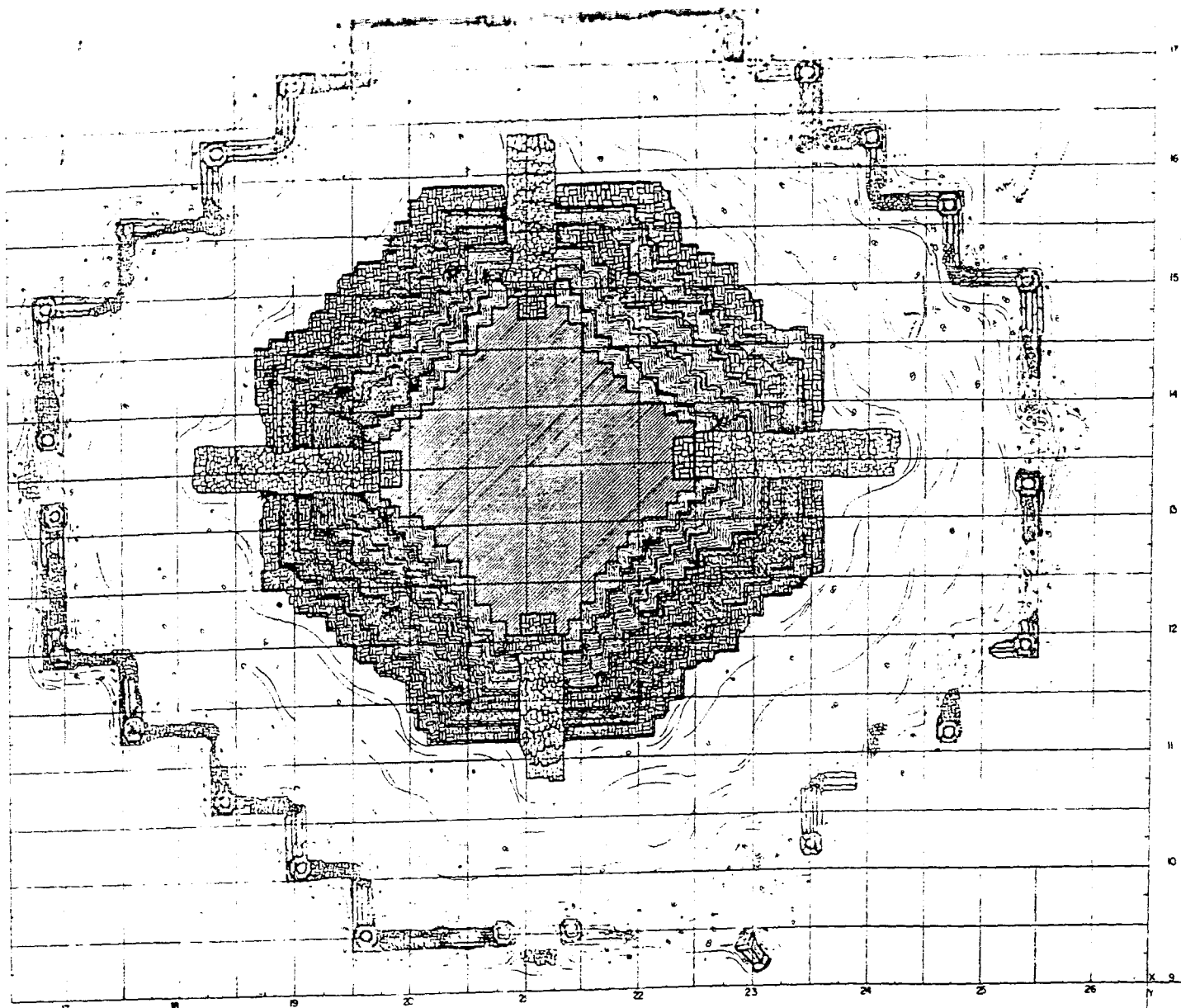
วัดวรเชษฐ มีปรางค์เป็นประธานของวัดโดยคตินิยมทั่วๆ แล้ววัดนี้น่าจะเป็นวัดที่กษัตริย์สร้าง ตัวอย่างเช่น วัดพุทไธสวรรย์ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) โปรดให้สร้างมีปรางค์เป็นประธานของวัด วัดจุฬามณี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้สร้างมีปรางค์เป็นประธาน และวัดไชยวัฒนาราม สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดให้สร้างมีปรางค์เป็นประธาน เป็นต้น แต่ทุกวัดที่กษัตริย์โปรดให้สร้างขึ้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีปรางค์เสมอไป เช่น วัดภูเขาทอง วัดบรมพุทธาราม เป็นต้น อาจจะมีเจดีย์ วิหาร หรืออุโบสถเป็นประธานก็ได้

วัดวรเชษฐ สร้างในสมัยใดใครเป็นผู้สร้างไม่มีกล่าวเป็นประวัติชัดเจนแน่นอน พงศาวดารหลายฉบับ และจดหมายเหตุชาวต่างชาติก็ไม่ได้กล่าวเจาะจงถึงวัดวรเชษฐ เอกสารเหล่านั้นอาจจะมีกล่าวอยู่บ้างก็เป็นลักษณะรวมยังไม่ชัดเจน การกำหนดอายุสมัยของการเริ่มสถาปนาและการสร้างเพิ่มหรือการบูรณะว่าทำในสมัยใดต้องอาศัยหลักฐานจากสิ่งก่อสร้างที่เหลืออยู่

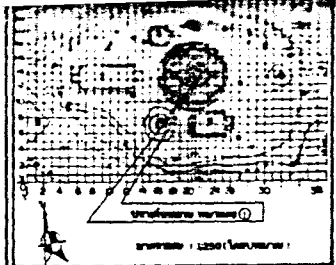
1. ปรางค์ (ผังวิเคราะห์ ที่ 1-5)ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ลักษณะทางสถาปัตยกรรมอาจผิดไปจากของเดิมบ้าง แต่คงทิ้งร่องรอยเดิมอยู่ให้เห็นได้ เช่น เถือรากฐานและฐานทักษิณให้เห็นได้ว่าการบูรณะต่อเติมประมาณ 3 ครั้ง แต่ละครั้งอาจใช้เวลาต่างกัน หรือปรับขยายในระยะเดียวกันก็ได้ ฐานชั้นแรกใช้อิฐก่อเล็กก่อเรียงไม่สอปูน ฐานชั้นที่ 2 ใช้อิฐก่อใหญ่ก่อและสอปูน และฐานชั้นที่ 3 ใช้อิฐก่อใหญ่ก่อและสอปูน ช่องว่างระหว่างแต่ละชั้นของฐานนั้นถมด้วยเศษกระเบื้อง เศษอิฐและดินเป็นพื้นลานประทักษิณ ไม่พบกระเบื้องหรืออิฐปูพื้น

2. เจดีย์ทรงระฆัง (ผังวิเคราะห์ ที่ 9-11) เจดีย์ก่ออิฐไม่สอปูน ชั้นล่างเป็นฐานเขียงสี่เหลี่ยมแล้วค่อขึ้นมาอาจจะเป็นฐานชุกชีบัวลดบัว 3 ชุก (ผูกอรอนาจน ไม่ทราบลักษณะ) แล้วจึงถึงลูกแก้วปากระฆัง กลีบบัวปากระฆังจึงถึงองค์ระฆังอาจจะเปรียบเทียบได้กับเจดีย์วัดกระซ่าย และวัดสุวรรณาวาส มีอายุอยู่ในอยุธยาตอนต้น

3. เจดีย์ทรงปราสาท (ผังวิเคราะห์ ที่ 6-8) เจดีย์ก่ออิฐสอปูนมีหลายปูนปั้นประดับและรูปทรงทางสถาปัตยกรรมเปรียบเทียบวิวัฒนาการ ได้กับเจดีย์รายที่เป็นเจดีย์ทรงปราสาทในวัดราชบูรณะและเจดีย์ทรงปราสาทในวัดโลกยสุธา มีการกำหนดอายุอยู่ในสมัยอยุธยาตอนกลางหรือตอนต้นของพุทธศตวรรษที่ 22

รูปสังเกตุ โครงสร้างประตอม ระบายน้ำ ①

ชื่อโครงการ

คำอธิบายงาน
 ชื่อโครงการ : ...
 ชื่อผู้จัดทำ : ...
 ชื่ออาจารย์ : ...

ชื่อโครงการ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่ออาจารย์	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ

ชื่อโครงการ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่ออาจารย์	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ

ชื่อโครงการ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่ออาจารย์	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ
ชื่อผู้จัดทำ	ชื่อผู้จัดทำ

ชื่อโครงการ : ...

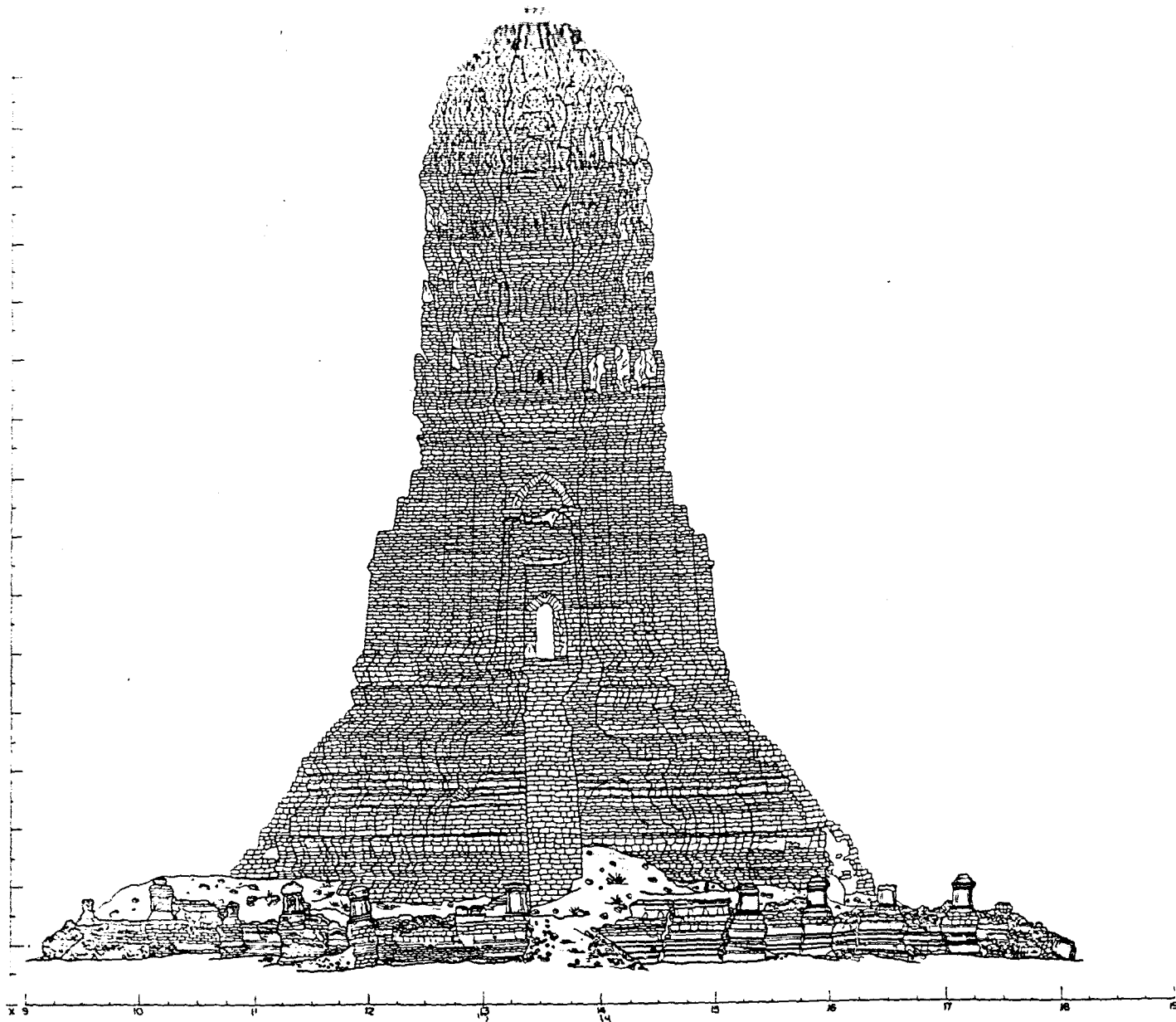
ชื่อผู้จัดทำ : ...

ชื่ออาจารย์ : ...

ชื่อผู้จัดทำ : ...

ชื่อผู้จัดทำ : ...

ชื่อผู้จัดทำ : ...

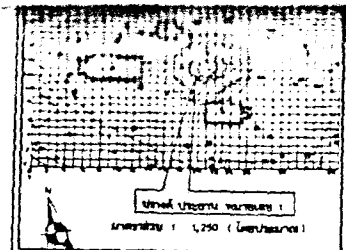

2

รูปตัดทิศเหนือของ ปรางค์ประธาน ทายาท 1

ขนาดหน้าตัด 1:1

LEV 41,000
LEV 39,000
LEV 37,000
LEV 35,000
LEV 33,000
LEV 31,000
LEV 29,000
LEV 27,000
LEV 25,000
LEV 23,000
LEV 21,000
LEV 19,000
LEV 17,000
LEV 15,000
LEV 13,000
LEV 11,000
LEV 09,000

พื้นที่ ปรางค์ประธาน ทายาท 1
ขนาดหน้าตัด 1:250 (1:250 scale)

รายละเอียด

ส่วนประกอบของ

ส่วนประกอบของ ส่วนประกอบของ
1. ปรางค์ประธาน 2. ปรางค์ประธาน
3. ปรางค์ประธาน 4. ปรางค์ประธาน

ส่วนประกอบ	ขนาด	วัสดุ
ฐาน	1.50 x 1.50	หินทราย
ผนัง	1.50 x 1.50	หินทราย
ประตู	1.50 x 1.50	หินทราย
หน้าต่าง	1.50 x 1.50	หินทราย
บันได	1.50 x 1.50	หินทราย
หลังคา	1.50 x 1.50	หินทราย
ฐาน	1.50 x 1.50	หินทราย
ผนัง	1.50 x 1.50	หินทราย
ประตู	1.50 x 1.50	หินทราย
หน้าต่าง	1.50 x 1.50	หินทราย
บันได	1.50 x 1.50	หินทราย
หลังคา	1.50 x 1.50	หินทราย

โครงสร้าง / โครงสร้าง

ส่วนประกอบ	ขนาด	วัสดุ
ฐาน	1.50 x 1.50	หินทราย
ผนัง	1.50 x 1.50	หินทราย
ประตู	1.50 x 1.50	หินทราย
หน้าต่าง	1.50 x 1.50	หินทราย
บันได	1.50 x 1.50	หินทราย
หลังคา	1.50 x 1.50	หินทราย
ฐาน	1.50 x 1.50	หินทราย
ผนัง	1.50 x 1.50	หินทราย
ประตู	1.50 x 1.50	หินทราย
หน้าต่าง	1.50 x 1.50	หินทราย
บันได	1.50 x 1.50	หินทราย
หลังคา	1.50 x 1.50	หินทราย

โครงสร้าง / โครงสร้าง

ส่วนประกอบ	ขนาด	วัสดุ
ฐาน	1.50 x 1.50	หินทราย
ผนัง	1.50 x 1.50	หินทราย
ประตู	1.50 x 1.50	หินทราย
หน้าต่าง	1.50 x 1.50	หินทราย
บันได	1.50 x 1.50	หินทราย
หลังคา	1.50 x 1.50	หินทราย
ฐาน	1.50 x 1.50	หินทราย
ผนัง	1.50 x 1.50	หินทราย
ประตู	1.50 x 1.50	หินทราย
หน้าต่าง	1.50 x 1.50	หินทราย
บันได	1.50 x 1.50	หินทราย
หลังคา	1.50 x 1.50	หินทราย

ส่วนประกอบ	ขนาด	วัสดุ
ฐาน	1.50 x 1.50	หินทราย
ผนัง	1.50 x 1.50	หินทราย
ประตู	1.50 x 1.50	หินทราย
หน้าต่าง	1.50 x 1.50	หินทราย
บันได	1.50 x 1.50	หินทราย
หลังคา	1.50 x 1.50	หินทราย

ส่วนประกอบ: โครงสร้าง (ขนาด 1:250)

ที่ตั้ง: 1. ปรางค์ประธาน 2. ปรางค์ประธาน 3. ปรางค์ประธาน

ขนาด: 1.50 x 1.50 (ขนาด 1:250)

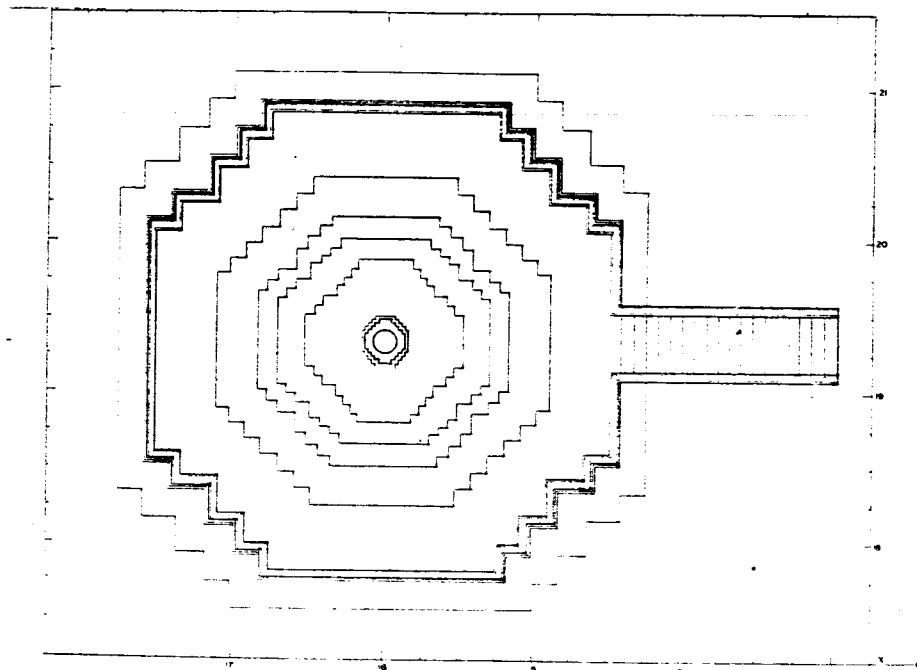
โครงสร้าง: 1.50 x 1.50 (ขนาด 1:250)

ส่วนประกอบ: 1.50 x 1.50 (ขนาด 1:250)

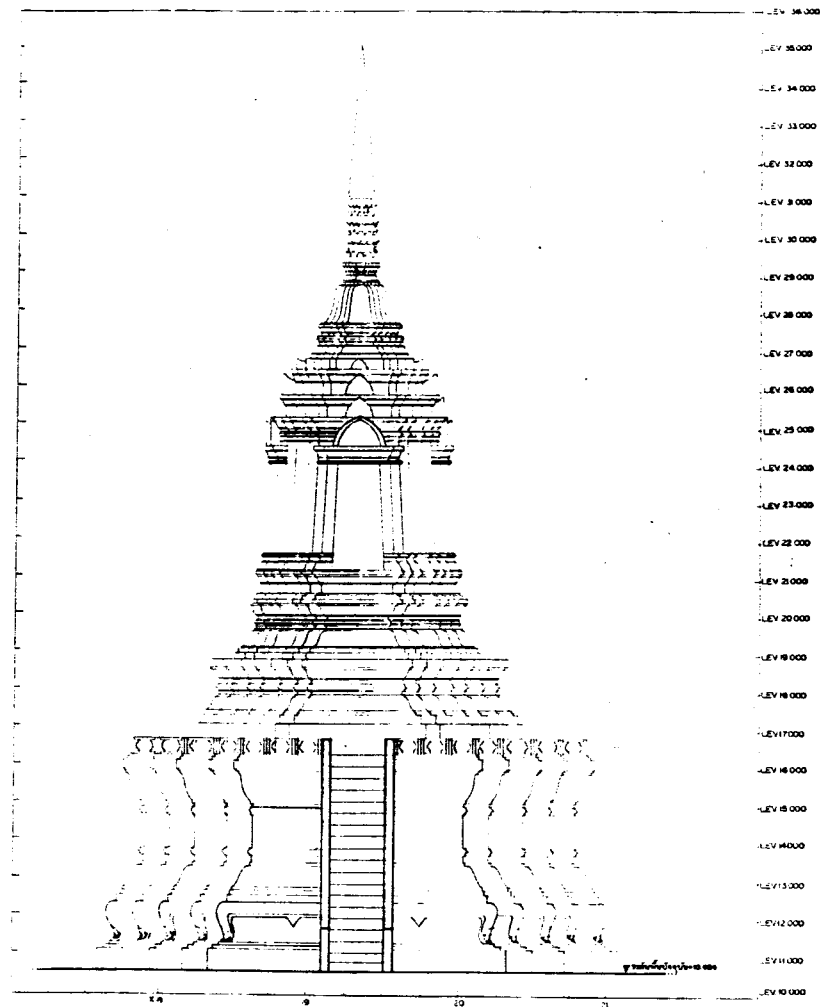
ส่วนประกอบ: 1.50 x 1.50 (ขนาด 1:250)

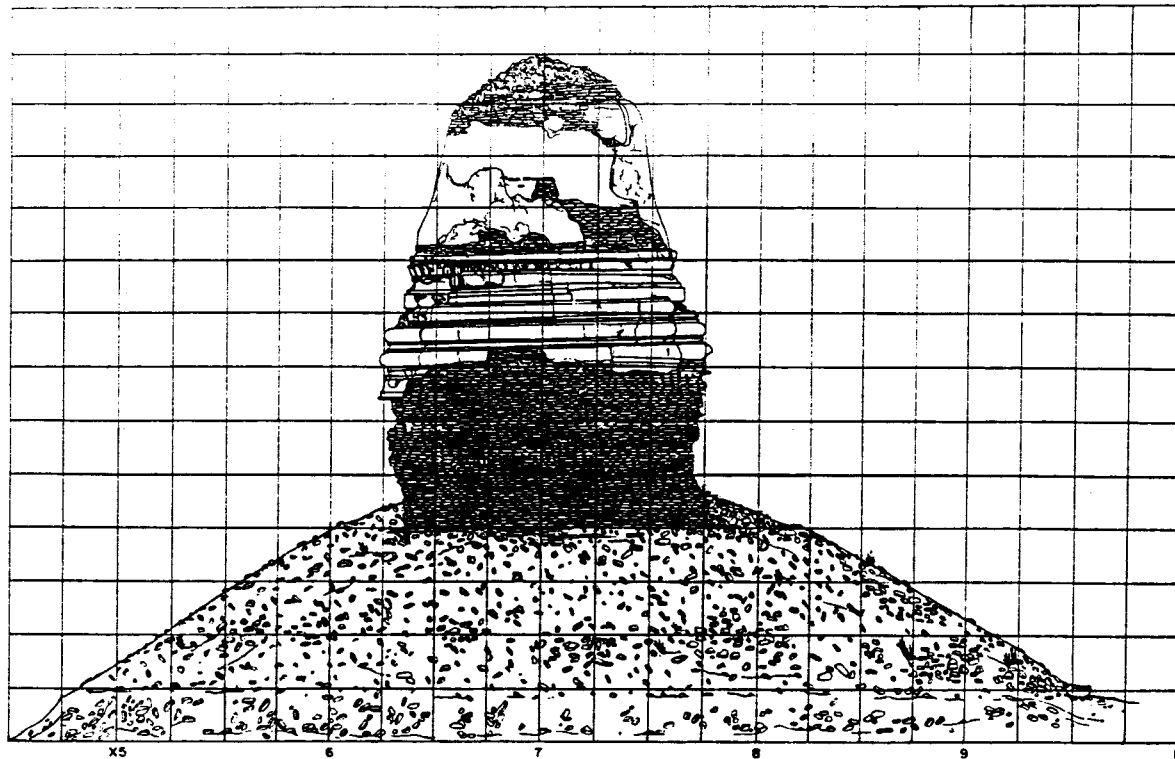
กรมศิลปากร

આલ્કલિનિયમ ૧ ૨૦

ਸਰਕਾਰ : ੧੦

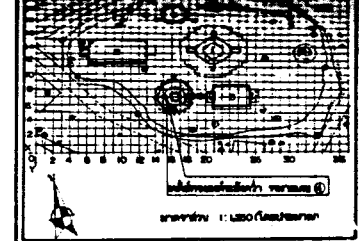
[illegible]

รูปตั้งทิศตะวันออก, เจดีย์ทรงระฆังคว่ำ พนมมณ ๔

มาตราส่วน 1 : 30

LEV 24 000
LEV 23 000
LEV 22 000
LEV 21 000
LEV 20 000
LEV 19 000
LEV 18 000
LEV 17 000
LEV 16 000
LEV 15 000
LEV 14 000
LEV 13 000
LEV 12 000
LEV 11 000
LEV 10 000

รายการ

ตำแหน่งงาน
วันที่รับงาน
ชื่อผู้รับงาน
ชื่อผู้ส่งงาน

รายการ	รายละเอียด
งานสำรวจ	สำรวจพื้นที่
งานออกแบบ	ออกแบบโครงสร้าง
งานก่อสร้าง	ก่อสร้างอาคาร
งานติดตั้ง	ติดตั้งอุปกรณ์
งานทดสอบ	ทดสอบระบบ
งานบำรุงรักษา	บำรุงรักษาระบบ

รายการ	รายละเอียด
งานสำรวจ	สำรวจพื้นที่
งานออกแบบ	ออกแบบโครงสร้าง
งานก่อสร้าง	ก่อสร้างอาคาร
งานติดตั้ง	ติดตั้งอุปกรณ์
งานทดสอบ	ทดสอบระบบ
งานบำรุงรักษา	บำรุงรักษาระบบ

รายการ	รายละเอียด
งานสำรวจ	สำรวจพื้นที่
งานออกแบบ	ออกแบบโครงสร้าง
งานก่อสร้าง	ก่อสร้างอาคาร
งานติดตั้ง	ติดตั้งอุปกรณ์
งานทดสอบ	ทดสอบระบบ
งานบำรุงรักษา	บำรุงรักษาระบบ

รายการ	รายละเอียด
งานสำรวจ	สำรวจพื้นที่
งานออกแบบ	ออกแบบโครงสร้าง
งานก่อสร้าง	ก่อสร้างอาคาร
งานติดตั้ง	ติดตั้งอุปกรณ์
งานทดสอบ	ทดสอบระบบ
งานบำรุงรักษา	บำรุงรักษาระบบ

ผู้จัดทำแบบ : วิศวกร (นามสกุล)

วันที่ : ๑ มีนาคม ๒๕๖๓

แบบร่าง : รูปตั้งทิศตะวันออก
ตำแหน่งงาน : พนมมณ ๔
(แบบร่างสถาปัตย์)

โครงการ : โครงการพัฒนาระบบ
หน่วยงาน : หน่วยงานพัฒนาระบบ

วันที่รับงาน : ๑ มีนาคม ๒๕๖๓
วันที่ส่งงาน : ๓ มีนาคม ๒๕๖๓

การติดตั้ง

4. จากเจดีย์ทรงระฆัง (ผังวิเคราะห์ ที่ 12) เป็นเจดีย์ก่ออิฐสอปูนแข็งแรงถูกทำลายลงแค่ส่วนประกอบขังคงรูปร่างอยู่มากเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมสมัยหลังที่มีการก่ออิฐสอปูนแล้วแต่ลักษณะของบัลลังก์เหมือนองค์ระฆังใหญ่ ก้านฉัตรใหญ่ไม่มีเสาหาเป็นการเลียนแบบสถาปัตยกรรมเดิม และเจดีย์องค์นี้สร้างครอบฐานเจดีย์เดิมซึ่งมีลักษณะเป็นเจดีย์เหลี่ยมจึงควรกำหนดอายุของเจดีย์องค์นี้อยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย

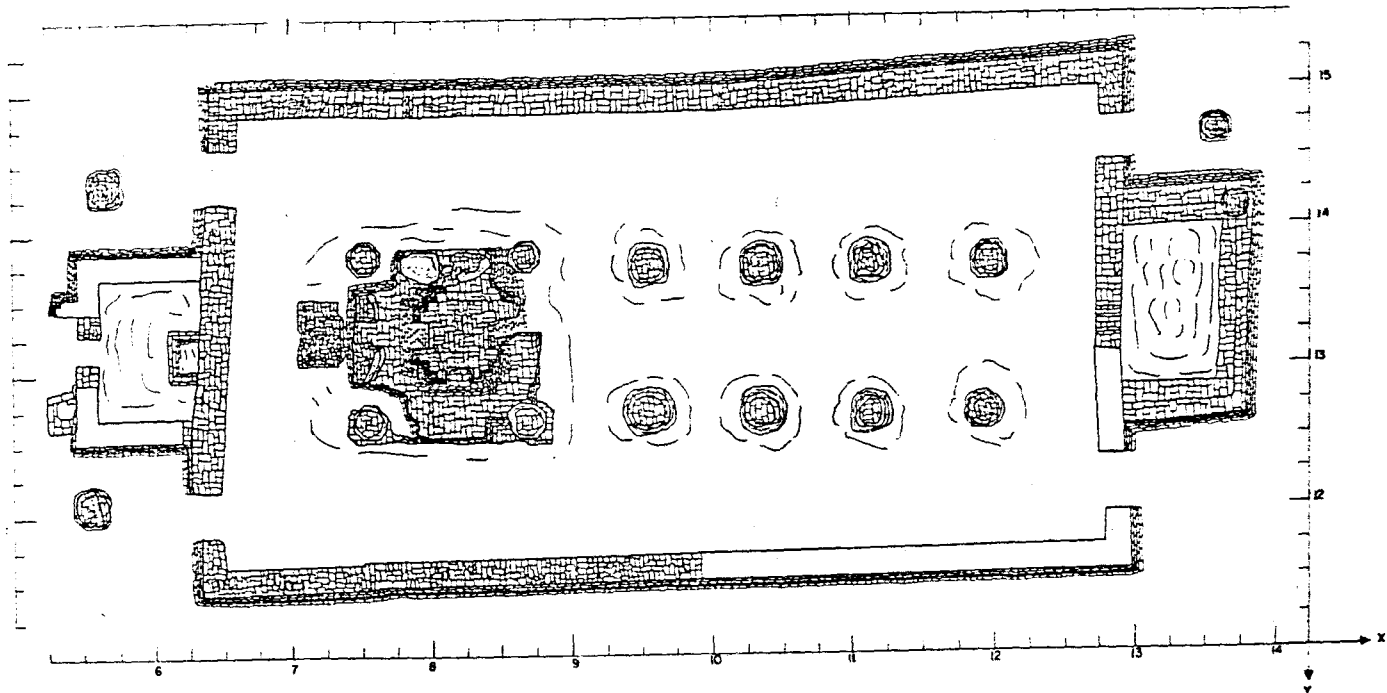
5. วิหาร (ผังวิเคราะห์ ที่ 26-33) อาคารรูปผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผนังหนาก่อด้วยอิฐสอปูน ผนังด้านข้างช่วงกลางเจาะช่องหน้าต่างด้านละ 1 ช่อง เสาภายในวิหารเป็นเสากลมใช้อิฐหน้าวัวก่อขึ้นไปและไม่ปรากฏร่องรอยของบัวหัวเสา ฐานวิหารเป็นฐานบัวเป็นเส้นตรงไม่แอ่นท้องลำภาพันวิหารต่ำมากเกือบเท่าหรือเท่ากับระดับพื้นข้างนอกเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมอยุธยาตอนต้น

6. อุโบสถ (ผังวิเคราะห์ ที่ 13-25) อาคารรูปผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผนังก่ออิฐสอปูนไม่ปรากฏร่องรอยของช่องหน้าต่าง เสาภายในอุโบสถเป็นเสาแปดเหลี่ยมใช้ก่อนอิฐขนาดธรรมดาทั่วไปก่อเหลื่อมสลับกันขึ้นไปแทรกด้วยแผ่นกระเบื้องบ้าง ไม่ปรากฏร่องรอยแบบบัวหัวเสา ฐานอุโบสถเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงายเป็นเส้นตรงไม่แอ่นท้องลำภาพันภายในต่ำเท่ากับระดับของพื้นข้างนอก เป็นอาคารที่น่าจะสร้างขึ้นมาพร้อมกับการสถาปนาวัดคืออยู่ในช่วงอยุธยาตอนต้น ส่วนมณฑปที่ติดอยู่กับด้านหลังอุโบสถคงจะต่อเติมขึ้นภายหลัง

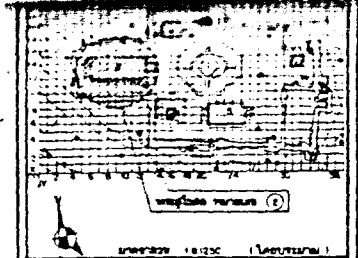
โบสถ์ของอุโบสถมีข้อที่น่าสังเกตคือเป็นลักษณะของโบสถ์เก่าคงจะชำรุดหักจึงมีการต่อเติมด้วยปูนปั้นให้ครบโบ และฐานเสมาก็มีการปฏิสังขรณ์ใหม่เป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายคือชั้นล่างเป็นซุ้มของฐานถึงหัวแล้วเป็นคอกบัว(บัวกลุ่ม)รองรับโบสถ์ ส่วนฐานเสมาค้นพบเห็นแต่รากฐานได้ค้นที่ขุดพบในหลุมทดสอบ 32 H

7. กำแพงแก้ว (ผังวิเคราะห์ ที่ 34-35) กำแพงแก้วก่ออิฐมีมาควบคู่กับการสถาปนาวัดมีการสร้างต่อเติม สร้างทับซ้อน หรือสร้างขยายออกไปตลอดระยะเวลาของวัดจนกระทั่งระยะหลังถูกรื้อดัดแปลงเป็นกำแพงค้ำขาทหาร โดยการก่อเรียงอิฐเสริมให้หนาขึ้น ช่วงประตูทางเข้าก็ก่ออิฐล้อมออกไปใช้ช่องทางเข้าเอียงกันเข้าไม่ได้ง่าย บางช่วงก็ก่อปิดทางเข้าชั้นด้านหลังของอุโบสถและด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ทรงกลม

8. ฐานสี่เหลี่ยม ฐานก่ออิฐไม่สอปูนเป็นฐานเหลี่ยมสูง ไม่ปรากฏลักษณะทางสถาปัตยกรรมมากนัก

รูปผังพื้นที่ พระอุโบสถ พายัพมณ ๒
มาตราส่วน 1:100

ชื่อพื้นที่

ข้อมูลทั่วไป
ชื่อพื้นที่: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒
ชื่อพื้นที่: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒
ชื่อพื้นที่: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒

พื้นที่รวม	พื้นที่ใช้สอย
พื้นที่อาคาร	พื้นที่จอดรถ
พื้นที่สวน	พื้นที่สวน
พื้นที่สวน	พื้นที่สวน
พื้นที่สวน	พื้นที่สวน
พื้นที่สวน	พื้นที่สวน
พื้นที่สวน	พื้นที่สวน
พื้นที่สวน	พื้นที่สวน

พื้นที่รวม / ตารางเมตร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร

พื้นที่รวม / ตารางเมตร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร
พื้นที่อาคาร

พื้นที่	พื้นที่อาคาร	พื้นที่สวน	พื้นที่
---------	--------------	------------	---------

ข้อมูลทั่วไป: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒

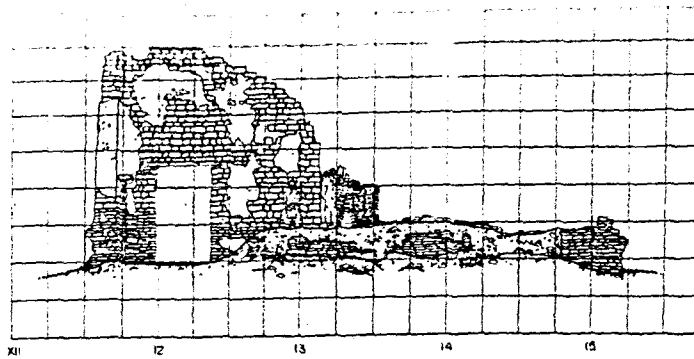
ชื่อพื้นที่: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒

พื้นที่รวม: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒	พื้นที่รวม: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒
พื้นที่รวม: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒	พื้นที่รวม: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒

พื้นที่รวม: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒

พื้นที่รวม: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒

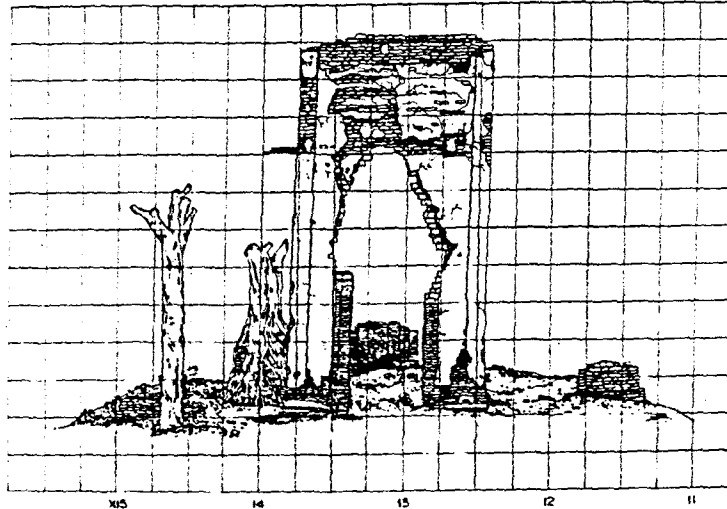
พื้นที่รวม: พระอุโบสถ พายัพมณ ๒

2

ប្រតិទិនរូបភាព ខ្សែចង រូបភាព ②

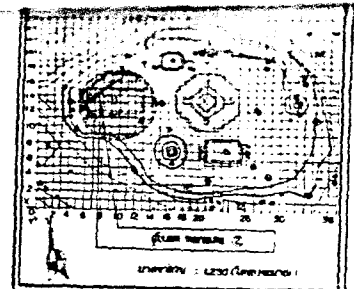
កម្រិត ១១.៧៥

4

ប្រតិទិនរូបភាព ខ្សែចង រូបភាព ②

កម្រិត ១១.៧៥

តារាង

តារាងប្រភេទ

តារាងប្រភេទ ប្រភេទ
៤/៤ រូប ២ ២ ២០០០០០
២ ២០០០០០ ២ ២០០០០០

ប្រភេទ	ប្រភេទ	
ប្រភេទ	ប្រភេទ	
ប្រភេទ	ប្រភេទ	
ប្រភេទ	ប្រភេទ	
ប្រភេទ	ប្រភេទ	
ប្រភេទ	ប្រភេទ	
ប្រភេទ	ប្រភេទ	
ប្រភេទ	ប្រភេទ	

តារាង / ប្រភេទប្រភេទ

ប្រភេទ	
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	

ប្រភេទ / ប្រភេទ

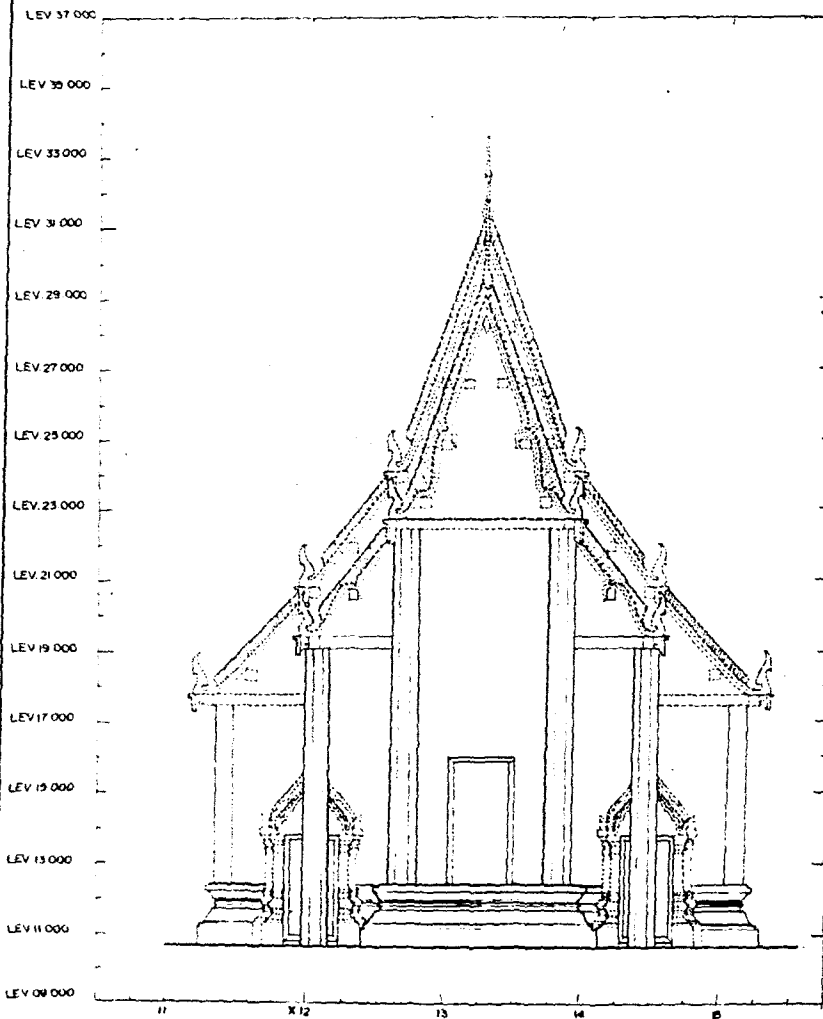
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	
ប្រភេទ	

ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ
ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ	ប្រភេទ

ប្រភេទ ប្រភេទ (ប្រភេទ)

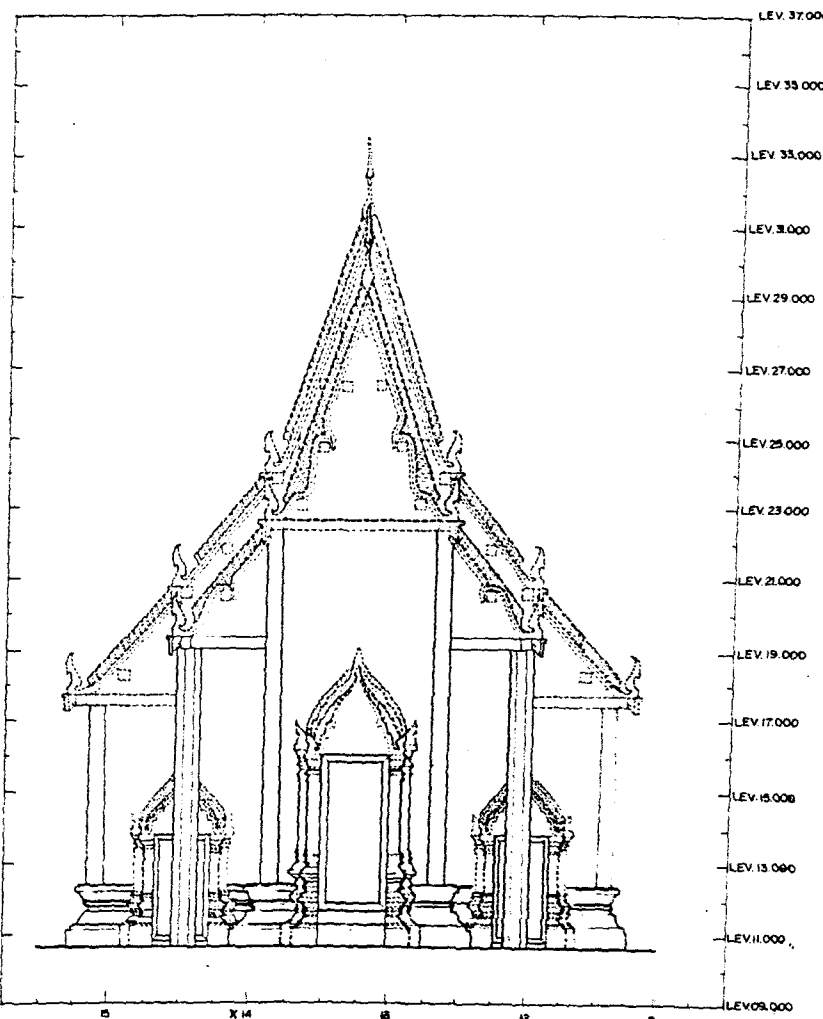
ប្រភេទ ប្រភេទ ប្រភេទ ប្រភេទ ប្រភេទ ប្រភេទ

ប្រភេទ	ប្រភេទ
ប្រភេទ	ប្រភេទ
ប្រភេទ	ប្រភេទ
ប្រភេទ	ប្រភេទ

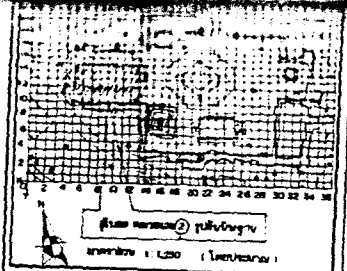
รูปตั้ง กิเลสวันออก อุโบสถ หมายเลข② รูปสันนิษฐาน

หน้า ๒๖๖ : ๗

รูปตั้ง กิเลสวันตก อุโบสถ หมายเลข② รูปสันนิษฐาน

หน้า ๒๖๖ : ๗

รูปตั้ง
LEV 37,000
LEV 35,000
LEV 33,000
LEV 31,000
LEV 29,000
LEV 27,000
LEV 25,000
LEV 23,000
LEV 21,000
LEV 19,000
LEV 17,000
LEV 15,000
LEV 13,000
LEV 11,000
LEV 09,000

คำอธิบายภาพ:
รูปตั้ง กิเลสวันออก อุโบสถ หมายเลข② รูปสันนิษฐาน

รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง
รูปตั้ง	รูปตั้ง

รูปตั้ง / รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง

รูปตั้ง / รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง
รูปตั้ง

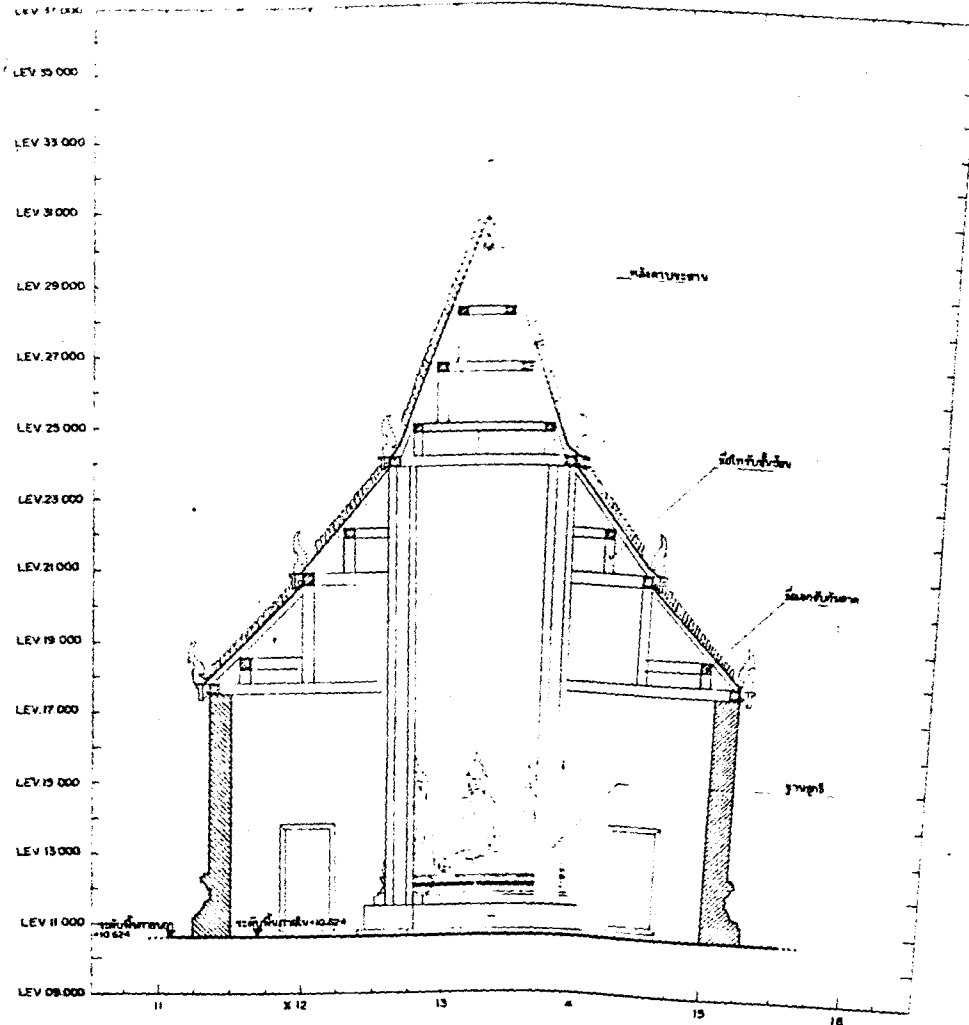
รูปตั้ง

รูปตั้ง

รูปตั้ง

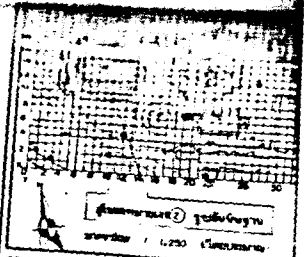
รูปตั้ง

รูปตั้ง

รูปตัดตามขวาง อุโบสถ (วัดบ้านไร่)

Figure 1.75

รายการ

คำอธิบายภาพ
 ชื่อโครงการ: ...
 ชื่อผู้จัดทำ: ...
 สาขาวิชา: ...

ชื่ออาคาร	บ้านไร่
ชื่อถนน	ถนน...
ชื่อตำบล	ตำบล...
ชื่ออำเภอ	อำเภอ...
ชื่อจังหวัด	จังหวัด...
ชื่อประเทศ	ประเทศไทย

ชื่ออาคาร	บ้านไร่
ชื่อถนน	ถนน...
ชื่อตำบล	ตำบล...
ชื่ออำเภอ	อำเภอ...
ชื่อจังหวัด	จังหวัด...
ชื่อประเทศ	ประเทศไทย

ชื่ออาคาร	บ้านไร่
ชื่อถนน	ถนน...
ชื่อตำบล	ตำบล...
ชื่ออำเภอ	อำเภอ...
ชื่อจังหวัด	จังหวัด...
ชื่อประเทศ	ประเทศไทย

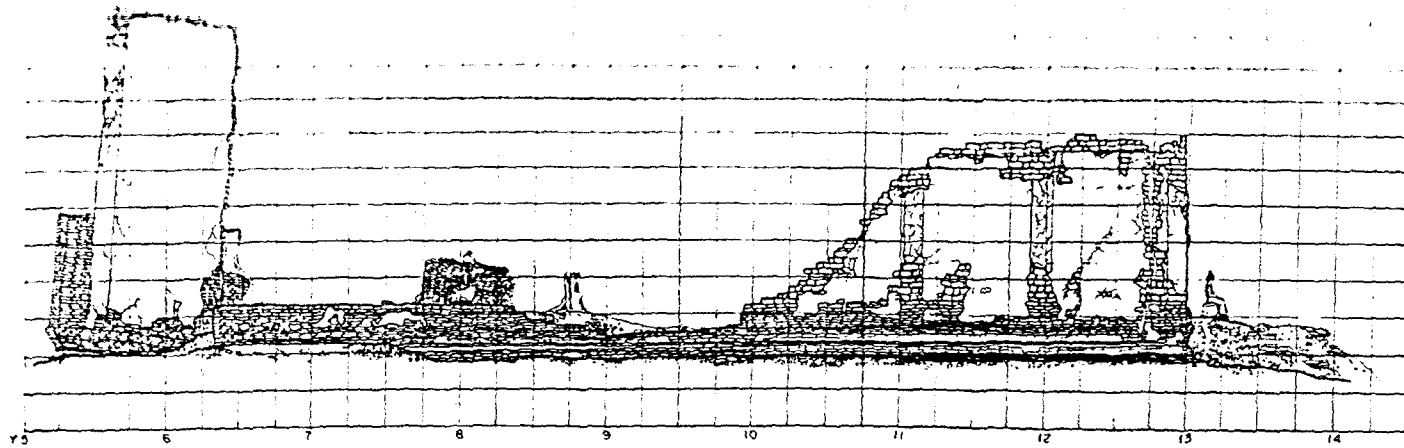
ชื่อโครงการ: ...

ชื่อผู้จัดทำ: ...

ชื่ออาจารย์: ...

ชื่อโรงเรียน: ...

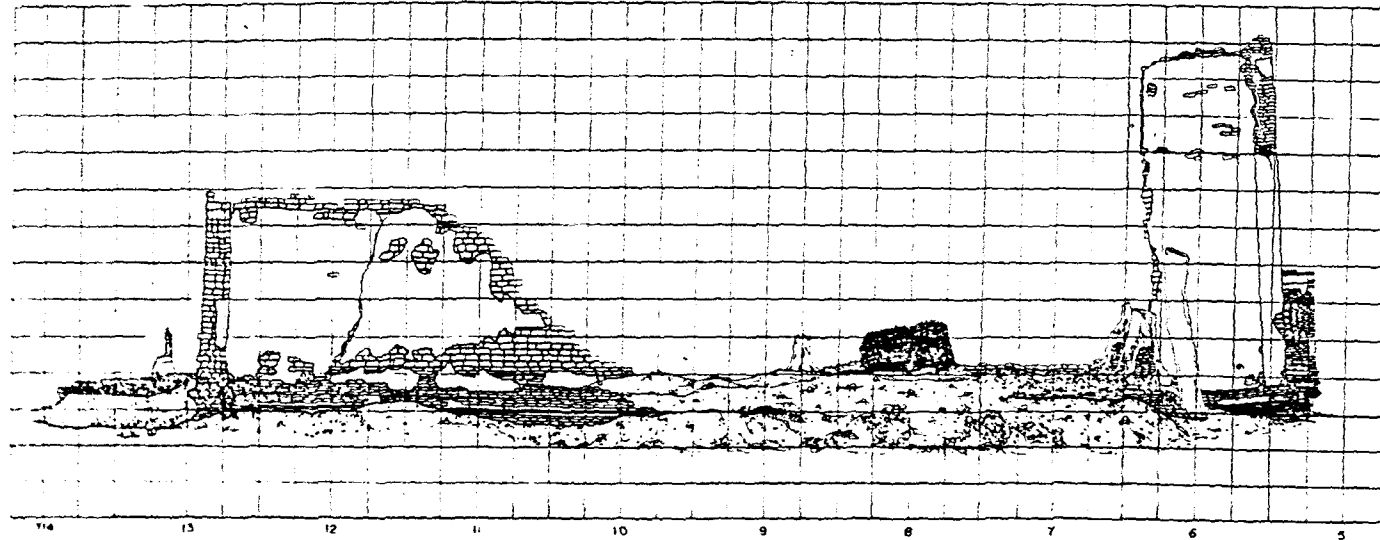
ชื่อมหาวิทยาลัย: ...

3

รูปตัดทิศใต้ อุโบสถพระนางมณฑา ②

ขนาดเส้น 1:1.75

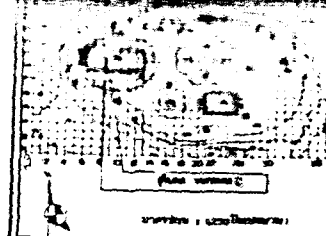

1

รูปตัดทิศเหนือ อุโบสถพระนางมณฑา ②

ขนาดเส้น 1:1.75

LEV 17 000
LEV 16 000
LEV 15 000
LEV 14 000
LEV 13 000
LEV 12 000
LEV 11 000
LEV 10 000
LEV 09 000

ขนาดเส้น 1:2.000

รูปตัด

พื้นที่วัด

พื้นที่วัดวัดวัด วัดวัดวัด
วัดวัดวัด วัดวัดวัด
วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัดวัด	วัดวัดวัด
วัดวัดวัด	วัดวัดวัด
วัดวัดวัด	วัดวัดวัด
วัดวัดวัด	วัดวัดวัด
วัดวัดวัด	วัดวัดวัด
วัดวัดวัด	วัดวัดวัด
วัดวัดวัด	วัดวัดวัด
วัดวัดวัด	วัดวัดวัด

วัดวัด / วัดวัดวัด

วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	

วัดวัด / วัดวัด

วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	
วัดวัดวัด	

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัดวัด วัดวัดวัด (วัดวัดวัด)

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

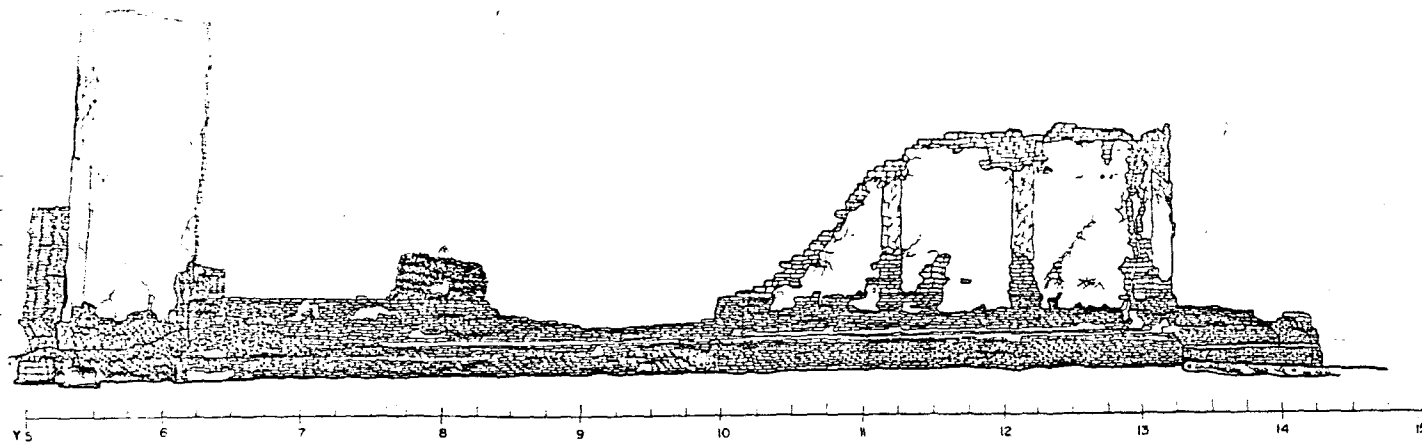
วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

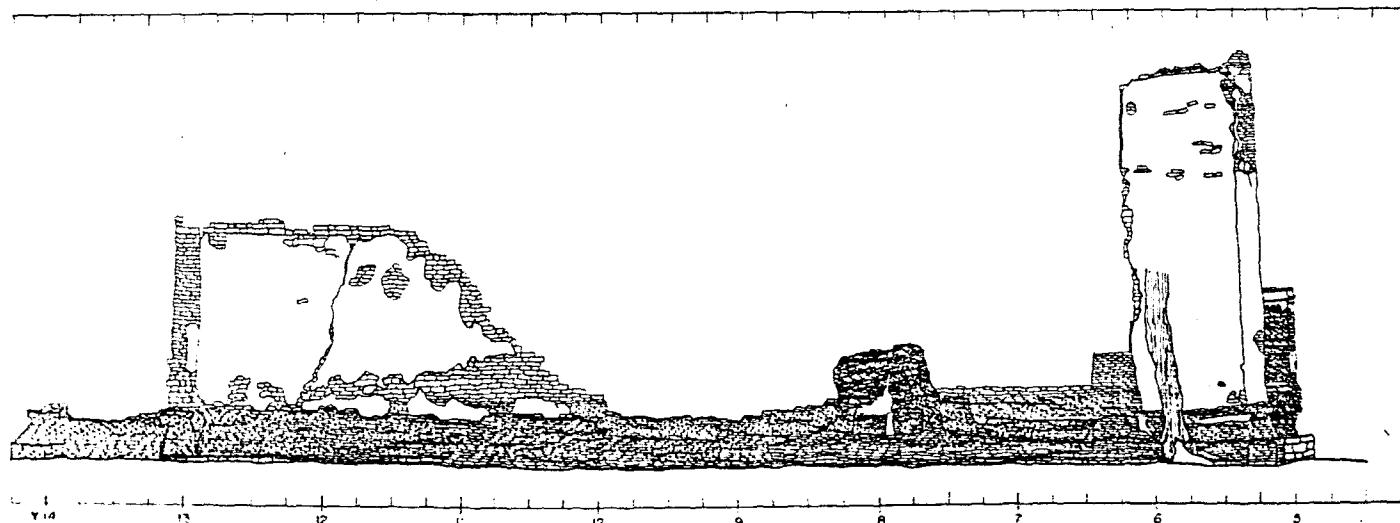
วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

วัดวัด วัดวัดวัด วัดวัดวัด

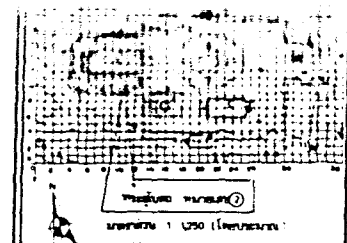
รูปตั้งทิศใต้ พระอุโบสถ หมายเลข ②
มาตราส่วน 1 : 75

LEV 24.000
LEV 20.000
LEV 18.000
LEV 16.000
LEV 14.000
LEV 12.000
LEV 10.000

รูปตั้งทิศเหนือ พระอุโบสถ หมายเลข ②
มาตราส่วน 1 : 75

LEV 22.000
LEV 20.000
LEV 18.000
LEV 16.000
LEV 14.000
LEV 12.000
LEV 10.000

รายการ

คำอธิบายโดยย่อ
พื้นที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
ร.ร. พญ. ๘ อ.เมืองนนทบุรี
๘ บ้านฉิมวัน ๘ พระนครศรีอยุธยา

เจ้าอาวาส	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสเดิม	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสปัจจุบัน	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖

เจ้าอาวาส	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสเดิม	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสปัจจุบัน	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖

เจ้าอาวาส	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสเดิม	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสปัจจุบัน	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖

เจ้าอาวาส	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสเดิม	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสปัจจุบัน	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖

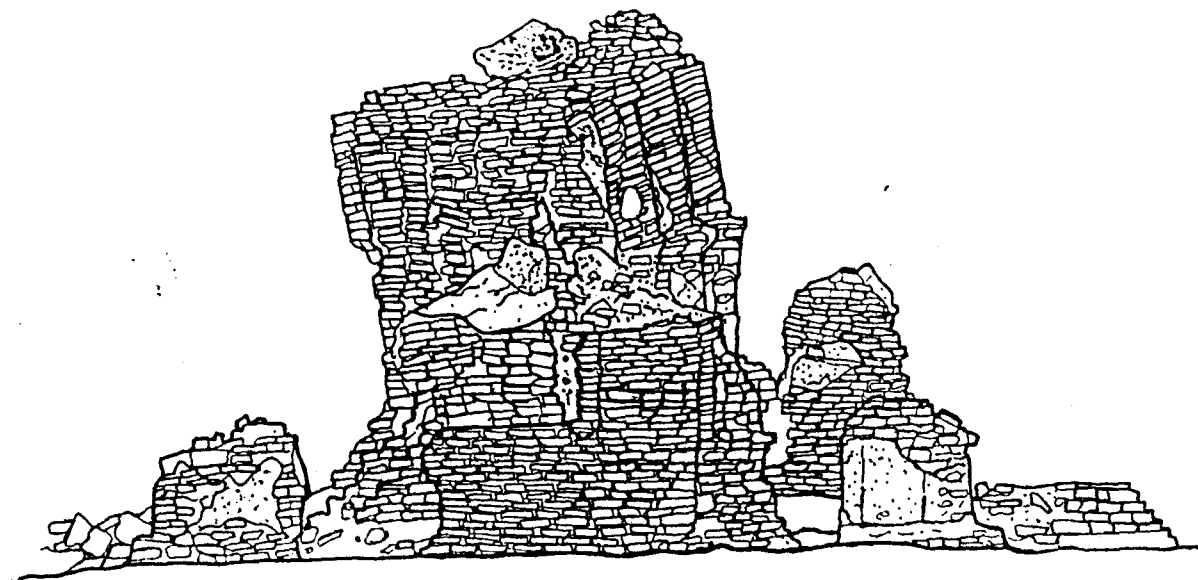
เจ้าอาวาส	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสเดิม	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสปัจจุบัน	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖
เจ้าอาวาสก่อนหน้า	พ.ศ. ๒๕๒๖

LEV. 13

12 —

11.

10 _____

1:50

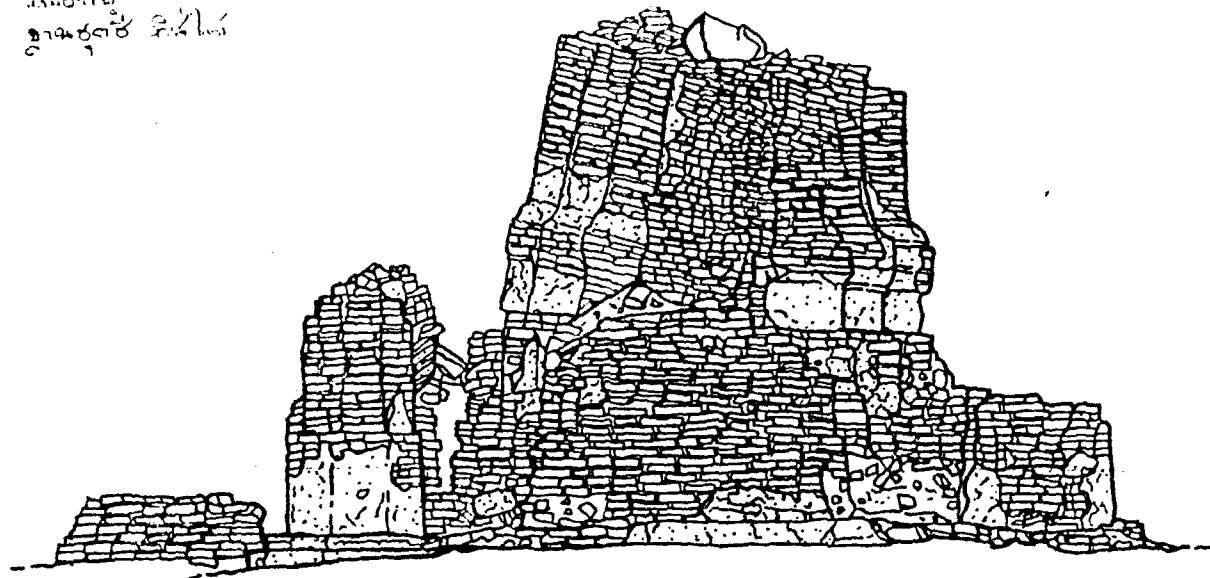
11. 11. 11.
11. 11. 11.
11. 11. 11.

LEV. 13 —

12 —

11 —

10 —

1:50

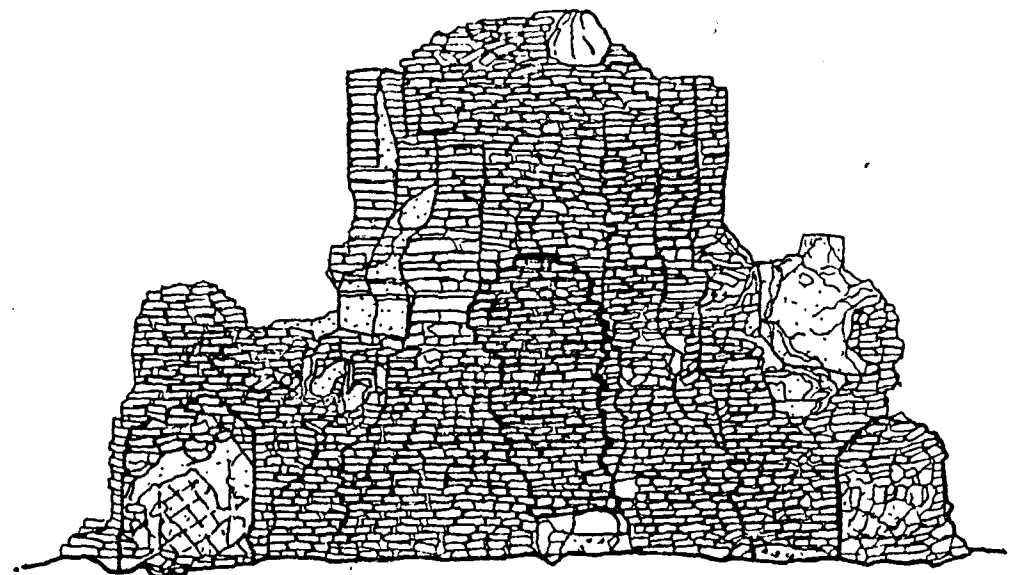
LEV. 13. —
12 —
11 —
10 —

LEV. 13. —

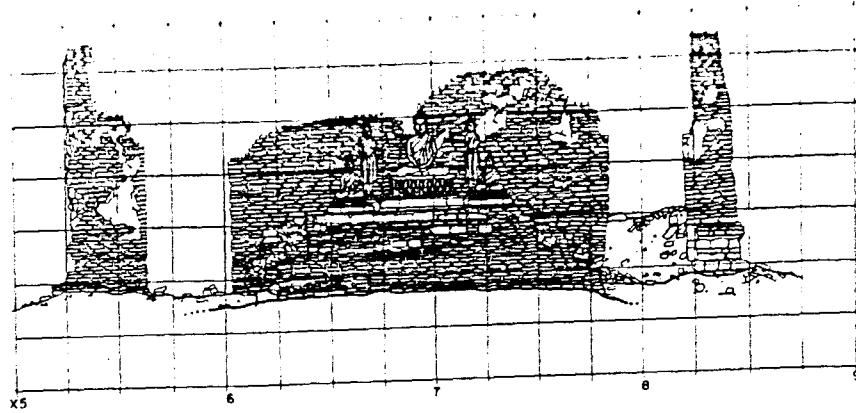
12 —

11 —

10 —

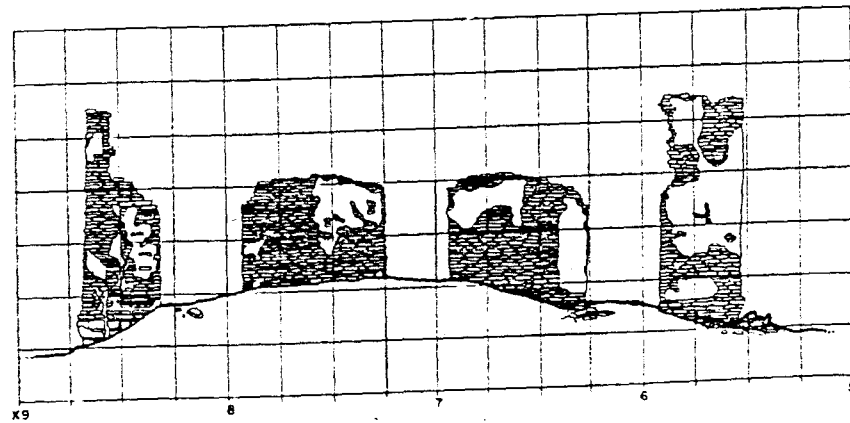

1:50

2

รูปตั้งทิศตะวันตก วัดพระแก้วมรกต ๕

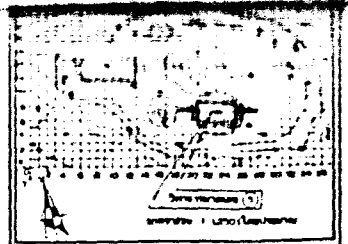

4

รูปตั้งทิศตะวันตก วัดพระแก้วมรกต ๕

LEV 15,000
LEV 14,000
LEV 13,000
LEV 12,000
LEV 11,000
LEV 10,000
LEV 9,000

LEV 17,000
LEV 16,000
LEV 15,000
LEV 14,000
LEV 13,000
LEV 12,000
LEV 11,000
LEV 10,000

ชื่อวัด

ที่ตั้งวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

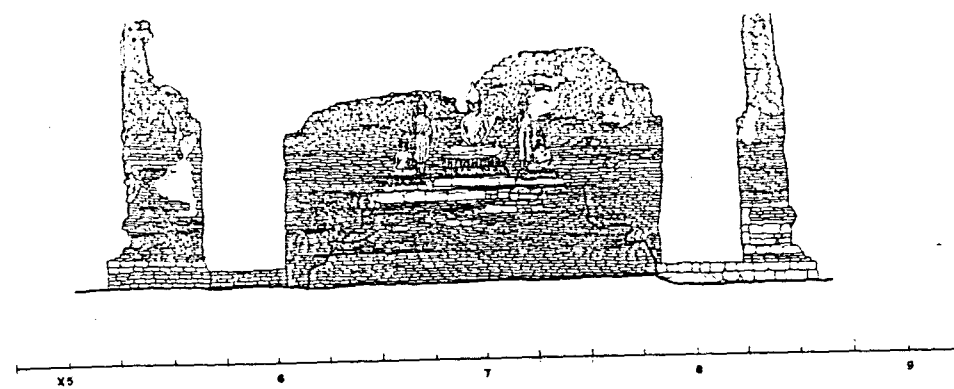
ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

ชื่อวัด

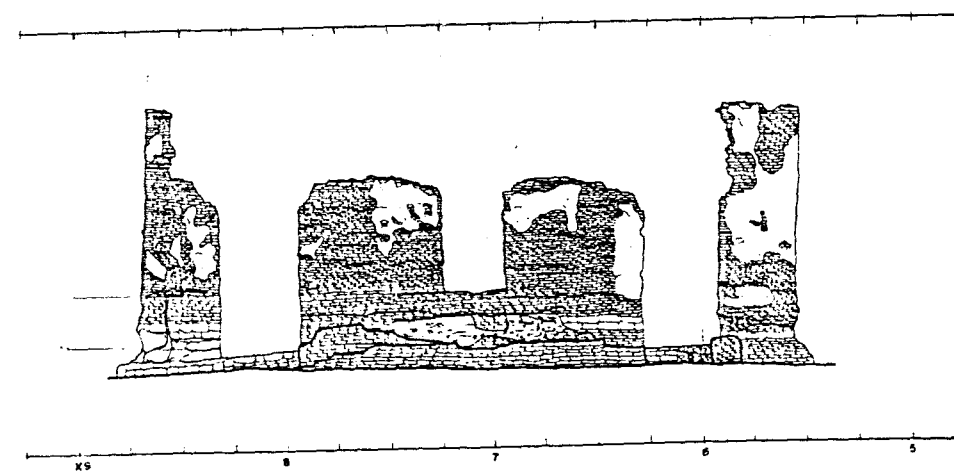
ชื่อวัด

รูปตั้งทิศตะวันตก วัดพระมหาธาตุ (5)

ขนาด 1:50

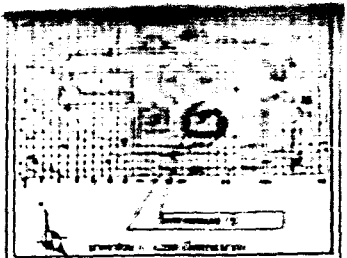
LEV 15.000
LEV 14.000
LEV 13.000
LEV 12.000
LEV 11.000
LEV 10.000
LEV 09.000

รูปตั้งทิศตะวันตก วัดพระมหาธาตุ (5)

ขนาด 1:50

LEV 17.000
LEV 16.000
LEV 15.000
LEV 14.000
LEV 13.000
LEV 12.000
LEV 11.000
LEV 10.000
LEV 09.000

ชื่อโครงการ

ชื่อโครงการ

ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ

ชื่อโครงการ

ชื่อโครงการ

ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
-------------	-------------

ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
-------------	-------------

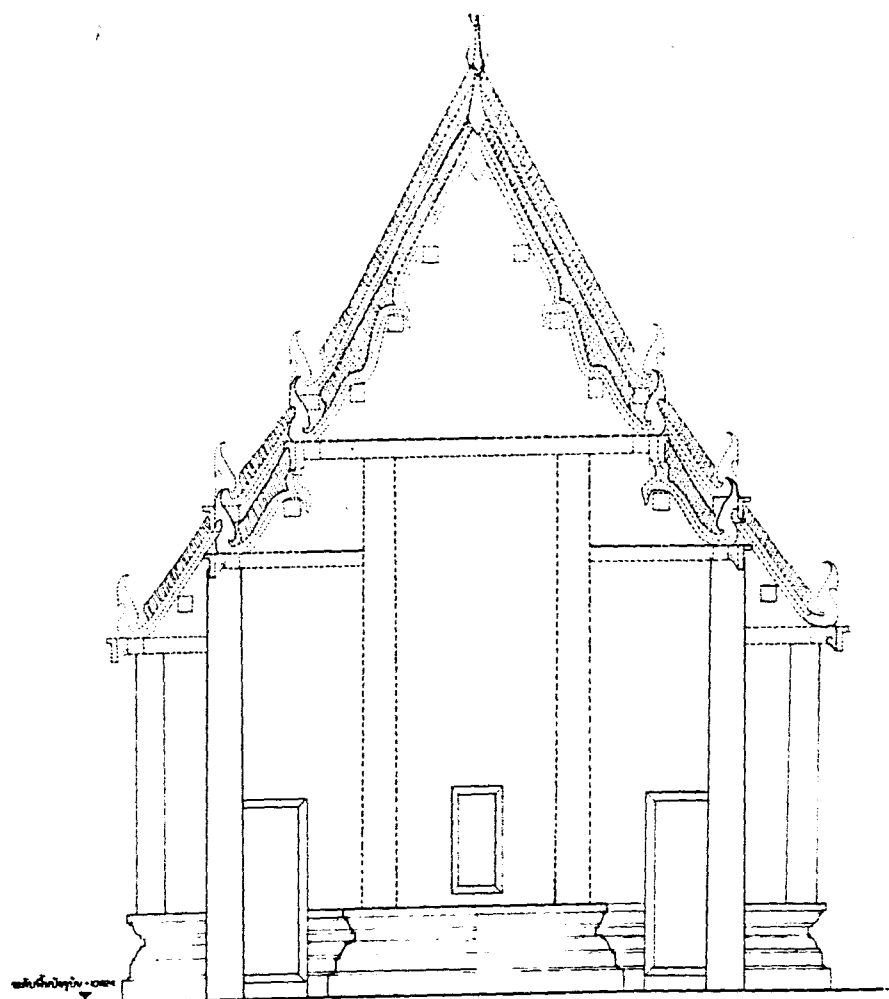
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
-------------	-------------

ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
-------------	-------------

ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
-------------	-------------

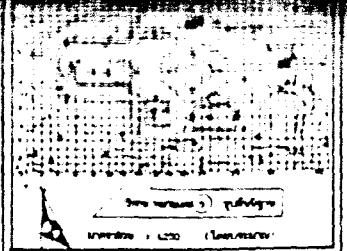
ชื่อโครงการ	ชื่อโครงการ
-------------	-------------

LEV 29 000
LEV 28 000
LEV 27 000
LEV 26 000
LEV 25 000
LEV 24 000
LEV 23 000
LEV 22 000
LEV 21 000
LEV 20 000
LEV 19 000
LEV 18 000
LEV 17 000
LEV 16 000
LEV 15 000
LEV 14 000
LEV 13 000
LEV 12 000
LEV 11 000
LEV 10 000
LEV 09 000

รูปตัดทิศตะวันออก, ตะวันตก วัดพระบาทมณฑล 5 (รูปสันนิษฐาน)

มาตราส่วน 1:50

ชื่อโครงการ : ...
ปีที่จัดทำ : ...

ชื่อผู้จัดทำ : ...
ชื่อผู้ตรวจสอบ : ...

ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ

ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ

ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ
ชื่อวัด	ชื่อตำบล	ชื่ออำเภอ

ชื่อวัด : ...

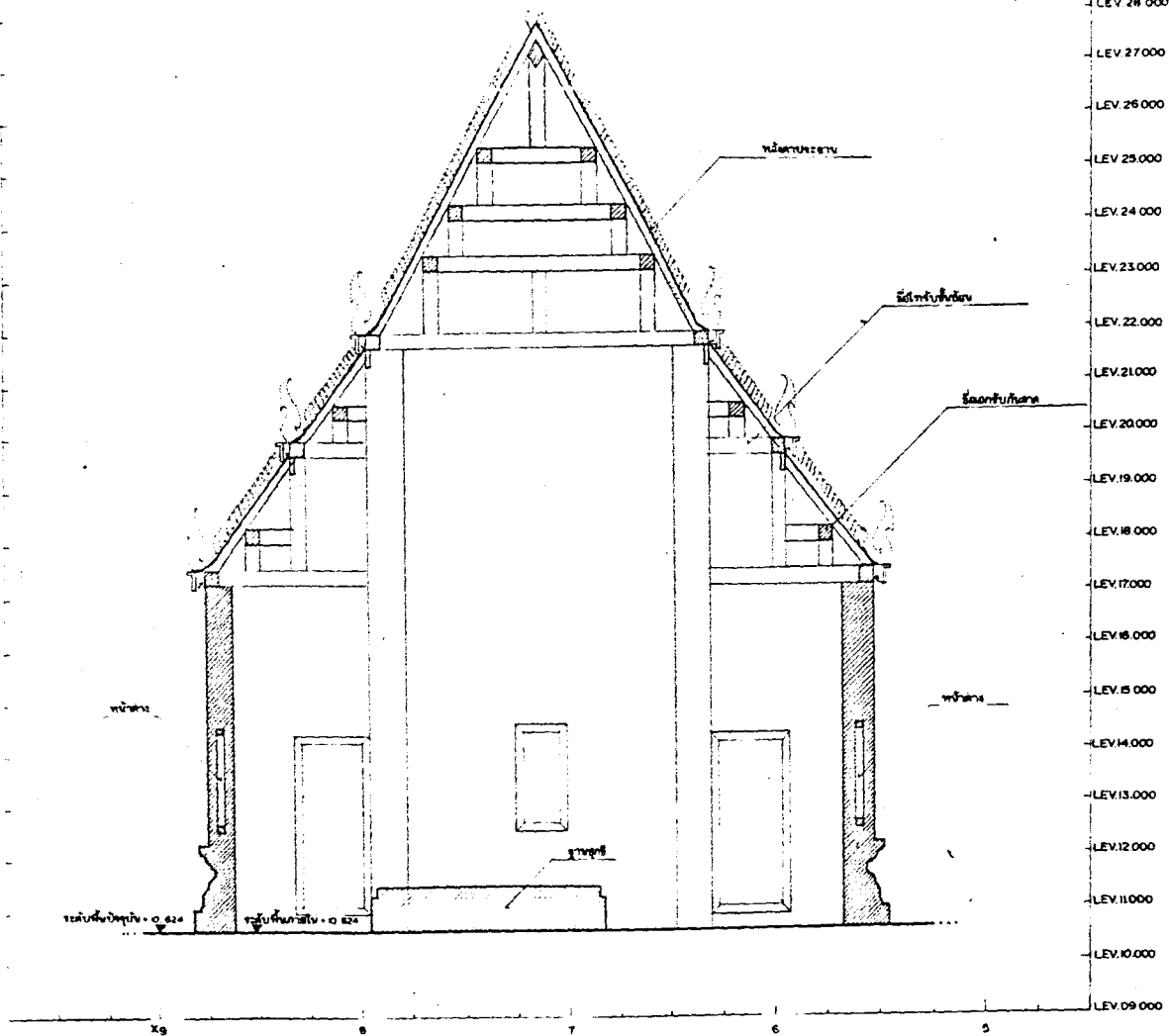
ชื่อตำบล : ...

ชื่ออำเภอ : ...

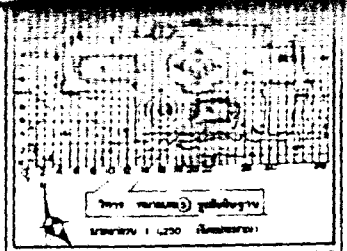
ชื่อจังหวัด : ...

ชื่อประเทศ : ...

ชื่อผู้จัดทำ : ...

รูปตัดตามขวาง วิหารทนายเลข(๕)(รูปสันนิษฐาน)

รูปถ่าย

คำอธิบายภาพ
ภาพนี้แสดงถึง รูปถ่ายของ
อาคารเลข ๕ วิหารทนาย
๕ หมู่บ้าน ๕ หมู่บ้าน

ชื่ออาคาร	หมู่ที่ ๕	
ชื่อถนน	หมู่ที่ ๕	
ชื่อตำบล	หมู่ที่ ๕	
ชื่ออำเภอ	หมู่ที่ ๕	
ชื่อจังหวัด	หมู่ที่ ๕	
ชื่อประเทศ	หมู่ที่ ๕	
ชื่อเมือง	หมู่ที่ ๕	
ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่ ๕	

ชื่ออาคาร		
ชื่อถนน		
ชื่อตำบล		
ชื่ออำเภอ		
ชื่อจังหวัด		
ชื่อประเทศ		
ชื่อเมือง		
ชื่อหมู่บ้าน		

ชื่ออาคาร		
ชื่อถนน		
ชื่อตำบล		
ชื่ออำเภอ		
ชื่อจังหวัด		
ชื่อประเทศ		
ชื่อเมือง		
ชื่อหมู่บ้าน		

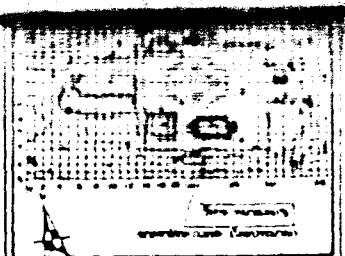
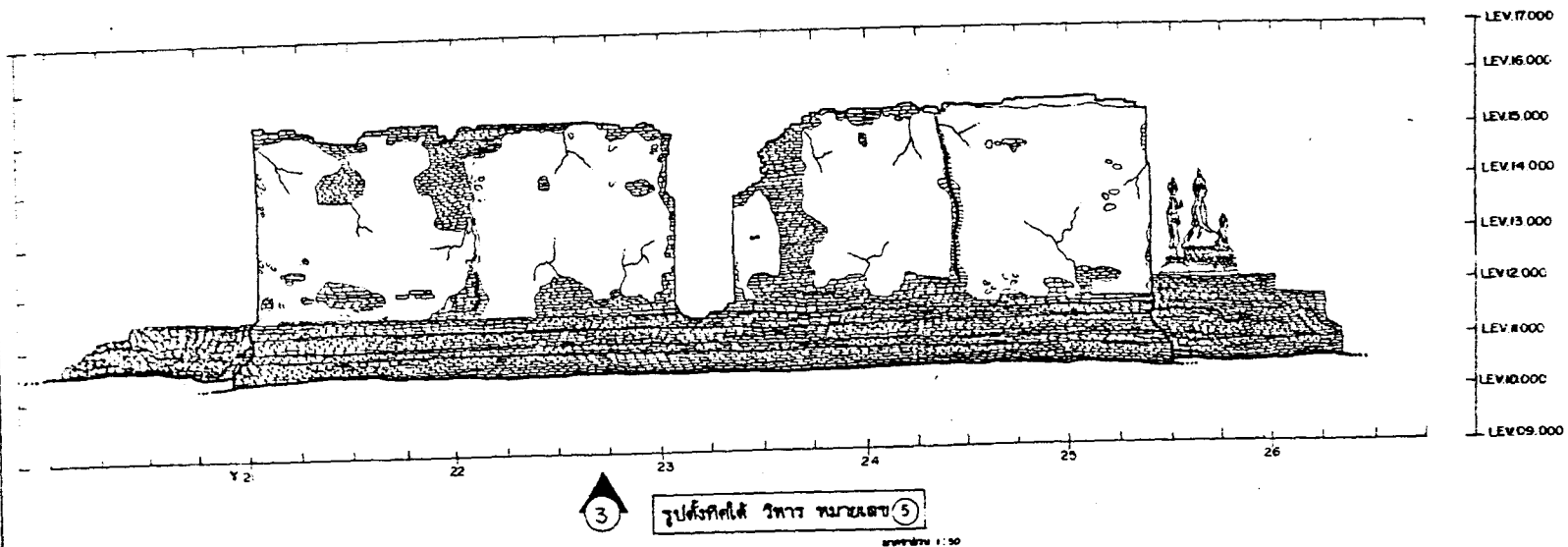
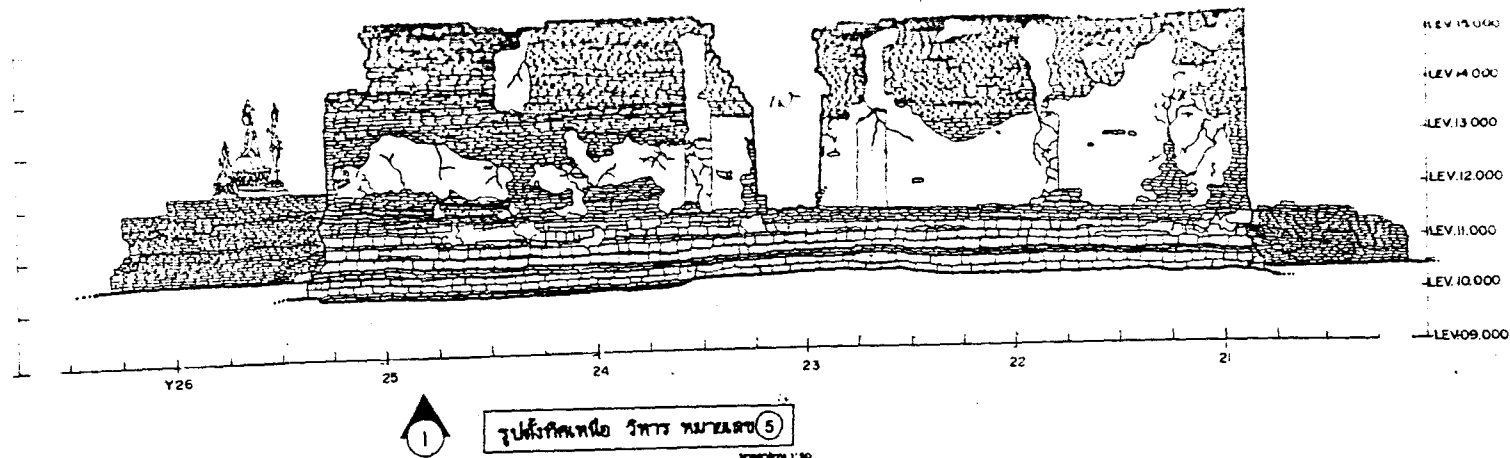
ชื่ออาคาร

ชื่อถนน

ชื่อตำบล

ชื่ออำเภอ

ชื่อจังหวัด

วัดพระพนม

ส่วนประกอบ

ส่วนประกอบของวัดพระพนม

วัดพระพนม : วัดพระพนม

วัดพระพนม	วัดพระพนม	
วัดพระพนม	วัดพระพนม	
วัดพระพนม	วัดพระพนม	
วัดพระพนม	วัดพระพนม	
วัดพระพนม	วัดพระพนม	
วัดพระพนม	วัดพระพนม	
วัดพระพนม	วัดพระพนม	
วัดพระพนม	วัดพระพนม	

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม		
วัดพระพนม		
วัดพระพนม		
วัดพระพนม		
วัดพระพนม		
วัดพระพนม		

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม		
วัดพระพนม		
วัดพระพนม		
วัดพระพนม		
วัดพระพนม		

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม / วัดพระพนม

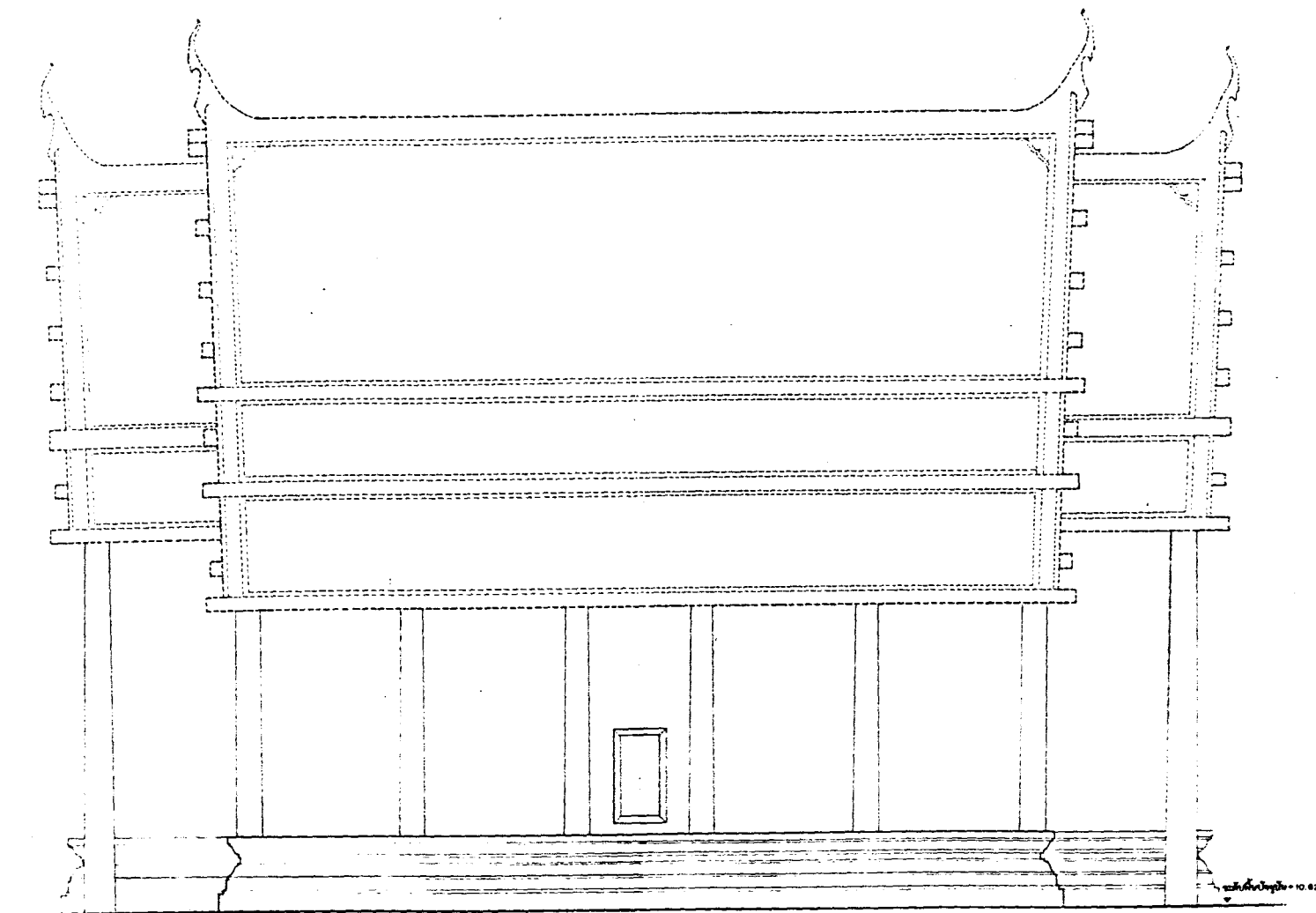
วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม / วัดพระพนม

วัดพระพนม / วัดพระพนม

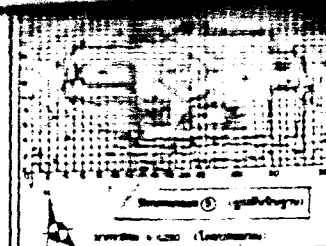
วัดพระพนม / วัดพระพนม

21 22 23 24 25 26 27

รูปถ่ายอาคาร. ใต้ อาคารหมายเลข ⑤ รูปด้านหน้า

วันที่ 11/10/50

รูปถ่ายอาคาร ⑤ (รูปด้านหน้า)

ขนาดอาคาร 10.024 (โดยประมาณ)

อาคาร

ข้อมูลอาคาร

ชื่ออาคาร: รูปถ่ายอาคาร
เลขที่: 10.024 (โดยประมาณ)
สถานที่: กรุงเทพมหานคร

ชื่ออาคาร	รูปถ่าย อาคาร
ชื่ออาคารเดิม	รูปถ่าย อาคาร
ชื่ออาคารใหม่	รูปถ่าย อาคาร
ชื่ออาคารเดิม	รูปถ่าย อาคาร
ชื่ออาคารใหม่	รูปถ่าย อาคาร
ชื่ออาคารเดิม	รูปถ่าย อาคาร
ชื่ออาคารใหม่	รูปถ่าย อาคาร
ชื่ออาคารเดิม	รูปถ่าย อาคาร
ชื่ออาคารใหม่	รูปถ่าย อาคาร

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคารเดิม	
ชื่ออาคารใหม่	
ชื่ออาคารเดิม	
ชื่ออาคารใหม่	
ชื่ออาคารเดิม	
ชื่ออาคารใหม่	
ชื่ออาคารเดิม	
ชื่ออาคารใหม่	

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคารเดิม	
ชื่ออาคารใหม่	
ชื่ออาคารเดิม	
ชื่ออาคารใหม่	
ชื่ออาคารเดิม	
ชื่ออาคารใหม่	
ชื่ออาคารเดิม	
ชื่ออาคารใหม่	

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

ชื่ออาคาร / ชื่ออาคารเดิม

บทที่ 6

บทสรุป

วัดวรเชษฐ มีร่องรอยหลักฐานที่พบจากการขุดแต่งว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นและเป็นสถานที่ใช้สอยมาตลอดจนถึงสมัยอยุธยาตอนปลายหรือเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พ.ศ.2310 แม้ว่าเอกสาร ไม่มีกล่าวอ้างอิงถึงแต่หลักฐานที่เหลืออยู่แสดงให้เห็นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เช่น

ปรางค์เป็นประธานของวัดได้รับการบูรณะซ่อมแซมให้คงทนอยู่ตลอดเวลา ปรางค์ในสมัยอยุธยานั้นนิยมสร้างอย่างมากในสมัยอยุธยาตอนต้นและปรางค์ที่สร้างครั้งสุดท้ายคือปรางค์วัดไชยวัฒนาราม มีเอกสารกล่าวไว้ว่าสร้างในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ช่วงพุทธศตวรรษที่ 22

เจดีย์ทรงระฆังเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมและเทคนิคการสร้างสมัยอยุธยาตอนต้น คงลักษณะเดิมไว้มากที่สุด ไม่ค่อยมีการบูรณะหรือต่อเติม

เจดีย์ทรงปราสาทเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมและเทคนิคสมัยอยุธยาตอนกลาง ได้รับการบูรณะในช่วงหลังแต่คงรูปทรงเดิมไว้มาก

อุโบสถเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนต้น ได้รับการบูรณะซ่อมแซมแต่คงลักษณะเดิมอยู่

วิหารเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนต้นเช่นกัน แต่มีการเจาะช่องหน้าต่างกลางผนังด้านละ 1 ช่อง ภายในวิหารเก็บปูนขาวไว้จำนวนมากเพื่อเตรียมไว้บูรณะศาสนสถานภายในวัด

ซากเจดีย์ทรงระฆังเป็นลักษณะของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย สร้างหุ้มเจดีย์องค์เดิมที่ชำรุด

กำแพงแก้วคงมีมาตั้งแต่สร้างวัดแต่มีการบูรณะเพิ่มเติมและขยายหลายครั้ง การขุดค้นทางด้านโบราณคดีทั้ง 3 หลุมสรุปได้ว่า บริเวณนี้เป็นที่ถมน้ำท่วม ไม่มีกิจกรรมของมนุษย์บนชั้นดินเดิมหรือไม่เคยเป็นที่อยู่อาศัยมาก่อน เมื่อจะสร้างวัดจึงนำดินจากบริเวณใกล้เคียงมาถมให้สูงขึ้นแล้วสร้างอาคารบนเนินดิน มีการเรียงอิฐเป็นรากฐานอาคารอย่างมั่นคง ไม่ค่อยพบโบราณวัตถุในดินถม

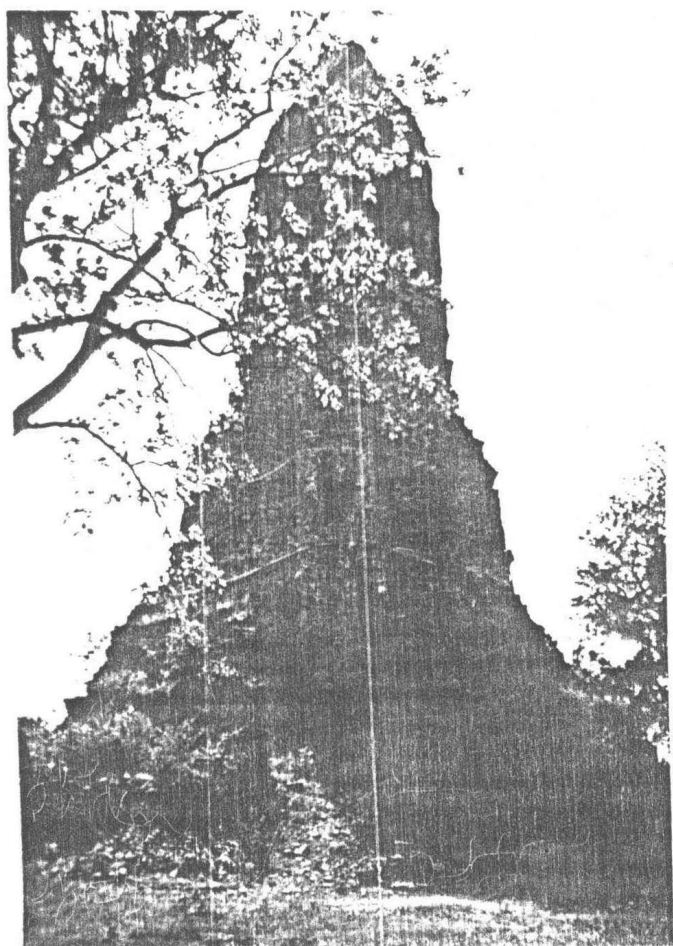
วัดวรเชษฐ คงเป็นวัดที่สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นมีการสร้างเพิ่มเติมการบูรณะและการใช้งานจนตลอดระยะเวลาของสมัยกรุงศรีอยุธยา

บรรณานุกรม

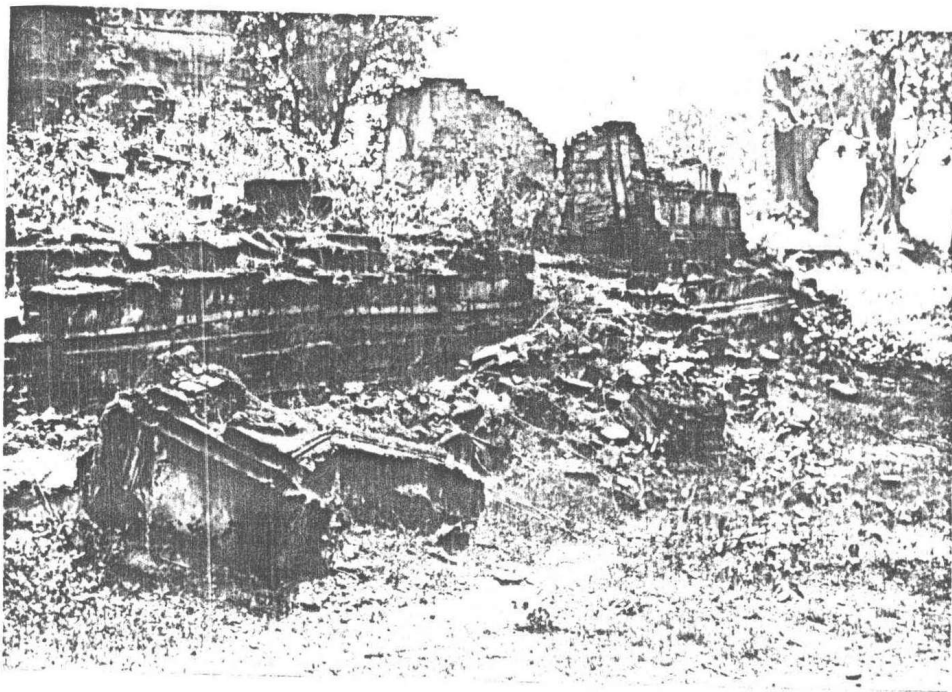
1. คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงสาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, กรมศิลปากร, สำนักพิมพ์คลังวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 2, พ.ศ.2515.
2. พระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา, สมเด็จพระพนรัตน์, สำนักพิมพ์คลังวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 4, พ.ศ.2514.
3. พระราชพงสาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา, กรมศิลปากร, สำนักพิมพ์คลังวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 7, พ.ศ.2516.
4. เจดีย์เพิ่มมุนเจดีย์ย่อมุมสมัยอยุธยา, สันติ เล็กสุขุม, อมรินทร์การพิมพ์, พ.ศ.2529.
5. ห้าเดือนกลางซากอิฐปูนที่อยุธยา, ประยูร อุสุชาวะ (น. ณ ปากน้ำ), สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, พ.ศ.2529.
6. ศาสนาและศิลปในสยามประเทศ, ประยูร อุสุชาวะ (น. ณ ปากน้ำ), สำนักพิมพ์ โอเดียน สโตร์, พ.ศ.2517
7. ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมในสยามประเทศ, ประยูร อุสุชาวะ (น. ณ ปากน้ำ) สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, พ.ศ.2529.
8. ถวศลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย พ.ศ.2172-2310, สันติ เล็กสุขุม, บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด, พ.ศ.2523.

ภาพที่ 1 เป็นดินแนวกำแพงแก้วปราสาท
วัดวรเชษฐด้านทิศเหนือก่อน
การขุดแต่ง

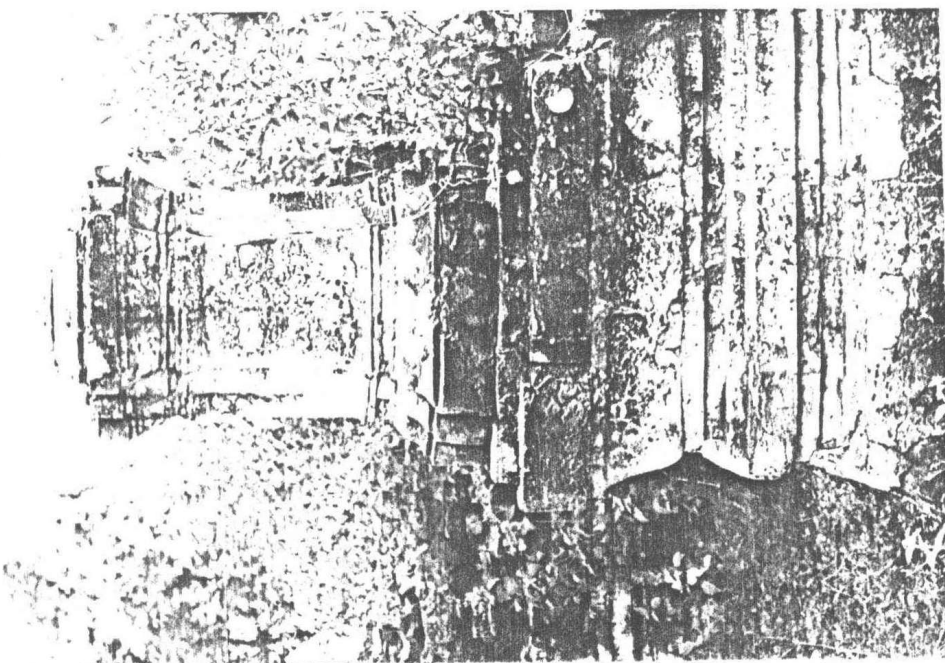
(ฟิล์ม 1/2)

ภาพที่ 2 ปราสาทวัดวรเชษฐ ด้าน
หน้าก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 2/3)

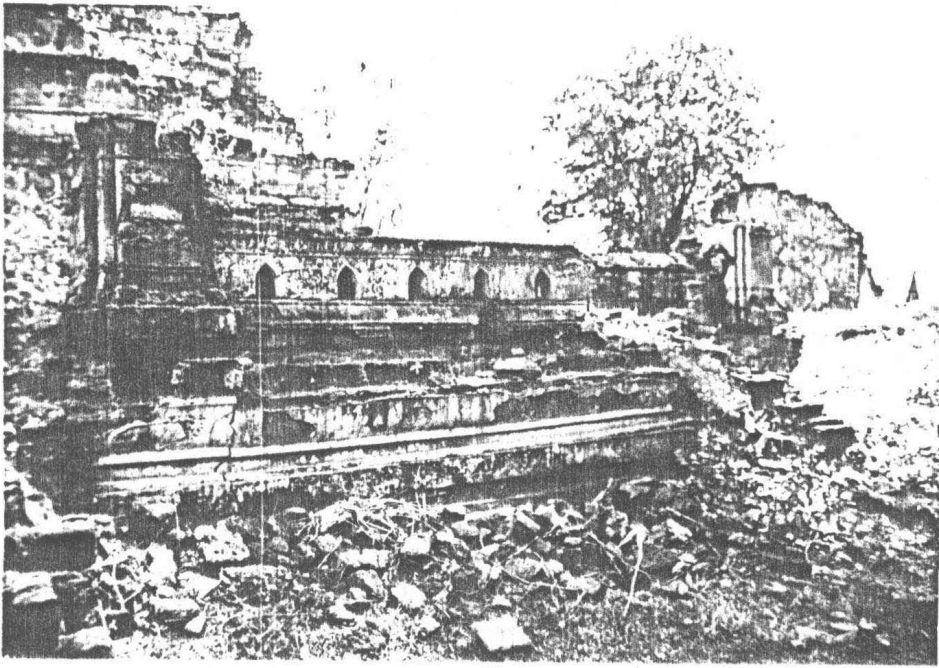

ภาพที่ 3 สภาพการพังทลายของพนังกักขังโบราณวัชรเขมรก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 2/1)

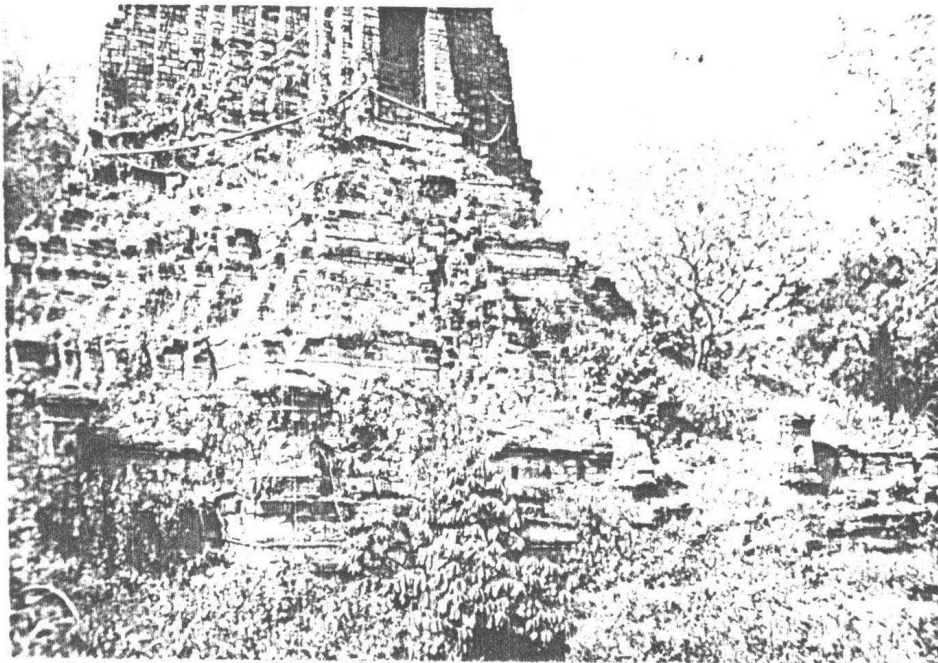

ภาพที่ 4 ขุดบวฐานปราสาทและเสาเหลี่ยมย่อมุมไม้มีมระเบียง ทักขิน
ปราสาท ก่อนการขุดแต่ง

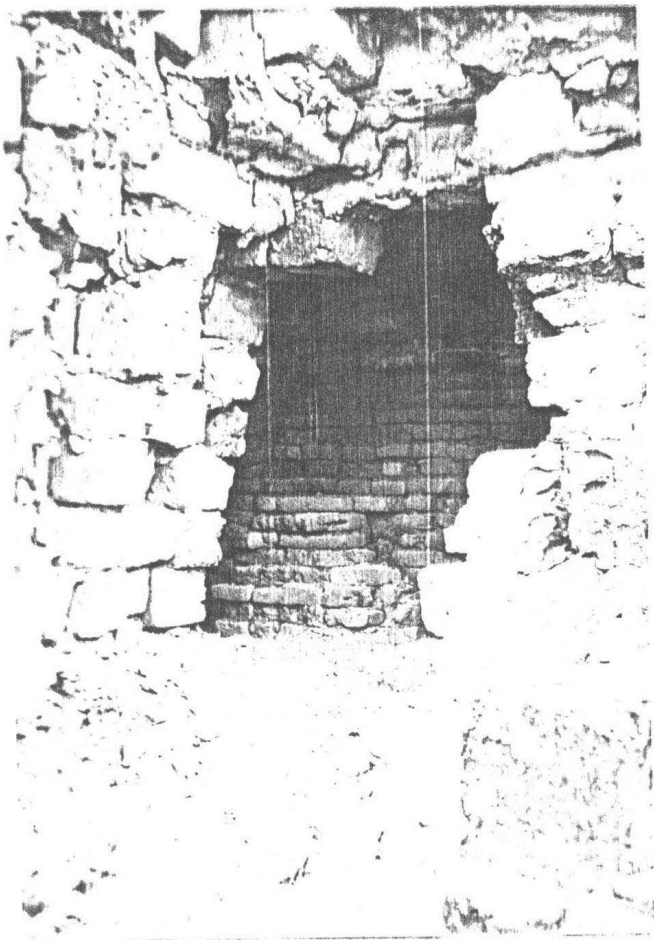
(ฟิล์ม 1/37)

ภาพที่ 5 ฐานทักษิณและพนักระเบียงทักษิณปรางค์ ด้านเหนือเป็นชุดฐาน
บัวและพนักระเบียงช่องตั้งประทีปไฟ ก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 1/32)

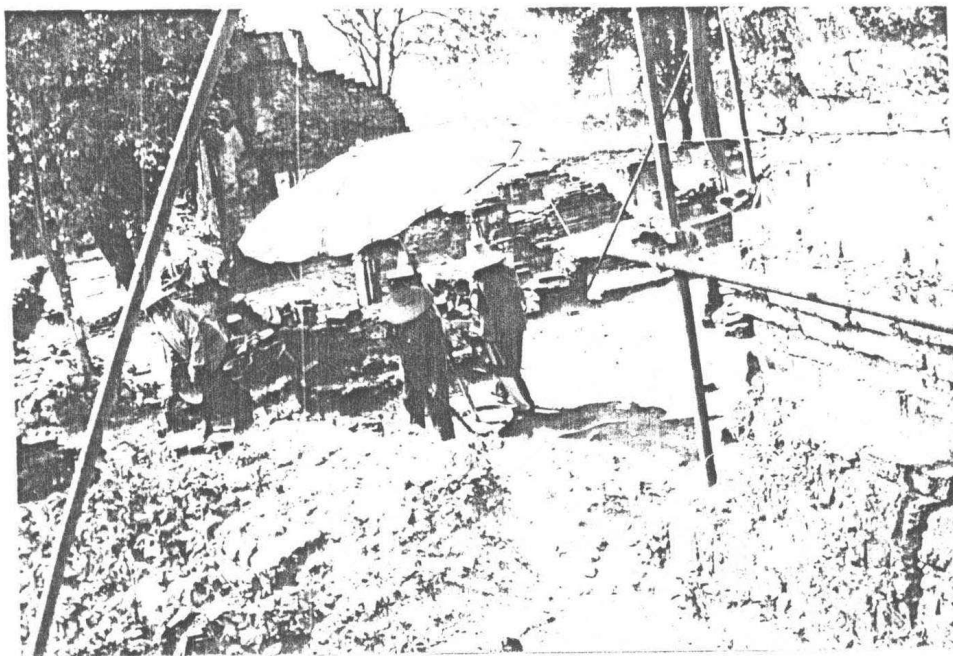

ภาพที่ 6 สภาพลานทักษิณปรางค์ก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 2/10)

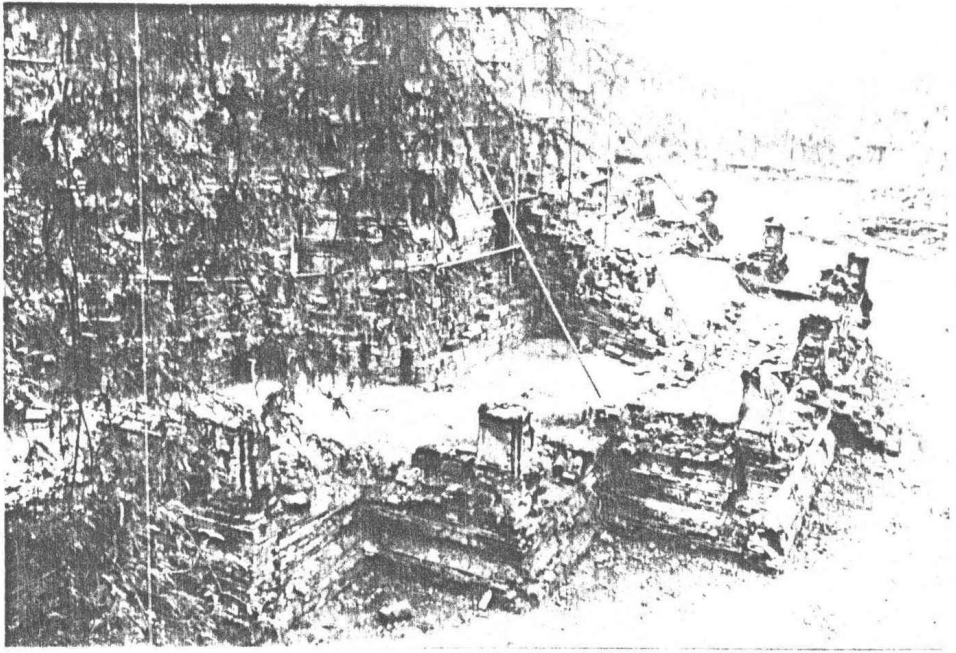
ภาพที่ 7 ช่องลักลอบขุดปรางค์
บริเวณข้างบันไดทางขึ้น
ด้านหน้า

(ฟิล์ม 2/5)

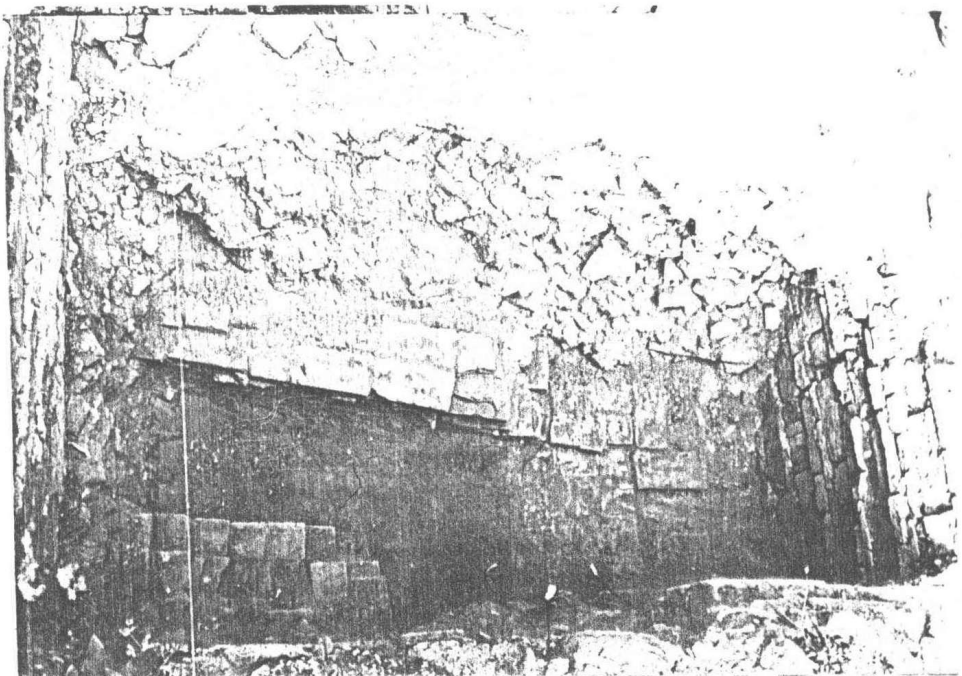
ภาพที่ 8 การขุดแต่งบนฐานทักษิณของปรางค์

(ฟิล์ม 15/10)

ภาพที่ 9 ฐานทักษิณปรารักษ์ด้านทิศเหนือหลังจากการขุดแต่งเห็น
แนวเดิมและ แนวปัจจุบันที่สร้างขยายออก

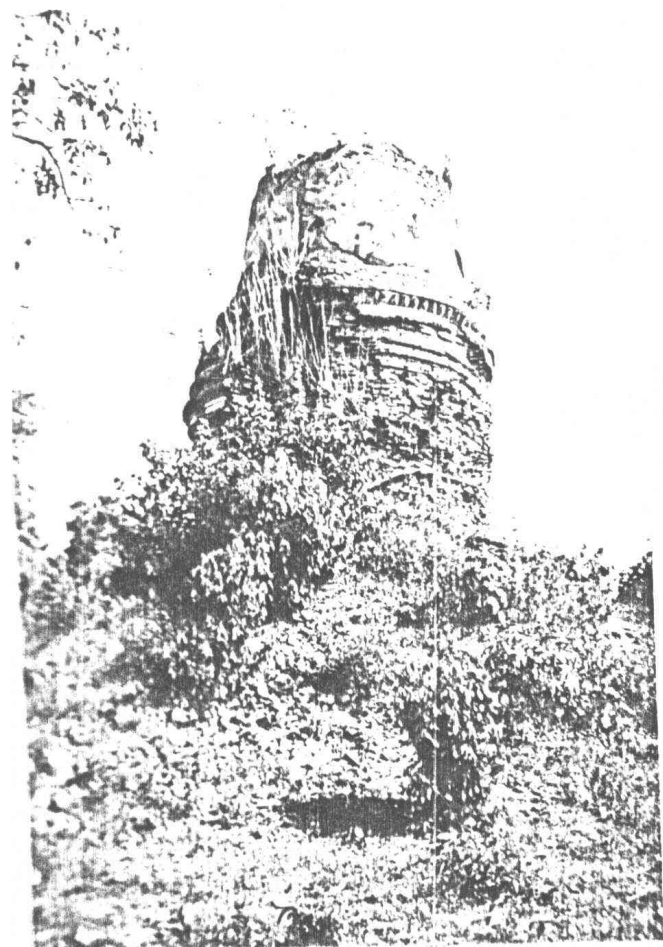
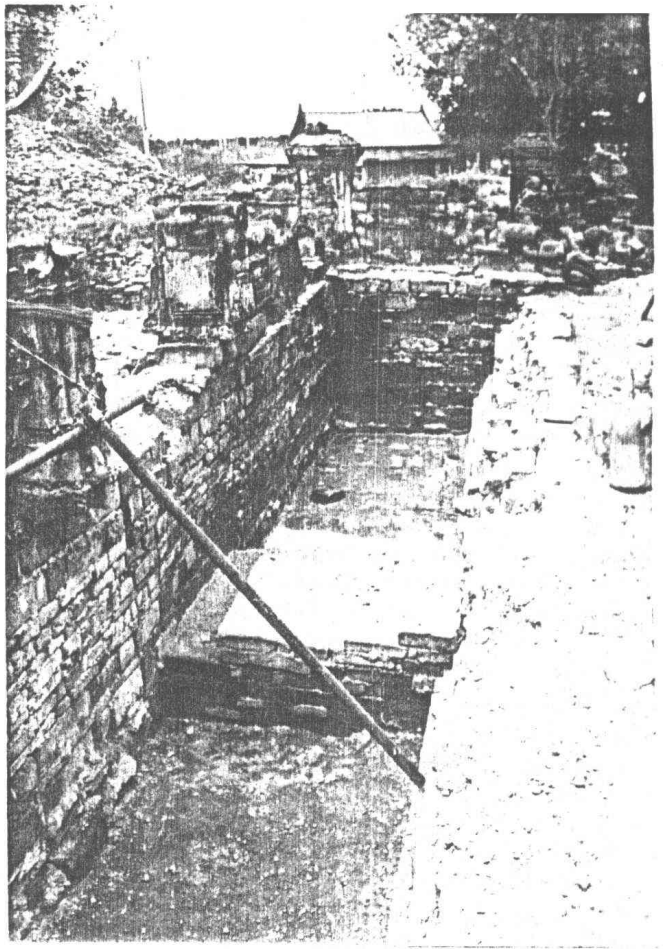
(ฟิล์ม 18/29)

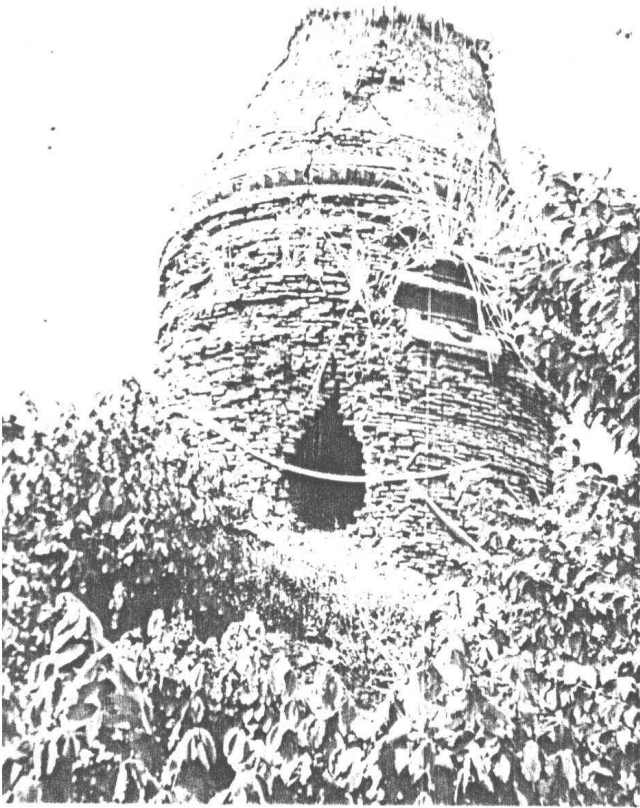
ภาพที่ 10 ลักษณะของรากฐานปรารักษ์ใช้อิฐก่อเป็นรากฐานชั้นล่าง

(ฟิล์ม 20/12)

ภาพที่ 11 แนวฐานชั้นในและชั้น
นอกก่ออิฐขยายแล้วนำ
ดินและเศษอิฐเศษกระเบื้อง
ถมเป็นพื้น

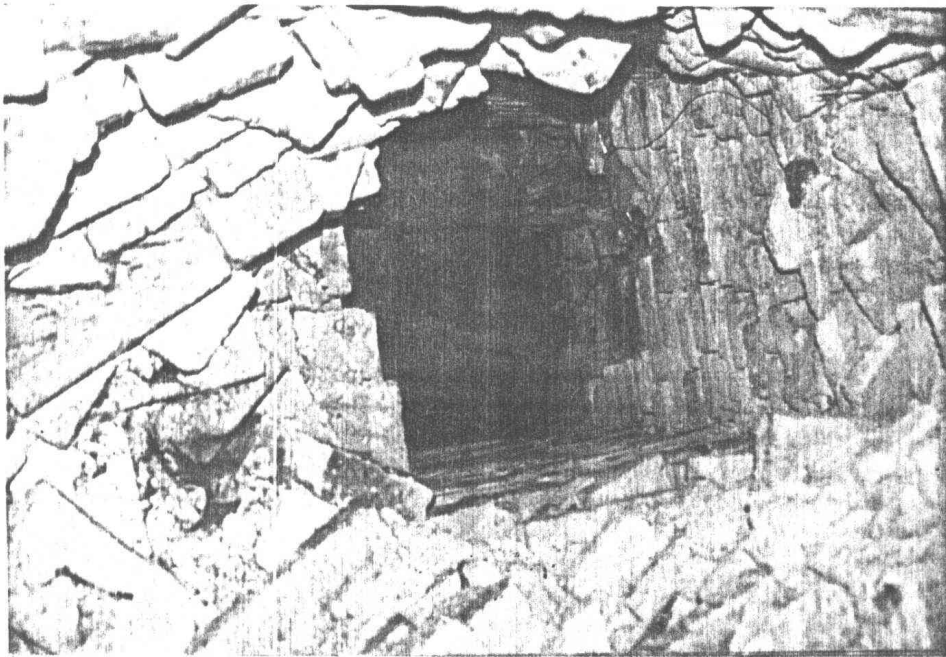

ภาพที่ 12 สถาปัตยกรรมระฆัง ก่อน
การขุดแต่ง
(ฟิล์ม 2/14)

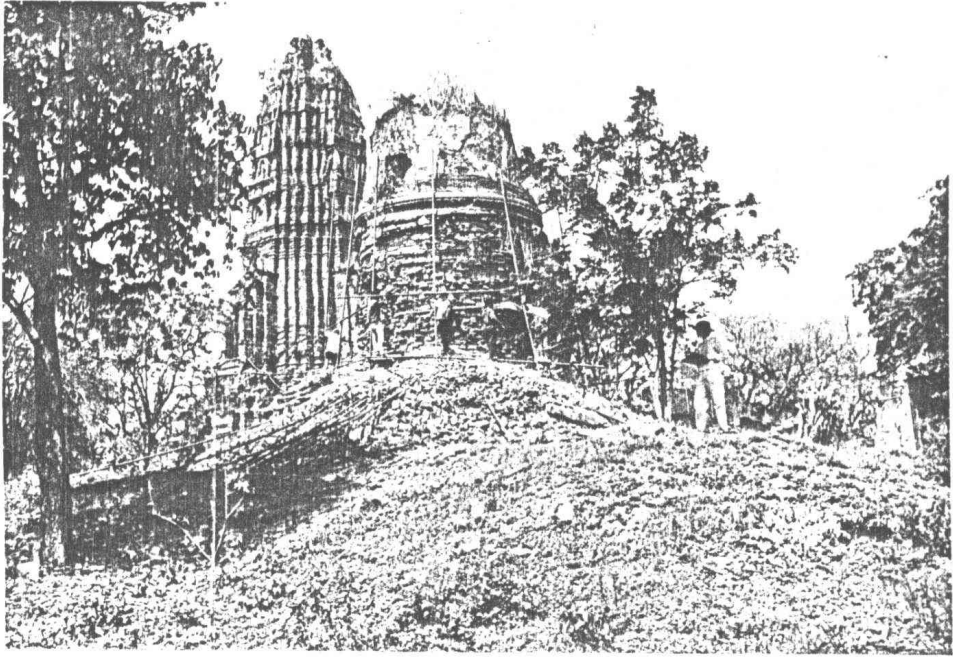
ภาพที่ 13 สภาพช่องที่ถูกถักลอบขุด
ของเจดีย์ทรงระฆังก่อน
การขุดแต่ง

(ฟิล์ม 2/16)

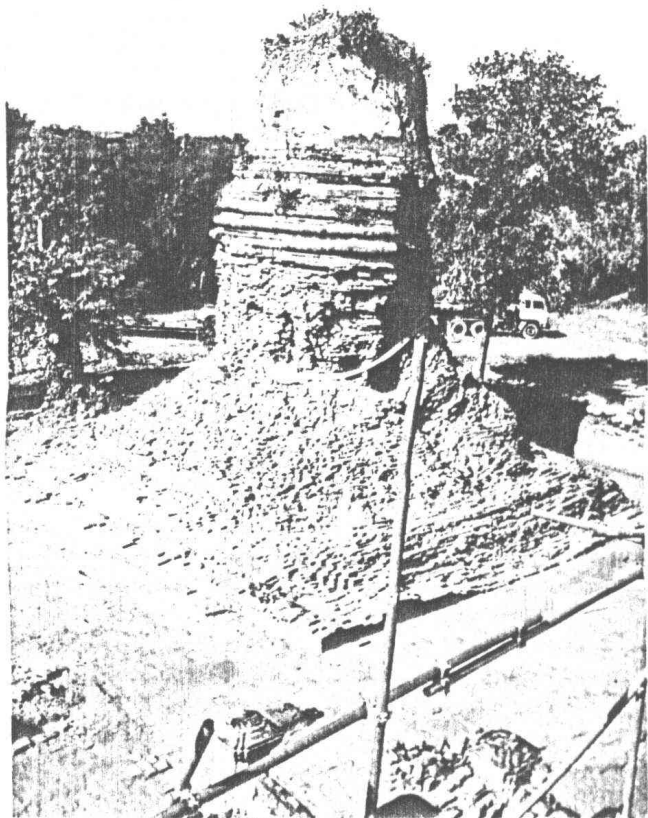
ภาพที่ 14 เพดานเจดีย์ทรงระฆังเป็นแผ่นหินชนวน

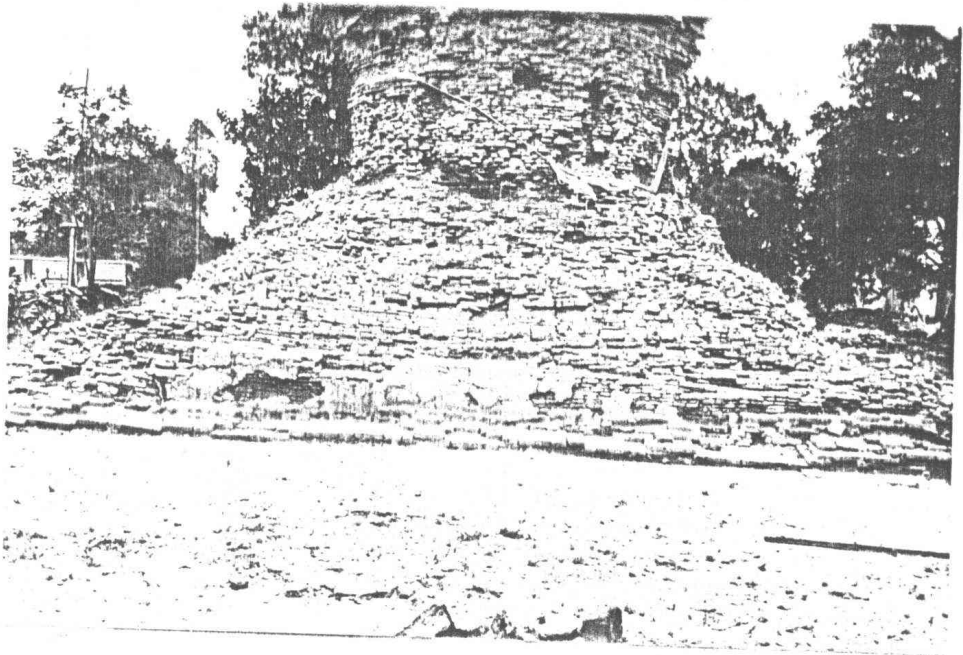
(ฟิล์ม 5/20)

ภาพที่ 15 สภาพบริเวณใกล้เจดีย์ทรงระฆัง ก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 5/23)

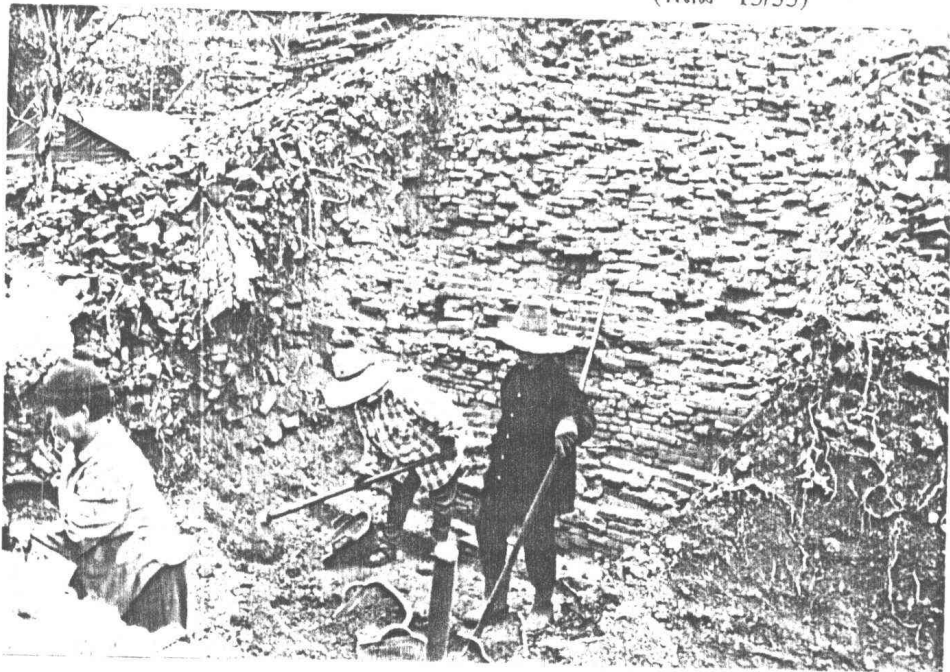
ภาพที่ 16 สภาพเจดีย์ทรงระฆัง
หลังการขุดแต่งแล้ว
(ฟิล์ม 14/15)

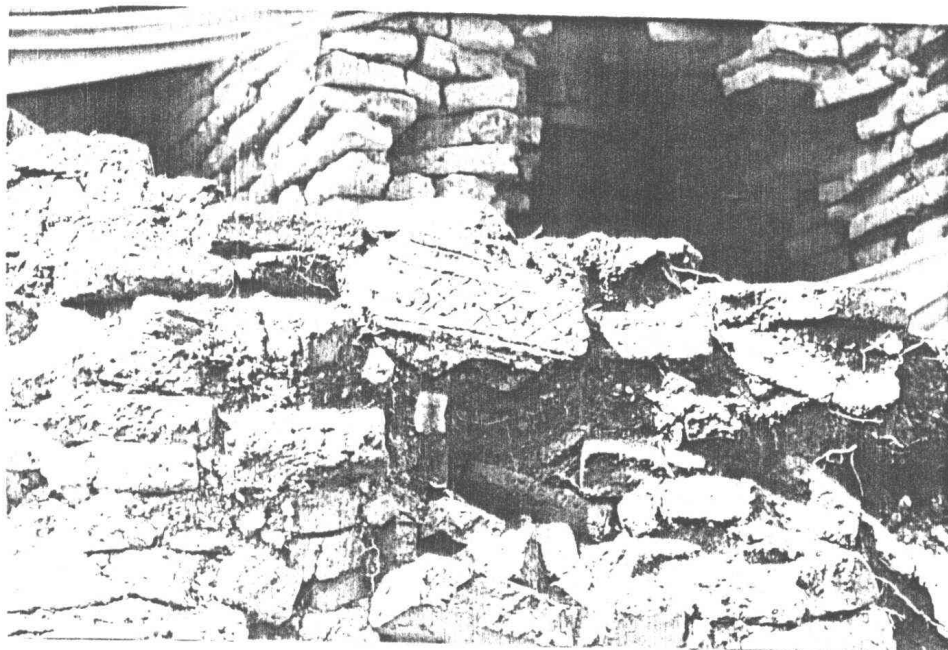
ภาพที่ 17 สภาพของฐานเจดีย์ทรงระฆังเป็นฐานเหลี่ยม อิฐผุกร่อนมาก

(ฟิล์ม 15/35)

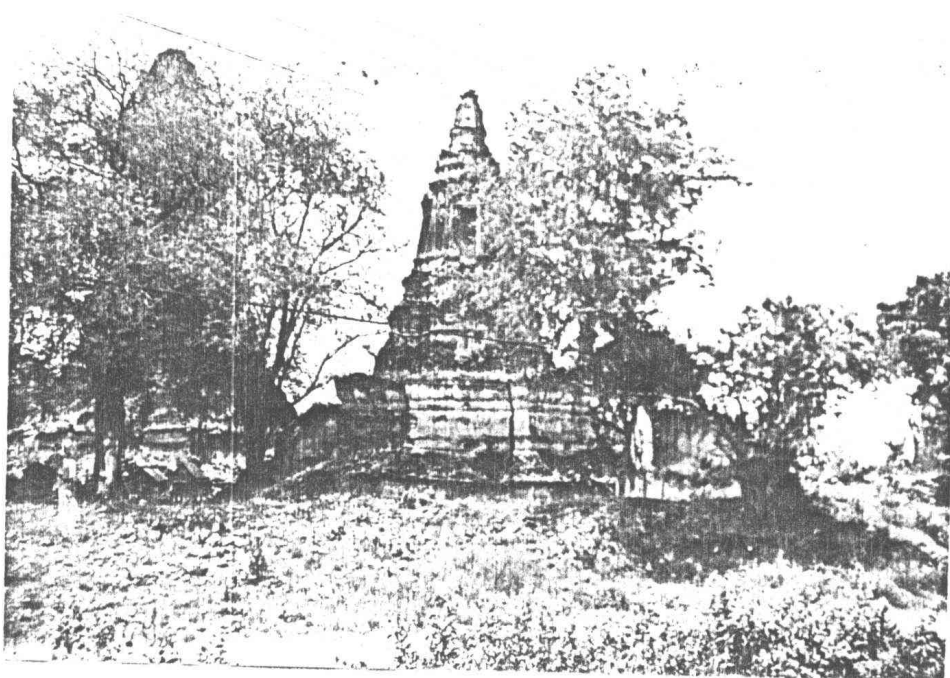

ภาพที่ 18 สภาพอิฐฐานเจดีย์ทรงระฆัง และการทับถมของดินรอบเจดีย์

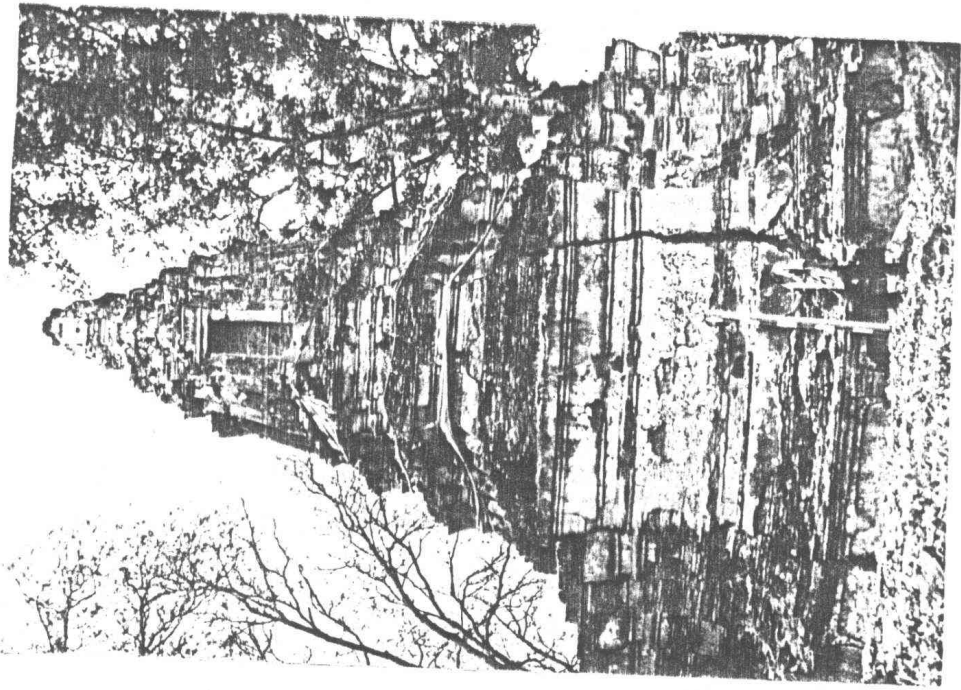
(ฟิล์ม 13/7)

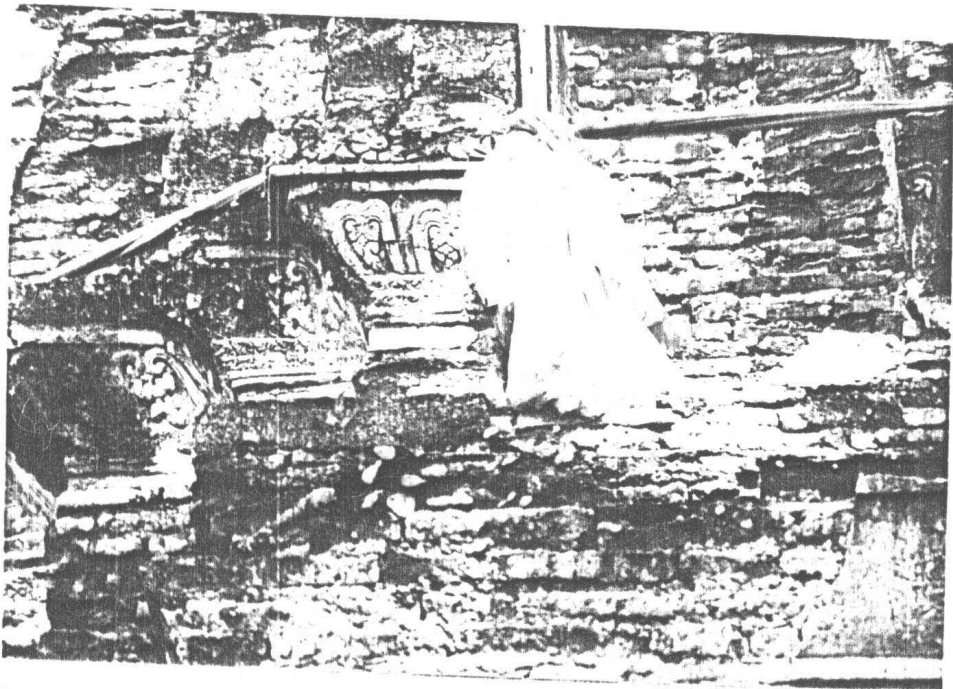
ภาพที่ 19 ปูนฉาบซิดเป็นลายคอกสี่กลีบคกอยู่บริเวณฐานเจดีย์ทรงระฆัง
(ฟิล์ม 13/28)

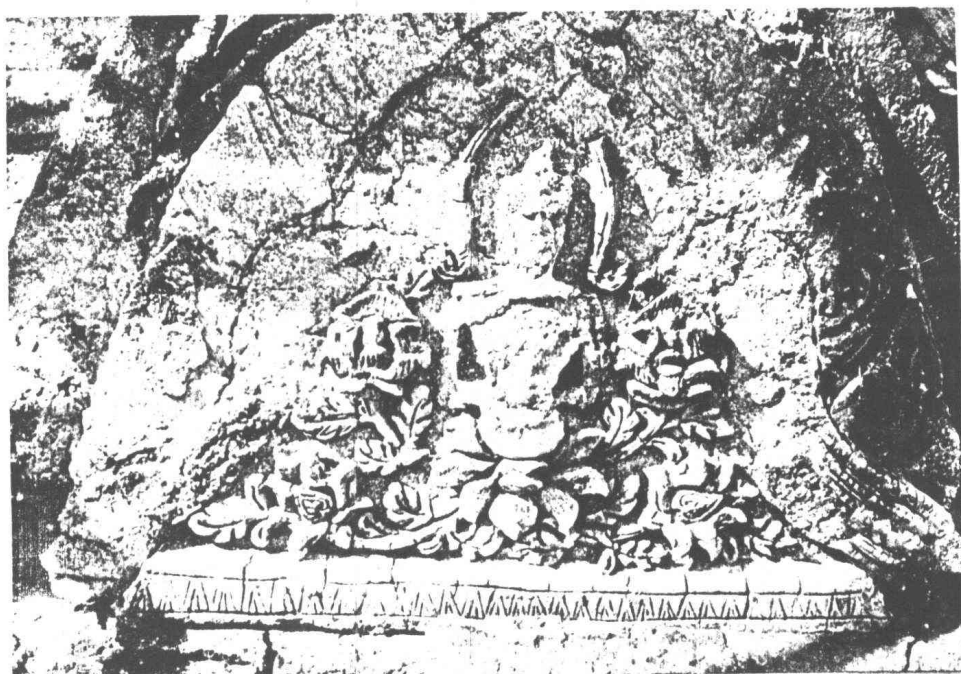
ภาพที่ 20 เจดีย์ทรงปราสาท สภาพก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 2/8)

ภาพที่ 21 เจดีย์ทรงปราสาทฐานมีรอยร้าวลึกและขาขึ้นไปตลอดฐานทักษิณ
(ฟิล์ม 5/1)

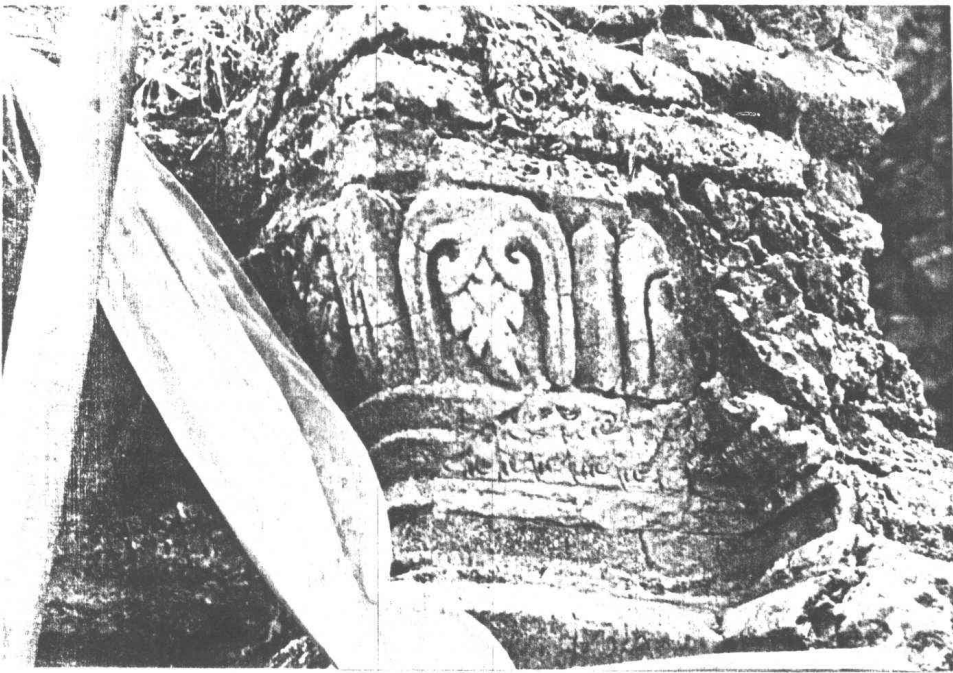
ภาพที่ 22 ถายปูนปั้นกลีบบัวและคอกจอกชูฐานเจดีย์ทรงปราสาท
(ฟิล์ม 2/29)

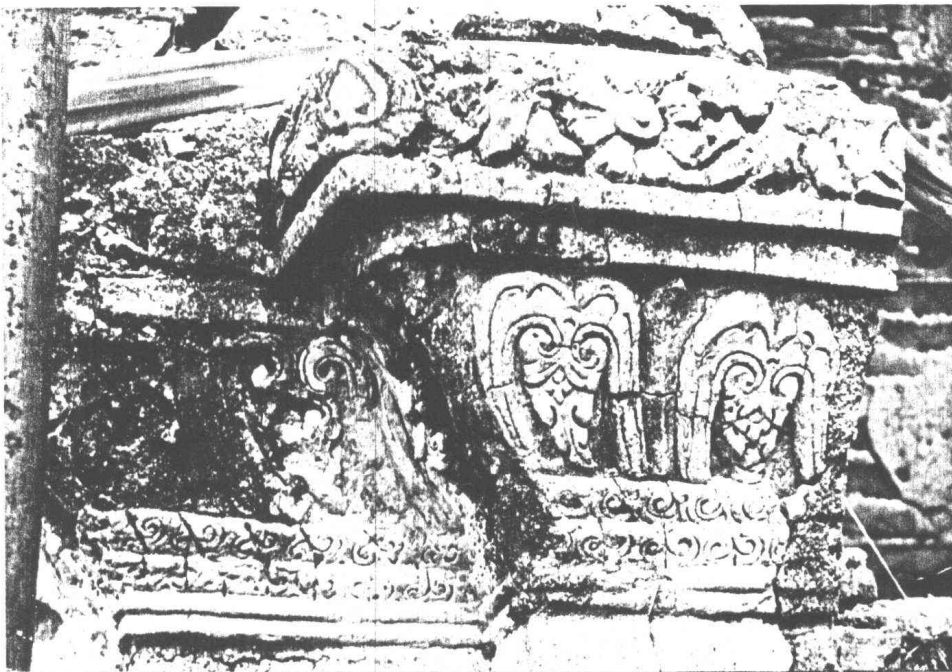
ภาพที่ 23 ลายปูนปั้นหน้าบันพระนารายณ์เจดีย์ทรงปราสาท
(ฟิล์ม 10/20)

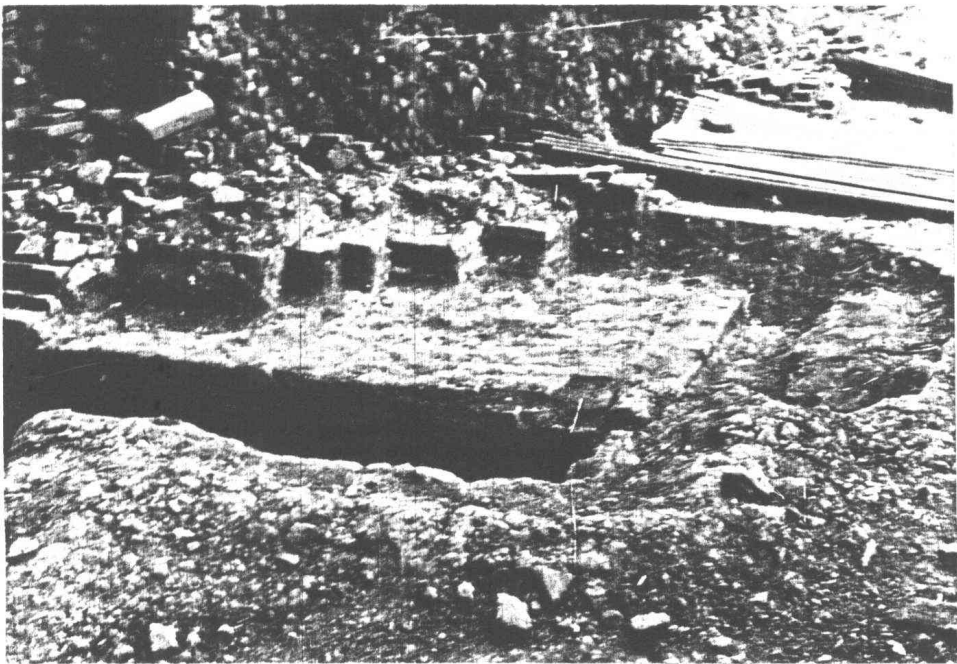
ภาพที่ 24 ลายกลีบบัวปูนปั้นผนังเจดีย์ทรงปราสาทลักษณะแตกต่างจากภาพ 25,26

ภาพที่ 25 ลายกลีบบัวปูนปั้นขนาดเจดีย์ทรงปราสาทลักษณะแปลกจาก
ภาพ 24,26

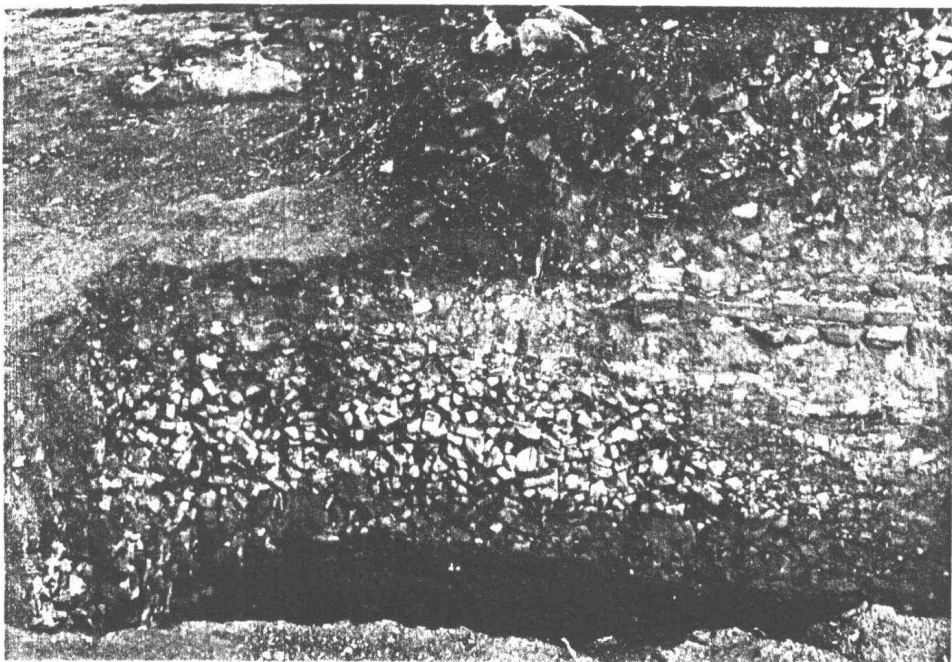

ภาพที่ 26 ลายกลีบบัวปูนปั้นและดอกจอกบนผนังเจดีย์ทรงปราสาท
(ฟิล์ม 10/11)

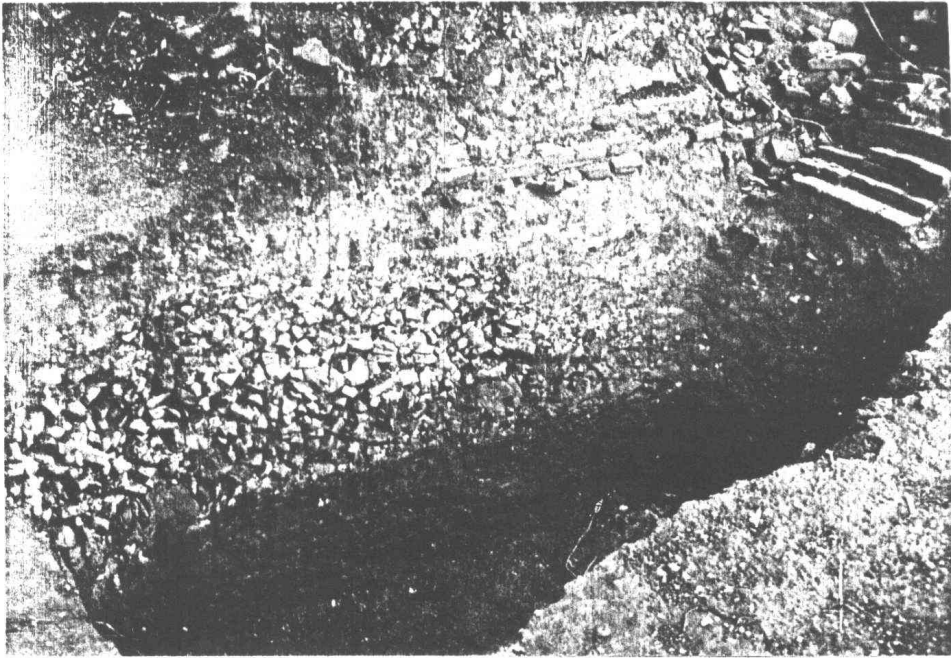
ภาพที่ 27 ลักษณะการก่ออิฐเป็นรากฐานสี่เหลี่ยมก่อนที่จะถึงฐานย่อมุม
เจดีย์ทรงปราสาท

(ฟิล์ม 19/28)

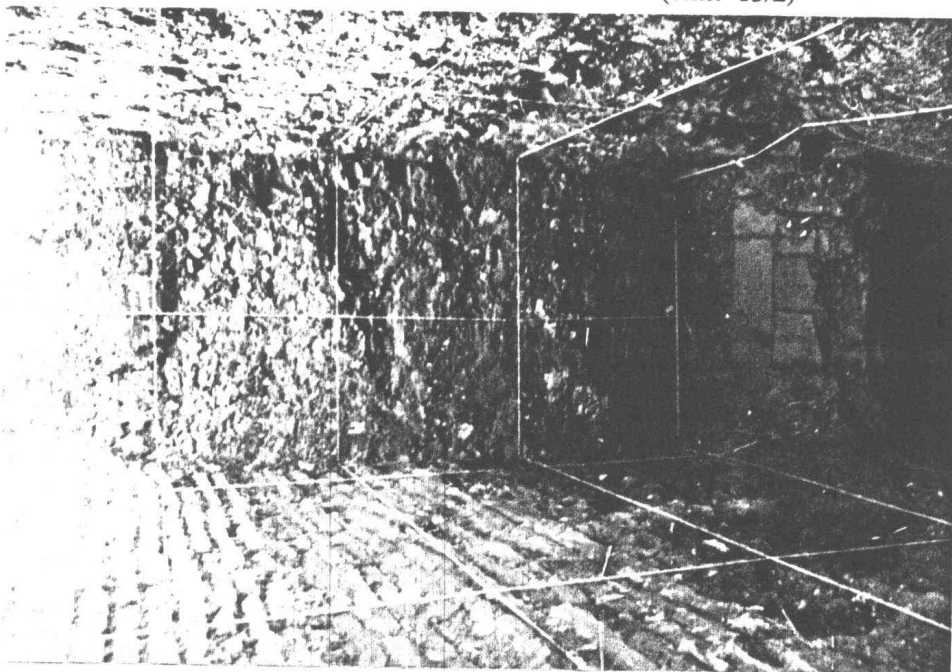

ภาพที่ 28 เศษอิฐเศษกระเบื้องนำมาถมเป็นรากฐานเจดีย์ทรง
ปราสาท หลุมขุดทดสอบ 19 R

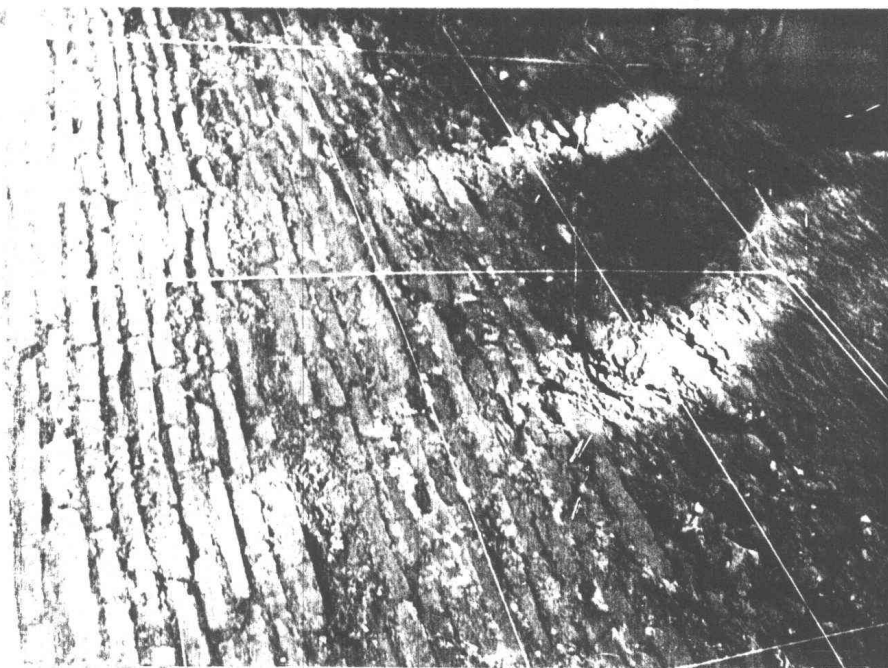
(ฟิล์ม 13/0)

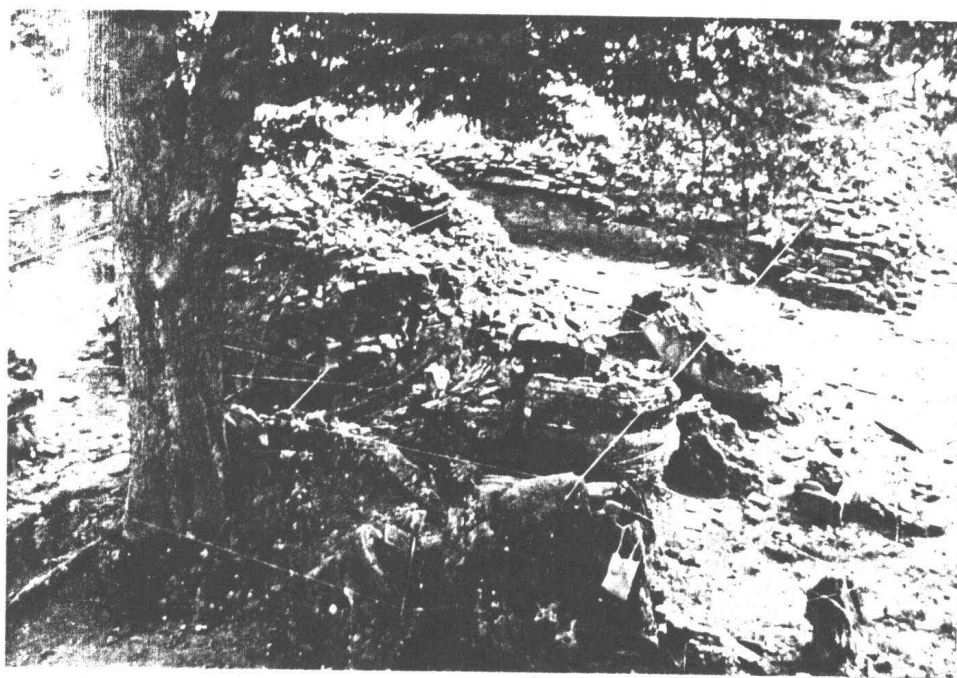
ภาพที่ 29 เศษอิฐเศษกระเบื้องภายในหลุมขุดทดสอบ 19 R
(ฟิล์ม 13/2)

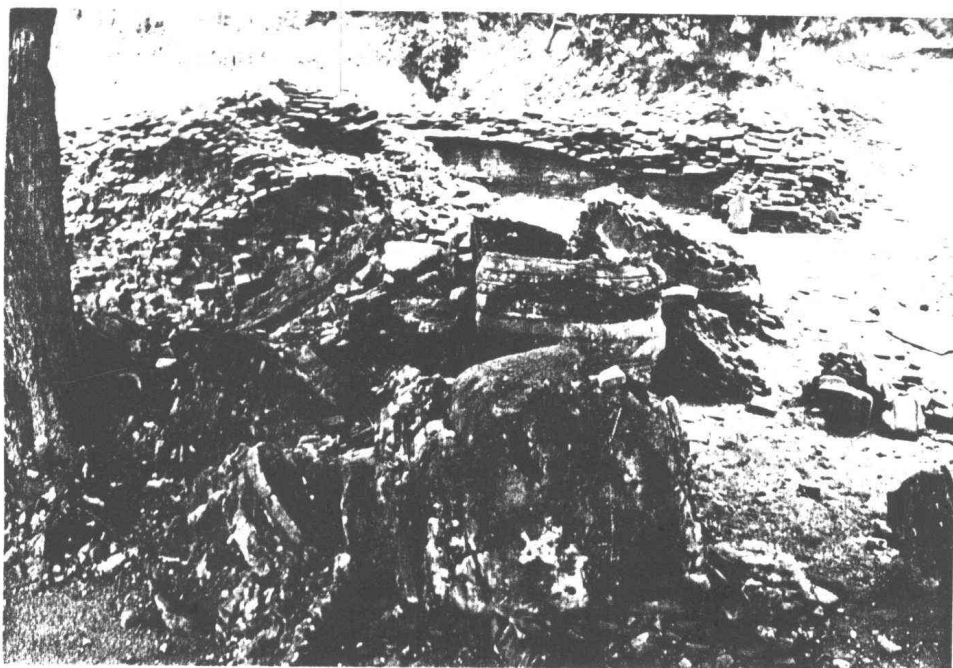
ภาพที่ 30 ลักษณะชั้นดินขุดทดสอบ 19 R เป็นลักษณะของการถมดินเศษ
อิฐเศษปูนและเรียงอิฐเป็นรากฐานชั้นล่างเจดีย์ทรงปราสาท
(ฟิล์ม 19/18)

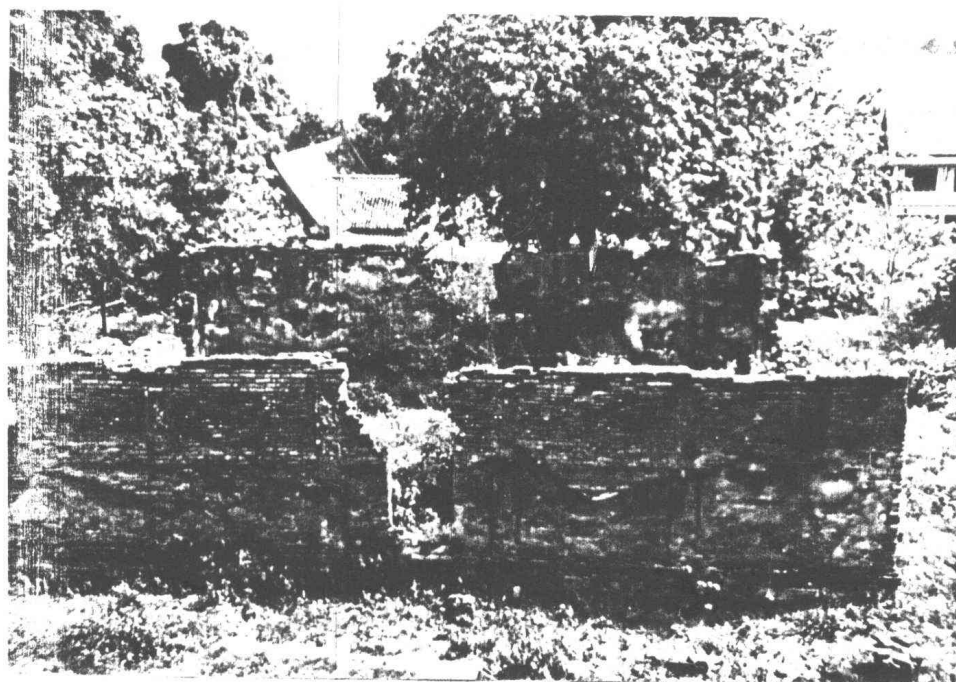
ภาพที่ 31 อิฐที่เรียงเป็นรากฐานเจดีย์ทรงปราสาท
(ฟิล์ม 19/20)

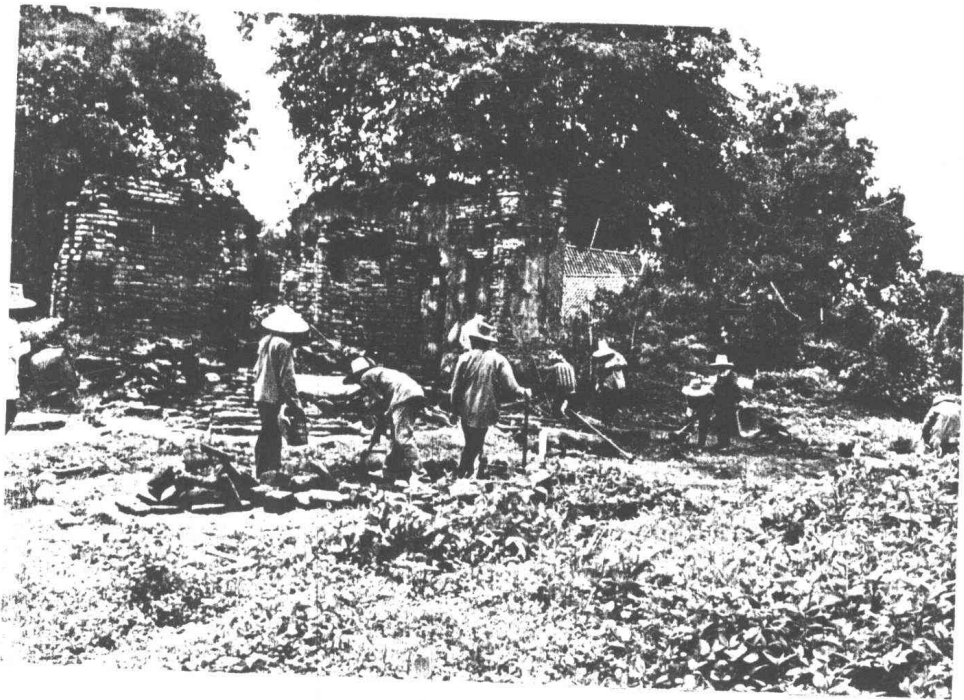
ภาพที่ 32 ซากเจดีย์ทรงระฆังด้านเหนือของปราสาท
(ฟิล์ม 18/30)

ภาพที่ 33 สภาพชิ้นส่วนเจดีย์ทรงระฆังกลี้อยู่บริเวณฐานด้านเหนือของปราสาท
(ฟิล์ม 14/35)

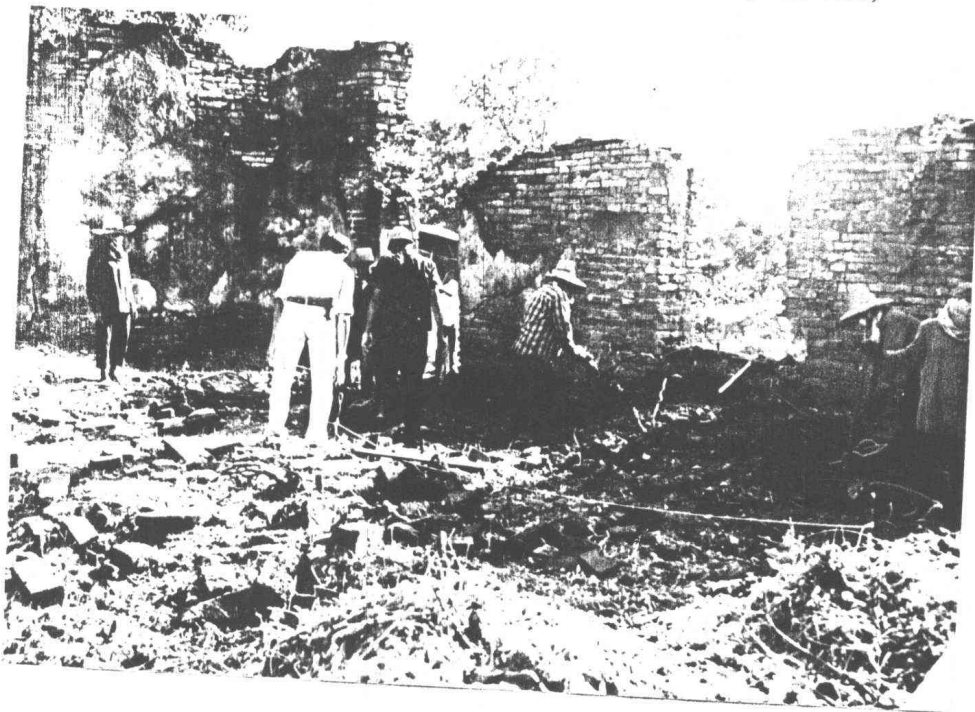

ภาพที่ 34 สภาพวิหารก่อนการขุดแต่งจากมุมสูงของปราสาท
(ฟิล์ม 2/7)

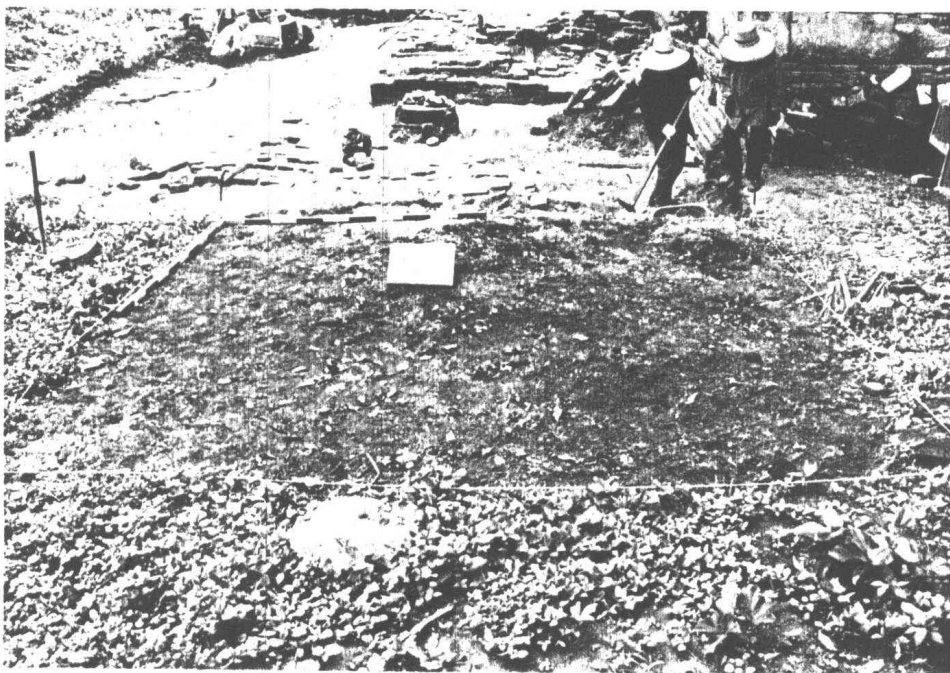
ภาพที่ 35 การขุดแต่งบริเวณด้านหลังวิหาร

(ฟิล์ม 7/35)

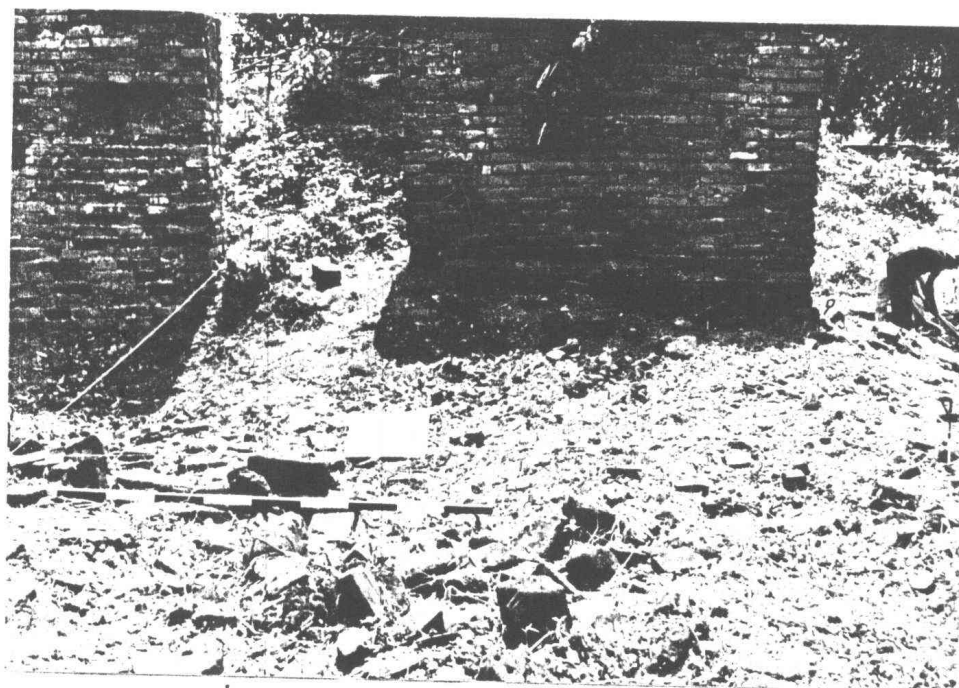
ภาพที่ 36 การขุดแต่งภายในวิหาร

(ฟิล์ม 8/5)

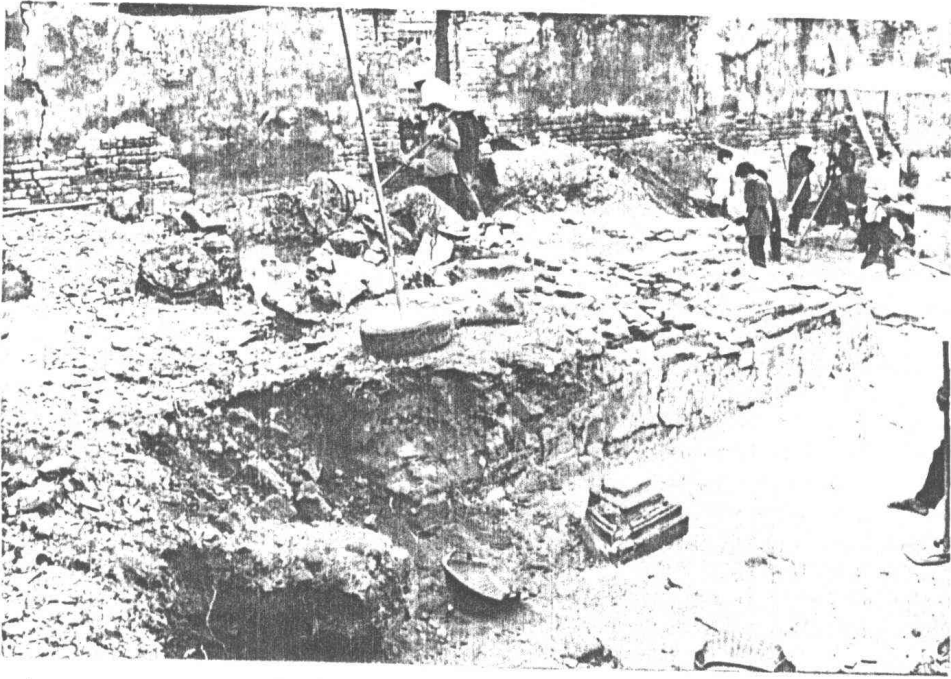
ภาพที่ 37 วางผังหลุมขุดแต่งเป็นตารางกริดขนาด 4X4 เมตร บริเวณด้าน
หลังวิหาร

(ฟิล์ม 6/36)

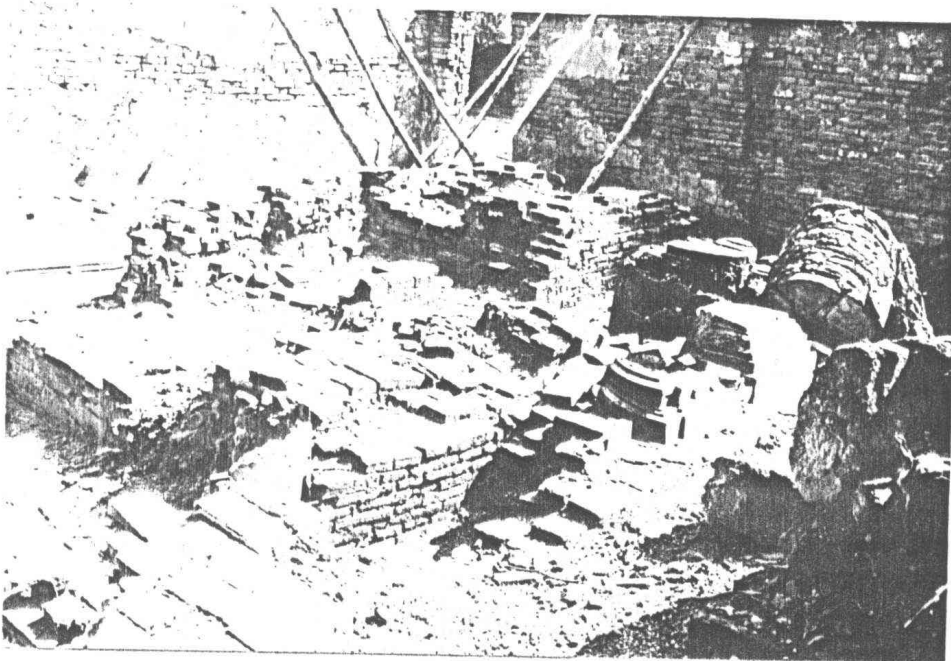
ภาพที่ 38 ภายในวิหารหลังการถากถางก่อนที่จะขุดแต่ง

(ฟิล์ม 6/33)

ภาพที่ 39 ฐานชุกชีสี่เหลี่ยมผืนผ้าและฐานพระขนาดเล็กตั้งบนฐานชุกชี
ภายในวิหาร

(ฟิล์ม 9/1)

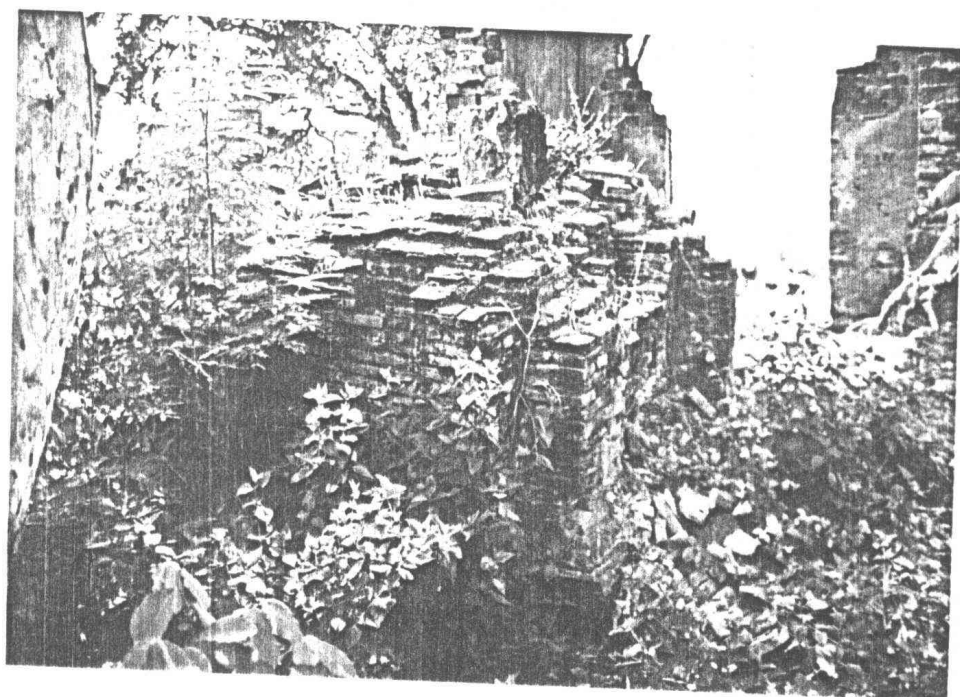

ภาพที่ 40 สภาพภายในวิหารหลังจากขุดแต่งแล้ว

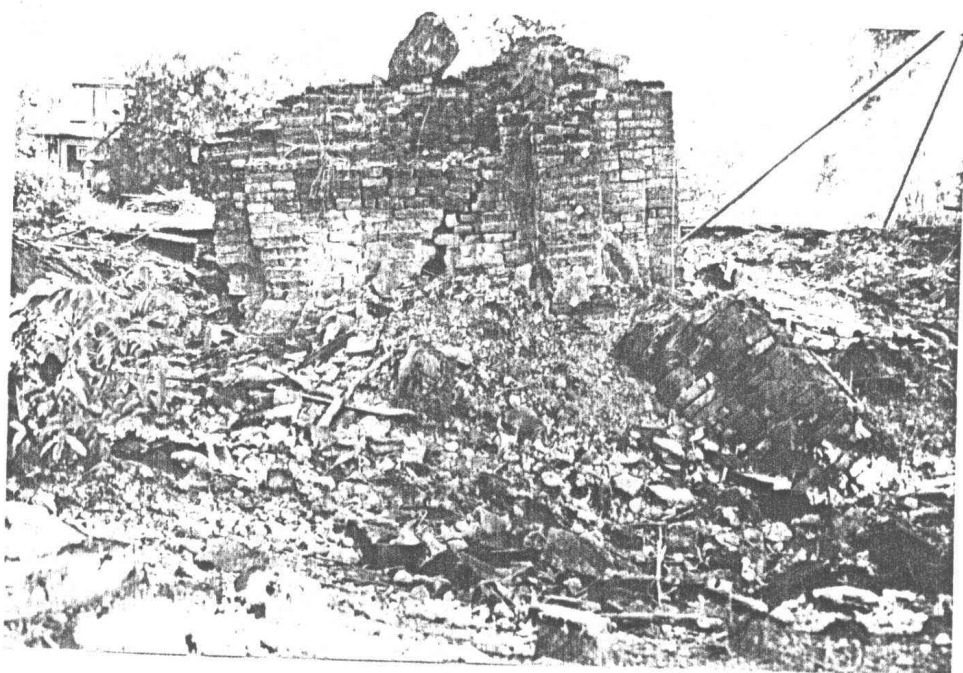
(ฟิล์ม 15/32)

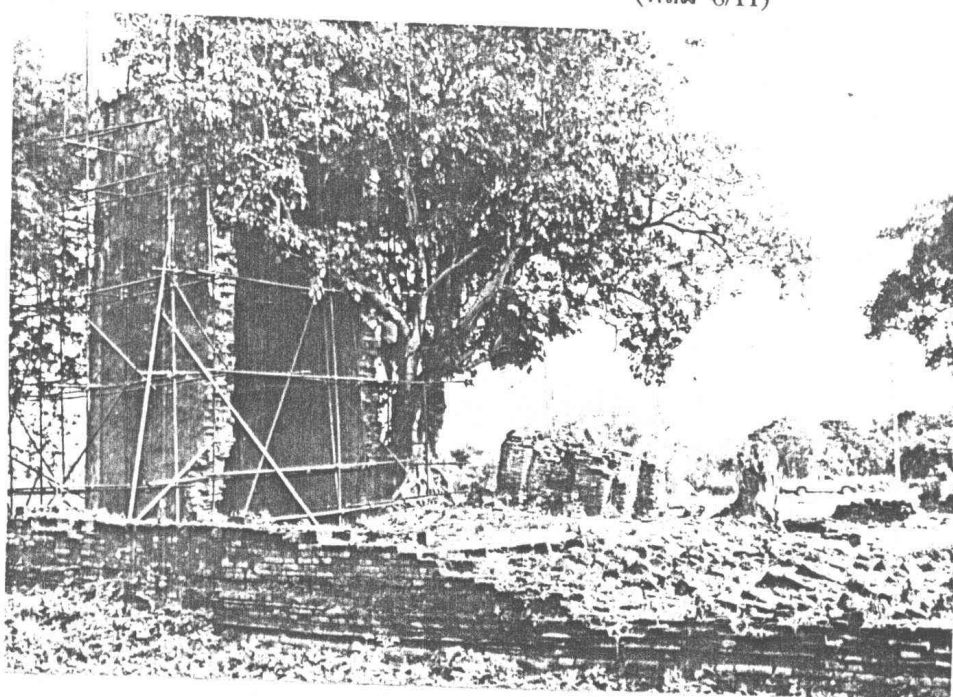
ภาพที่ 41 อุโบสถสภาพก่อนการขุดแต่งมีผนังเหลืออยู่เล็กน้อย
(ฟิล์ม 2/19)

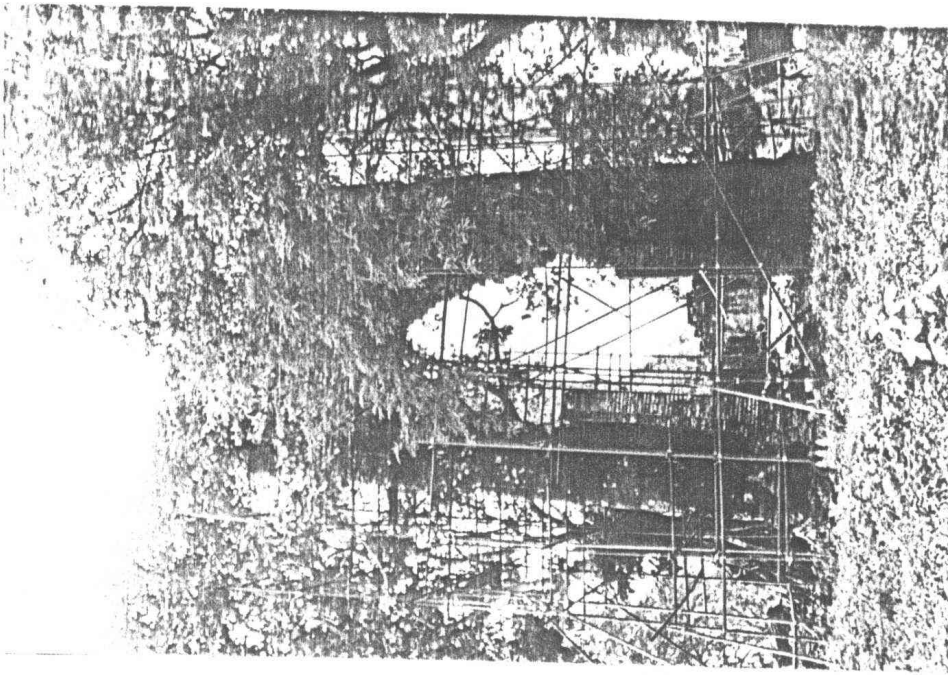
ภาพที่ 42 ปราสาทในอุโบสถสภาพก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 2/22)

ภาพที่ 43 บริเวณปราสาทและฐานชุกชีอุโบสถก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 8/11)

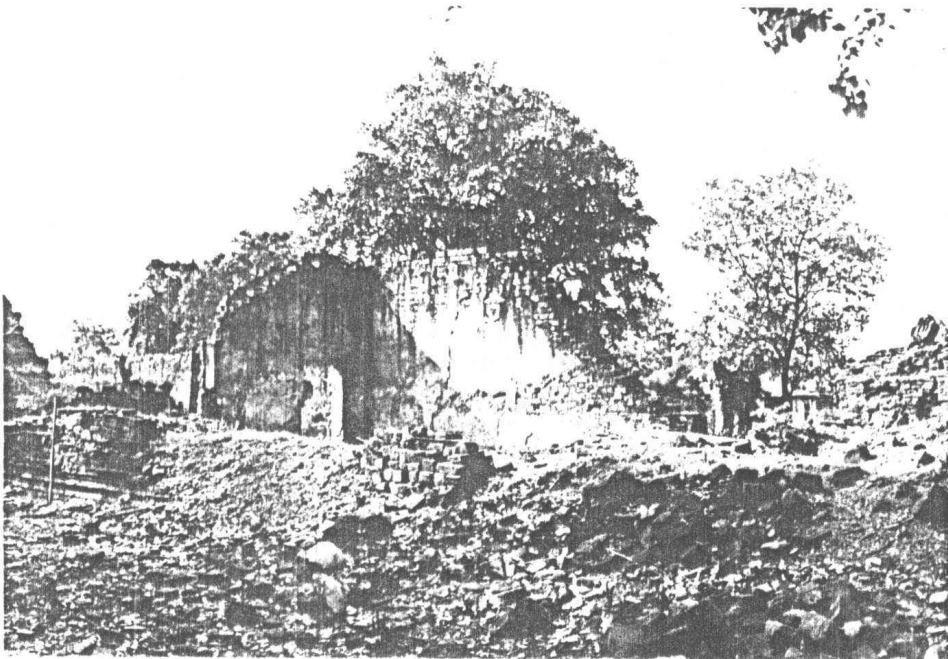

ภาพที่ 44 สภาพการทับถมของดินและอิฐบริเวณฐานชุกชีอุโบสถ
(ฟิล์ม 7/26)

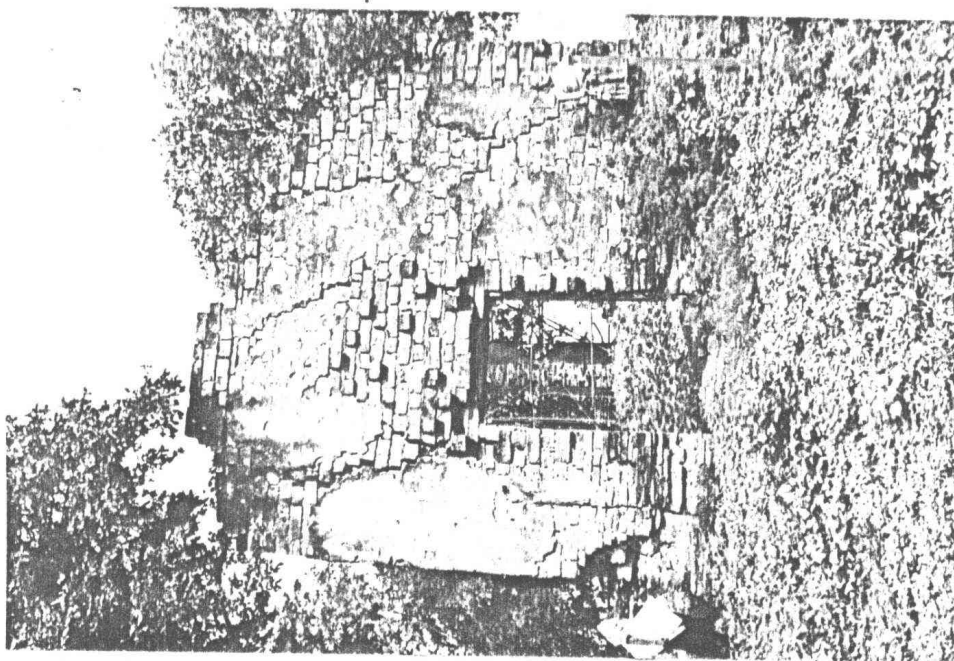
ภาพที่ 45 มณฑปมีผนังต่อกับอุโบสถด้านหลัง

(ฟิล์ม 7/23)

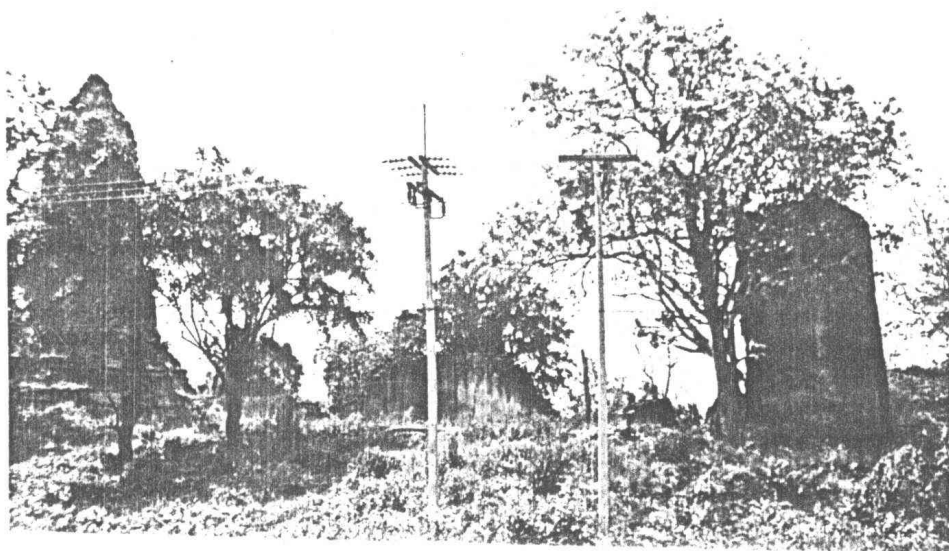
ภาพที่ 46 อิฐและดินทับถมในอุโบสถ

(ฟิล์ม 7/21)

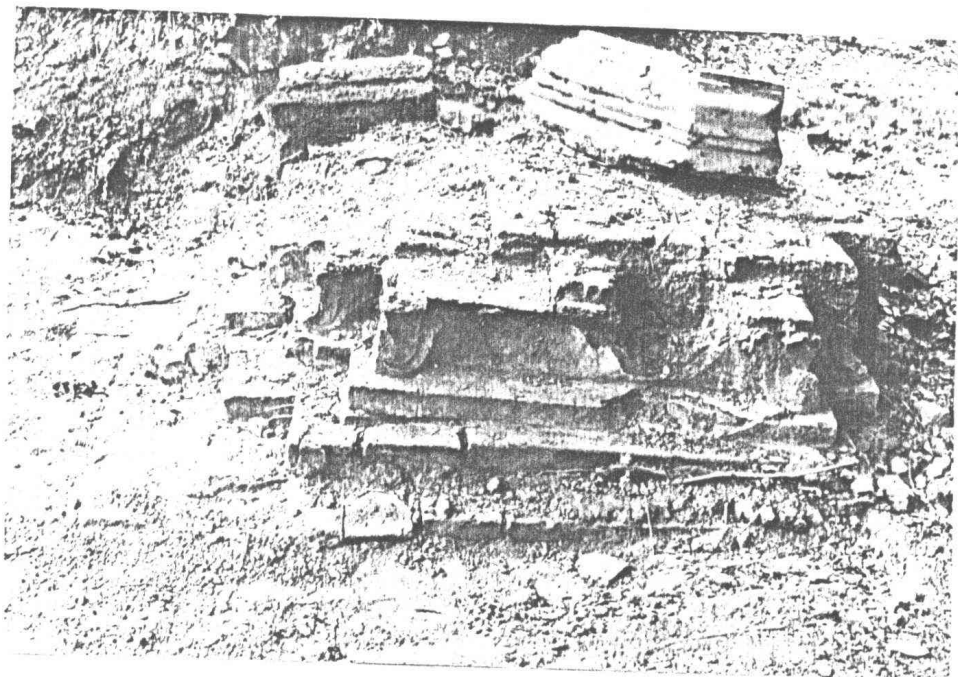
ภาพที่ 47 ผนังอุโบสถด้านหน้ามีร่องรอยของการก่ออิฐเหลื่อมออกมาเป็น
กรอบประตูและหน้าต่างประตู

(ฟิล์ม 7/14)

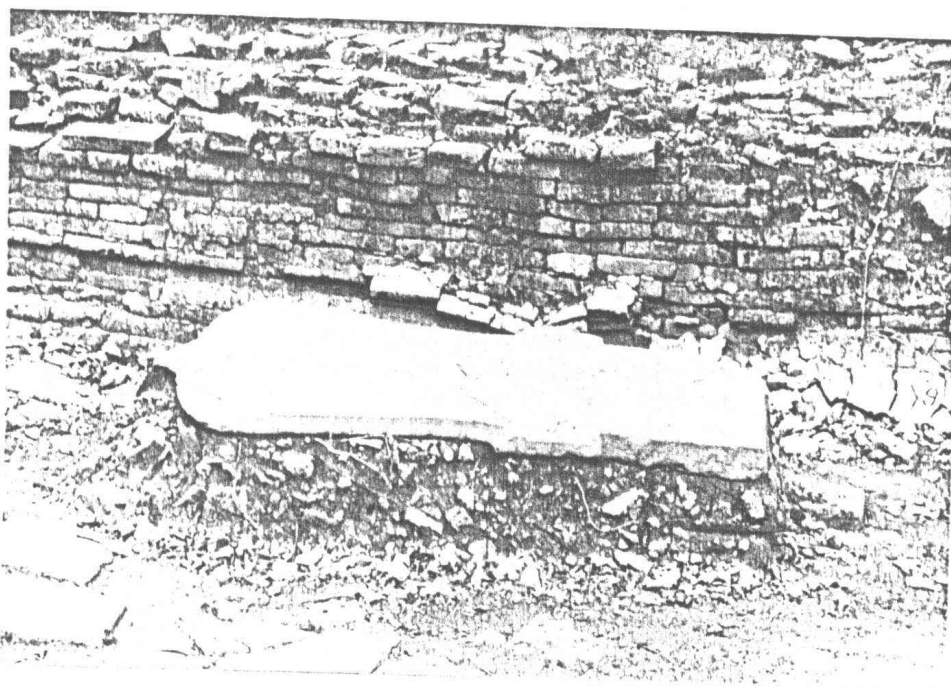

ภาพที่ 48 บริเวณวัดวรเชษฐ์ สภาพก่อนการขุดแต่งมองจากถนนหน้าวัด

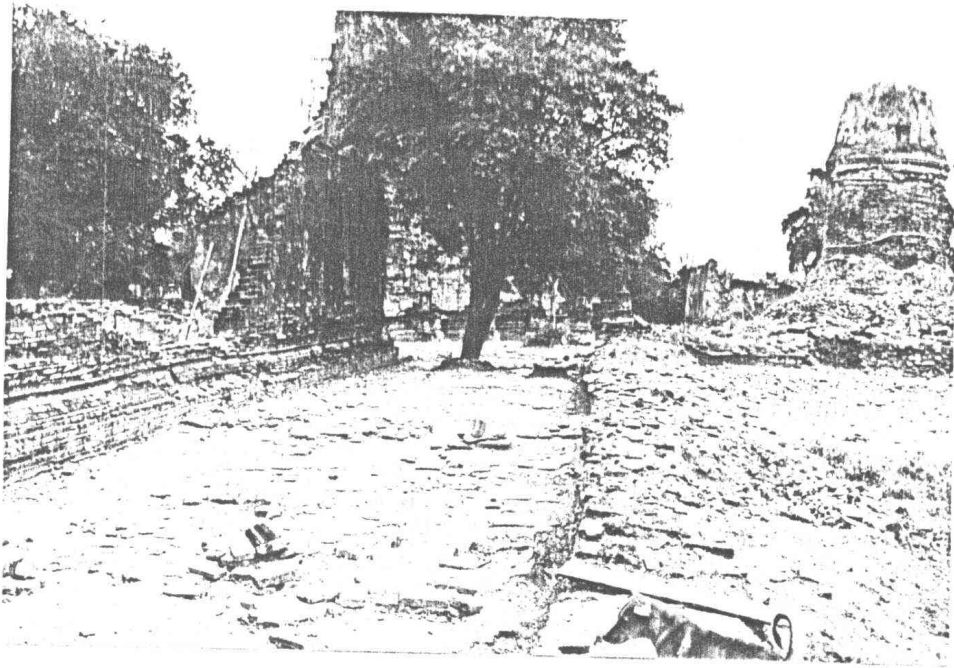
(ฟิล์ม 3/4)

ภาพที่ 49 ร่องรอยฐานสิงห์ของเสมาอุโบสถ
(ฟิล์ม 20/19)

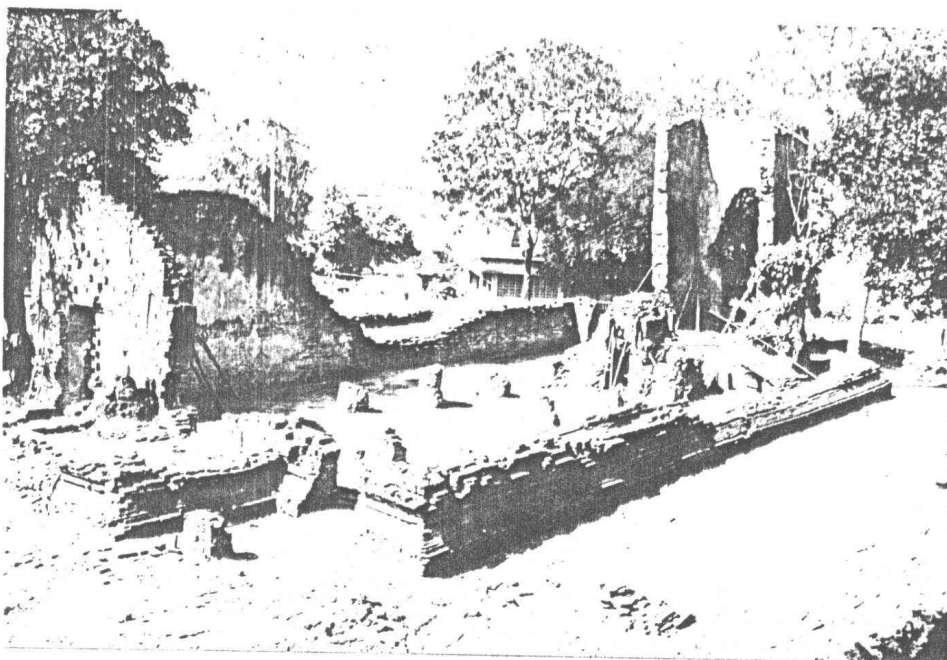
ภาพที่ 50 ใบเสมาหินชนวนที่ขุดแต่งพบเหลืออยู่ข้างอุโบสถ
(ฟิล์ม 21/19)

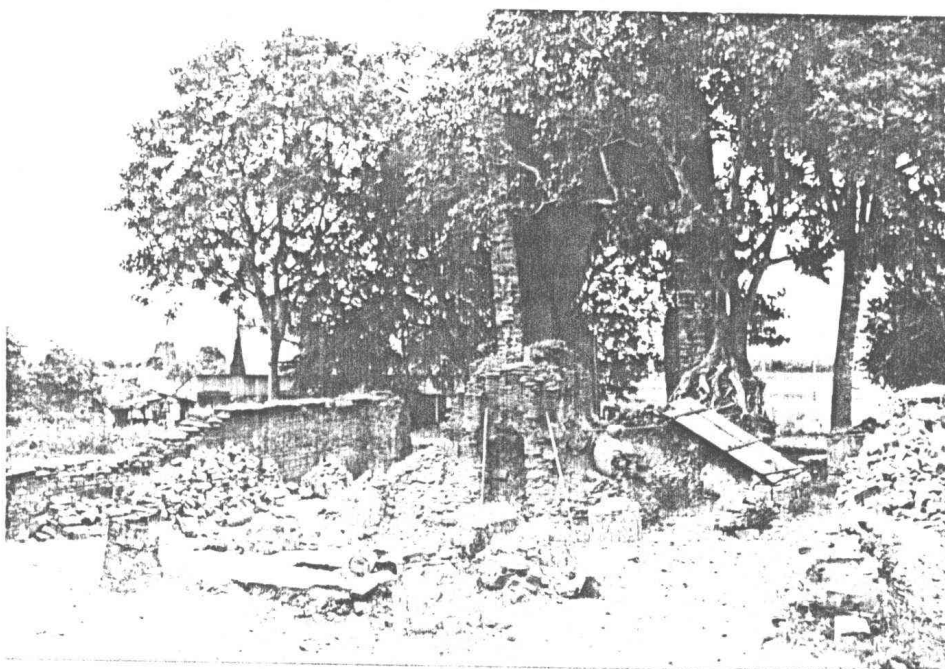
ภาพที่ 51 ถนนประตักนิณอุโบสถและแนวกำแพงแก้ว
(ฟิล์ม 21/5)

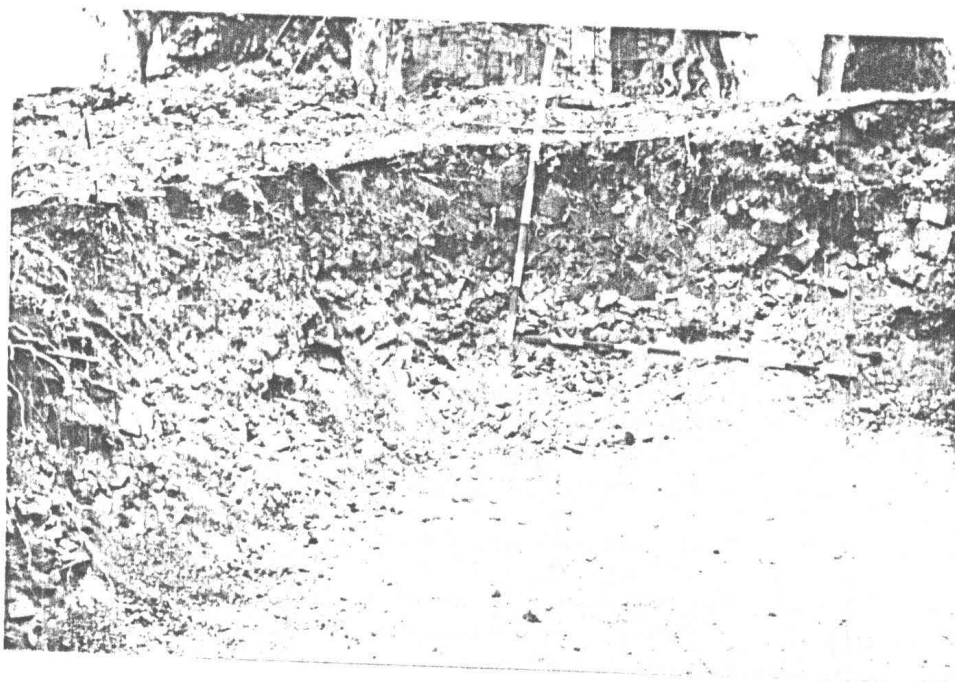
ภาพที่ 52 สถาปัตยกรรมอุโบสถหลังจากขุดแต่งแล้วถ่ายจากมุมสูงบนนั่งร้านปรังค์
(ฟิล์ม 15/17)

ภาพที่ 53 สภาพอุโบสถหลังจากขุดแต่งแล้วถ่ายจากมุมสูงอีกด้านหนึ่ง
(ฟิล์ม 15/22)

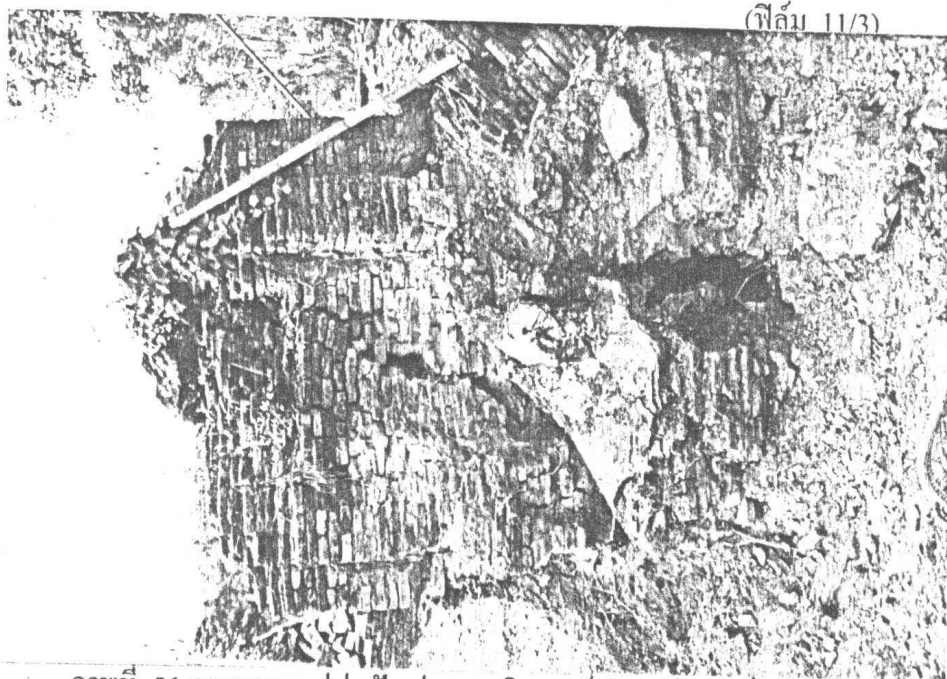

ภาพที่ 54 ภายในอุโบสถสภาพหลังการขุดแต่งแล้ว
(ฟิล์ม 12/36)

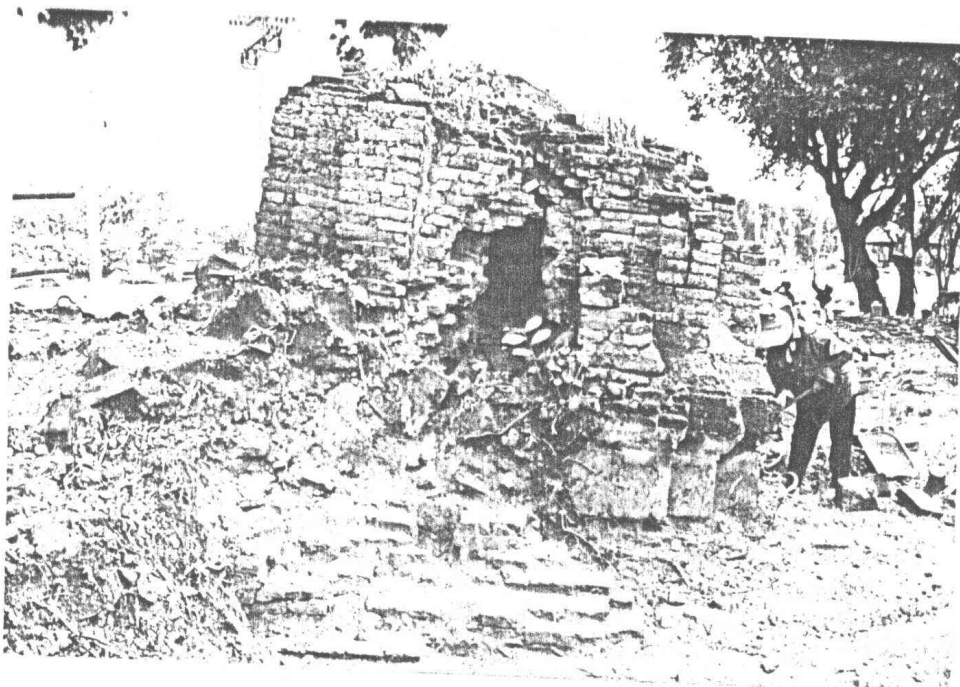
ภาพที่ 55 สภาพการทับถมภายในอุโบสถทับถมหนามาก

(ฟิล์ม 11/3)

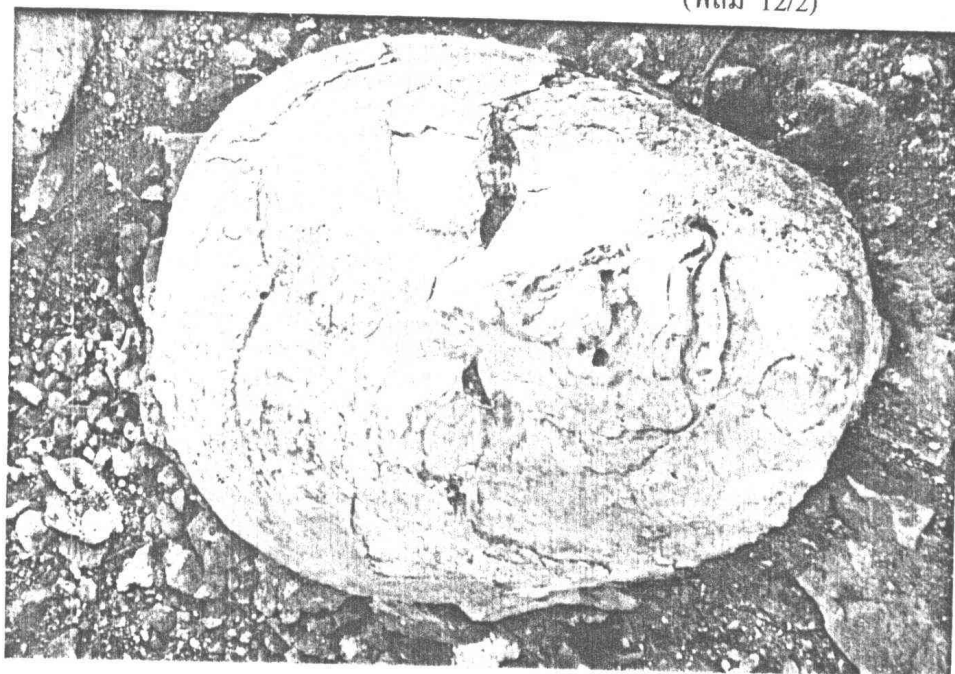
ภาพที่ 56 พระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิ 4 องค์ หันหน้าออกสี่ทิศรอบ
ปราสาทหรือมณฑปเหล็กร่องรอยให้เห็นเพียงพระเพลา(ตัก)
องค์ที่หันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือองค์เดียว

(ฟิล์ม 12/4)

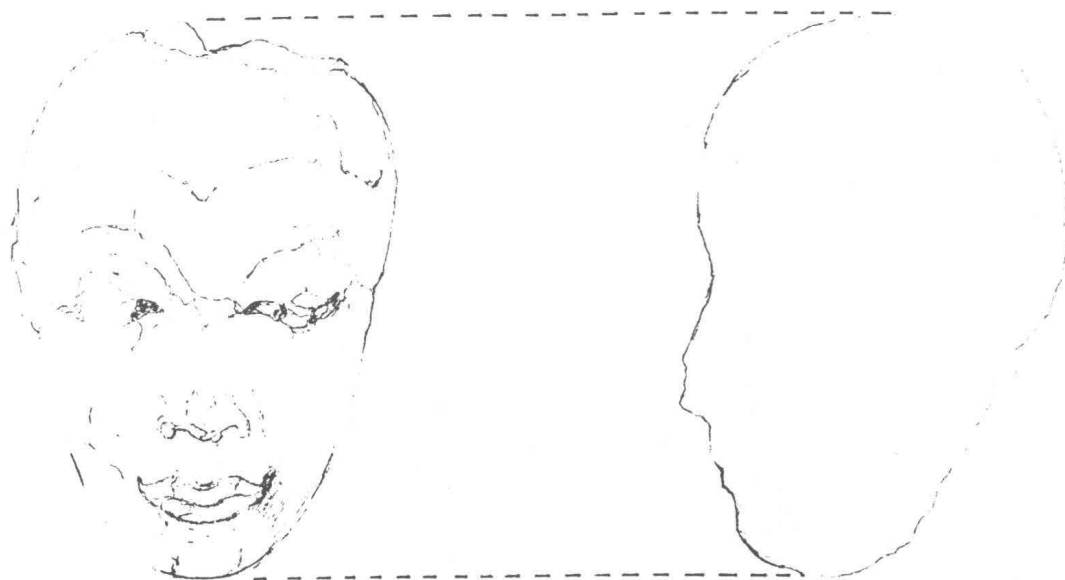
ภาพที่ 57 มณฑปหรือปราสาทหลังพระประธานภายในอุโบสถเหลือเพียง
ช่วงฐานและเรือนธาตุส่วนยอดพังทลาย

(ฟิล์ม 12/2)

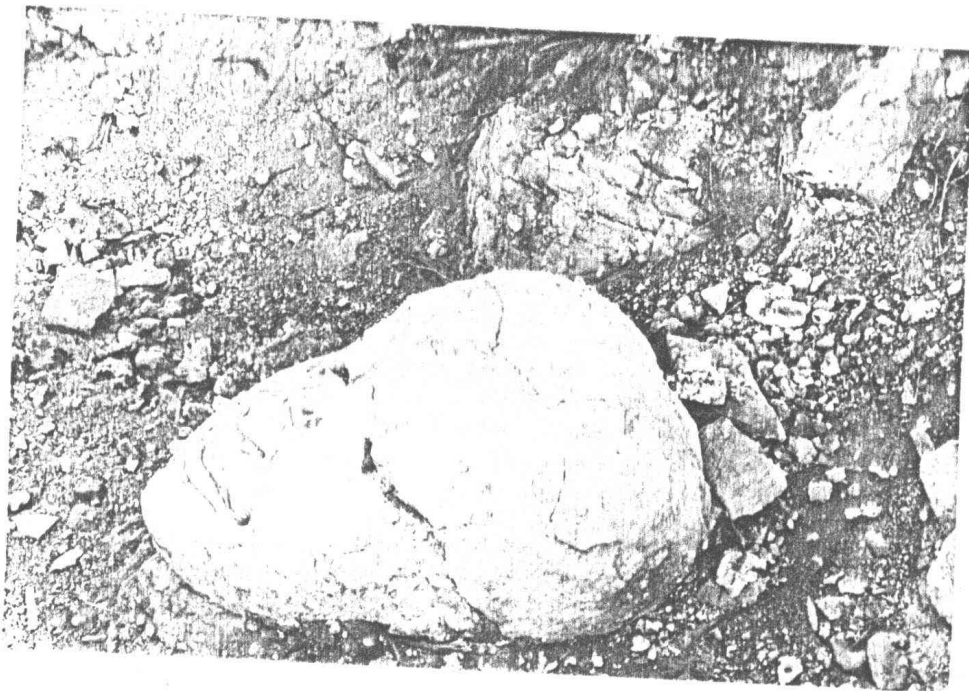
ภาพที่ 58 พระพักตร์พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่

(ฟิล์ม 12/20)

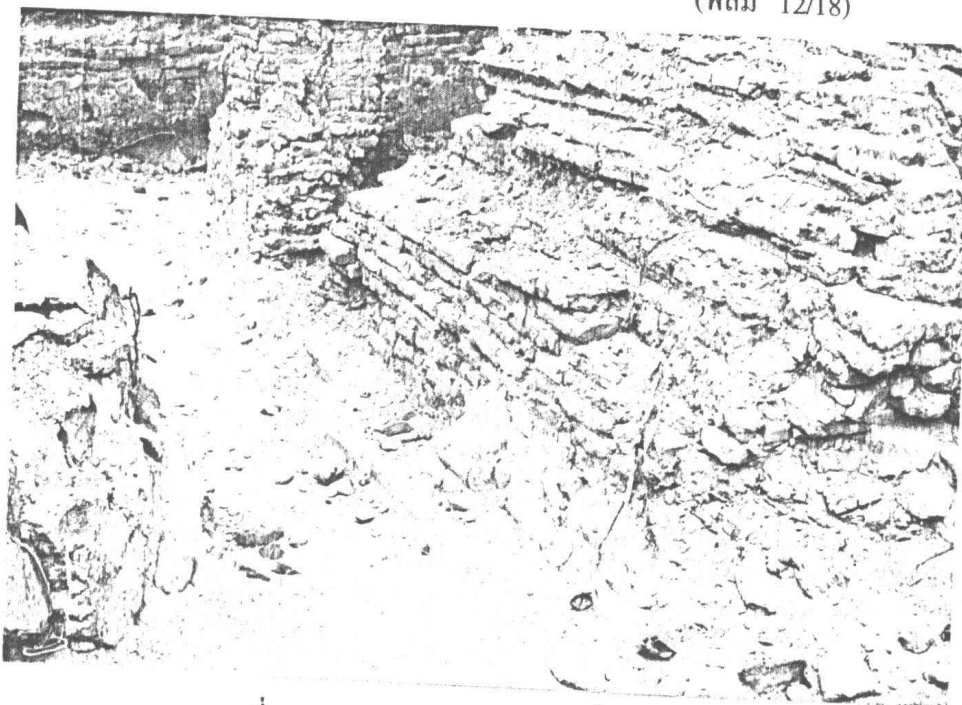

1:10

ମନିମାତ୍ରାଙ୍କ ଚିତ୍ରାଙ୍କନ

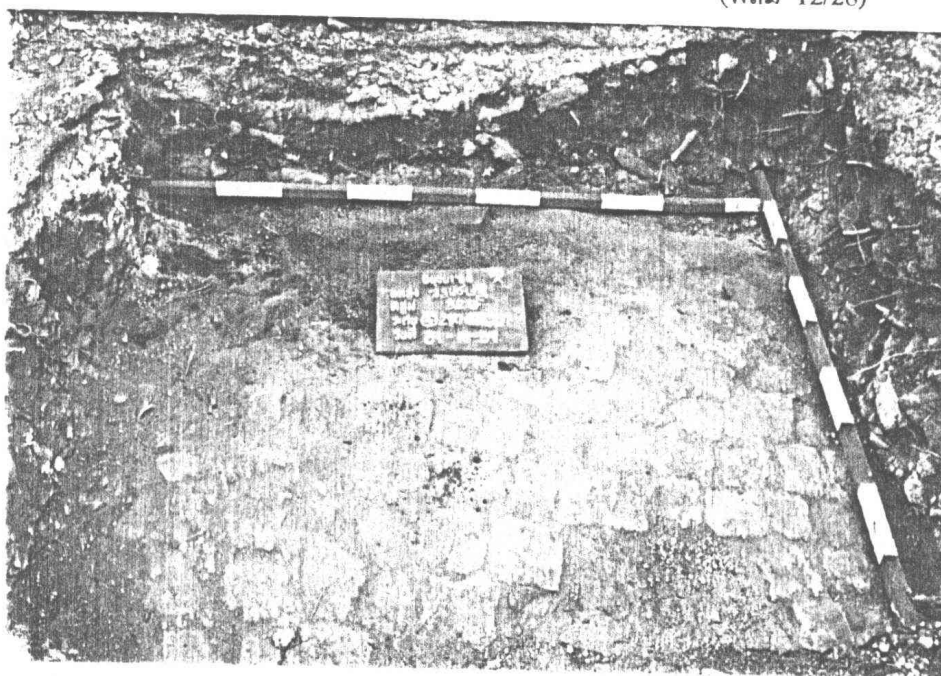
ภาพที่ 59 พระพักตร์พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ตกอยู่บริเวณฐานชุกชีอุโบสถ
(ฟิล์ม 12/18)

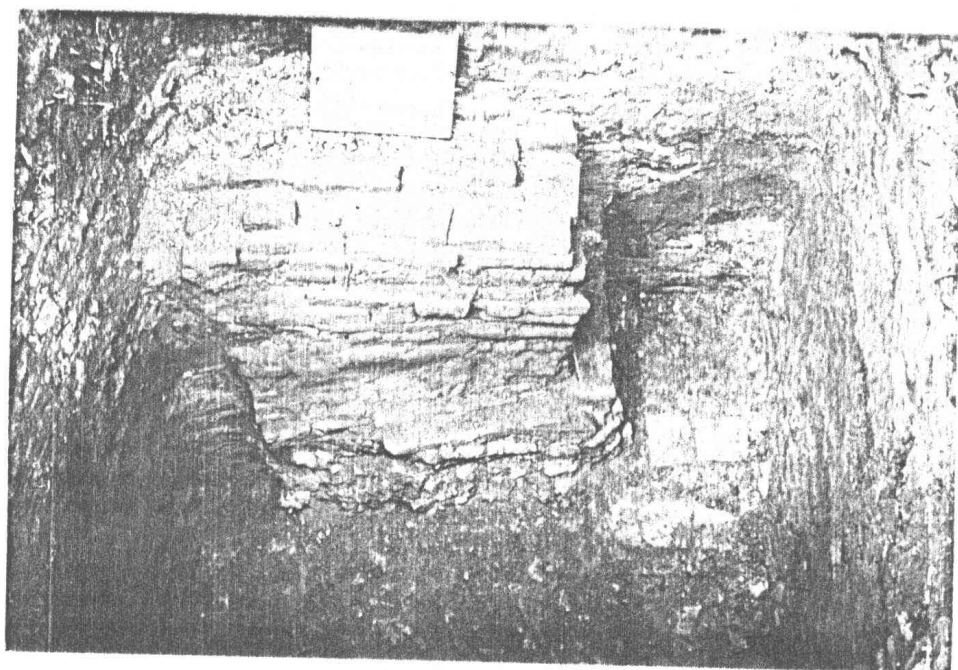
ภาพที่ 60 ฐานชุกชีมีลวดลายปูนปั้นรูปบุคคลหรือเทพรอบฐาน
แต่มีเหลืออยู่เล็กน้อยทางด้านทิศใต้
(ฟิล์ม 12/26)

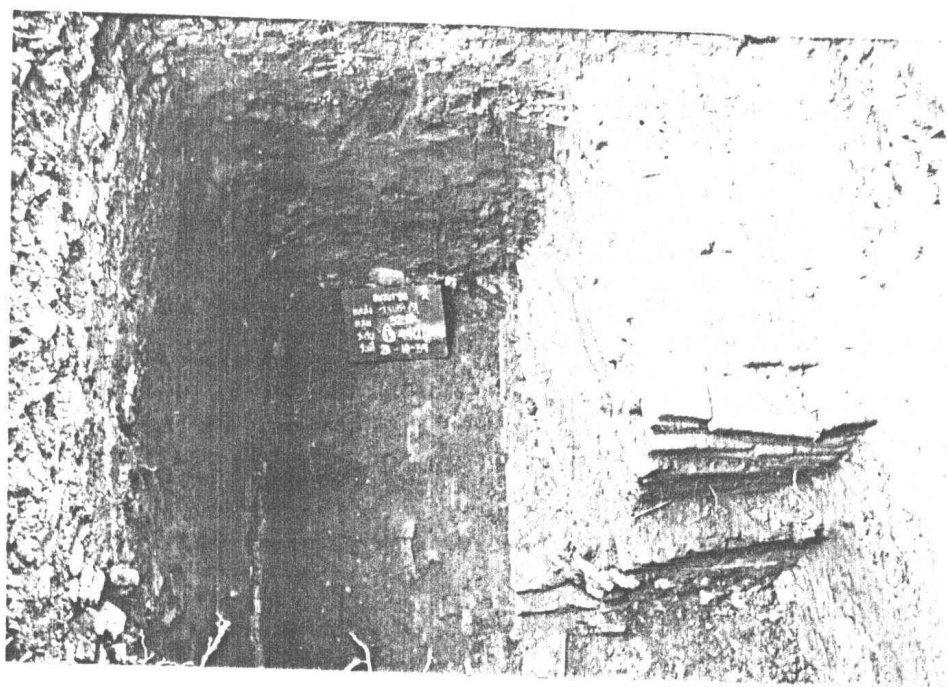
ภาพที่ 61 ปูนปั้นรูปเทพนมหรือรูปบุคคลได้ฐานชุกชีอุโบสถ
(ฟิล์ม 12/28)

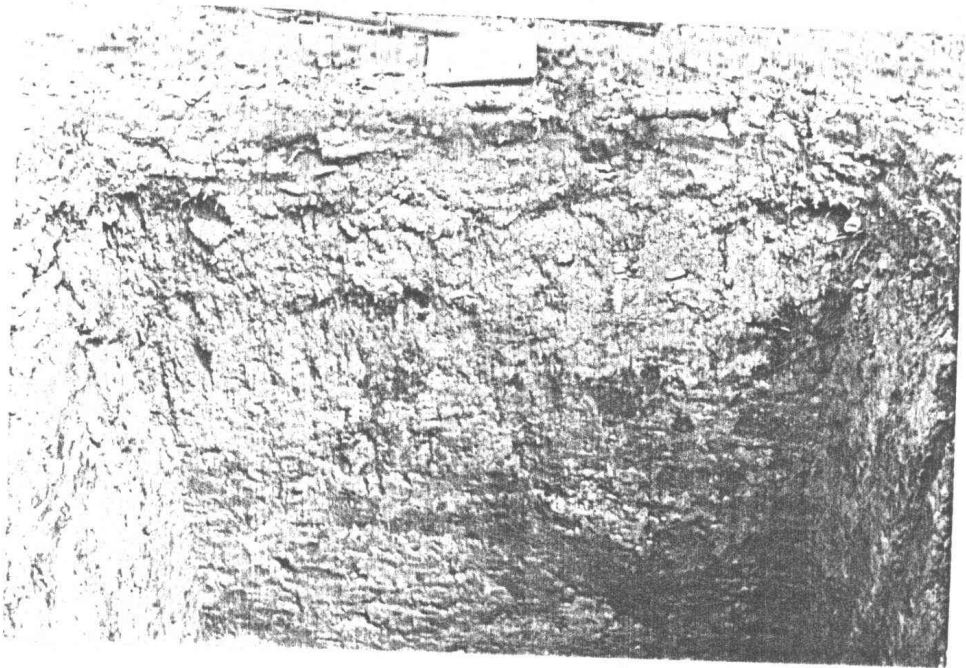
ภาพที่. 62 หลุมทดสอบ 32 H บริเวณด้านตะวันตกเฉียงใต้ของ
อุโบสถมีพื้นอิฐปูลานอุโบสถ
(ฟิล์ม 17/00)

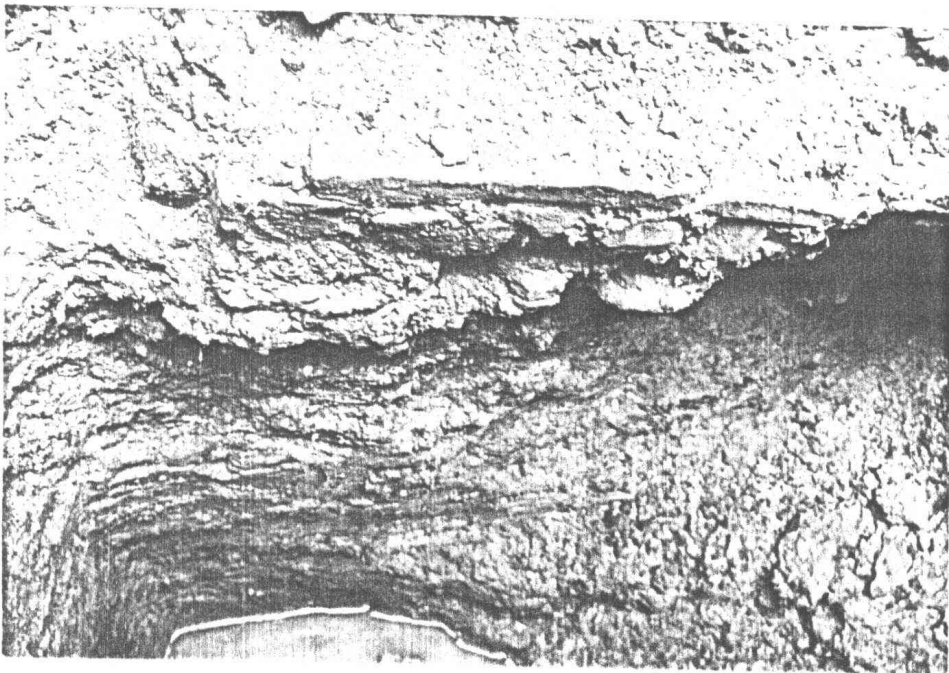
ภาพที่ 63 หลุมขุดทดสอบ 32 H อิฐก่อเป็นรากฐานใบเสมาเดิม
(ฟิล์ม 17/14)

ภาพที่ 64 หลุมขุดทดสอบ 32 H มีแนวอิฐก่อเป็นรากฐานเสมา
(ฟิล์ม 17/22)

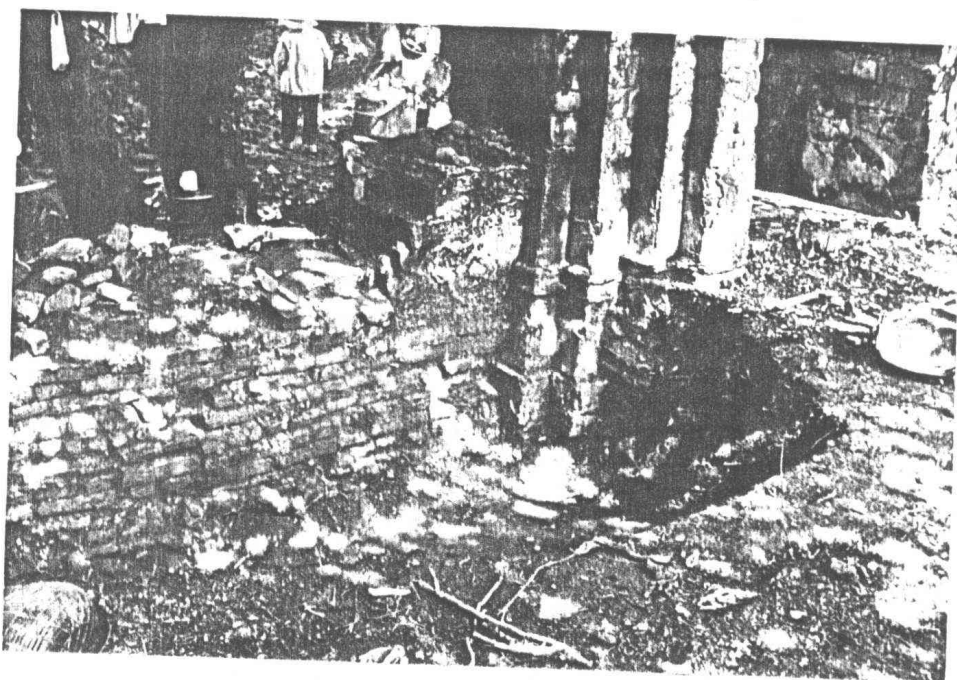
ภาพที่ 65 หน้าหลุมขุดค้น 10 M ด้านหน้าปรางค์
(ฟิล์ม 17/13)

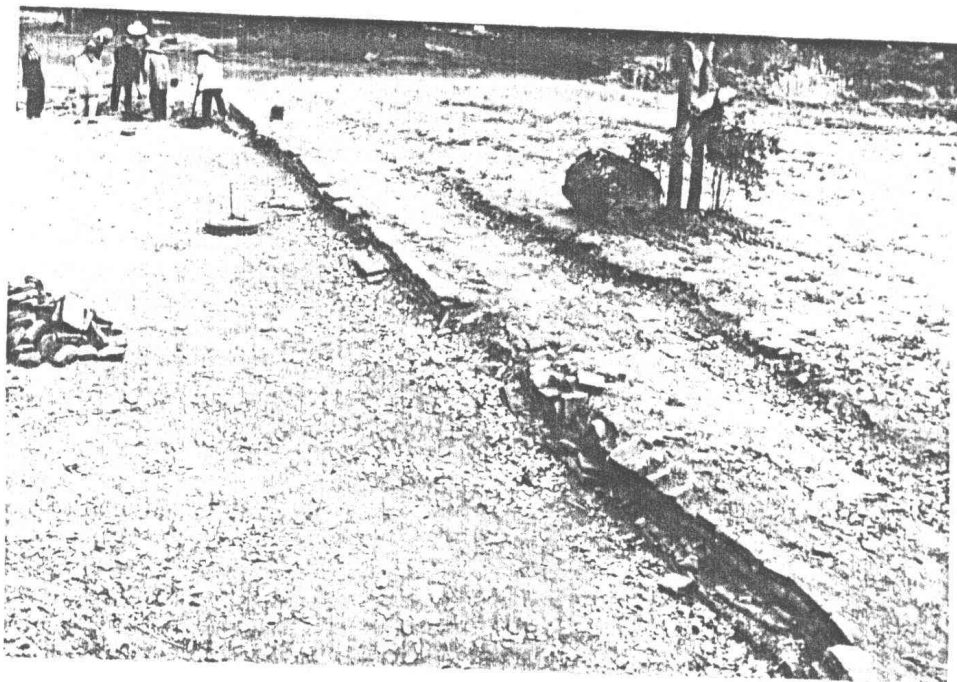
ภาพที่ 66 หลุมขุดทดสอบ 32 H ระดับน้ำใต้ดินซึมมากเซาะผนังพัง
(ฟิล์ม 18/1)

ภาพที่ 67 ชุมประตูกำแพงแก้วเหลืออยู่ชุมเคียวอยู่ด้านตะวันออก
หรือด้านหน้าของปราสาท ก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 1/7)

ภาพที่ 68 ซากของฐานบัวกำแพงแก้วและชุมประตูกำแพงแก้วด้านหน้าปราสาท
(ฟิล์ม 13/34)

ภาพที่ 69 แนวรากฐานของกำแพงแก้วเดิมบริเวณด้านหน้า
(ฟิล์ม 20/14)

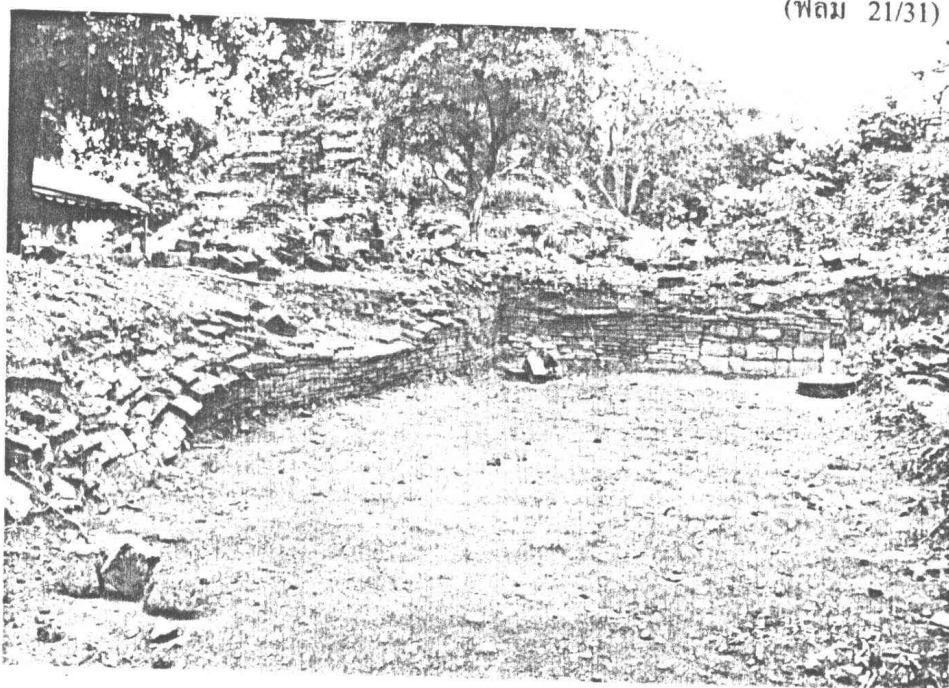

ภาพที่ 70 แนวก่ออิฐเป็นรูปผังสี่เหลี่ยมลักษณะคล้ายป้อมค่ายของทหาร
(ฟิล์ม 21/36)

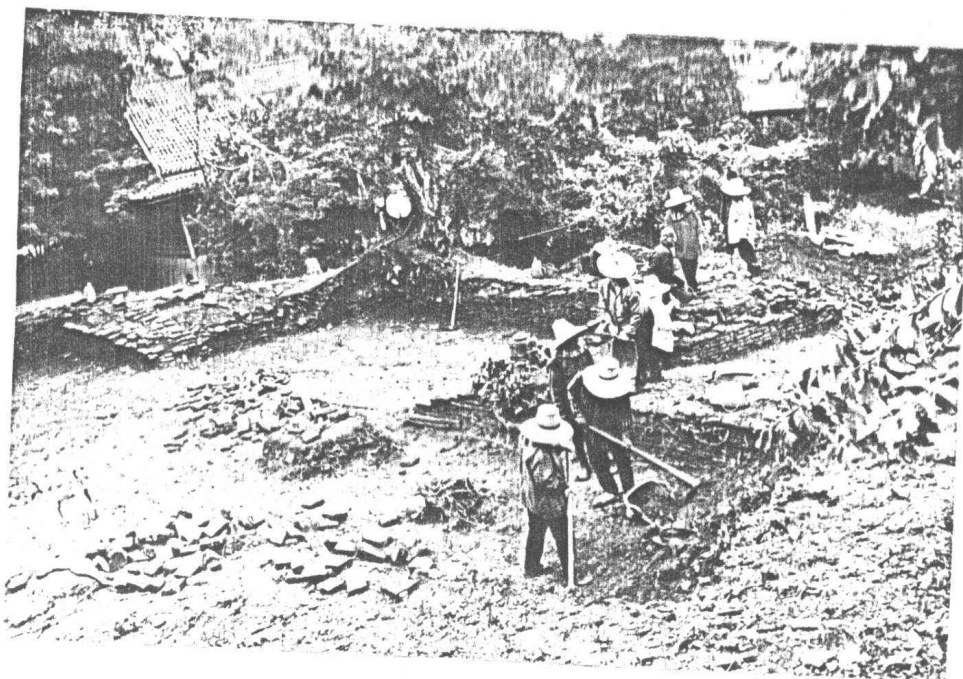
ภาพที่ 71 แนวอิฐก่อเป็นผังอาคารเหลี่ยมติดกับกำแพงแก้วด้านหน้า

(ฟิล์ม 21/31)

ภาพที่ 72 กำแพงแก้วมีร่องรอยของการก่ออิฐเสริมให้หนาขึ้น
เป็นปราการค่ายทหารสมัยอยุธยา

(ฟิล์ม 12/6)

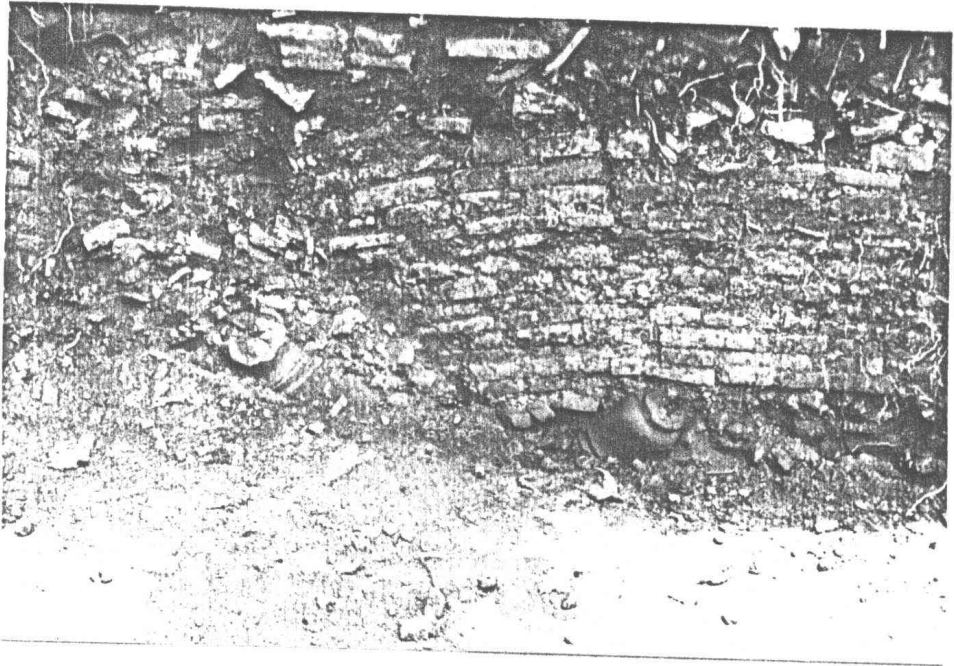
ภาพที่ 73 การขุดแต่งบริเวณกำแพงแก้วด้านทิศใต้

(ฟิล์ม 13/9)

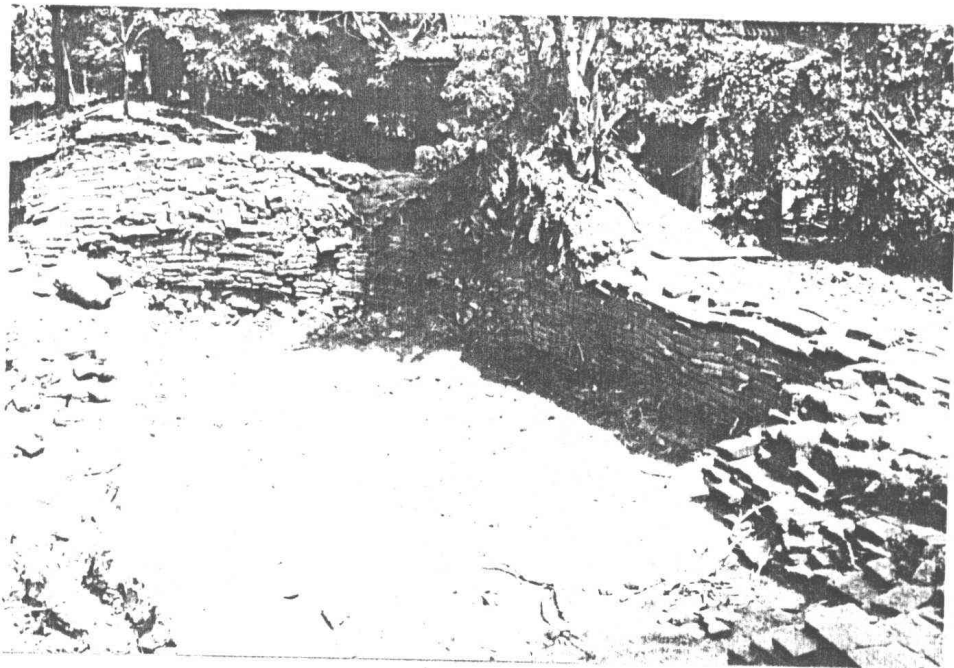

ภาพที่ 74 สภาพการทับถมของดินแนวกำแพงแก้วด้านใต้

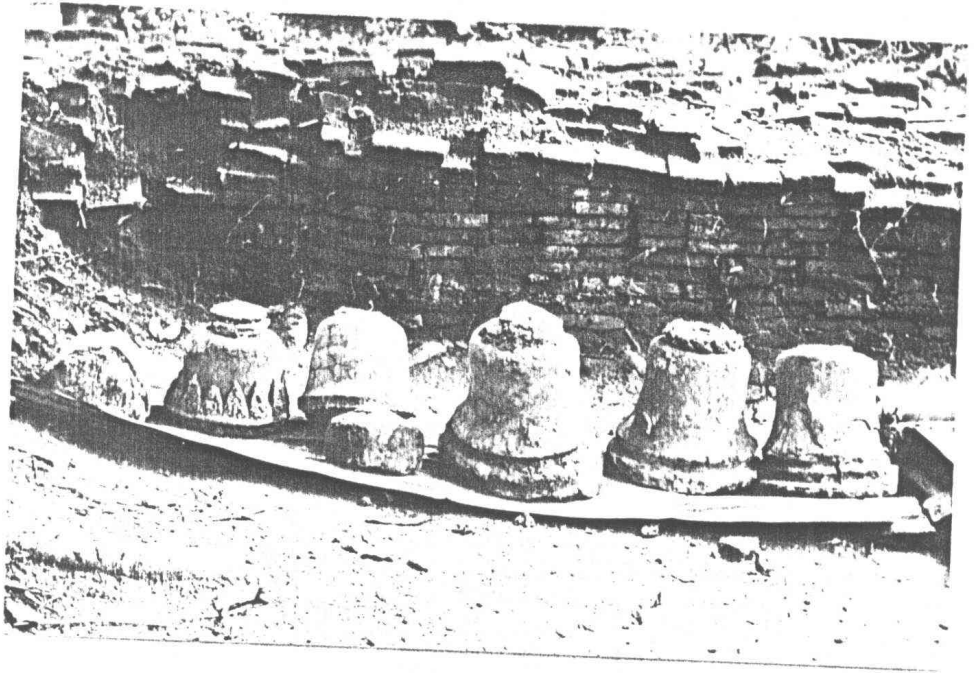
(ฟิล์ม 13/10)

ภาพที่ 75 องค์กระมังสถูปอยู่ใต้แนวอิฐที่ก่อเสริมออกจากแนวกำแพงแก้ว
(ฟิล์ม 13/14)

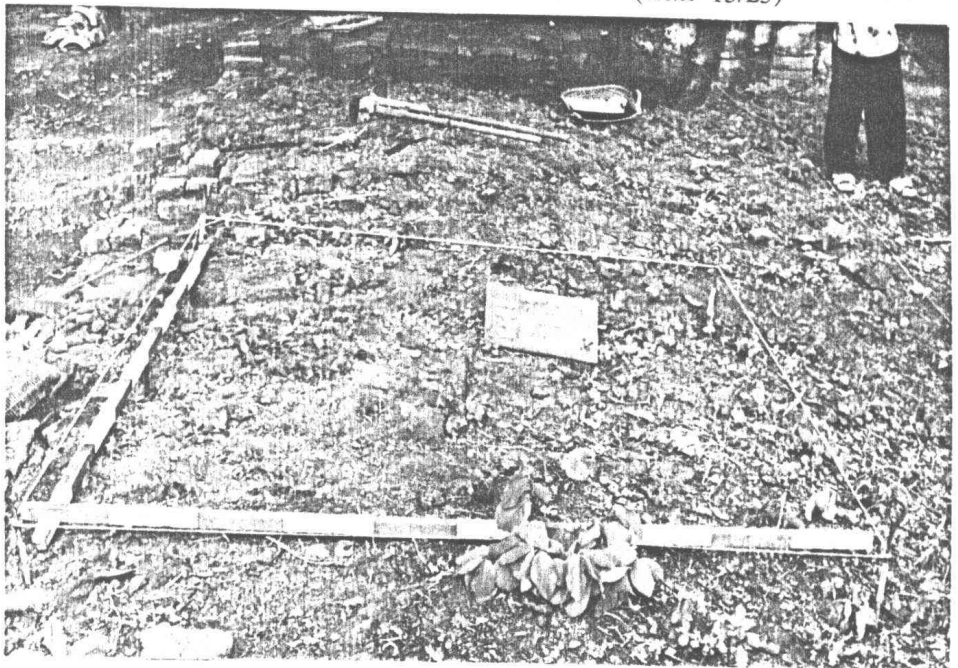

ภาพที่ 76 แนวอิฐก่อเสริมออกจากกำแพงแก้วเป็นรูปผังสี่เหลี่ยมผืน
ผ้าลักษณะเป็นแนวป้อมค่ายทหาร
(ฟิล์ม 13/18)

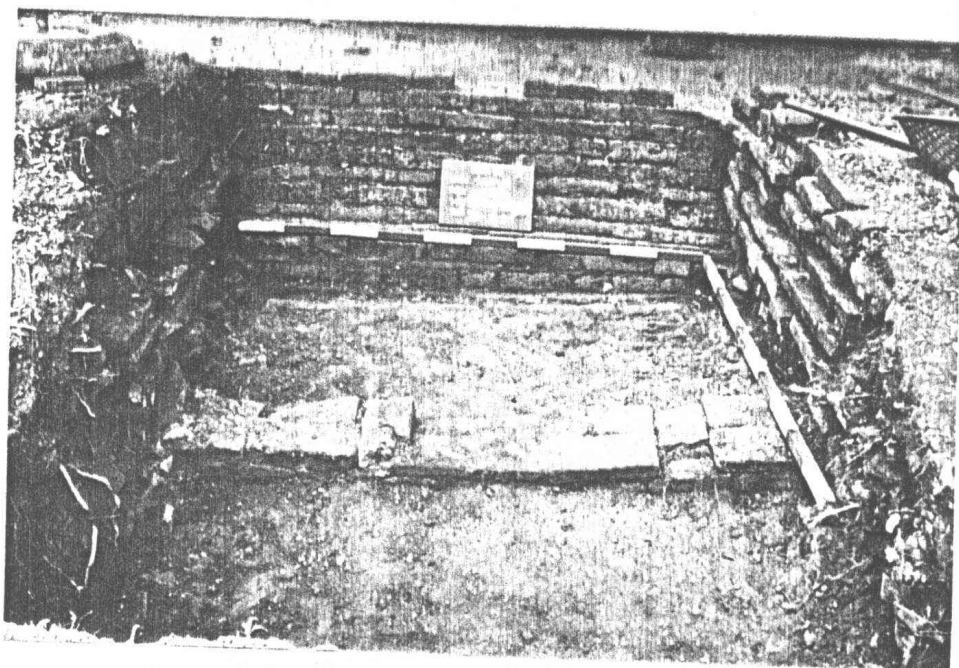
ภาพที่ 77 องค์ระฆังสอปกระจายอยู่บริเวณแนวกำแพงแก้วด้านใต้
หรือบริเวณด้านใต้ของวิหาร

(ฟิล์ม 13/23)

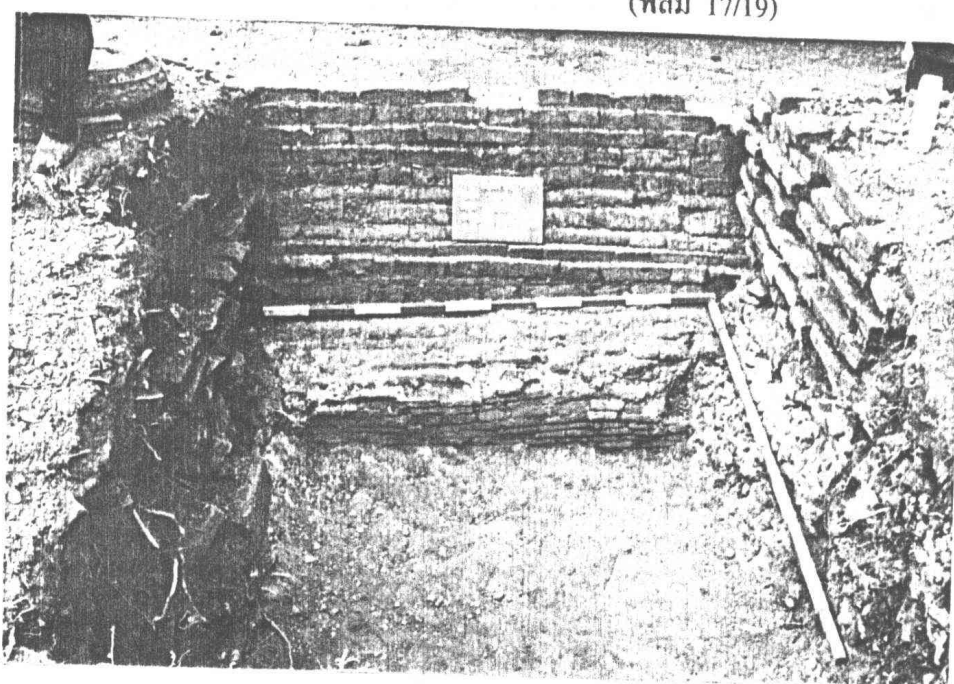
ภาพที่ 78 วางผังหลุมขุดทดสอบ 50 บริเวณด้านหน้าซุ้มกำแพงแก้ว

(ฟิล์ม 17/5)

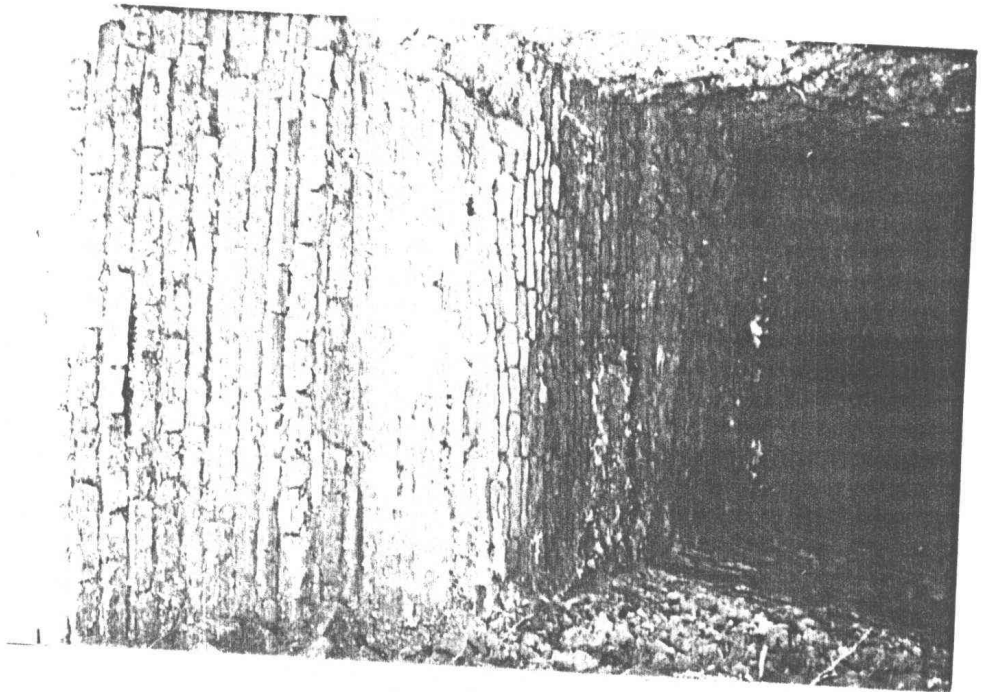
ภาพที่ 79 หลุมขุดทดสอบ 5 O บัวฐานกำแพงแก้วและแนวก่ออิฐ
เสริมจากกำแพงแก้ว

(ฟิล์ม 17/19)

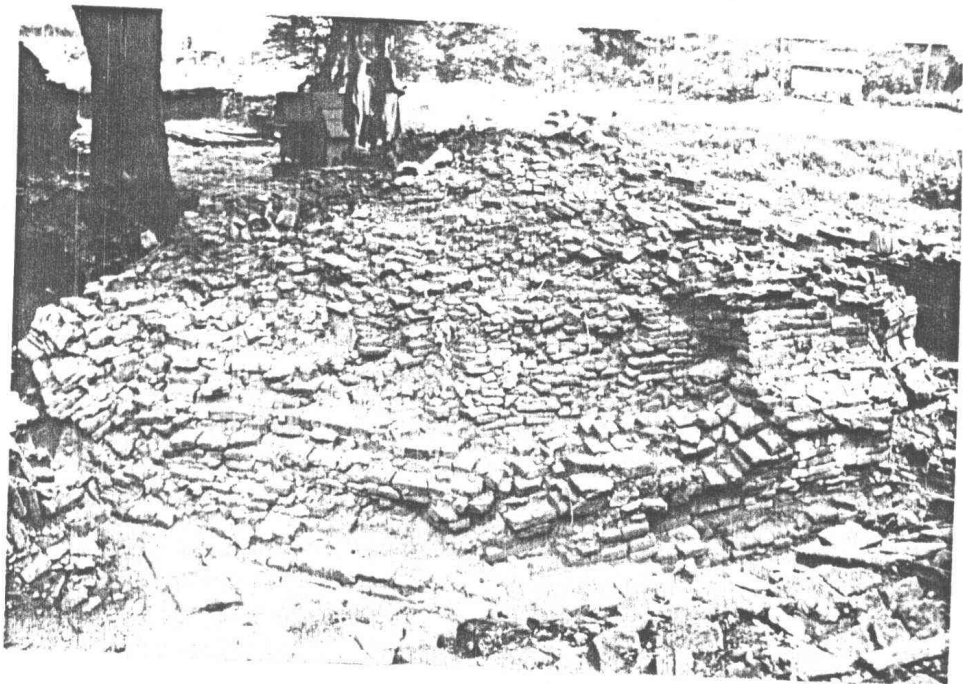
ภาพที่ 80 หลุมขุดทดสอบ 5 O พบฐานบัวทับซ้อนกัน 2 ชั้น
เป็นลักษณะของการสร้างซ้อนสูงขึ้น

(ฟิล์ม 17/30)

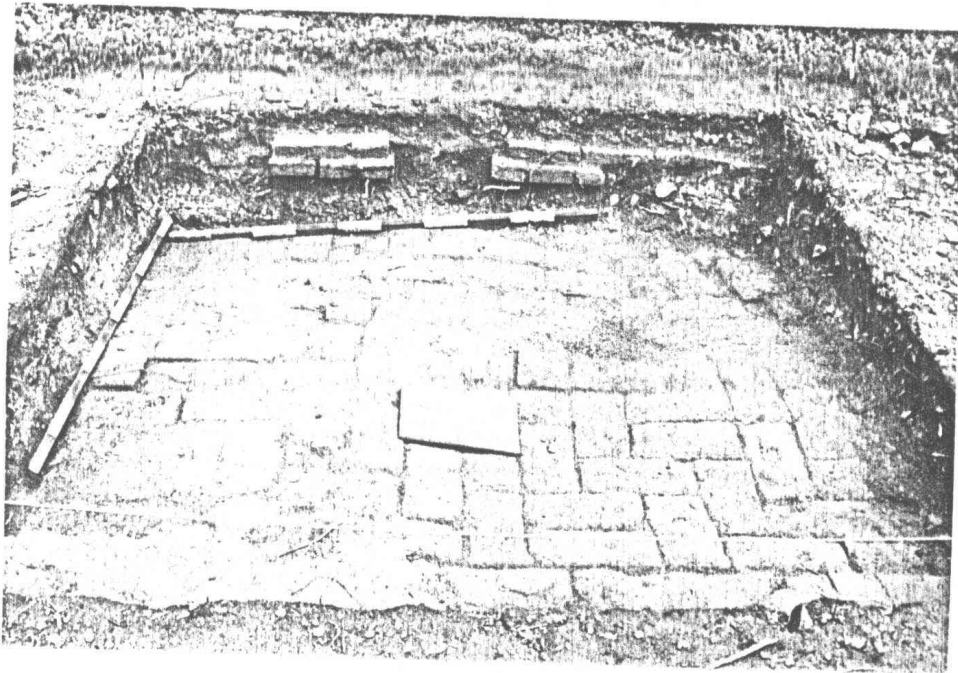
ภาพที่ 81 หลุมทดสอบ 5 O ดัดกำแพงแก้วเห็นฐานบัวกำแพงแก้ว
ชั้นกันอยู่ 2 ชั้น

(ฟิล์ม 18/18)

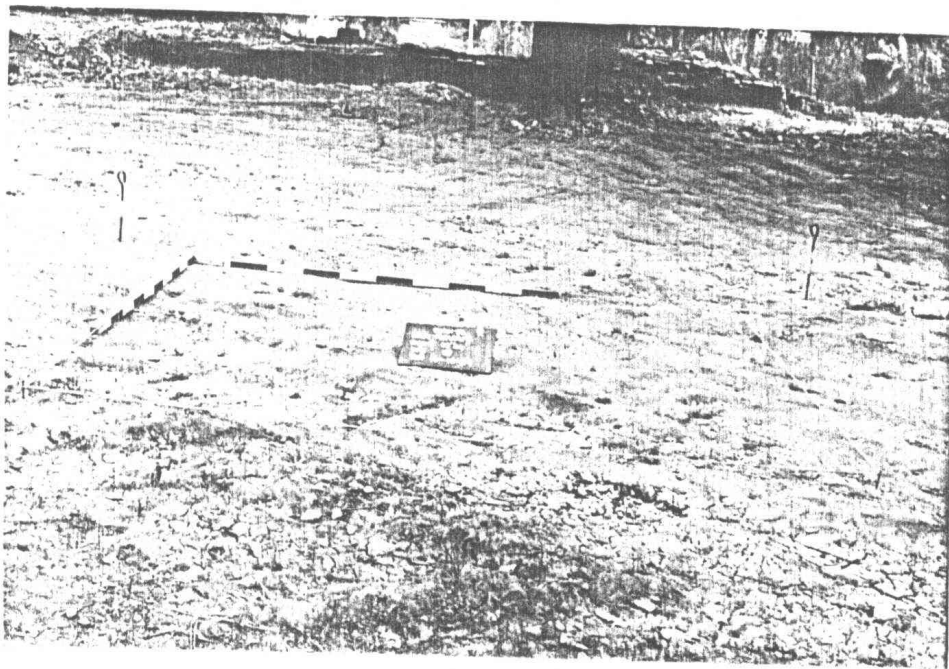

ภาพที่ 82 ซากเจดีย์ทรงกลมองค์ด้านเหนือของปราสาท

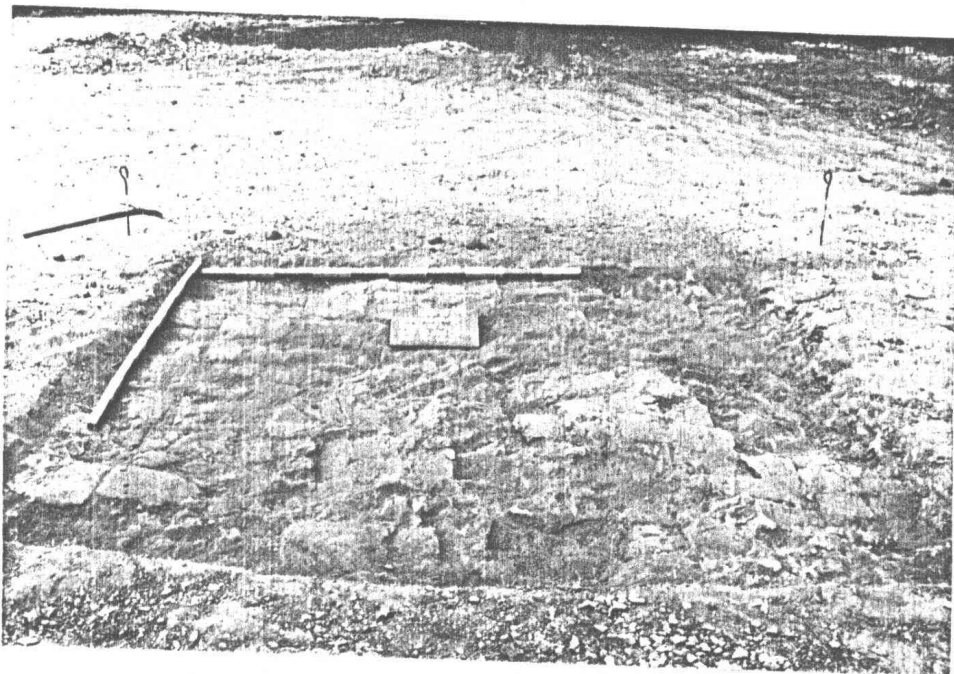
(ฟิล์ม 13/11)

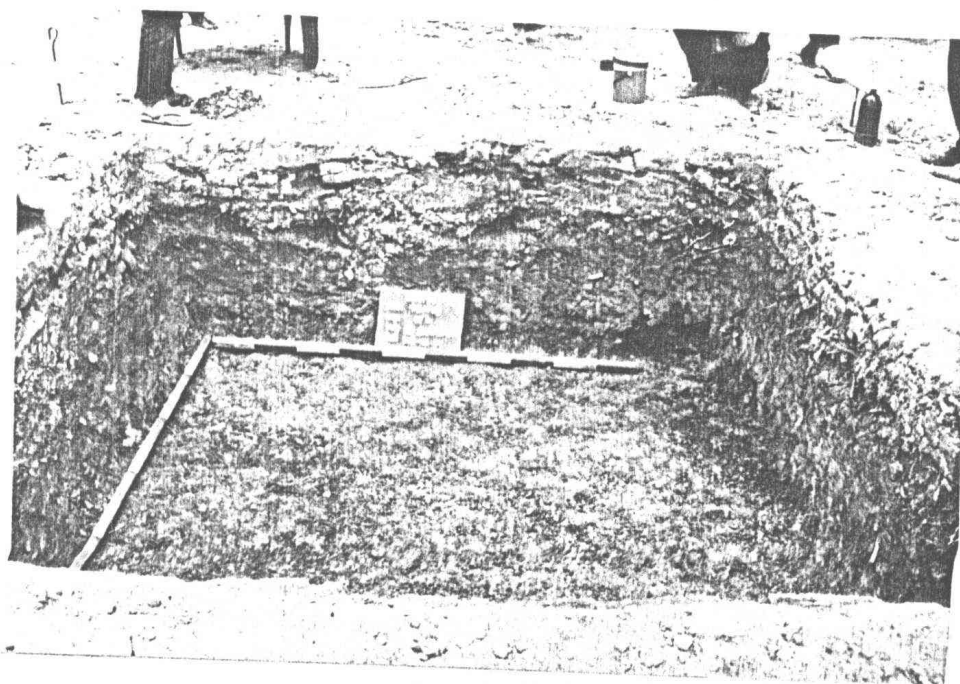
ภาพที่ 83 การเรียงอิฐปูพื้นลานบริเวณด้านหลังปราสาทหินอุโบสถ
หตุมขุดค้น 22 M

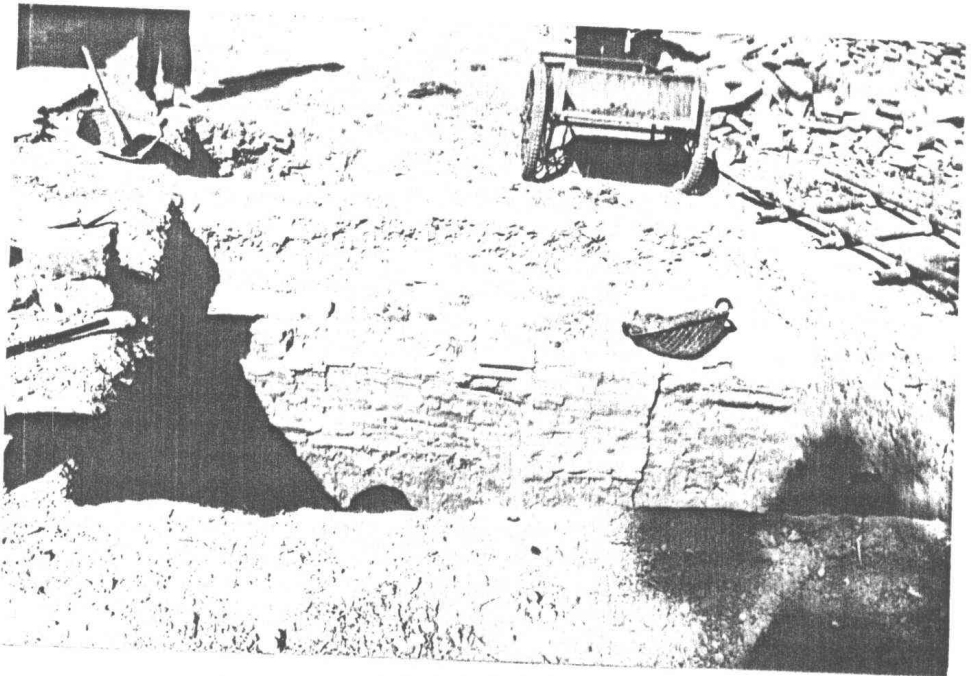
ภาพที่ 84 ผังหตุมขุดค้น 10 M บริเวณหน้าปราสาท
(ฟิล์ม 15/1)

ภาพที่ 85 ลักษณะการปูอิฐพื้นลาน หอสมุดคัน 10 M
(ฟิล์ม 15/4)

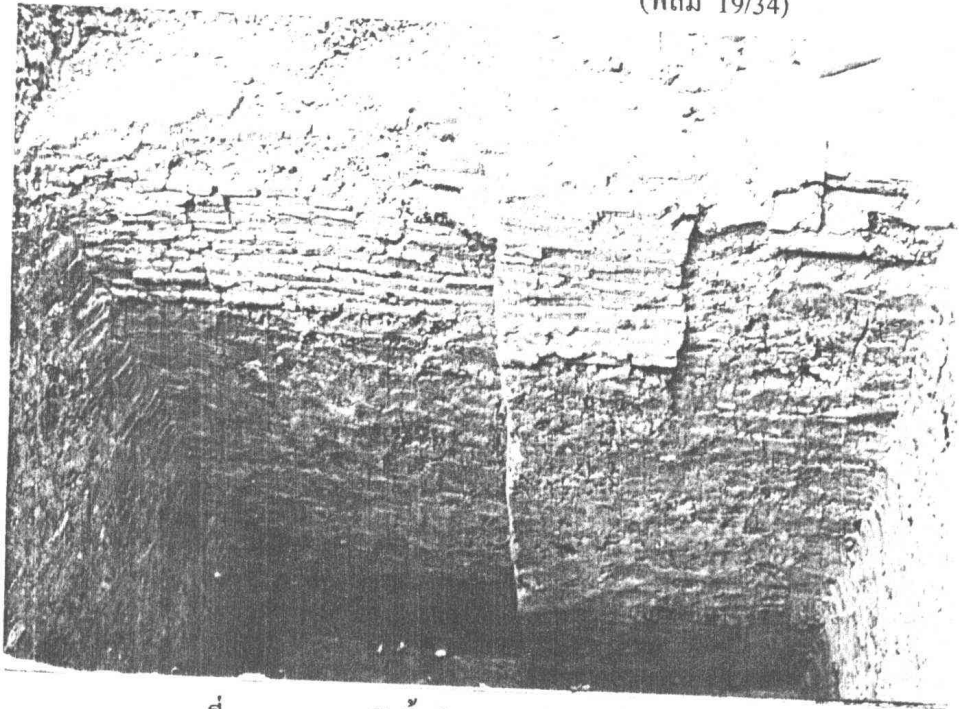

ภาพที่ 86 หอสมุดคัน 10 M
(ฟิล์ม 16/14)

ภาพที่ 87 หอสมุดคัน 3 S ด้านหน้าโบราณสถานนอกกำแพงแก้ว
พบแนวก่ออิฐรากฐานสิ่งก่อสร้าง

(ฟิล์ม 19/34)

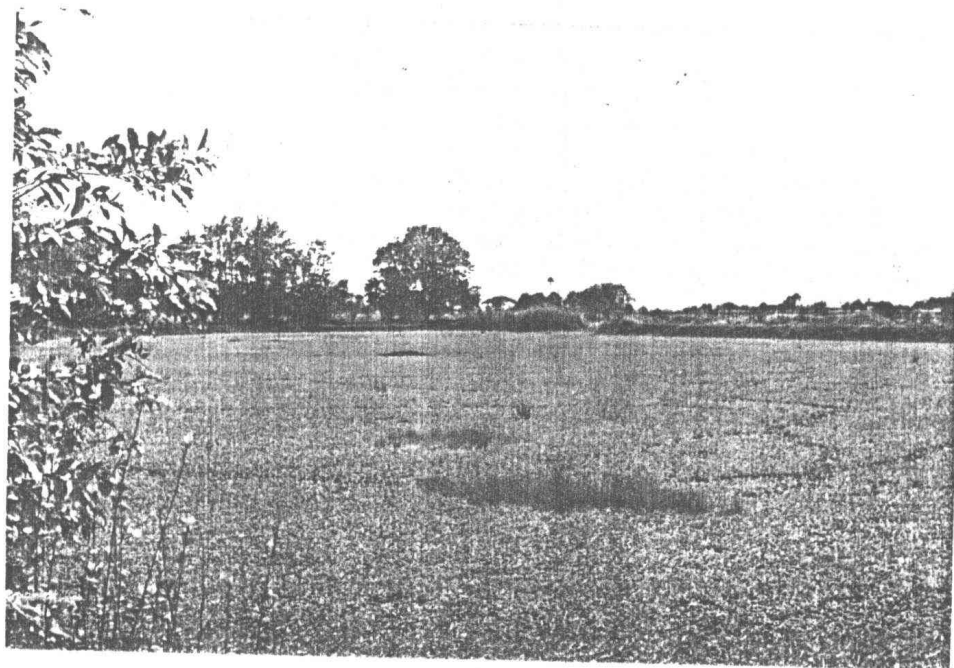

ภาพที่ 88 สภาพผนังชั้นดินหอสมุดคัน 3 S

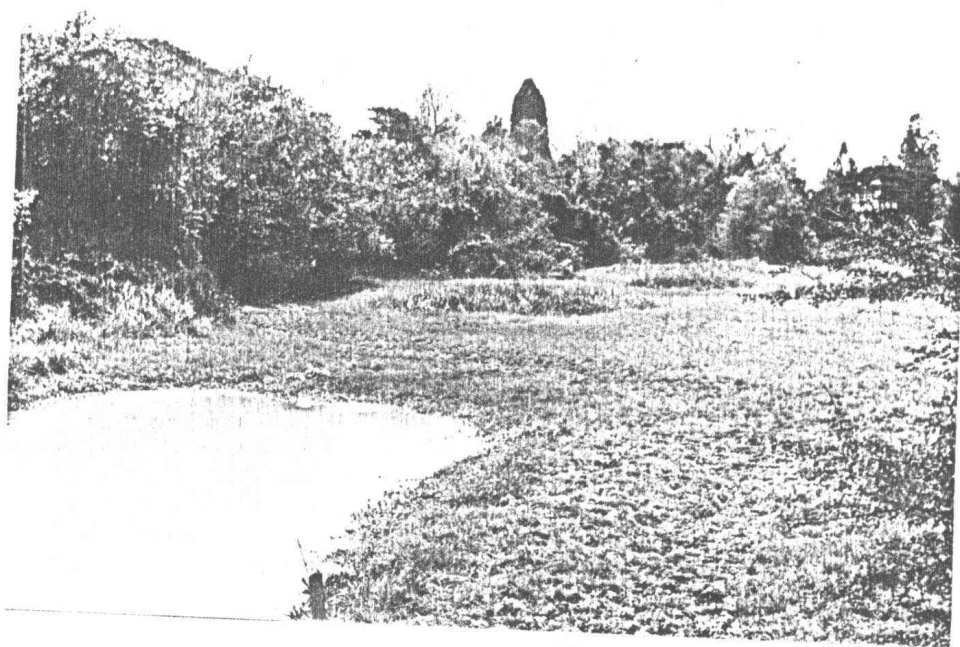
(ฟิล์ม 20/4)

ภาพที่ 89 สภาพที่ถ่มน้ำข้างบริเวณด้านตะวันออกเฉียงใต้
(ฟิล์ม 4/24)

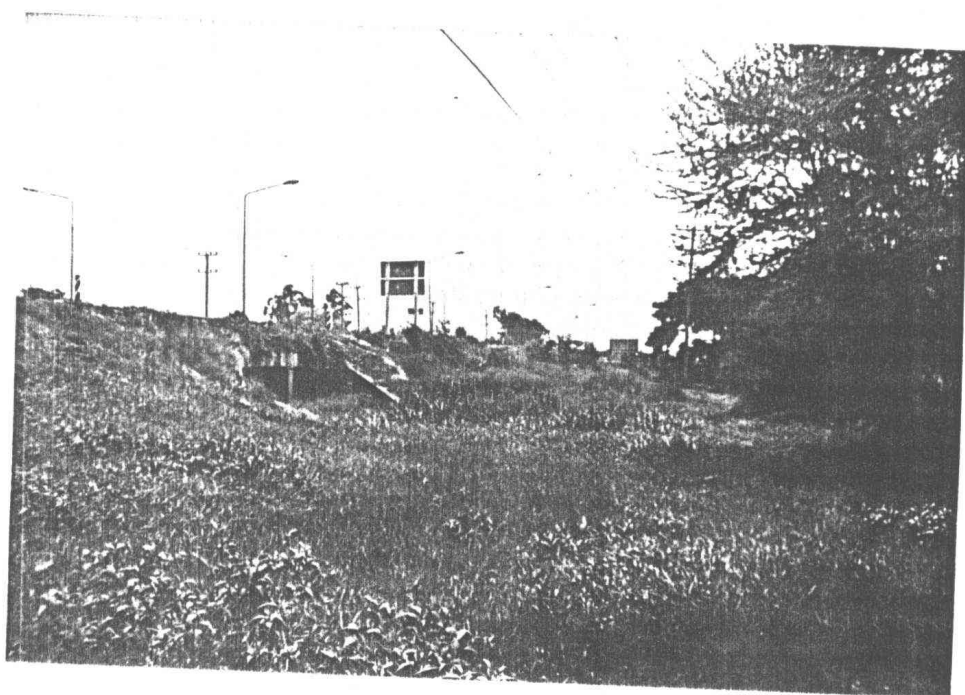

ภาพที่ 90 บริเวณที่ถ่มด้านตะวันออกเฉียงใต้วัดวรเชษฐ์
(ฟิล์ม 4/18)

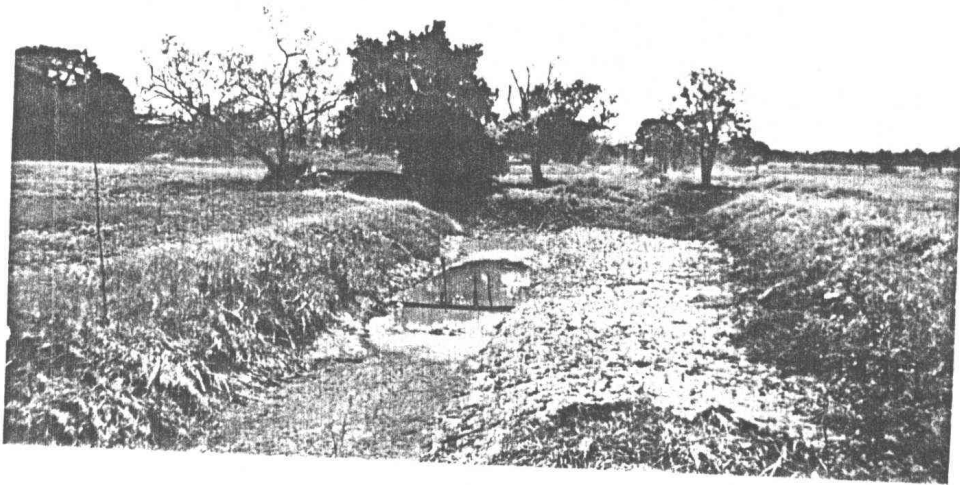

ภาพที่ 91 บริเวณที่ลุ่มน้ำยังมีคันสะแกขึ้นอยู่มากอยู่บริเวณด้าน
ตะวันออกเฉียงใต้ของวัดวรเชษฐ

(ฟิล์ม 4/8)

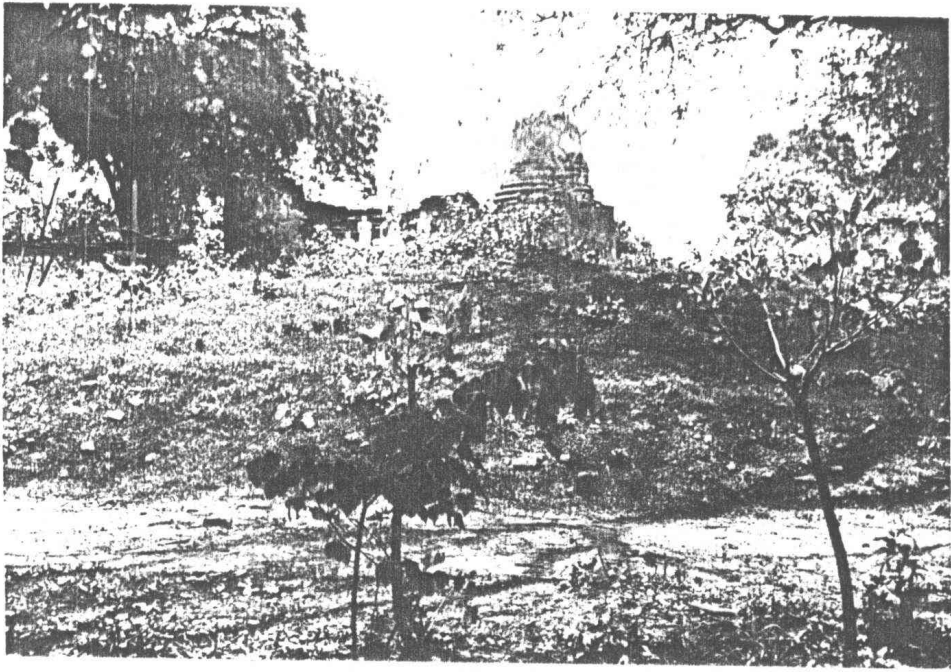
ภาพที่ 92 ทางระบายน้ำตลอดถนนข้างวัดวรเชฐอยู่ด้านตะวันตก
(ฟิล์ม 3/0)

ภาพที่ 93 บ่อหรือท้องร่องน้ำขังบริเวณด้านตะวันตกเฉียงใต้ของวัดวรเชษฐ
(ฟิล์ม 3/00)

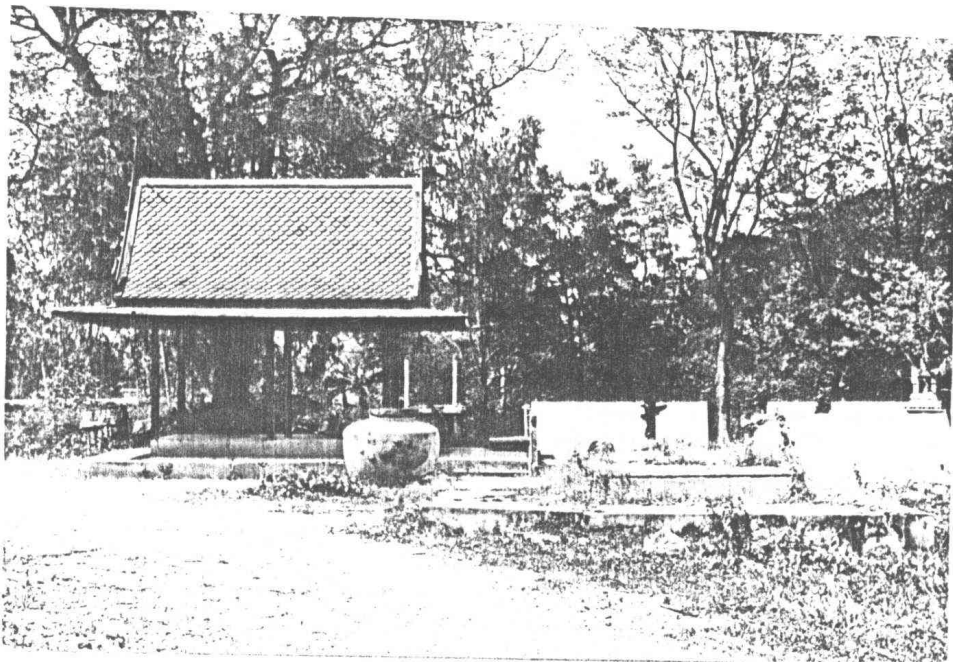

ภาพที่ 94 สภาพโบราณสถานวัดวรเชษฐ ก่อนการขุดแต่ง
(ฟิล์ม 3/6)

ภาพที่ 95 บริเวณโบราณสถานวัดวรเชษฐ์ บริเวณด้านหน้าจะเห็น
เนินสูงมากสภาพก่อนการขุดแต่ง

(ฟิล์ม 1/10)

ภาพที่ 96 อาคารสิ่งก่อสร้างบริเวณด้านหน้าปรangkที่ถูกสั่งให้รื้อถอนออกไป

(ฟิล์ม 4/26)

ภาพที่ 97 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายกองทิ้งอยู่บริเวณเจดีย์ทรงระฆัง
(ฟิล์ม 5/28)

ภาพที่ 98 การถากถางบริเวณ

(ฟิล์ม 5/29)

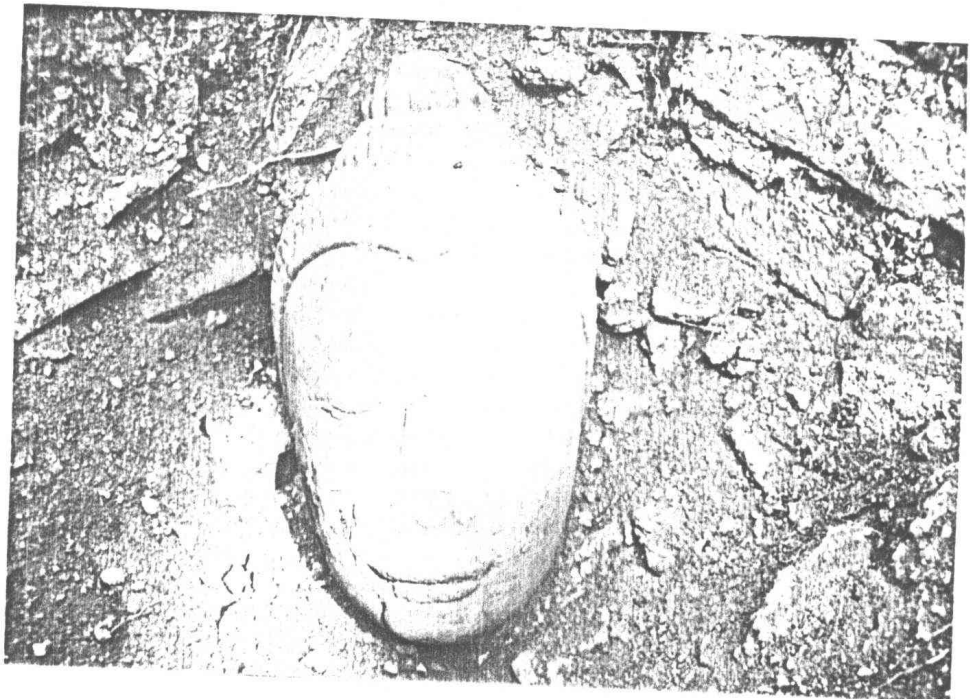
ภาพที่ 99 บริเวณรากฐานเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมที่พบพระเครื่องเนื้อตะกั่ว
(ฟิล์ม 16/19)

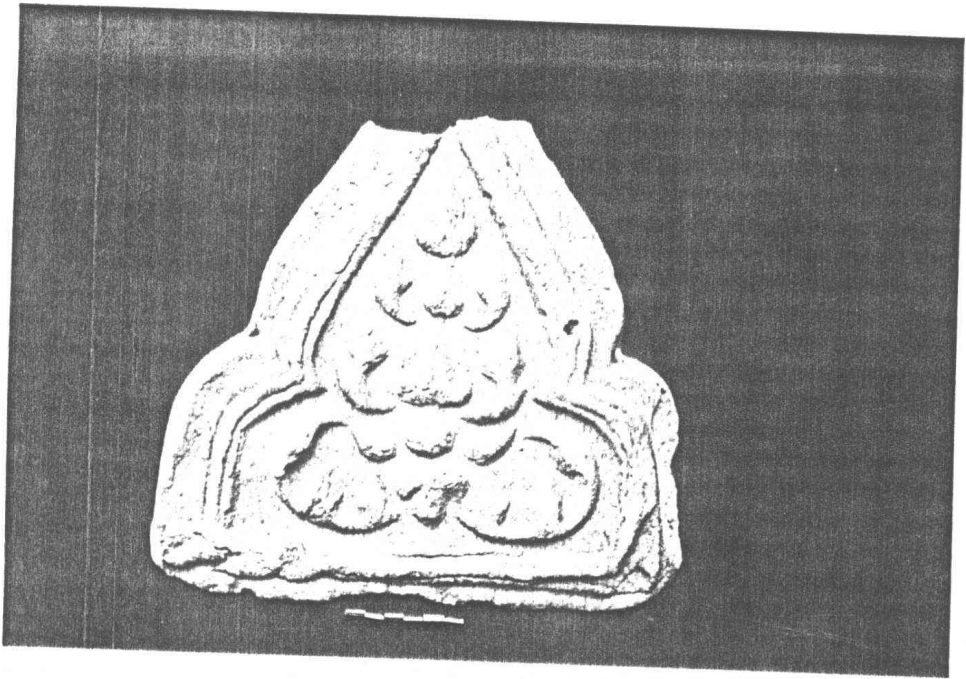
ภาพที่ 100 พื้นที่บริเวณที่พบพระเครื่องเนื้อตะกั่วเดิมมีเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม
(ฟิล์ม 16/17)

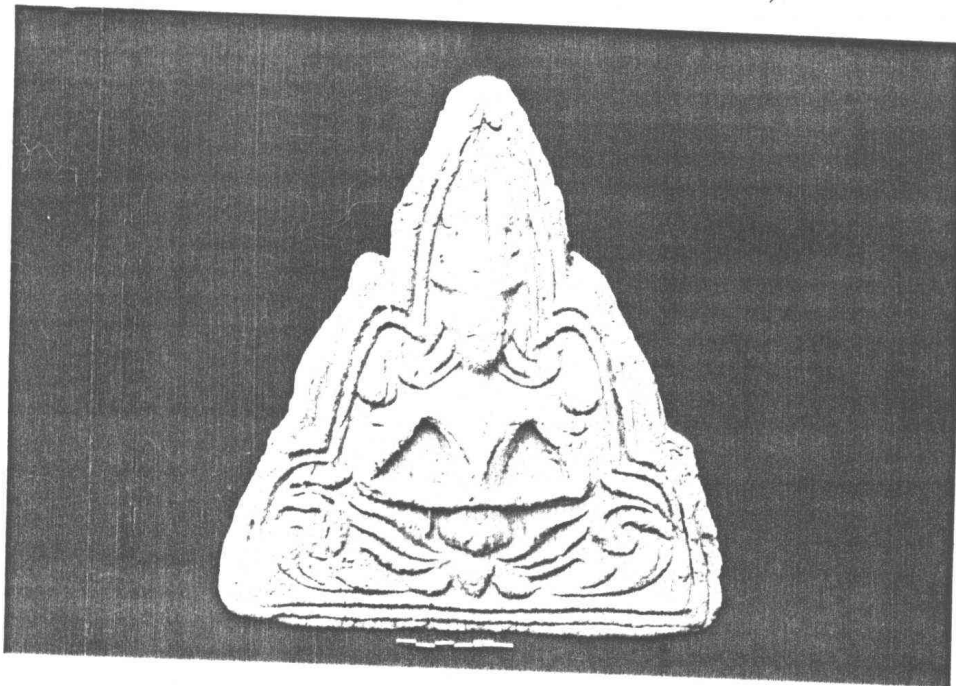
ภาพที่ 101 พระพิมพ์เนื้อตะกั่วที่พบบริเวณมุกกำแพงแก้วด้าน
ตะวันออกเฉียงใต้

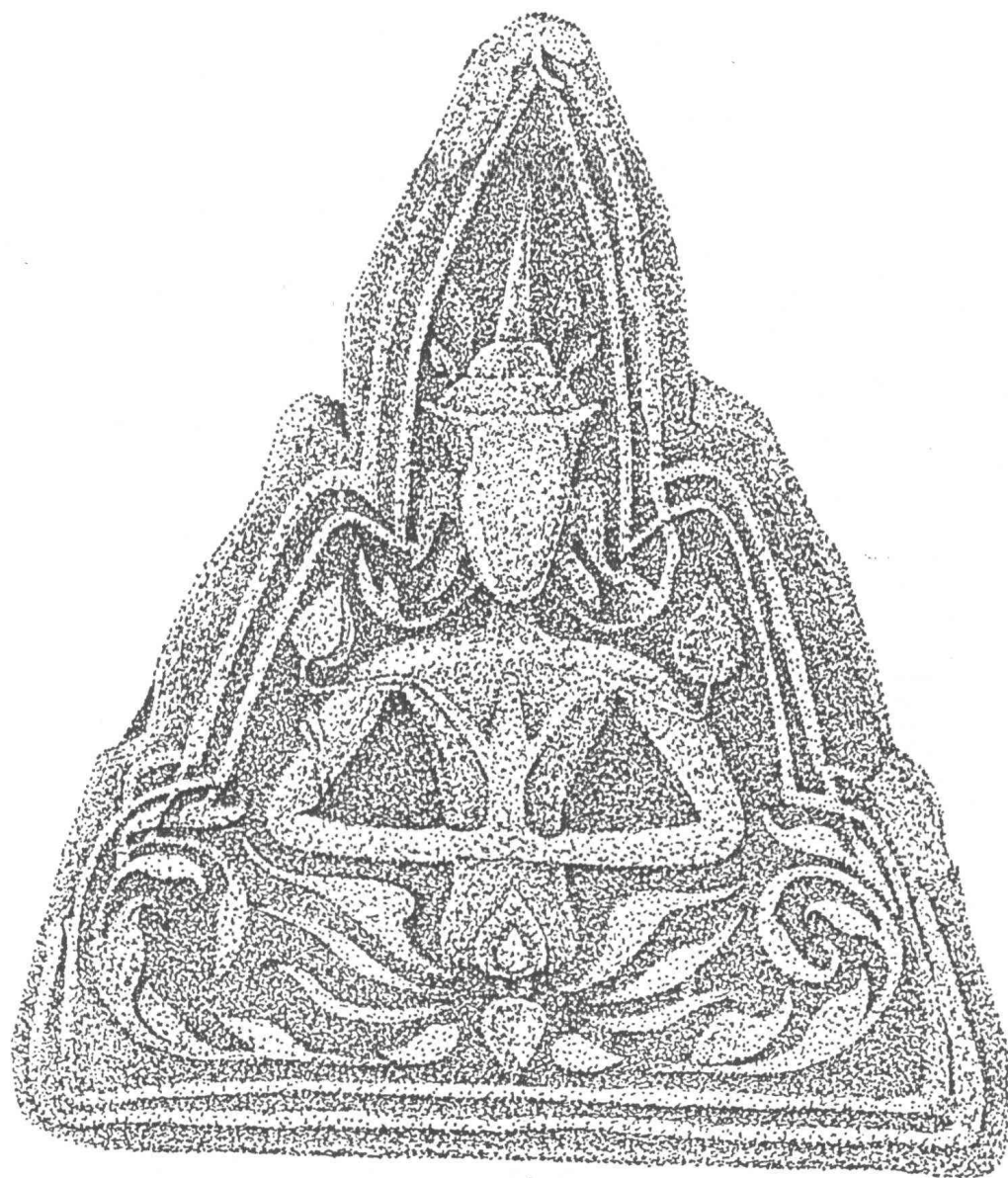
ภาพที่ 102 เศียรพระพุทธรูปหินทรายขุดพบภายในวิหาร
(ฟิล์ม 9/18)

ภาพที่ 103 เจริญลายพันธุ์พฤษภา
(ฟิล์ม 27/7)

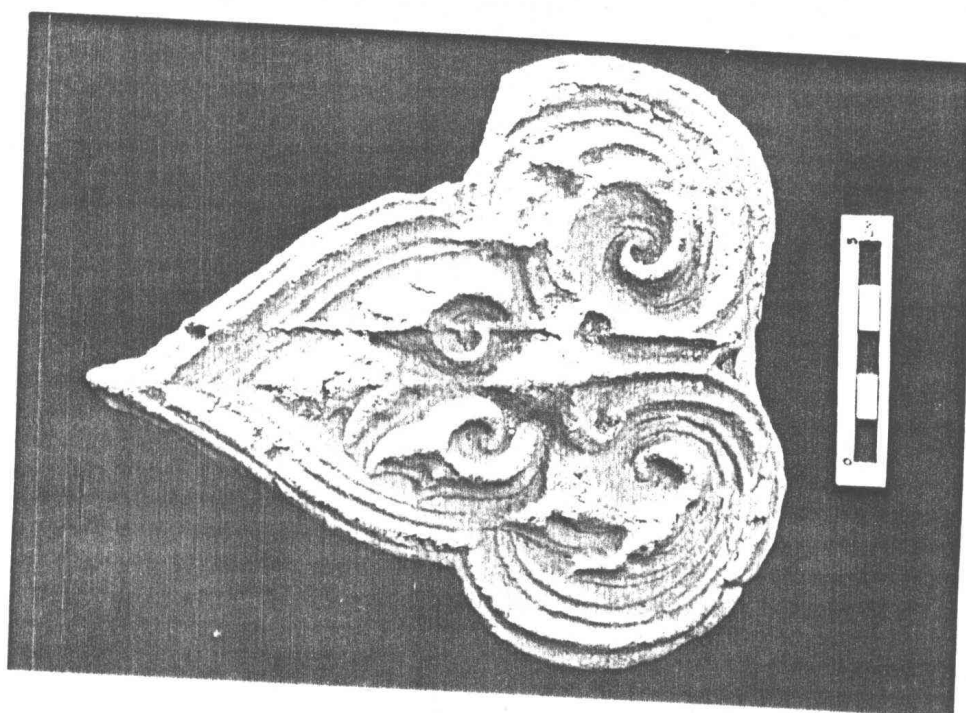
ภาพที่ 104 กระเบื้องเจริญลายรูปเทพนมในพันธุ์พฤษภา
(ฟิล์ม 27/6)

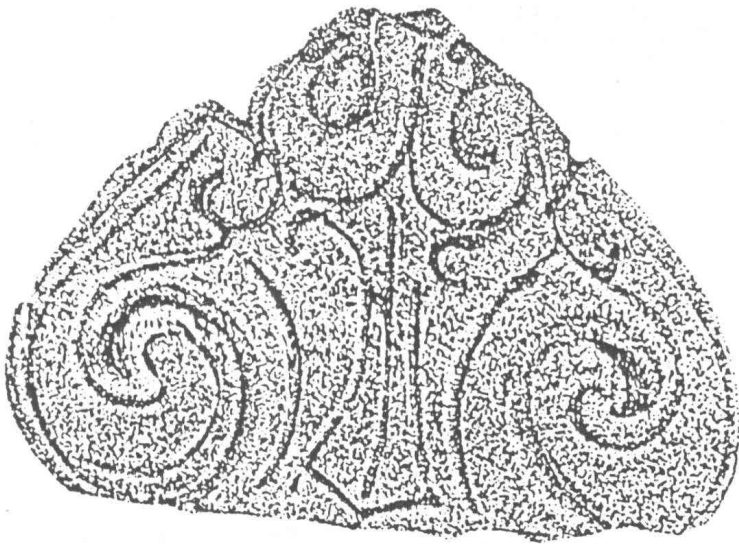
5 CM.

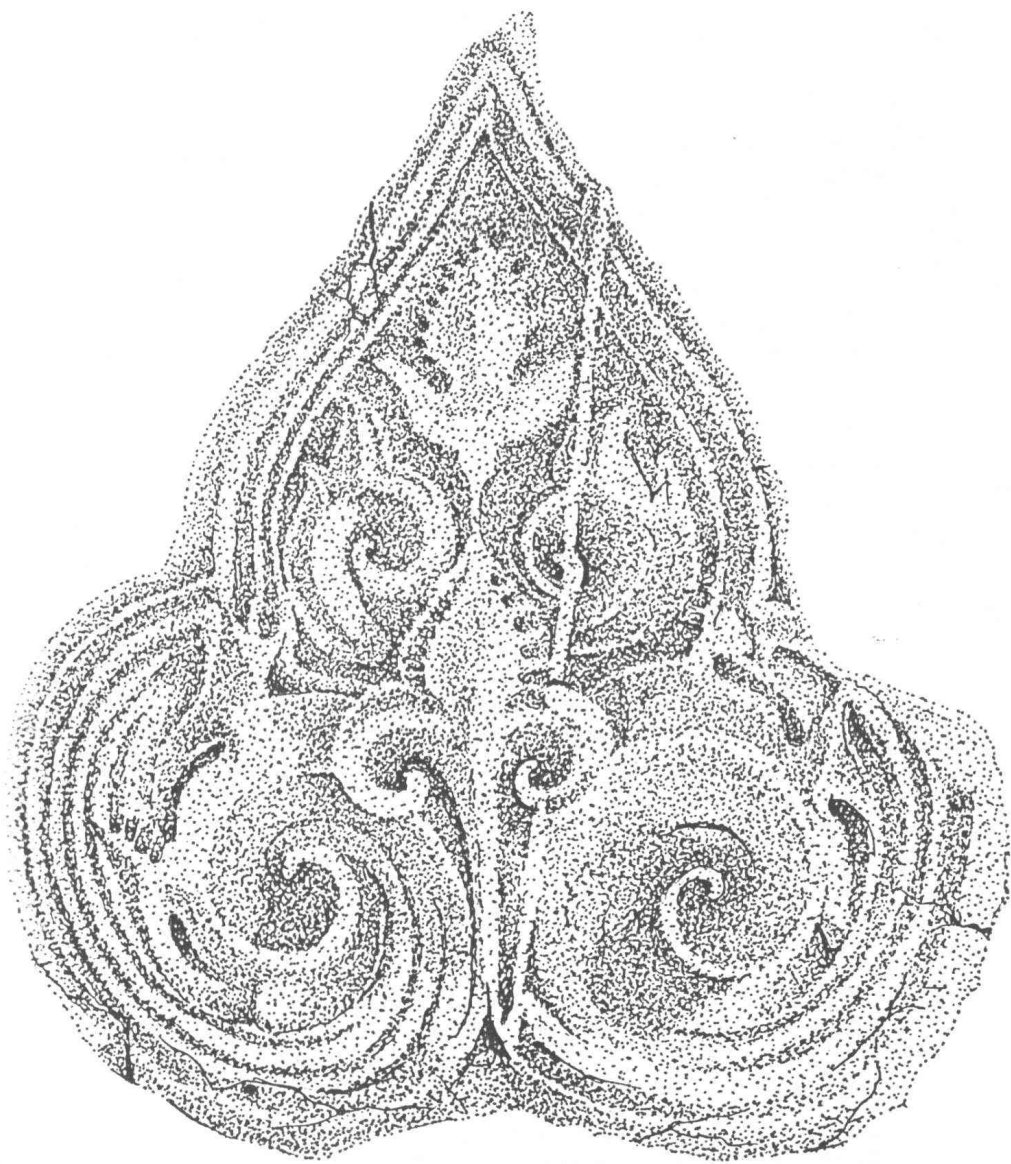
ภาพที่ 105 ถายพันธุ์ฤกษาเนื้อดินเผา ลักษณะคล้ายเชิงชายแต่ผิวด้านหลังเรียบ

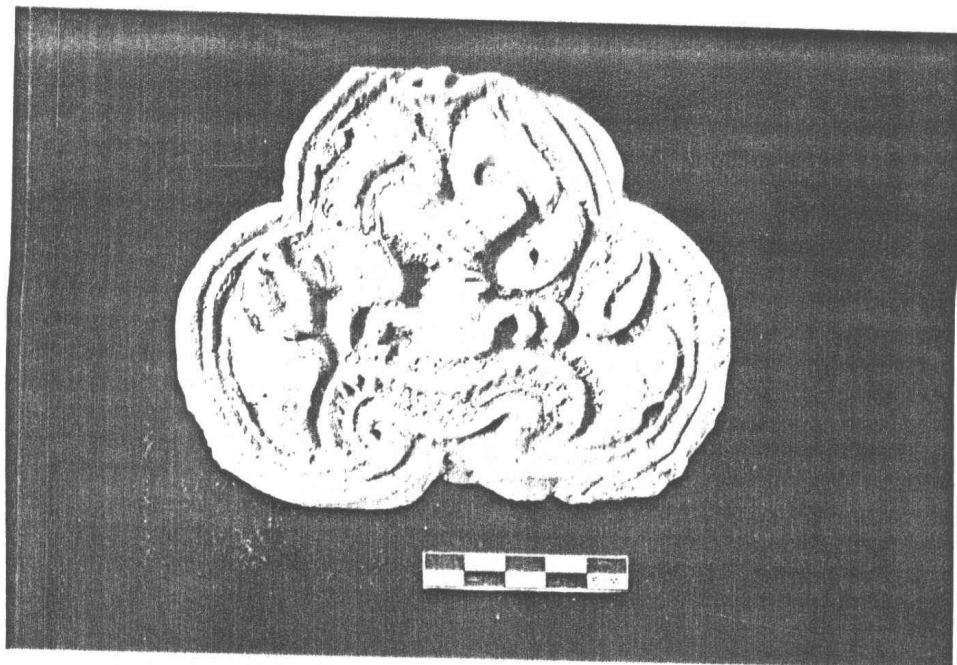
ภาพที่ 106 ถายพันธุ์ฤกษาเนื้อดินเผา ลักษณะคล้ายเชิงชายแต่ผิวด้านหลังเรียบ
(ฟิล์ม 24/34)

5 C.M.

8 C.M.

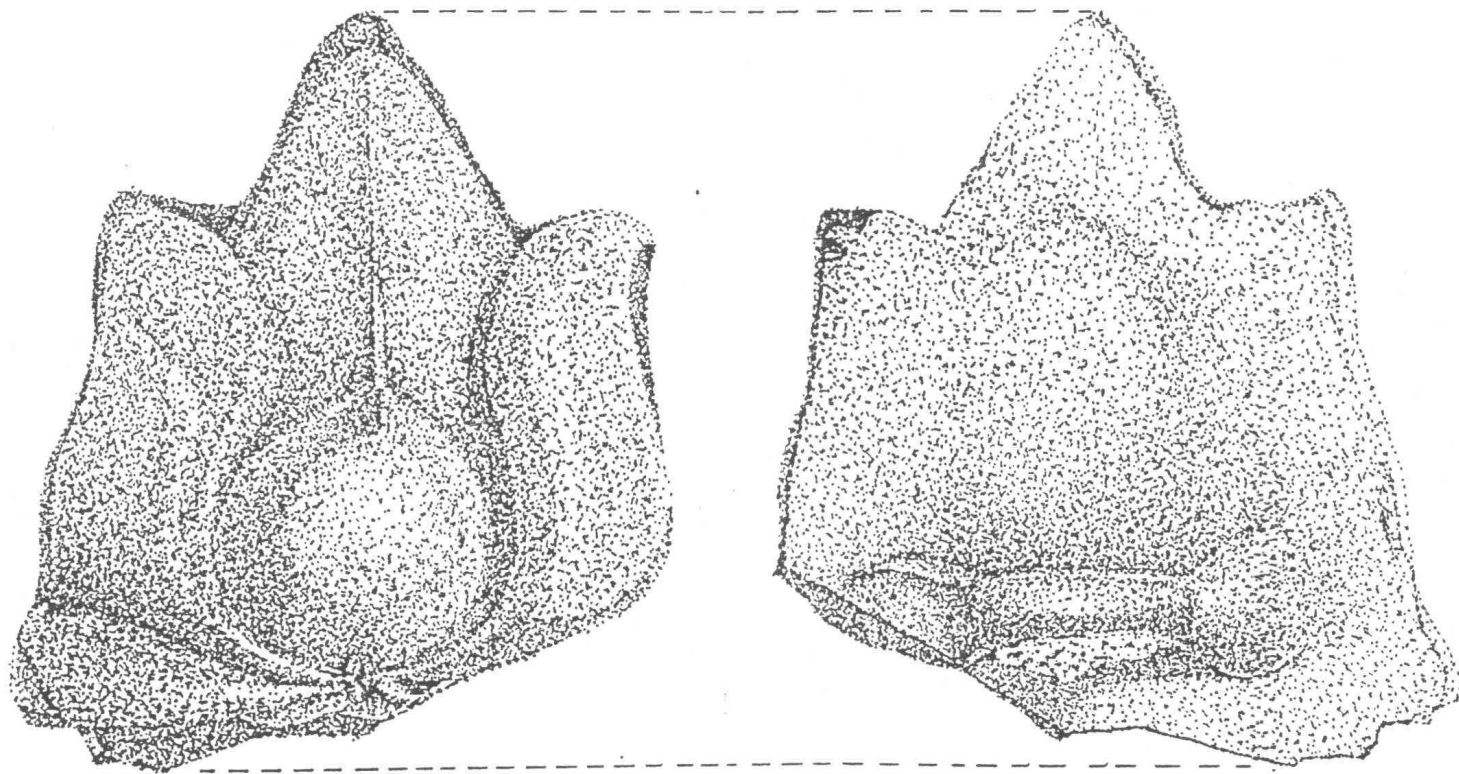
ภาพที่ 107 ลวดลายรูปราหู เนื้อดินเผาลักษณะคล้ายเชิงชายแต่ผิวด้านหลังเรียบ
(ฟิล์ม 27/19)

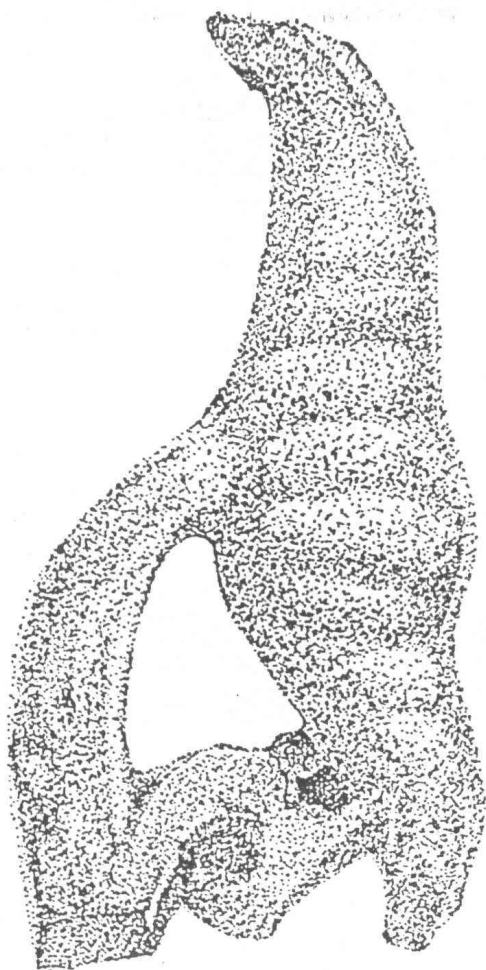
ภาพที่ 108 ถายใบบัวดอกบัวดินเผาเนื้อหิน
(ฟิล์ม 27/27)

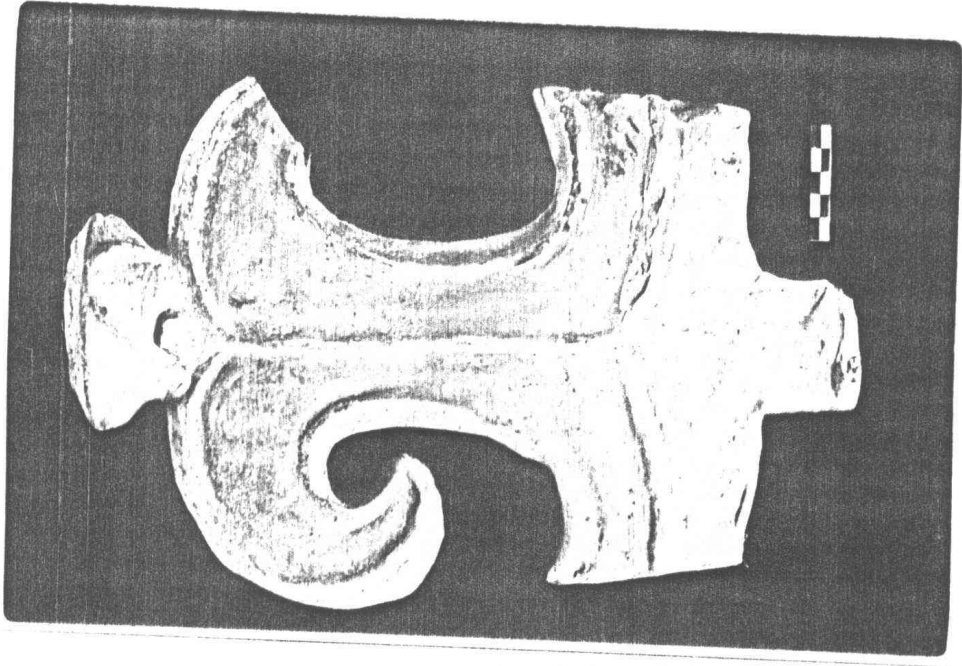
5 CM

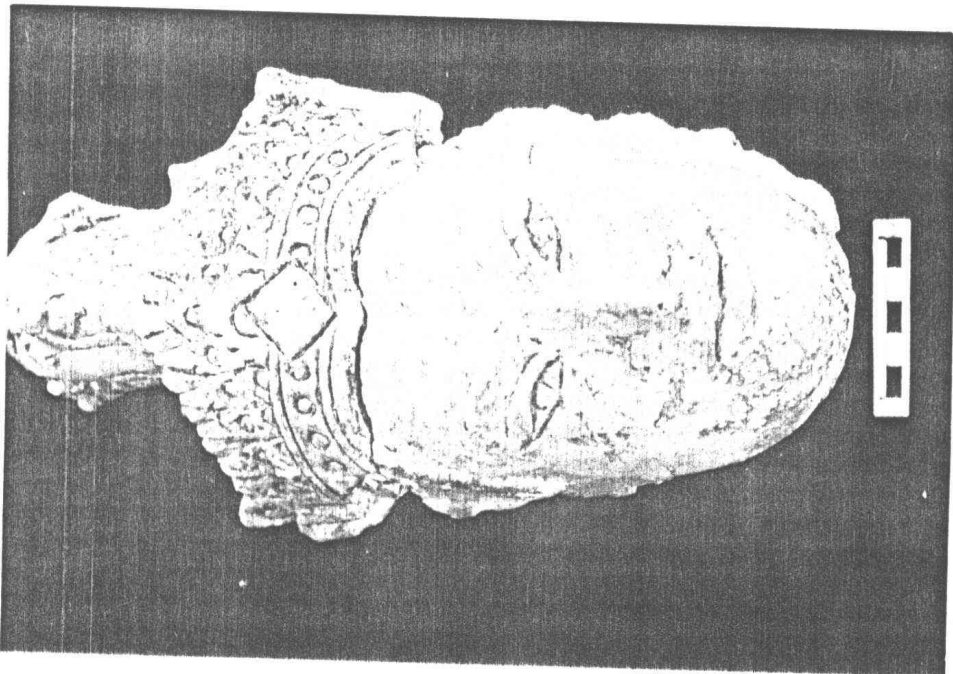
5 CM.

5 CM.

ภาพที่ 109 ลวดลายประดับดินเผาเนื้อแกร่ง(เนื้อหิน)
(ฟิล์ม 27/28)

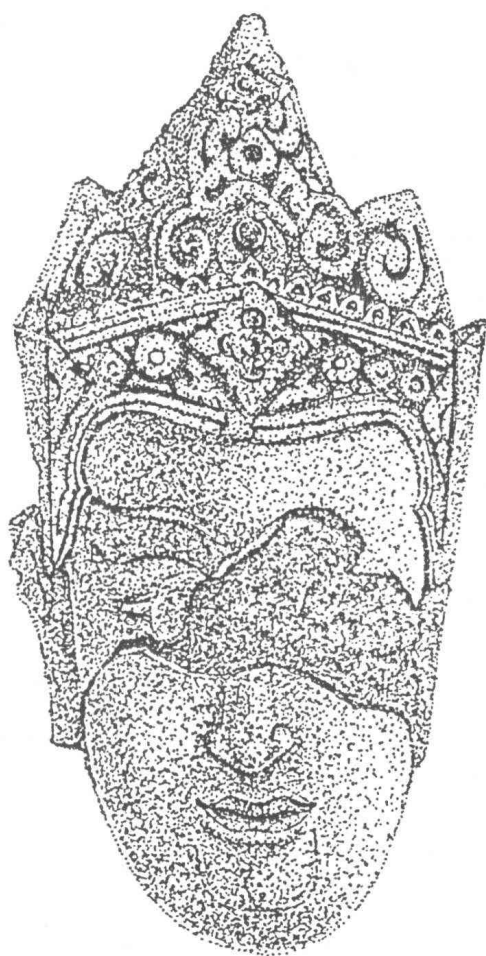
ภาพที่ 110 เศียรปูนปั้นประดับฐานชุกชีในอุโบสถ
(ฟิล์ม 25/8)

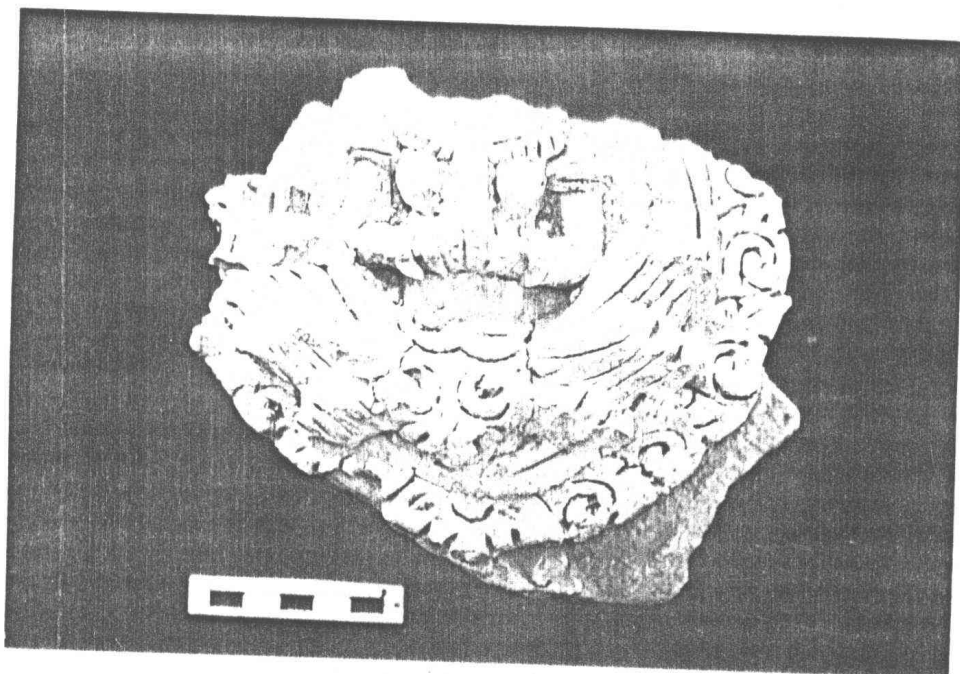
ภาพที่ 111 เศียรปูนปั้นประดับ
ฐานชุกชีในอุโบสถ
(ฟิล์ม 22/30)

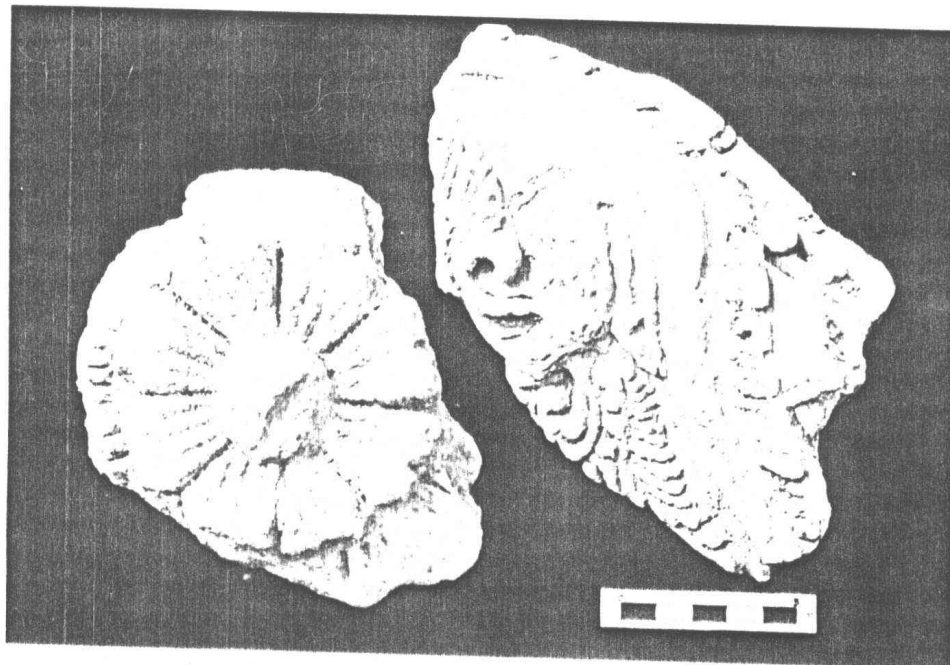
ภาพที่ 112 เศียรปูนปั้นประดับฐานชุกชีในอุโบสถ

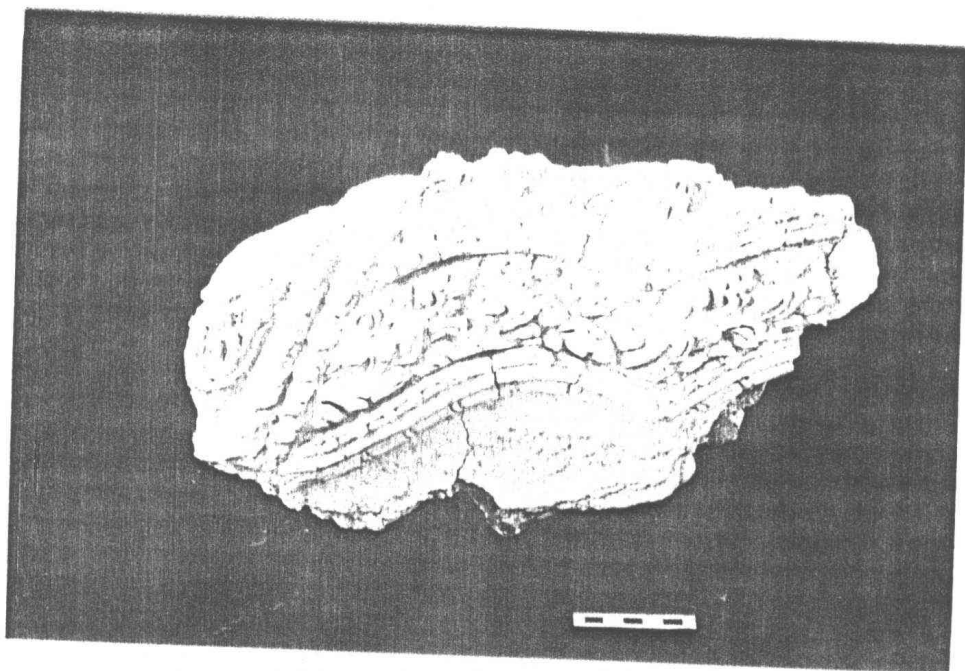
SCALE 1:2 CM.

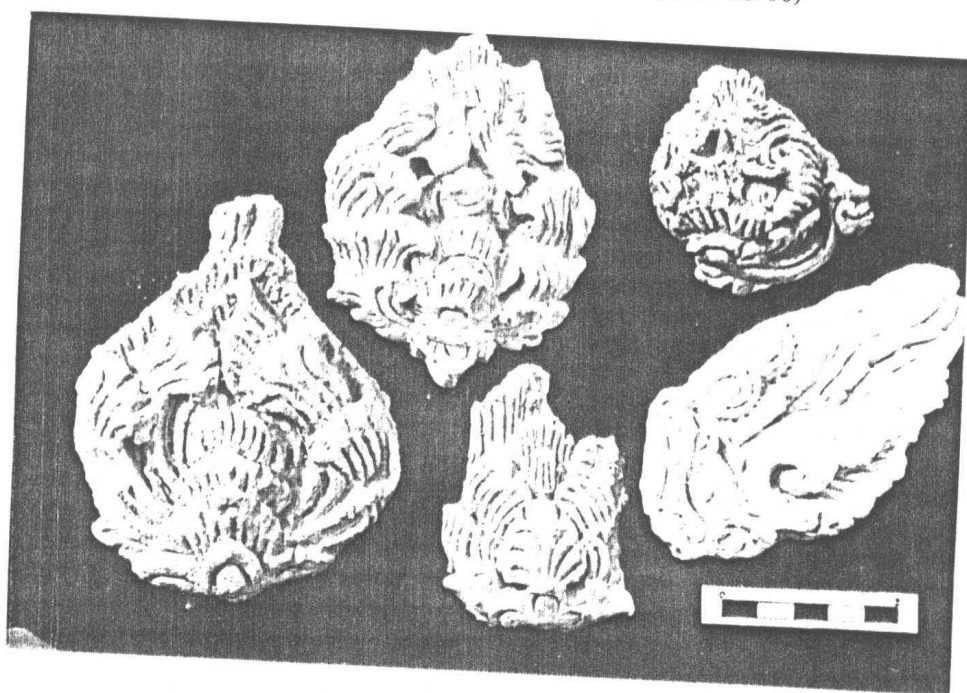
ภาพที่ 113 ลายปูนปั้นรูปเทพนมในพันธุ์พฤกษา
(ฟิล์ม 22/34)

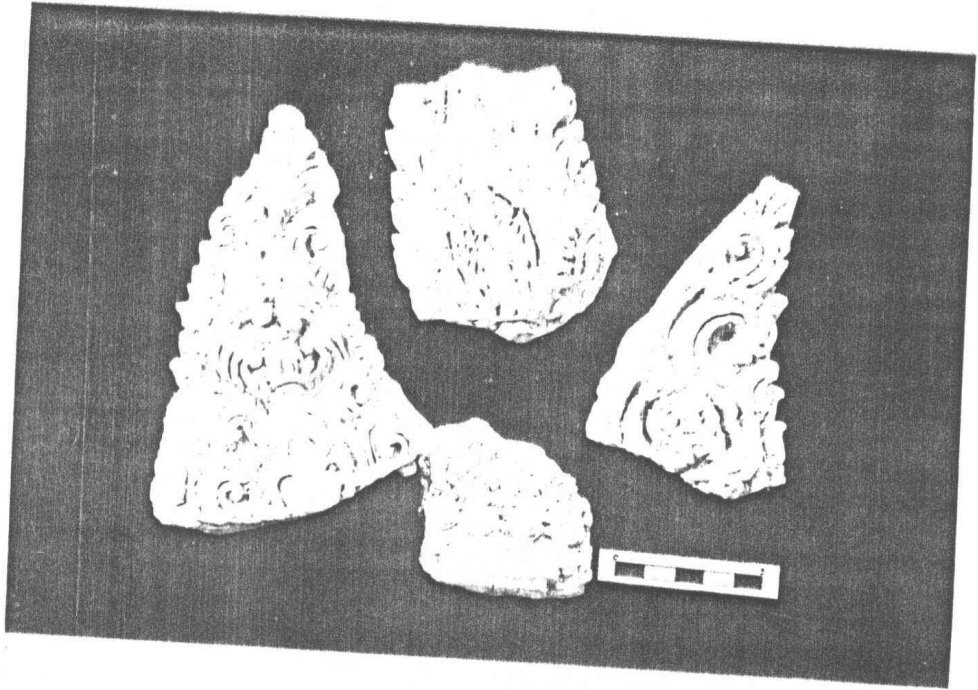
ภาพที่ 114 ลายปูนปั้นประดับบริเวณซุกชีในอุโบสถ
(ฟิล์ม 23/32)

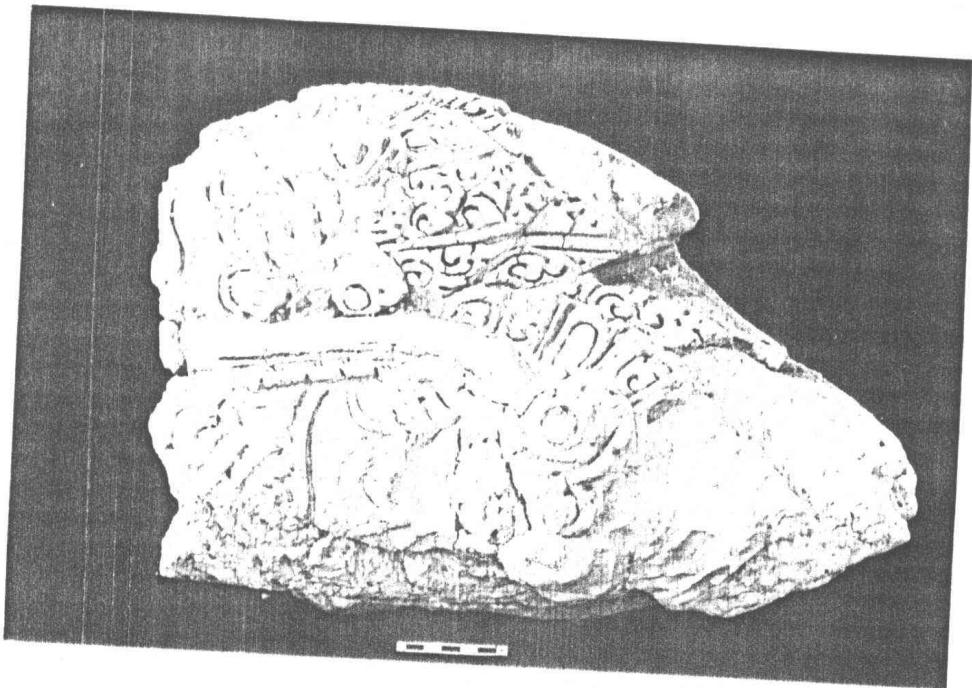
ภาพที่ 115 ลวดลายขี้ผึ้งเรื้อนแก้วพระพุทธรูป
(ฟิล์ม 23/10)

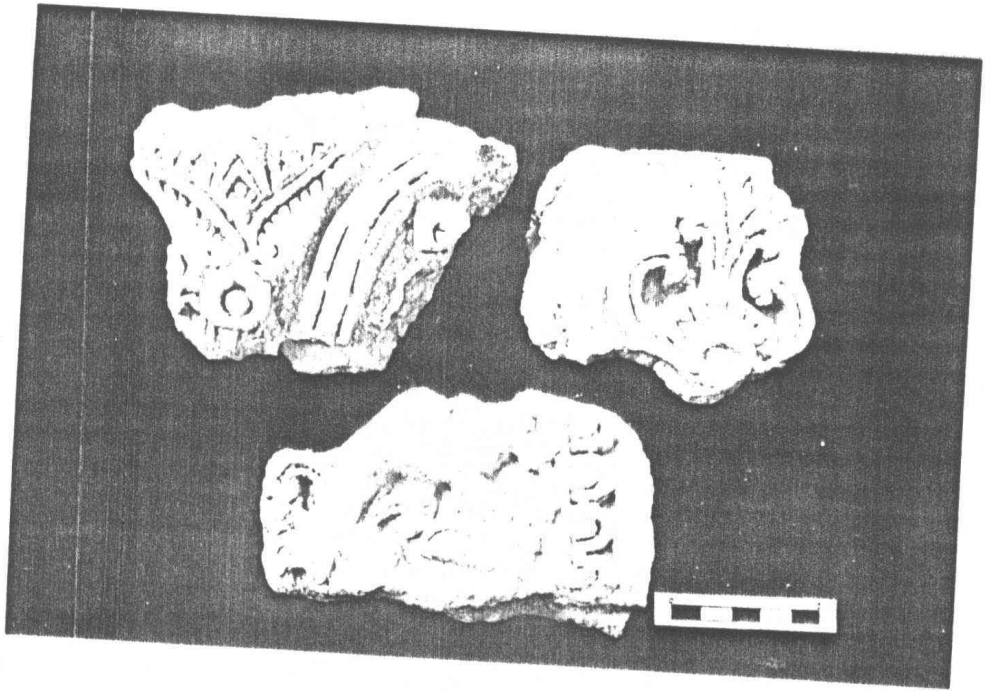
ภาพที่ 116 ปูนปั้นรูปดอกประดิษฐ์ก้านค้อดอก
(ฟิล์ม 23/35)

ภาพที่ 117 ลวดลายปูนปั้นประดับซุ้มเรือนแก้ว ?
(ฟิล์ม 23/12)

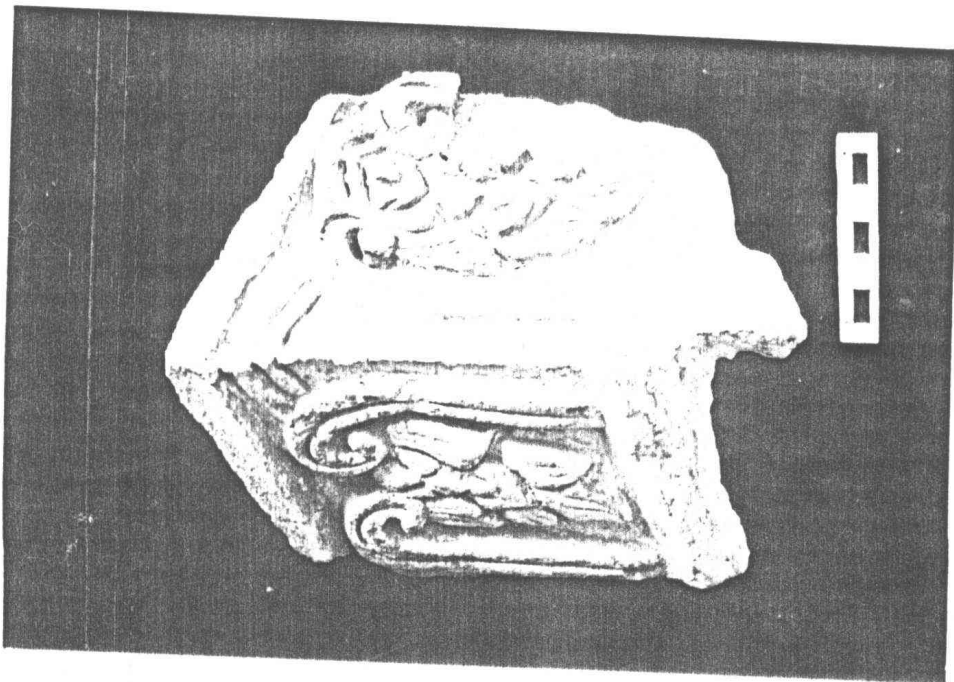

ภาพที่ 118 ปูนปั้นรูปพญานาค
(ฟิล์ม 23/11)

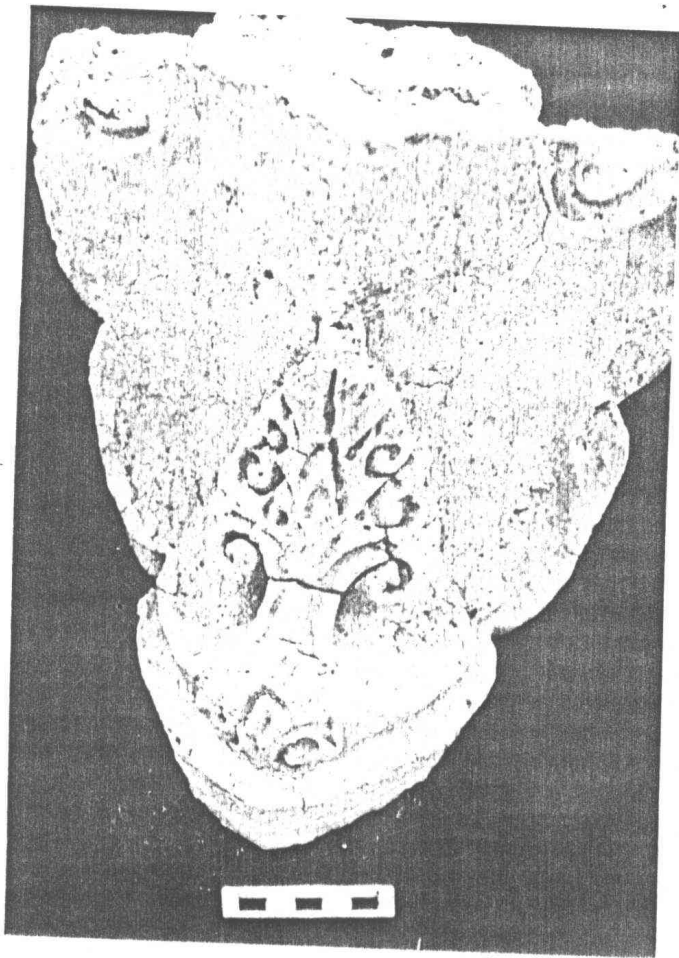
ภาพที่ 119 ลวดลายปูนปั้น

(ฟิล์ม 23/18)

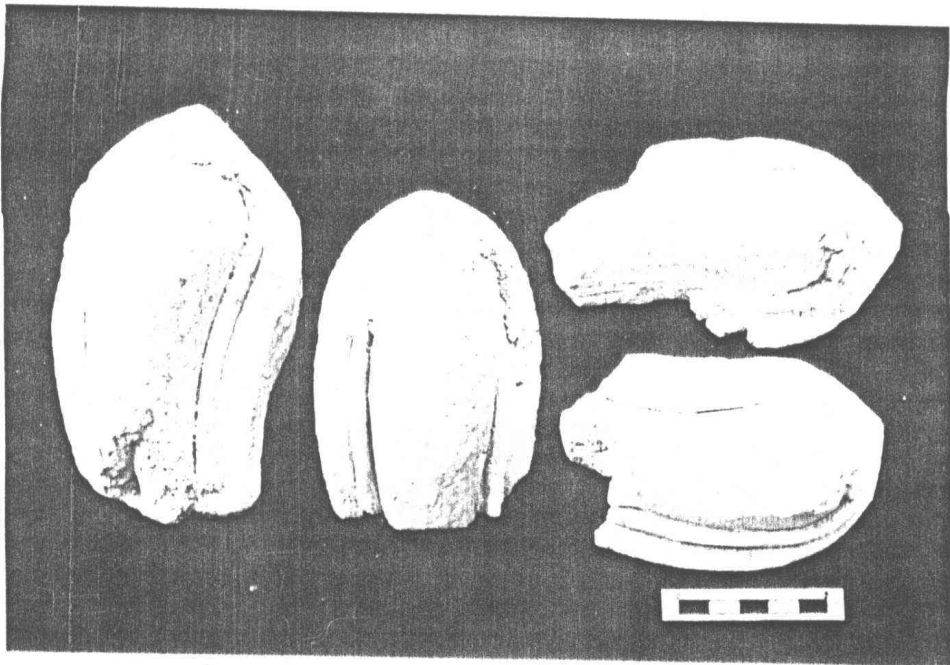

ภาพที่ 120 ปูนปั้นรูปกليبัวประดิษฐ์

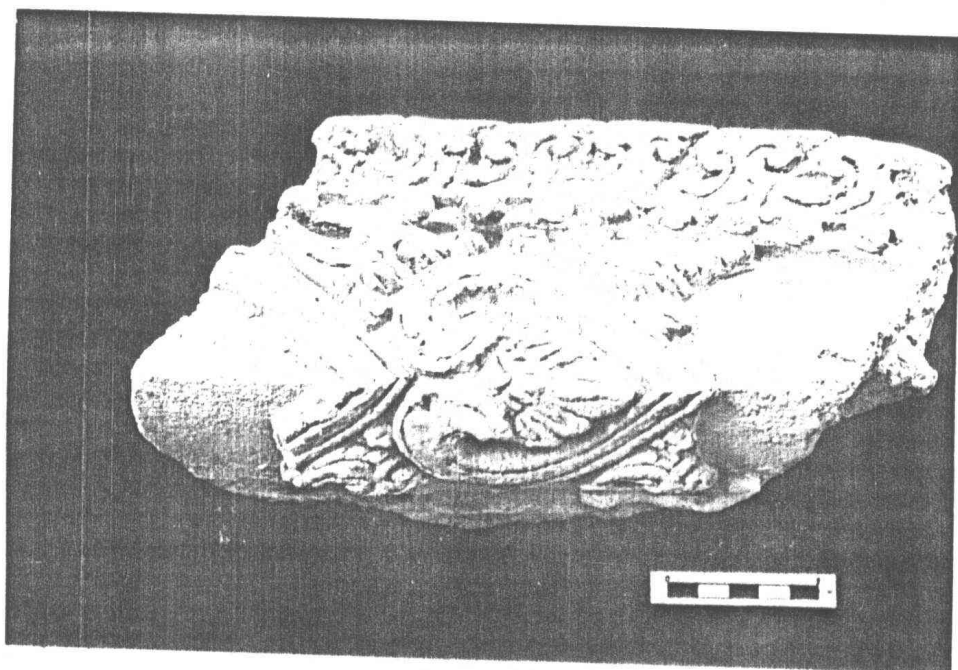
(ฟิล์ม 23/36)

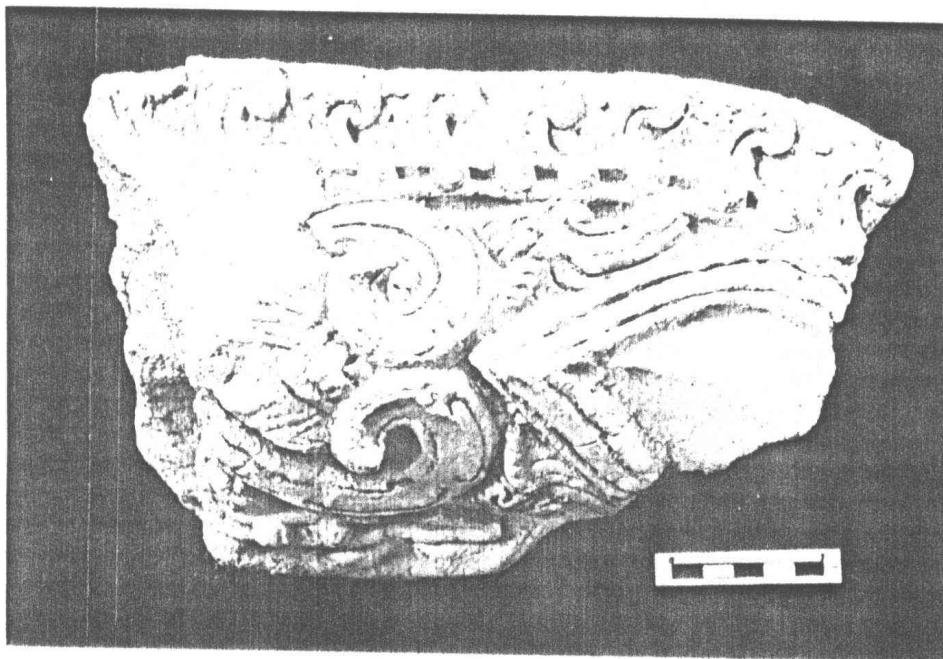
ภาพที่ 121 ถวดลายปูนปั้นกาบ
 แข็งถึงฐานเจดีย์
 ทรงปราสาท
 (ฟิล์ม 25/9)

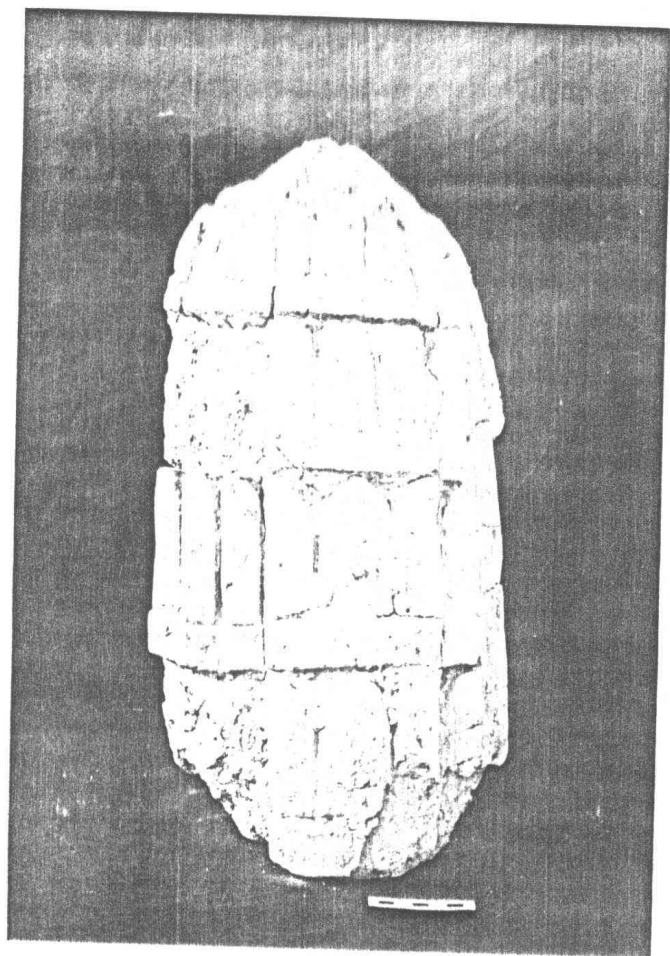
ภาพที่ 122 กติบบัวปูนปั้นประดิษฐ์ฐานพระพุทธรูปในอุโบสถ
 (ฟิล์ม 23/13)

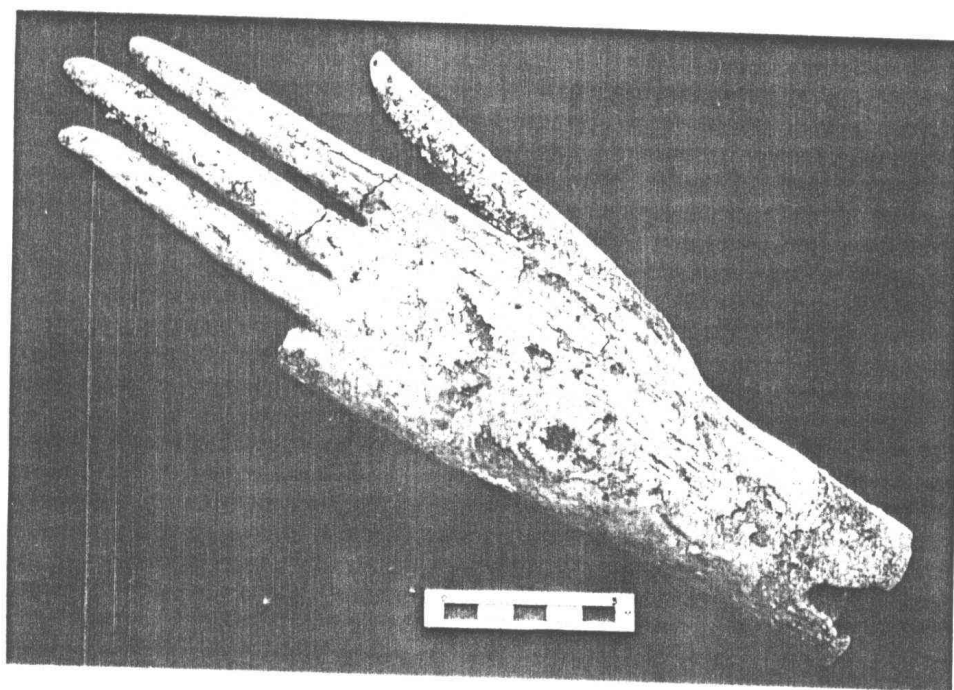
ภาพที่ 123 ลายปูนปั้นชั้นเรือนแก้วพระพุทธรูป
(ฟิล์ม 23/19)

ภาพที่ 124 ลายปูนปั้นชั้นเรือนแก้วพระพุทธรูป
(ฟิล์ม 23/20)

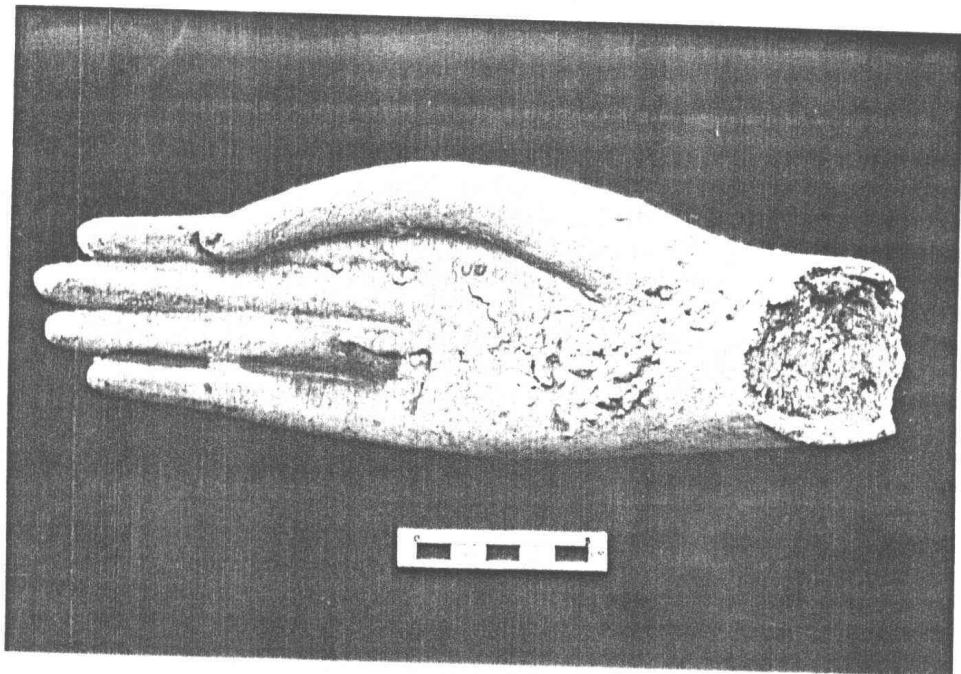

ภาพที่ 125 ขอดเจดีย์ปูนปั้น
รูปกลีบขนุนปรางค์
(ฟิล์ม 23/7)

ภาพที่ 126 พระหัตถ์สำริด

(ฟิล์ม 24/17)

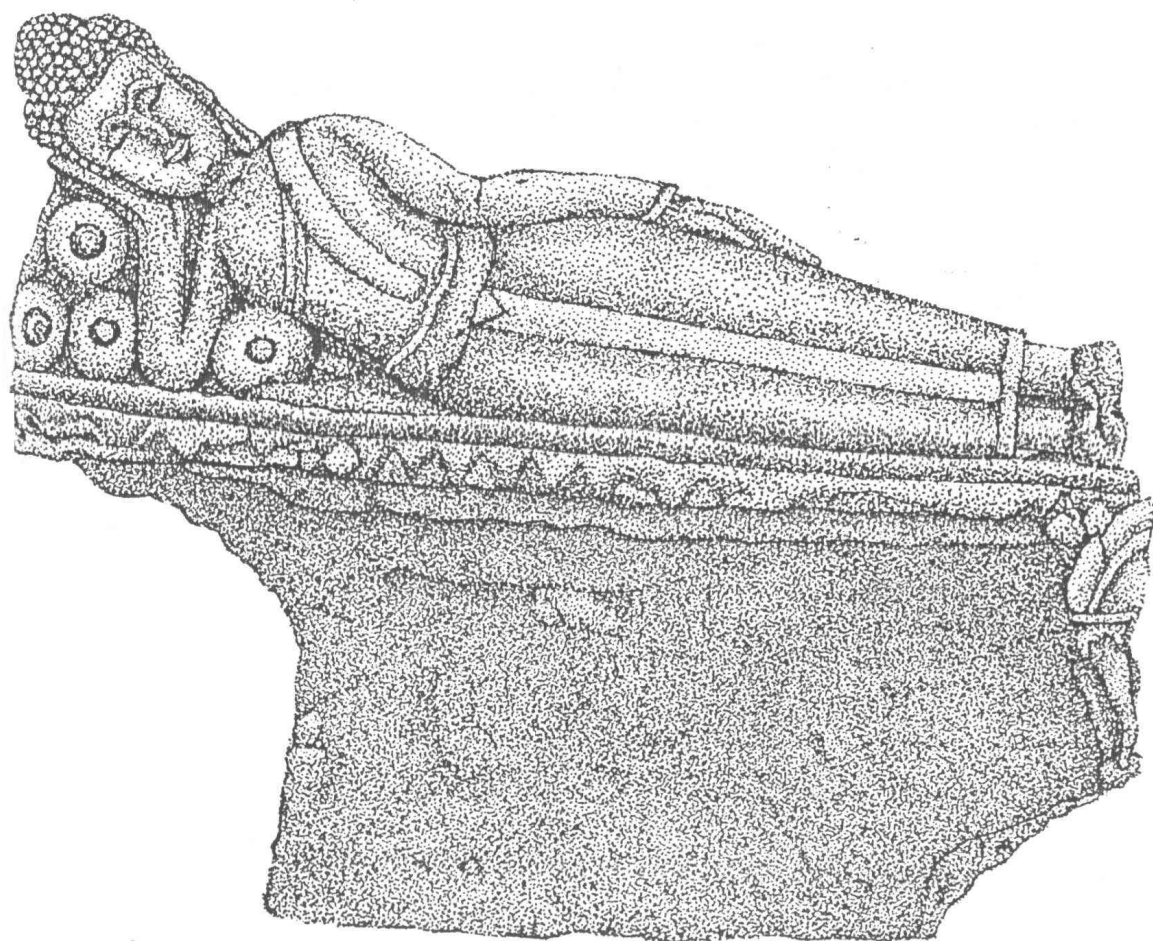
ภาพที่ 127 พระหัตถ์ดำริด

(ฟิล์ม 24/16)

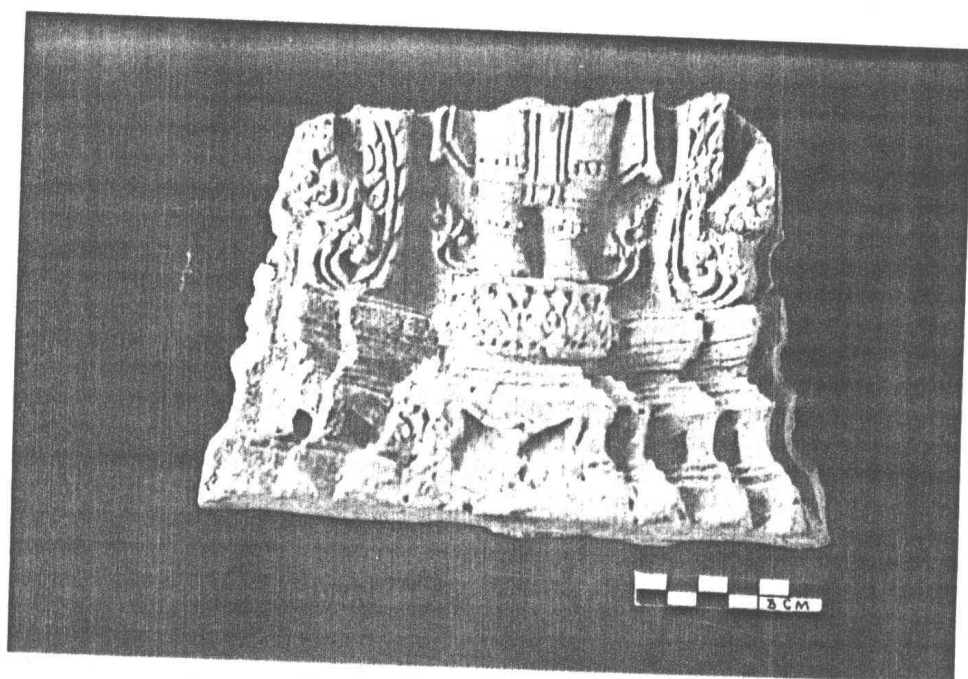

ภาพที่ 128 พระพุทธรไสยาสน์เนื้อดินเผา

(ฟิล์ม 28/27)

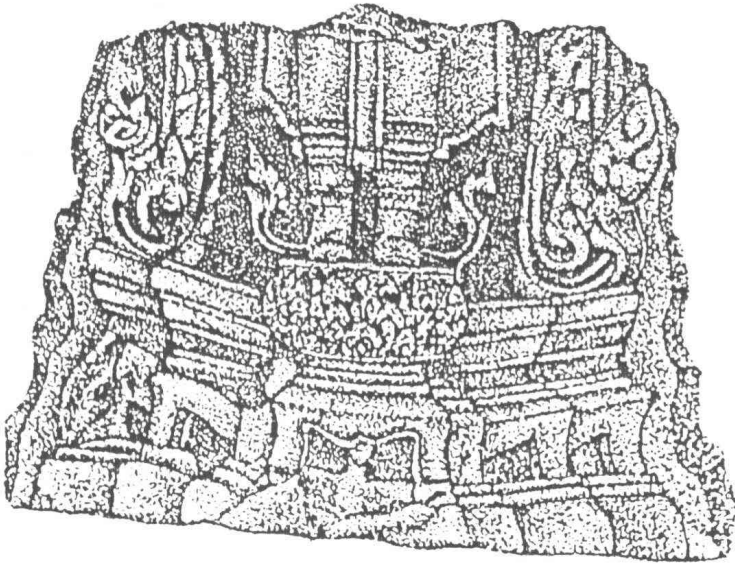
5 C.M.

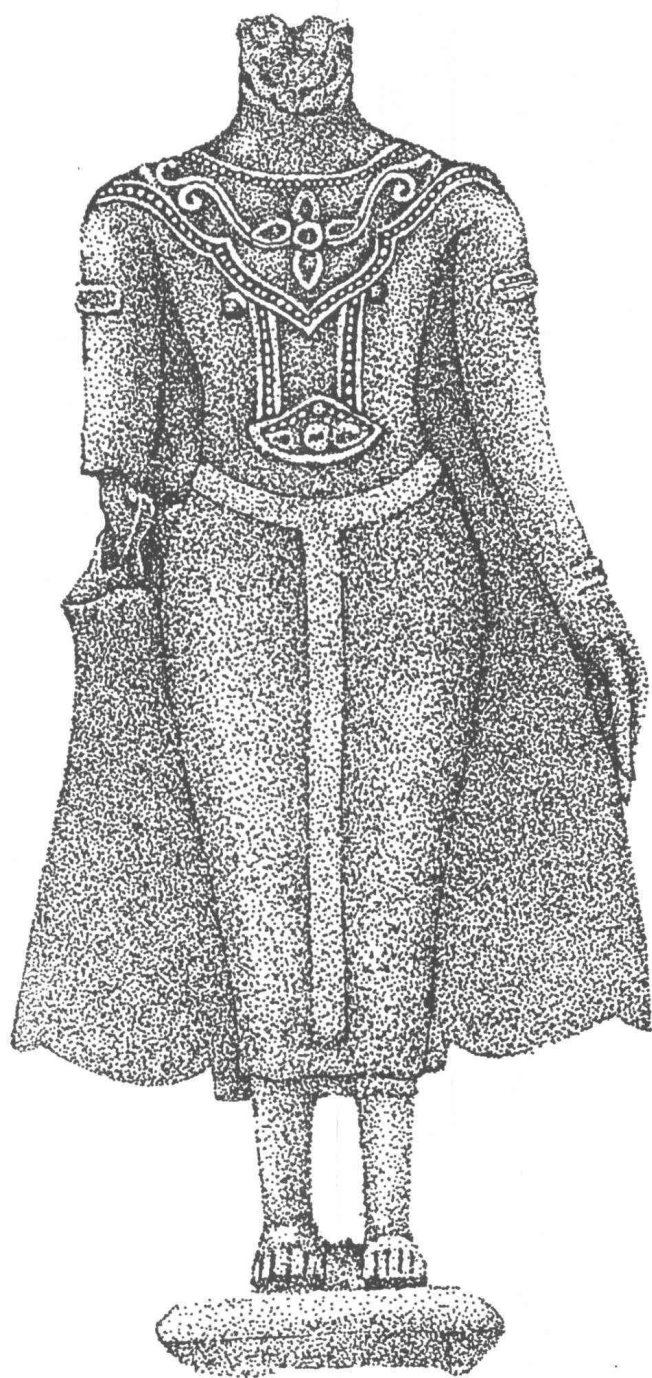
ภาพที่ 129 ชิ้นส่วนพระพุทธรูปประทับยืนเนื้อดินเผา
(ฟิล์ม 28/18)

ภาพที่ 130 พระพุทธรูปทรง
เครื่องปางประทับยืน
เนื้อสำริด
(ฟิล์ม 28/26)

8 CM.

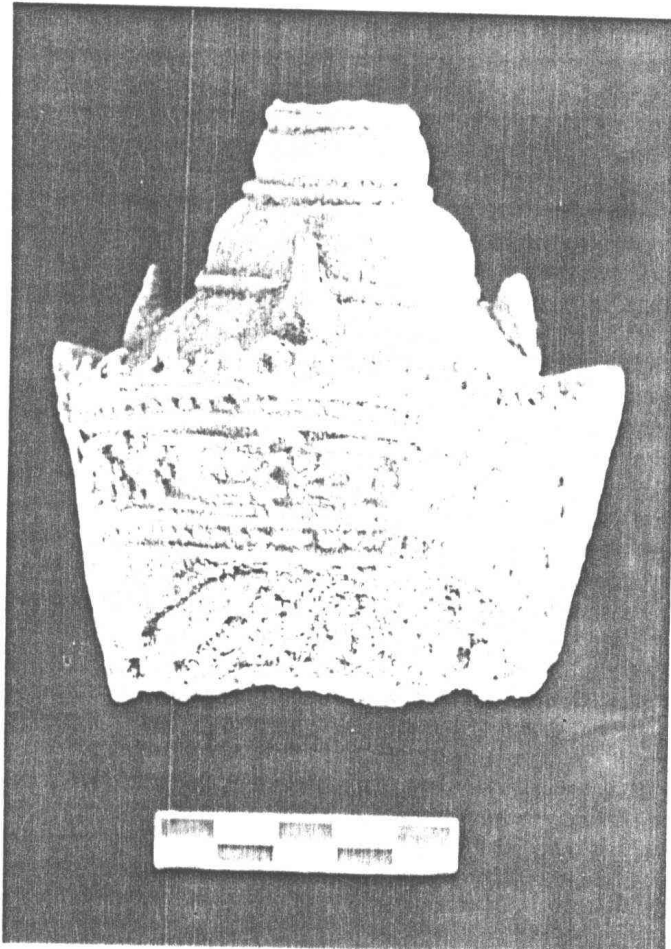

5 CM.

ภาพที่ 131 พระพุทธรูปบูชาเนื้อสำริด
ปางประทับยืนมีชฎมเรือน
แก้ว

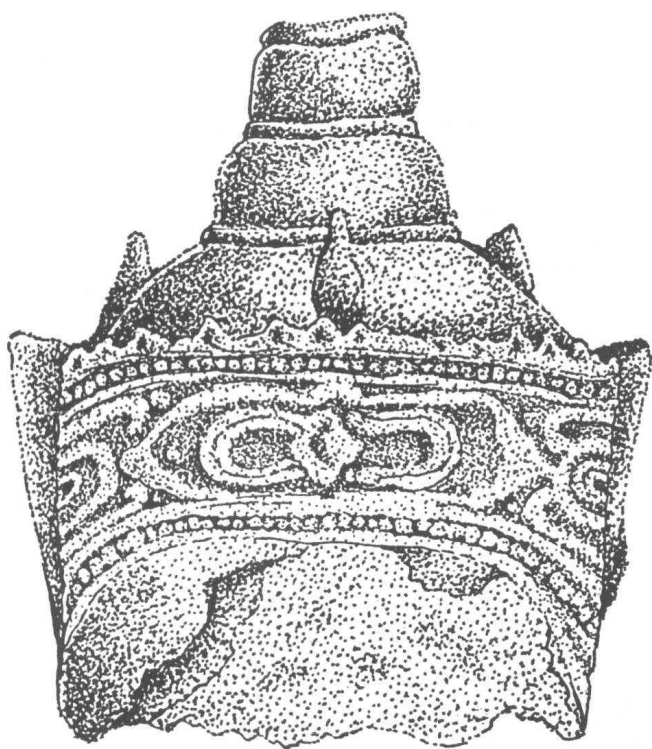
(ฟิล์ม 28/24)

ภาพที่ 132 ชฎามกุฎพระพุทธรูป
ทรงเครื่อง
เนื้อสำริด

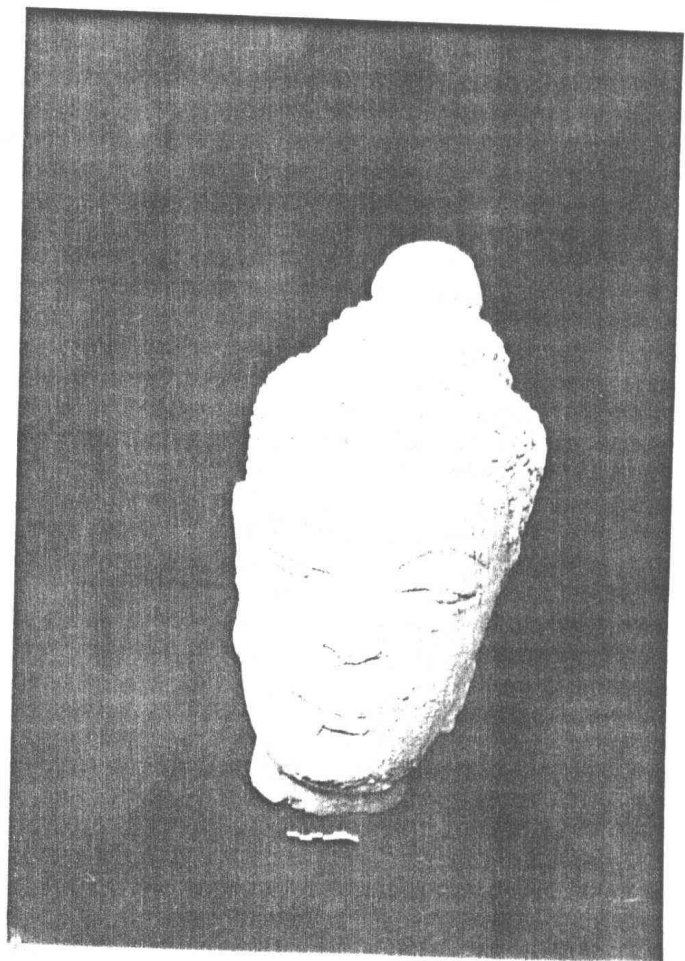
5 C.M.

5 C.M.

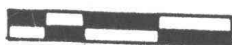
ภาพที่ 133 พระพุทธรูปสำริด
เป็นพระชัชวาล์หรือ
พระใช้ใช้เสาคะเกราะห้
(ฟิล์ม 28/25)

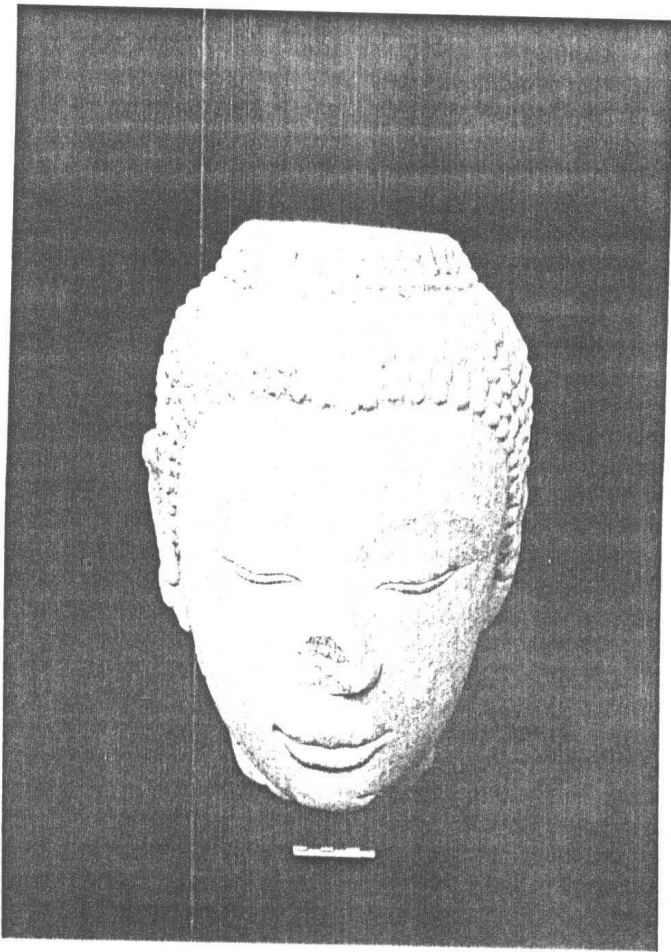
ภาพที่ 134 เศียรพระพุทธรูปเนื้อหินทราย
(ฟิล์ม 27/22)

5 CM.

3 CM.

ภาพที่ 135 เศียรพระพุทธรูป
เนื้อหินทราย
(ฟิล์ม 27/24)

ภาพที่ 136 พระสาวกนั่งประนมมือ
เนื้อสำริด
(ฟิล์ม 28/28)

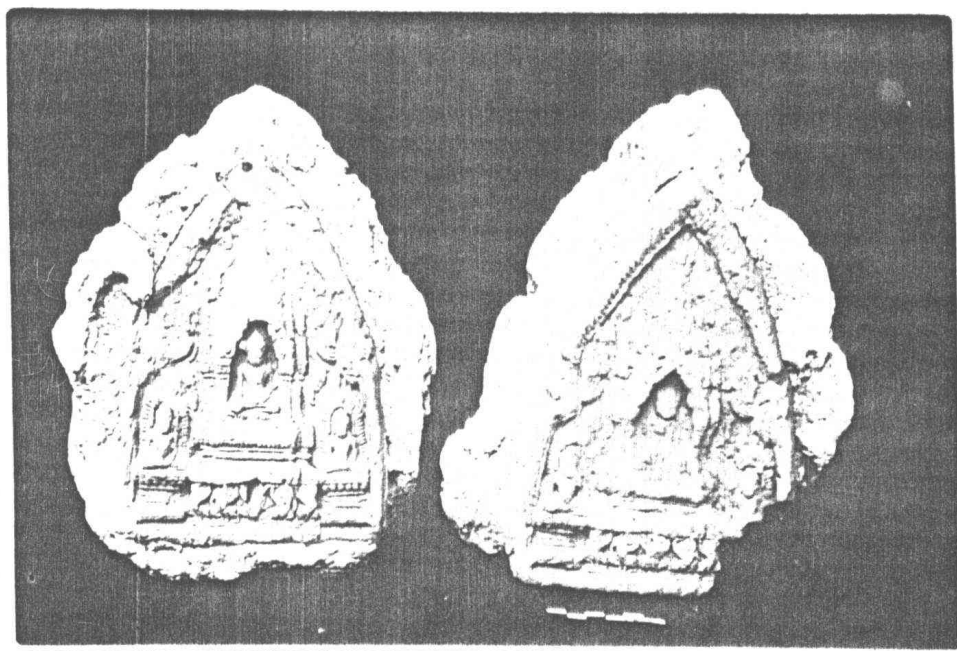

5 CM.

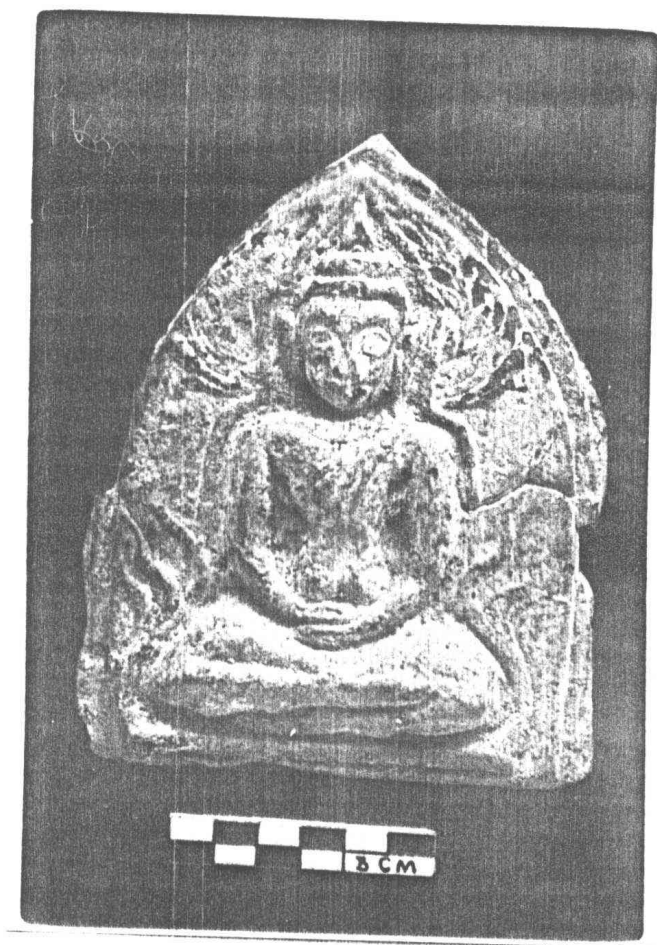

ภาพที่ 137 ชิ้นส่วนพระพุทธรูป
นาคปรก
(ฟิล์ม 28/32)

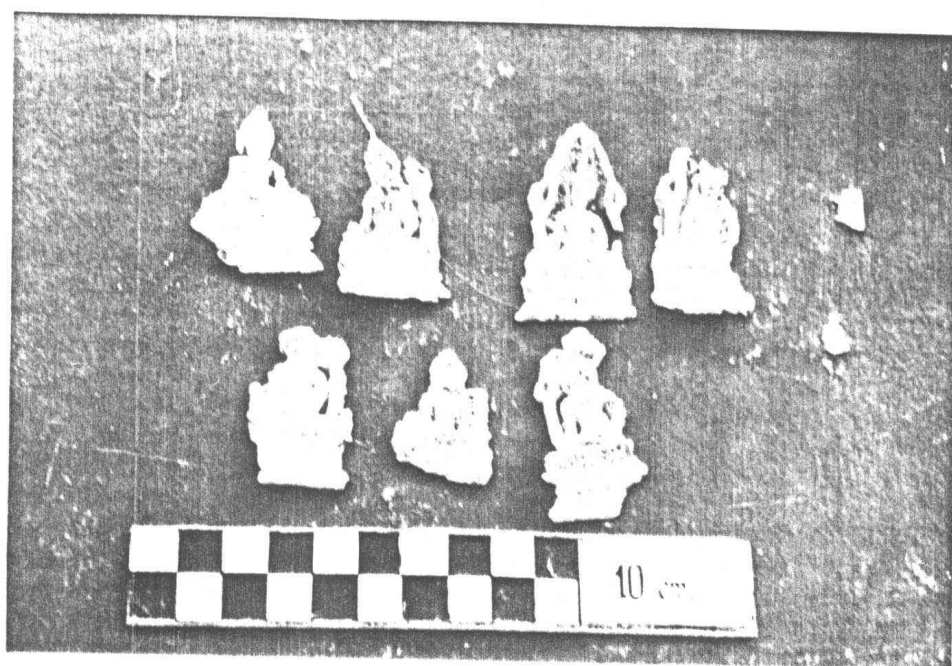

ภาพที่ 138 พระพิมพ์ดินเผา

(ฟิล์ม 27/3)

ภาพที่ 139 พระพิมพ์เนื้อโลหะ
ตะกั่วพระปางสมาธิ
(ฟิล์ม 28/30)

ภาพที่ 140 พระเครื่องเนื้อตะกั่วพบบริเวณมุมตะวันตกเฉียงใต้กำแพงแก้ว
เป็นบริเวณเจดีย์แปลเคลี่ยมเดิมปัจจุบันมีสภาพเป็นพื้นดินแล้ว
(ฟิล์ม 16/21)

5 CM.

ภาพที่ 141 พระพิมพ์เนื้อตะกั่ว

(ฟิล์ม 28/33)

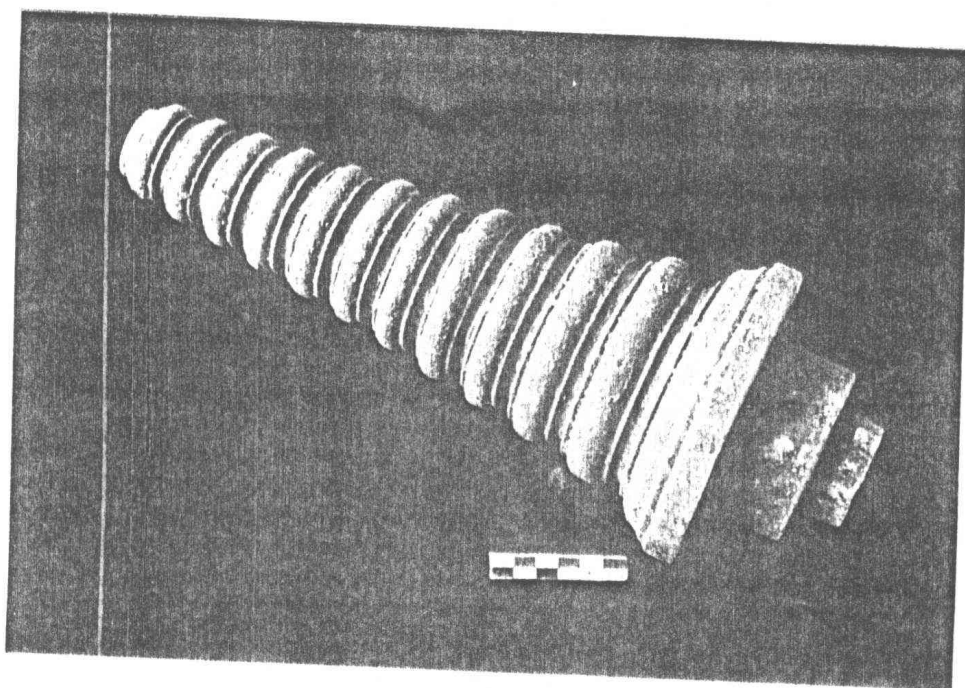

ภาพที่ 142 พระพิมพ์เนศดำริดพระหัตถ์สองข้าง

(ฟิล์ม 28/19)

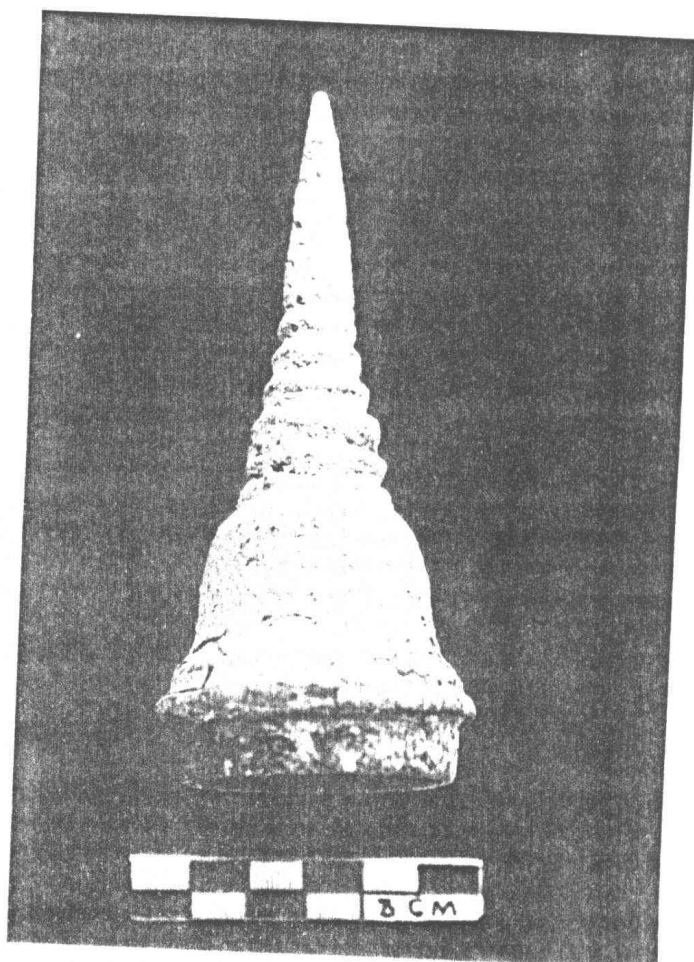
5 C.M.

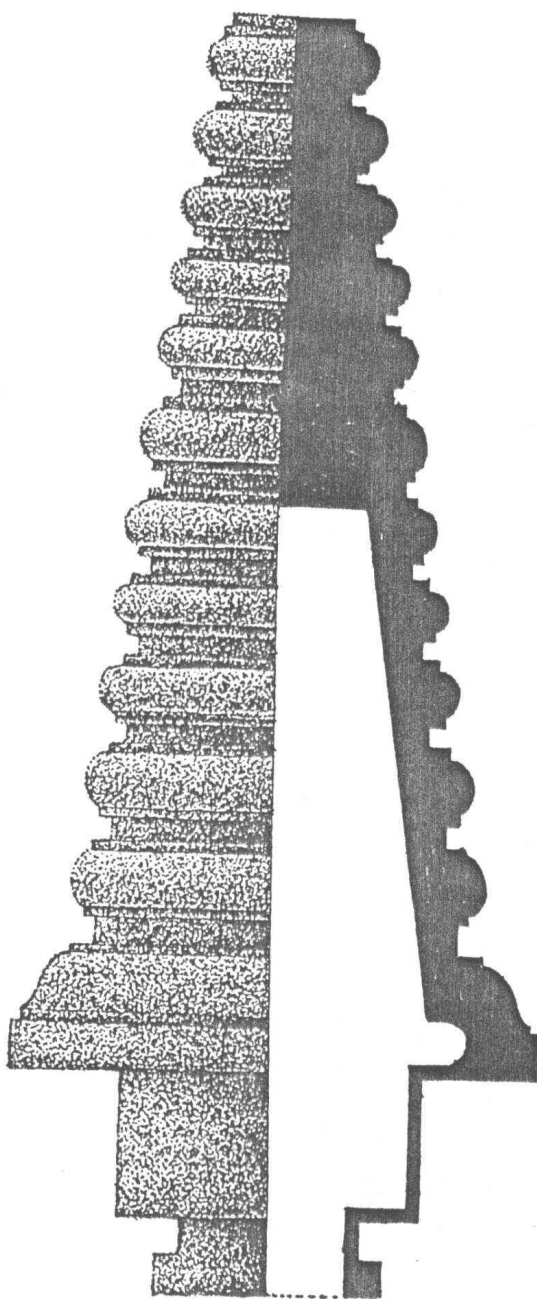

ภาพที่ 143 ขอบเจดีย์จำลองตำริด

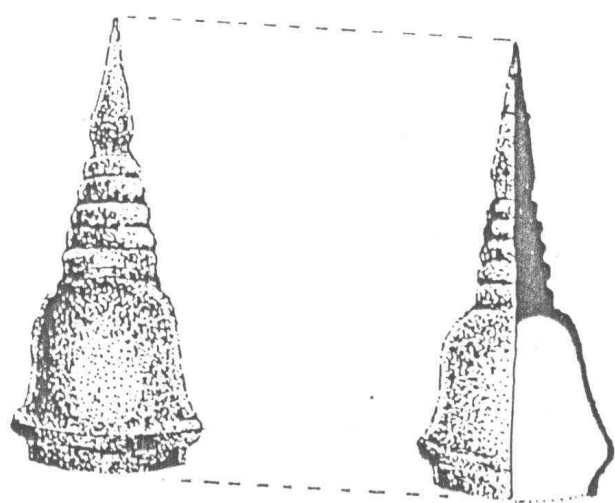
(ฟิล์ม 28/16)

ภาพที่ 144 เจดีย์จำลองตำริด
(ฟิล์ม 28/15)

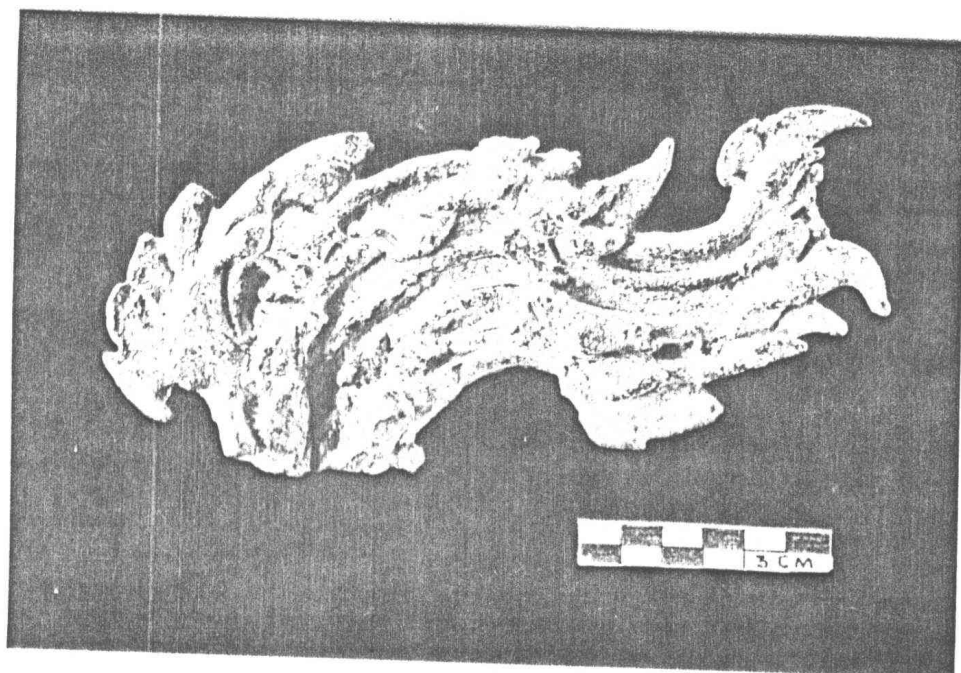

5 CM.

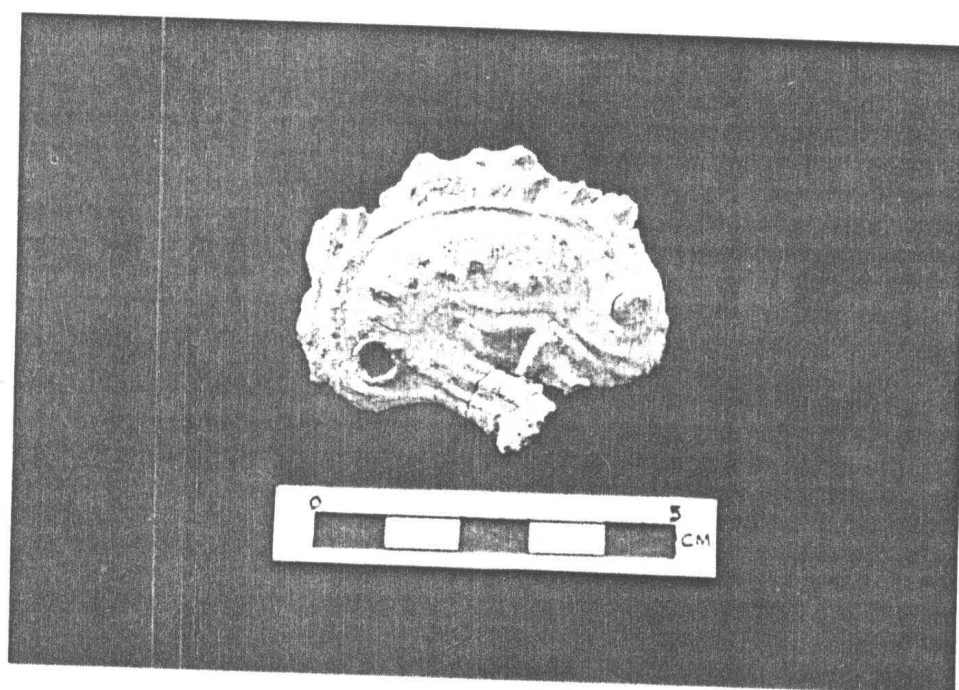

3 CM.

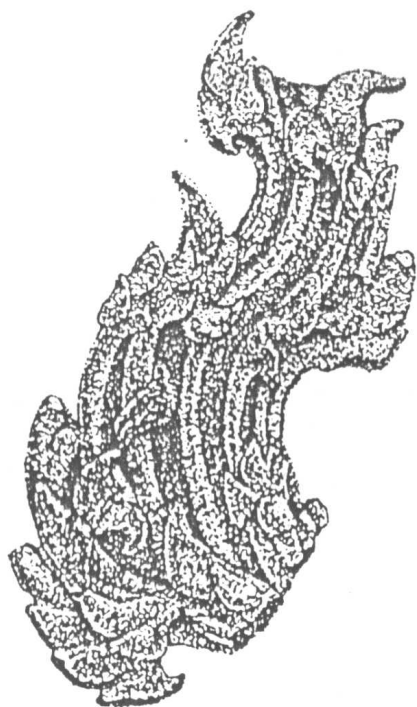
ภาพที่ 145 ลายกนกเนื้อโลหะ

(ฟิล์ม 27/33)

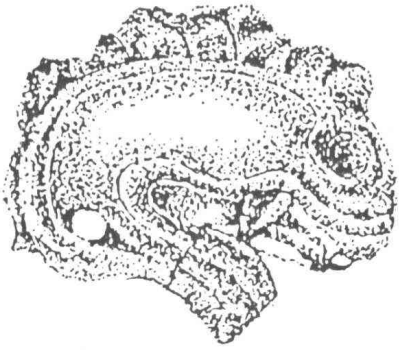

ภาพที่ 146 ชิ้นส่วนสำริดรูปปากพญานาคหรือมังกร

(ฟิล์ม 24/2)

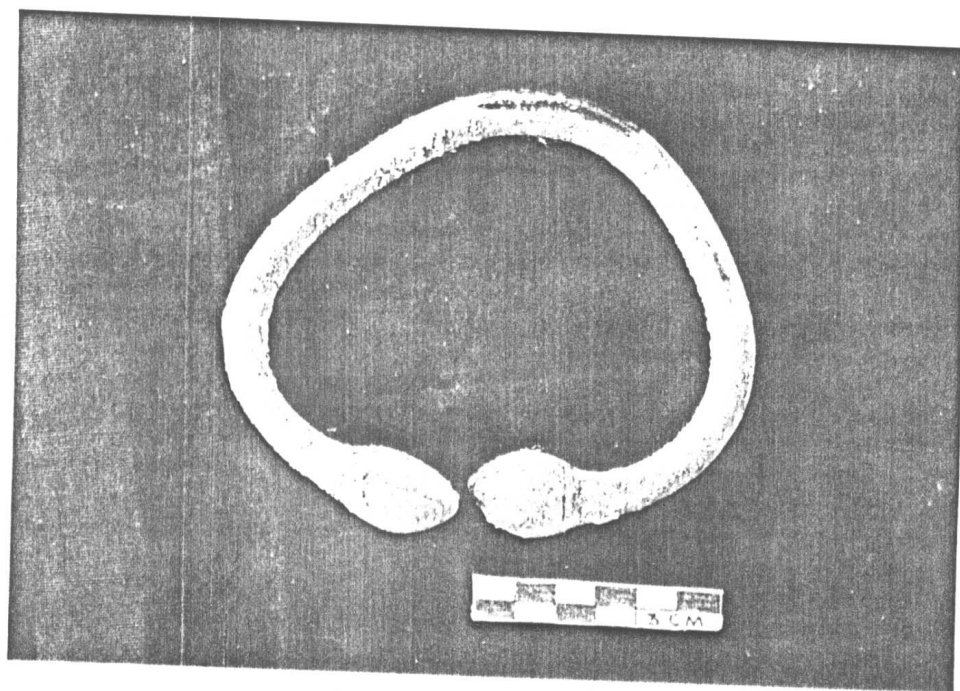
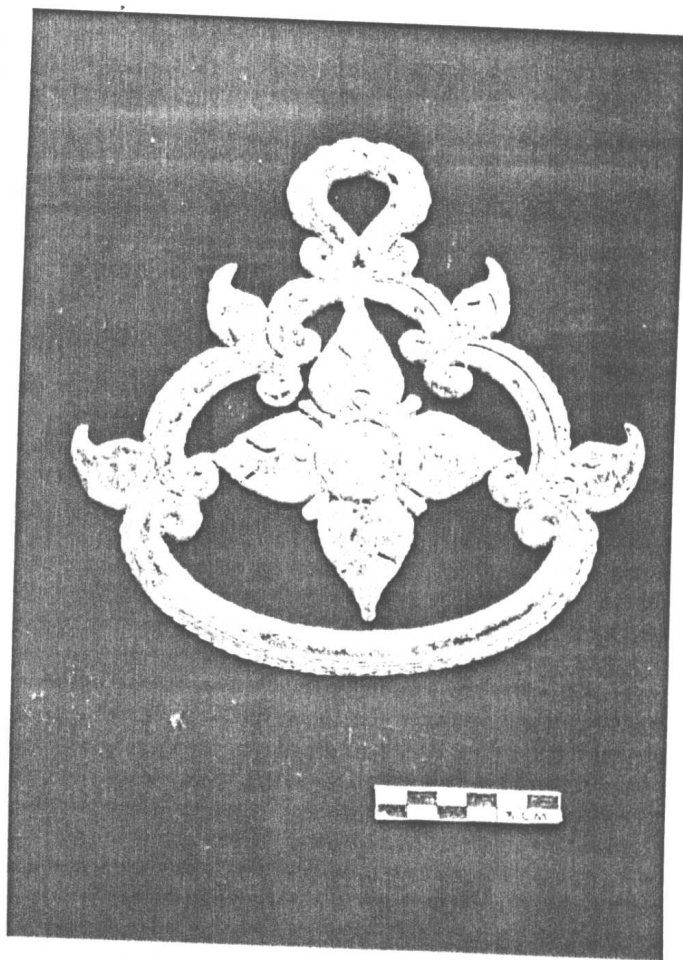

5 CM.

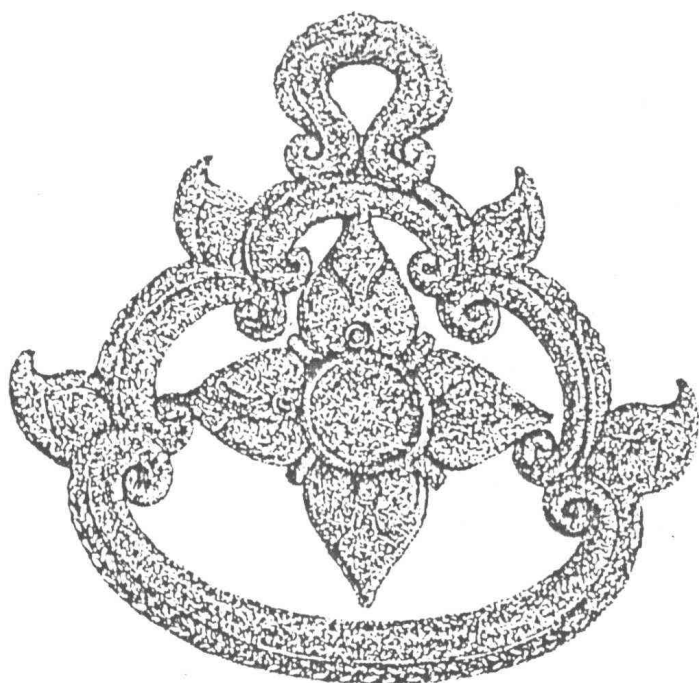

3 CM.

ภาพที่ 147 ห่วงโลหะสำริด
(ฟิล์ม 27/32)

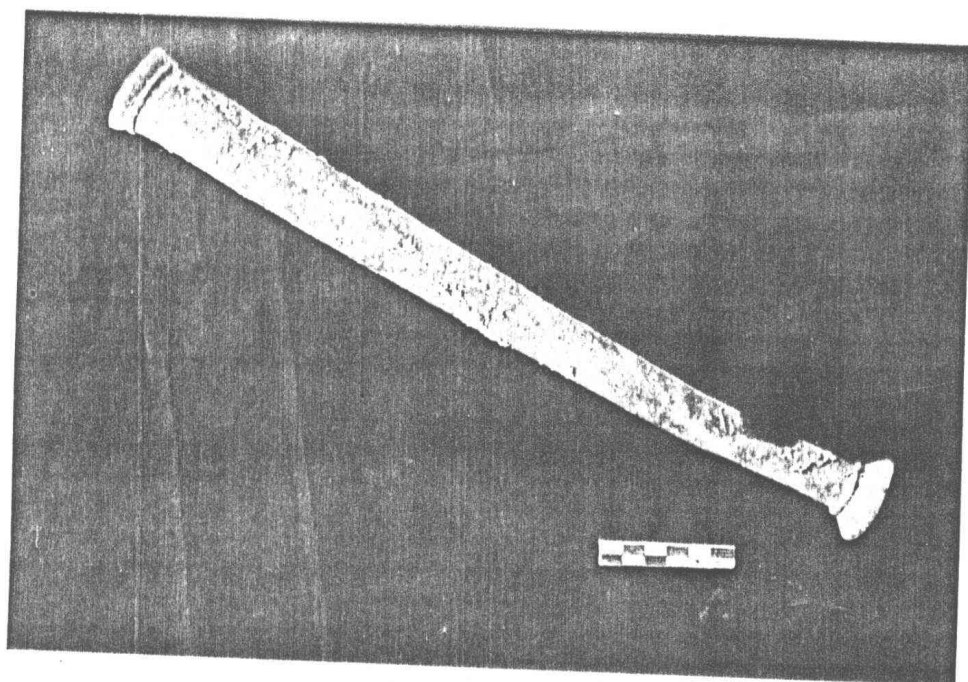
ภาพที่ 148 กำไลสำริดกำไลมือ
(ฟิล์ม 28/4)

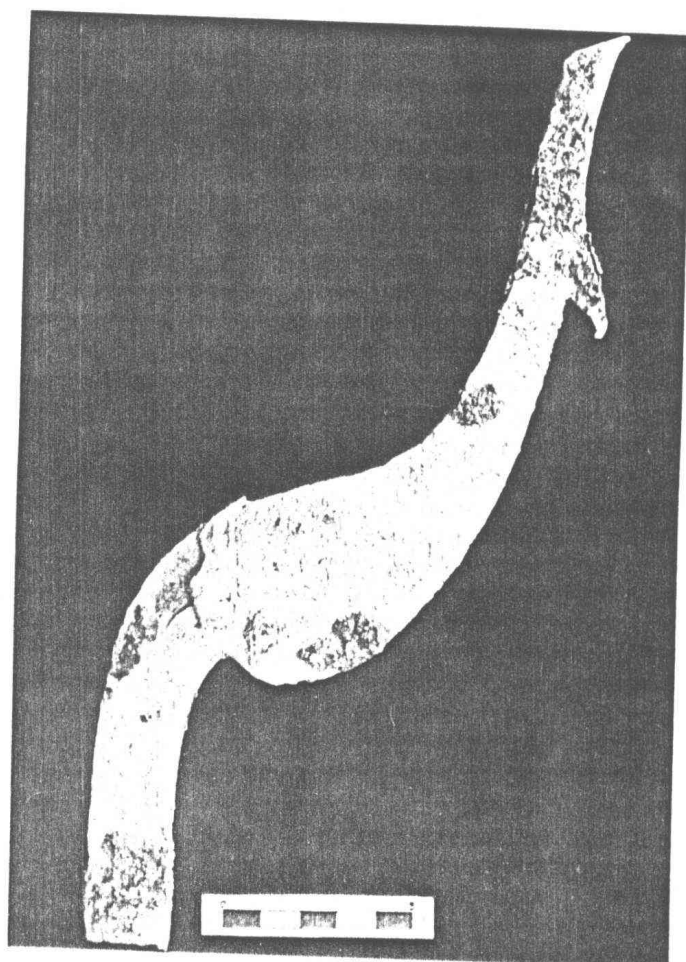
5 CM.

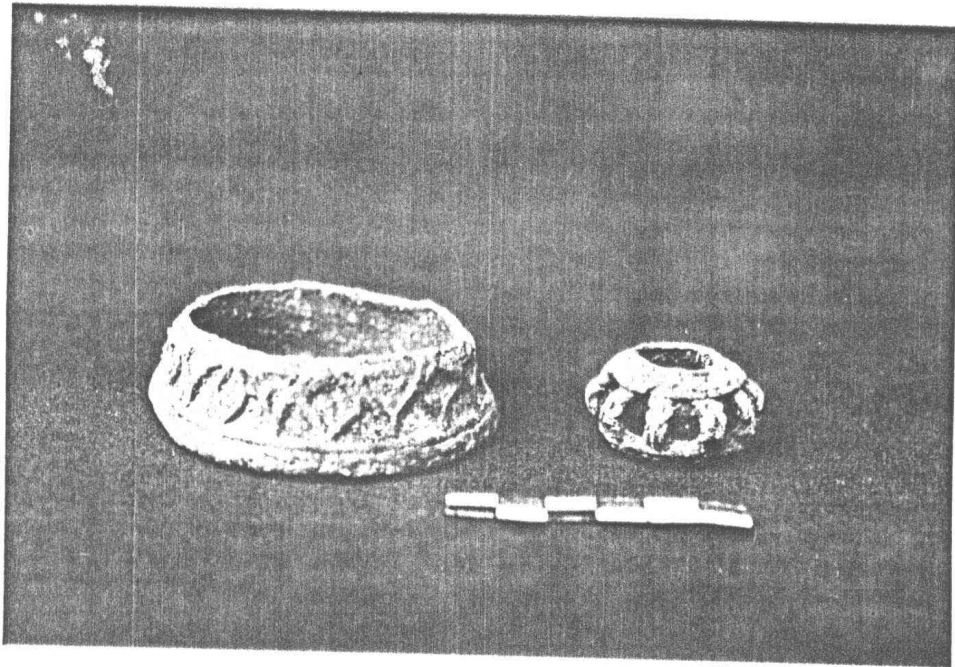
5 CM

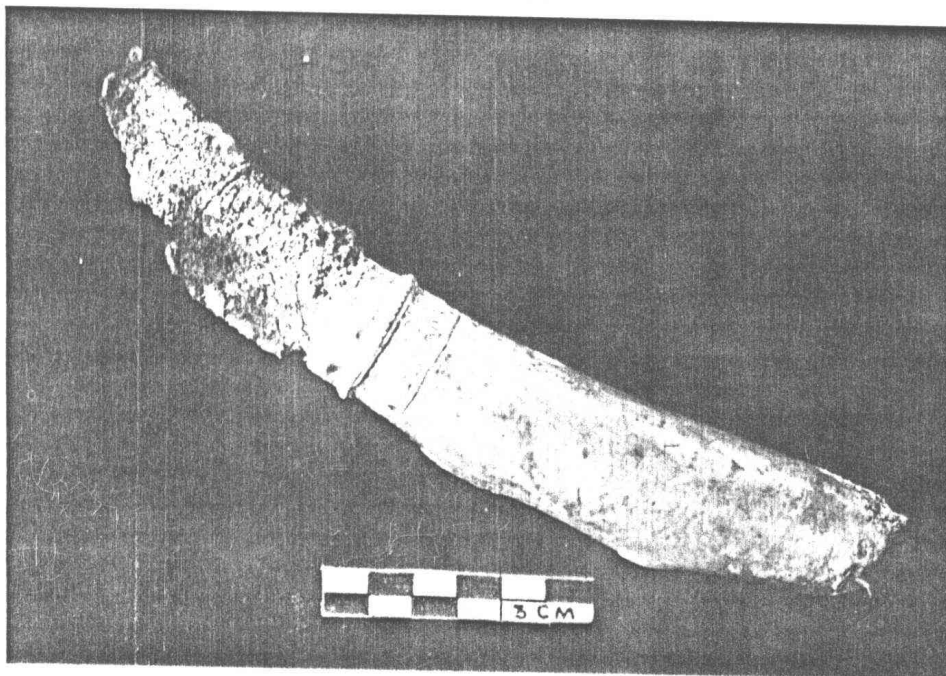
ภาพที่ 149 เชิงเทียนสำริด
(ฟิล์ม 28/17)

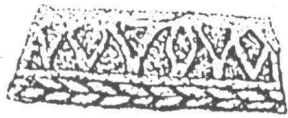
ภาพที่ 150 ราวเทียนโลหะเหล็ก
(ฟิล์ม 24/15)

ภาพที่ 151 ชิ้นส่วนเครื่องประดับสำริด
(ฟิล์ม 27/4)

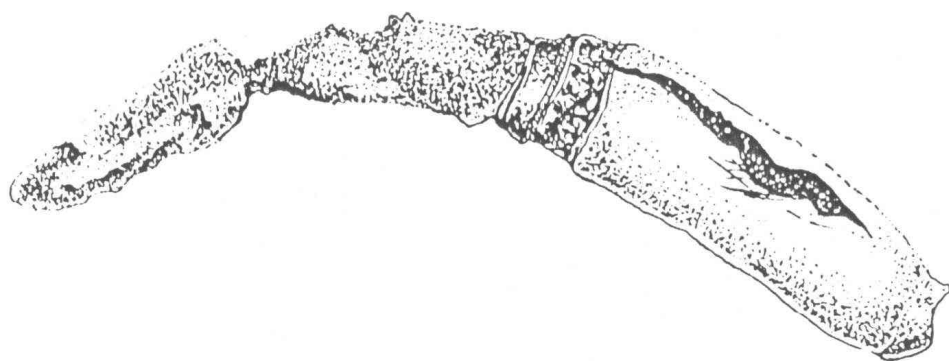
ภาพที่ 152 มีดโลหะเหล็กด้ามเงิน
(ฟิล์ม 28/11)

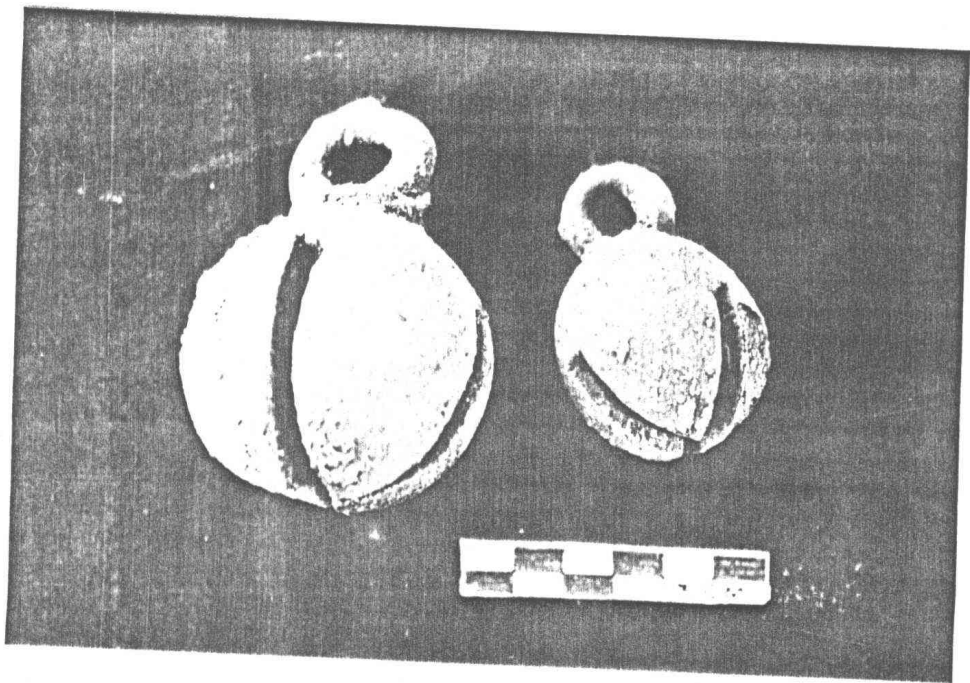
5 CM.

5 CM.

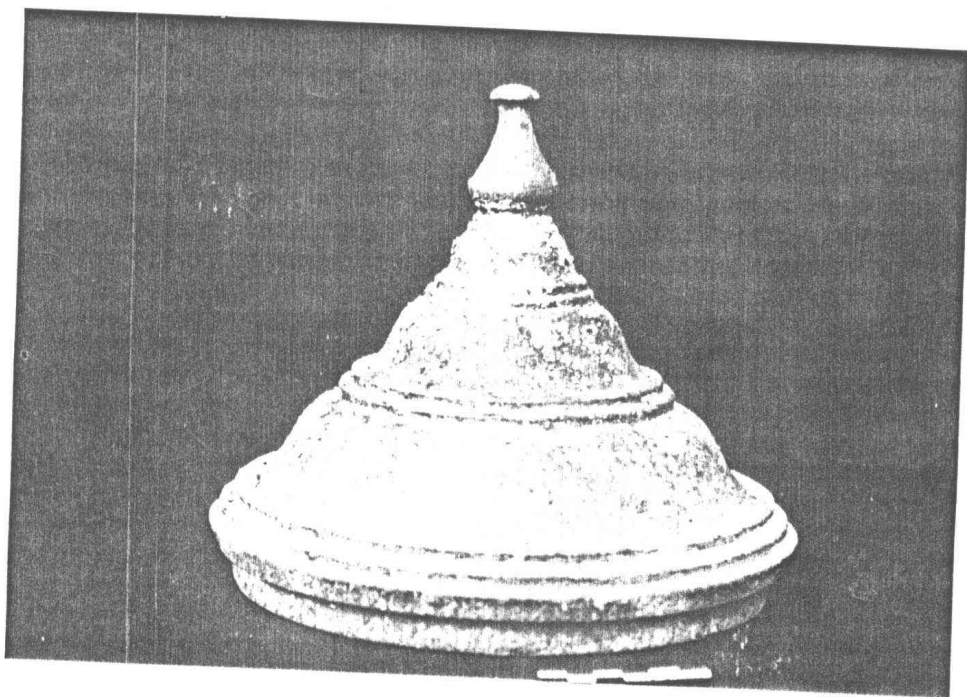

5 CM

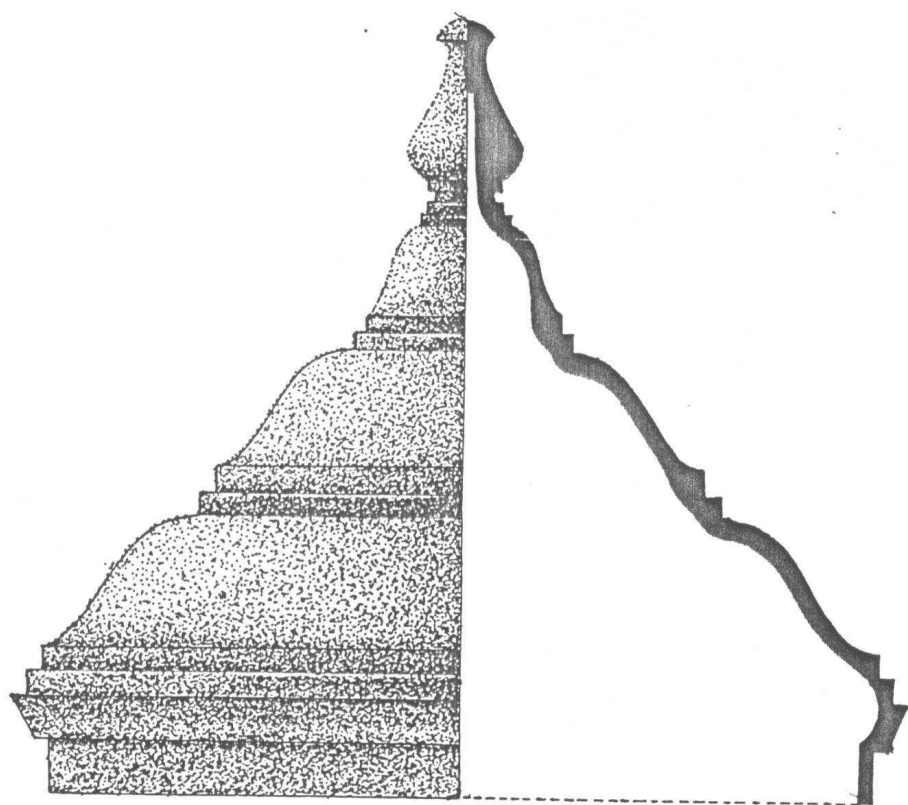
ภาพที่ 153 กระพรวนสำริด

(ฟิล์ม 27/34)

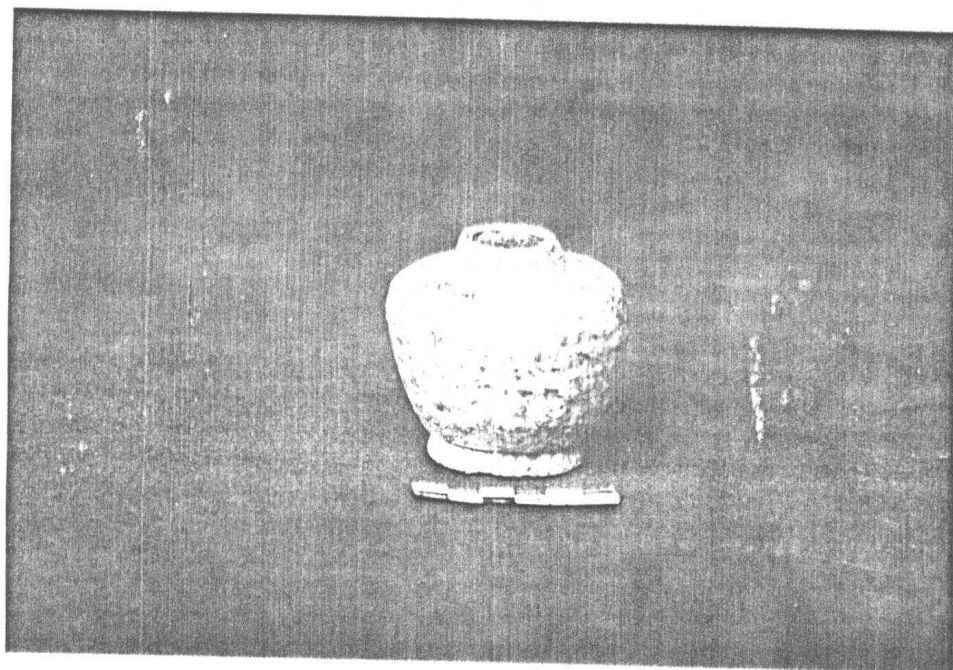

ภาพที่ 154 ฟาภาชนะเนื้อสำริด

(ฟิล์ม 27/2)

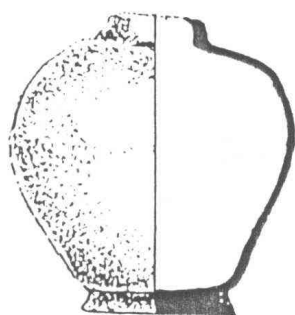
5 CM.

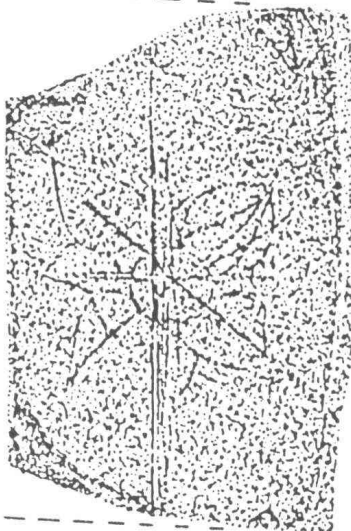
ภาพที่ 155 กระปุกดินเผาเคลือบ
(ฟิล์ม 27/3)

ภาพที่ 156 พิมพ์หินอ่อนรูปแอบสแตรคคล้ายรูปบุคคล
(ฟิล์ม 28/12)

3 CM.

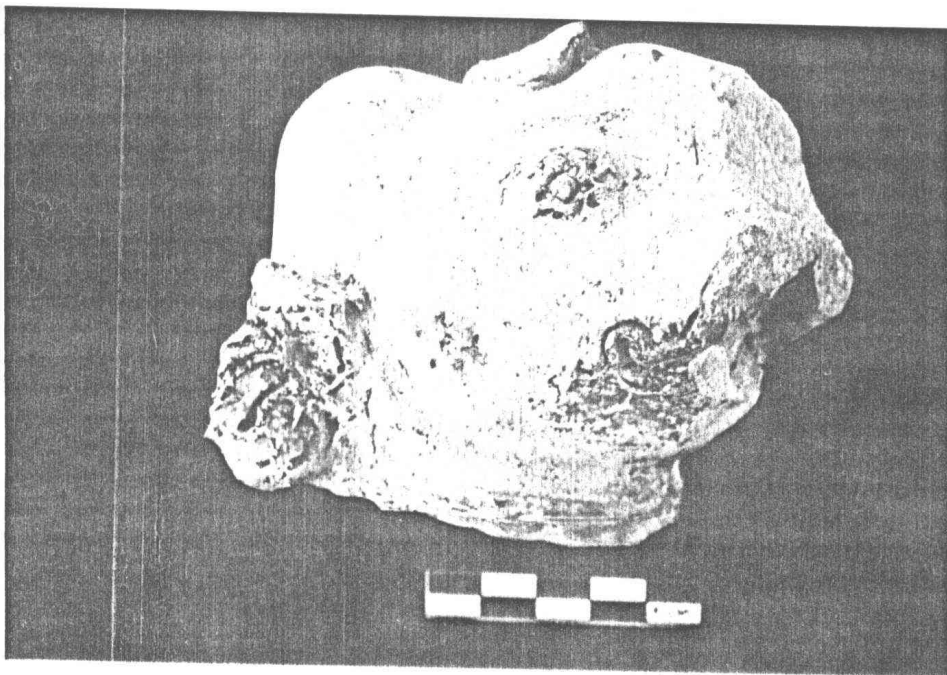
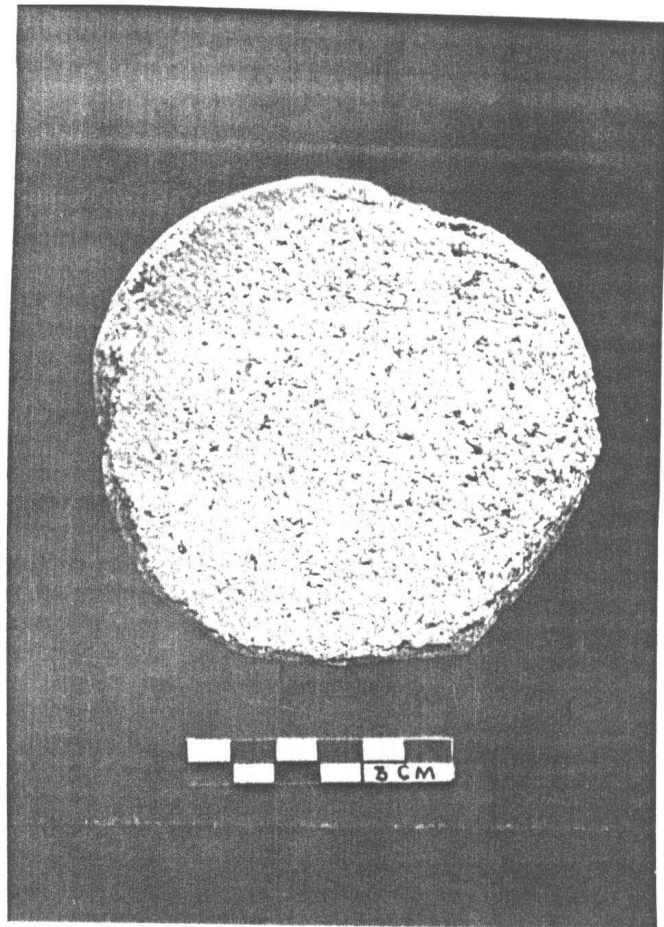

5 CM.

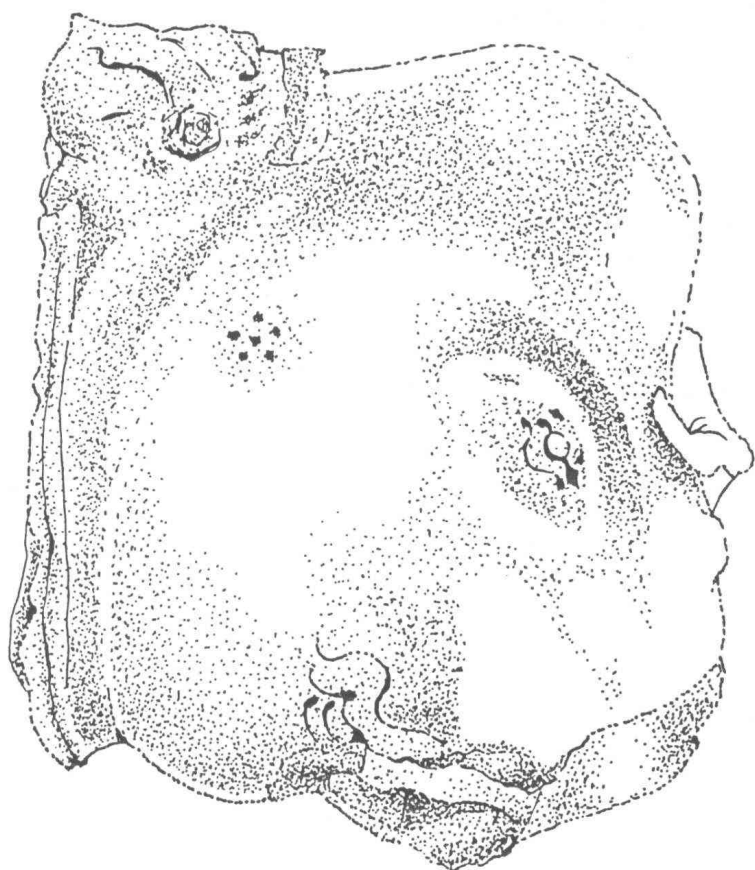

5 CM.

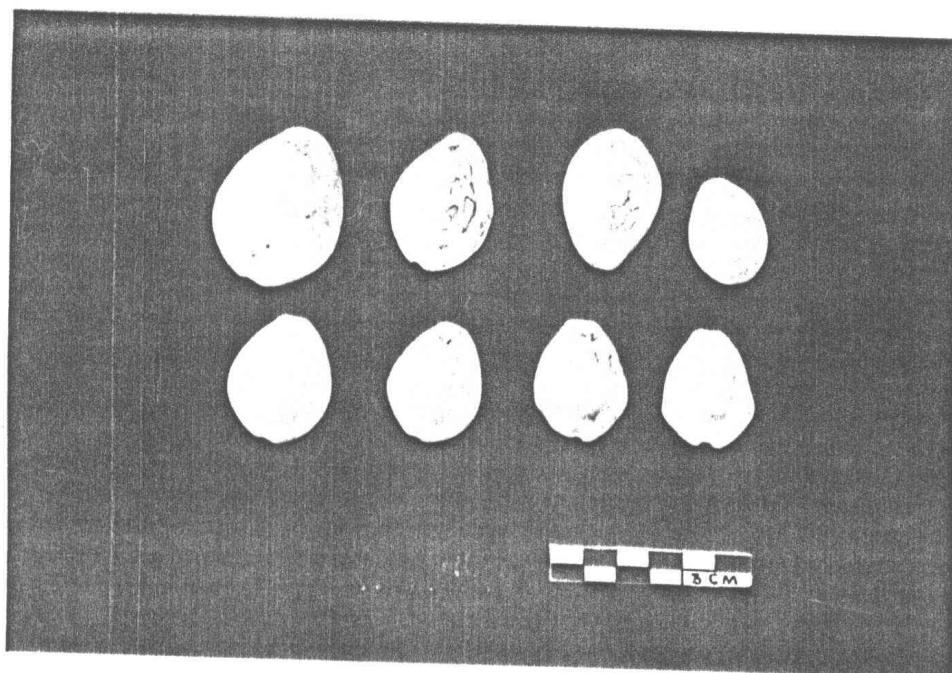
ภาพที่ 157 เบี้ยดินเผา แผ่นกระเบื้อง
ขุดจนกลม
(ฟิล์ม 28/14)

ภาพที่ 158 หัวตุ๊กตารูปช้างดินเผา
(ฟิล์ม 28/1)

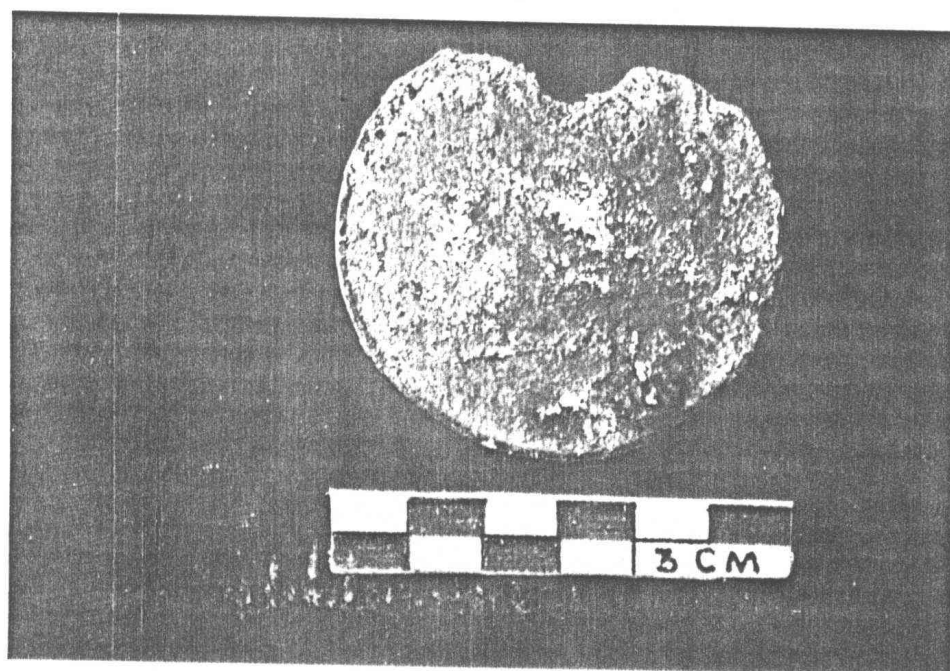

5 C.M.

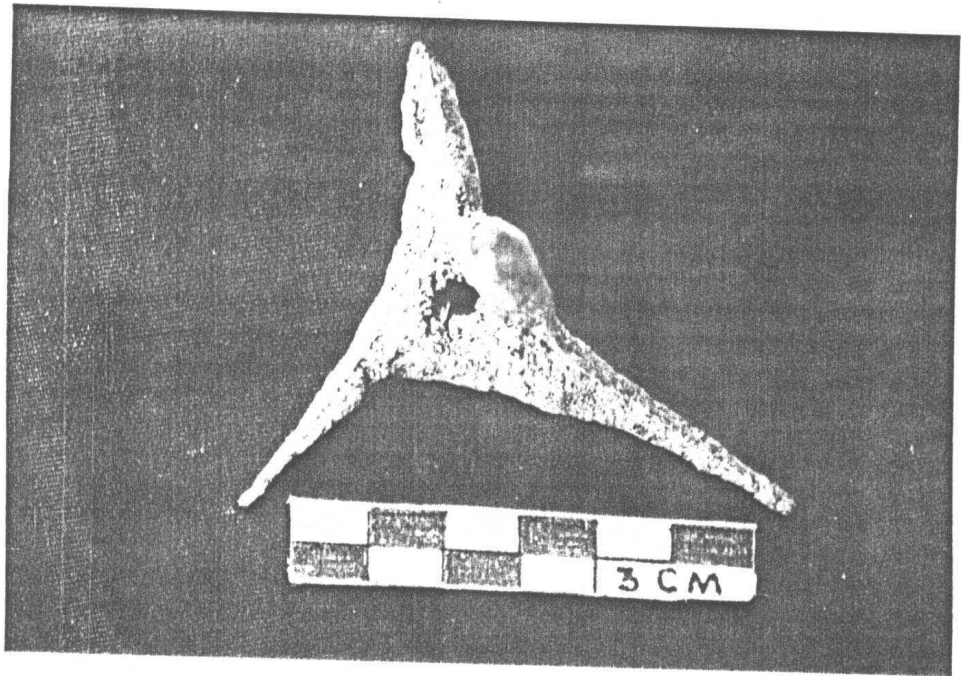
ภาพที่ 159 เบ็ชจั่น

(ฟิล์ม 27/30)

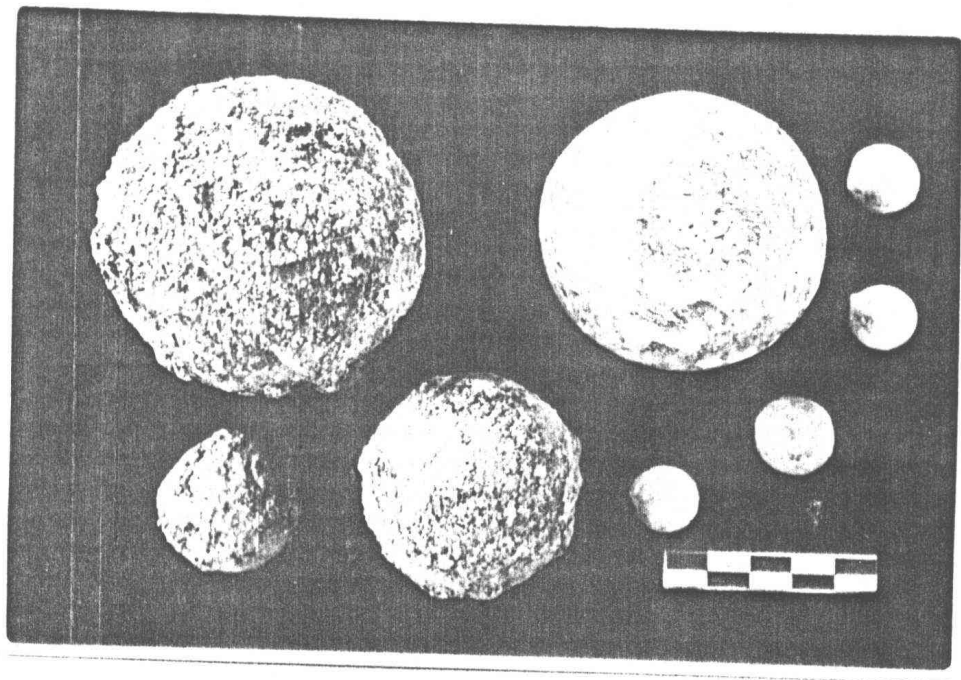

ภาพที่ 160 เหรียญโลหะกลมชำรุดมากเหลือแต่แผ่นโลหะไม่มีลวดลาย

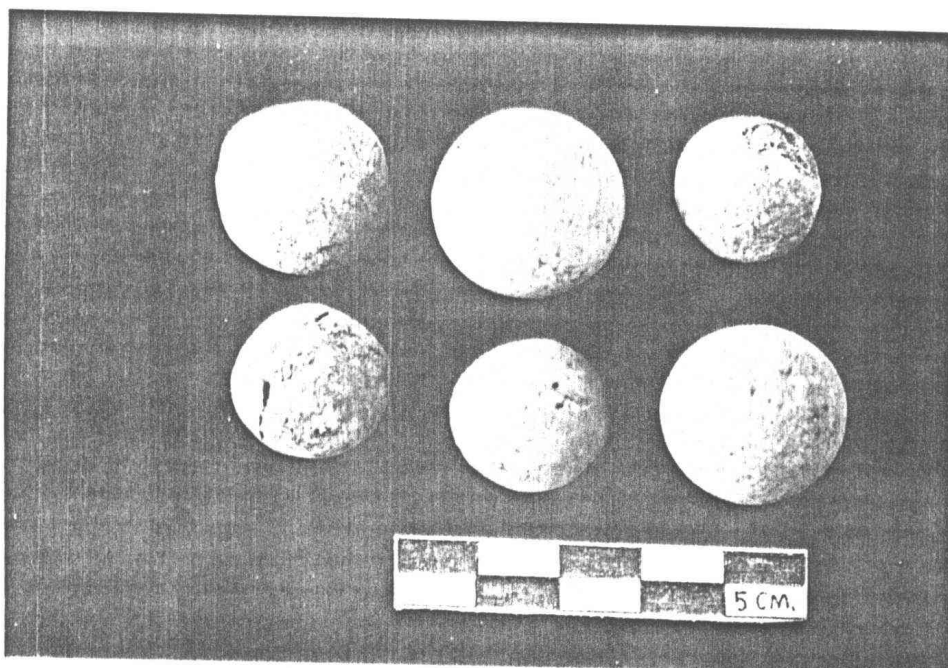
(ฟิล์ม 28/8)

ภาพที่ 161 ขวากหรือกบดักโลหะ ใช้ดักสัตว์
(ฟิล์ม 28/10)

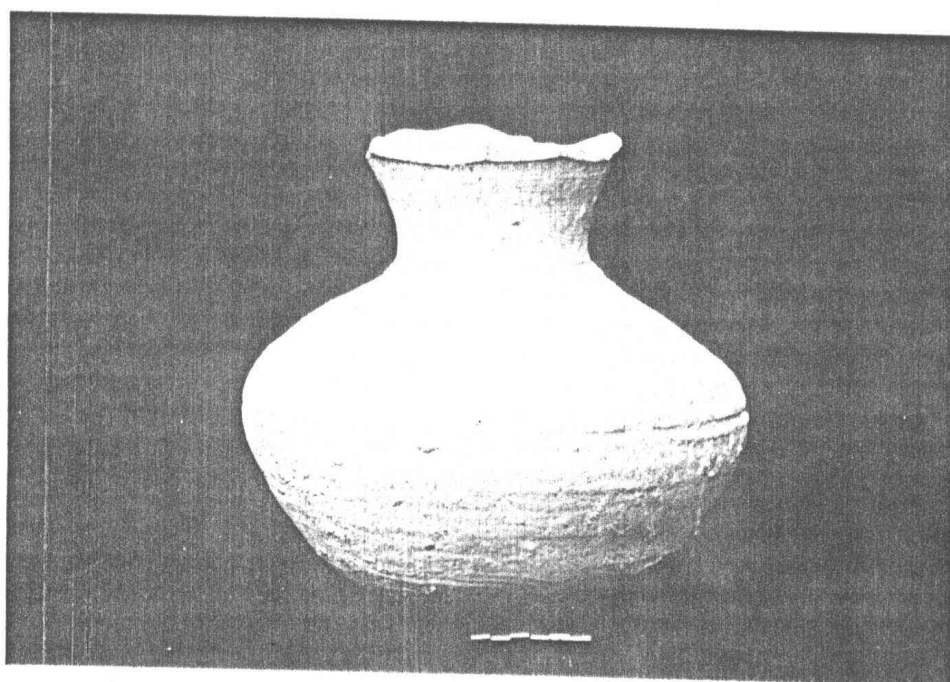

ภาพที่ 162 ลูกกระสุนโลหะ
(ฟิล์ม 27/29)

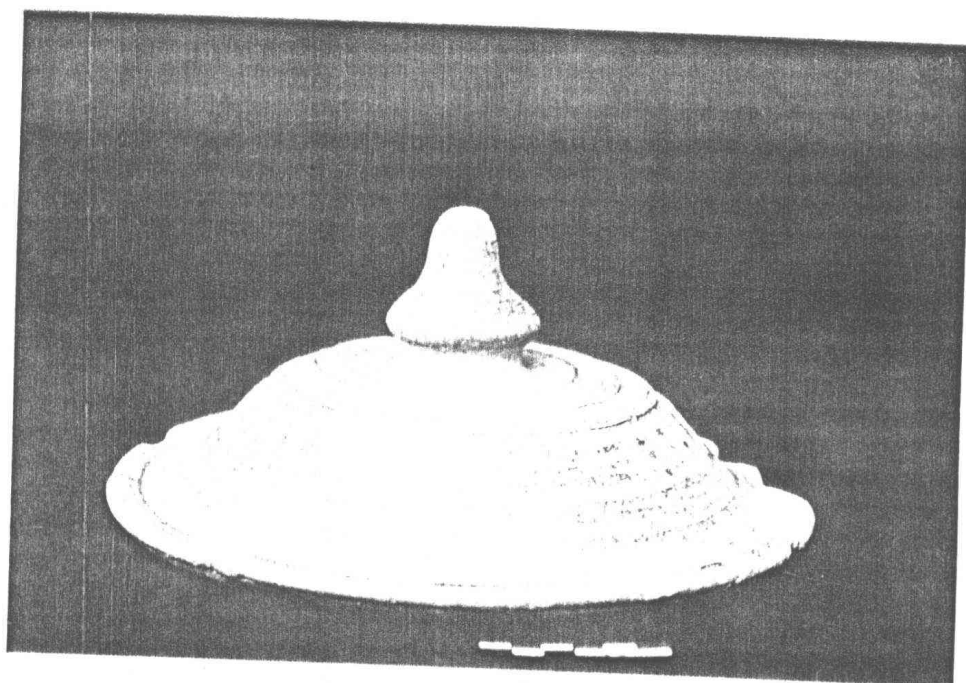
ภาพที่ 163 ตุ๊กกระสุนดินเผา

(ฟิล์ม 28/3)

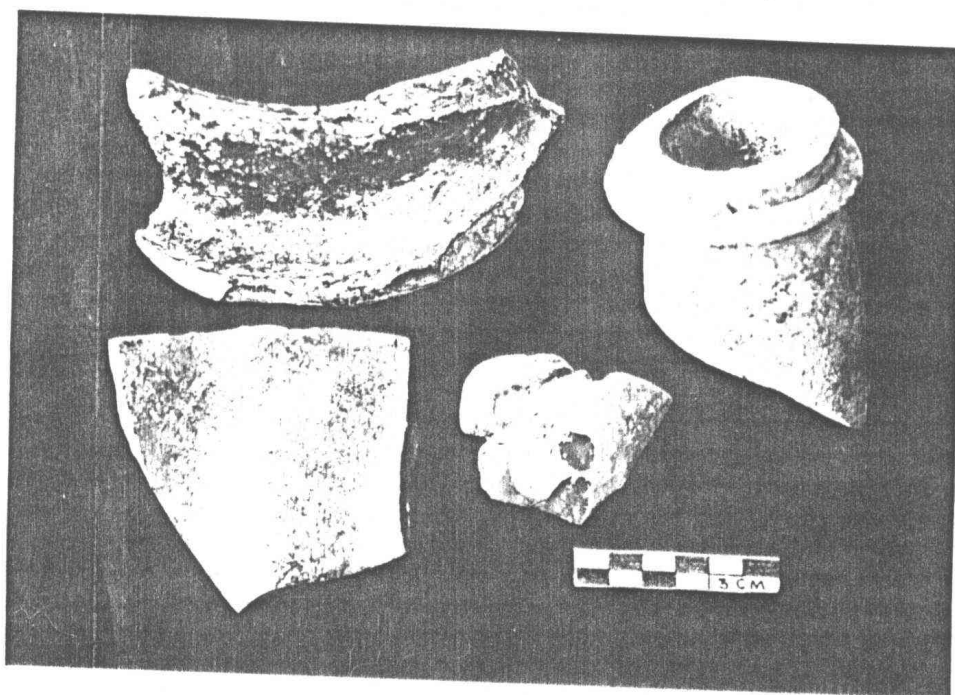
ภาพที่ 164 ภาชนะดินเผา

(ฟิล์ม 27/1)

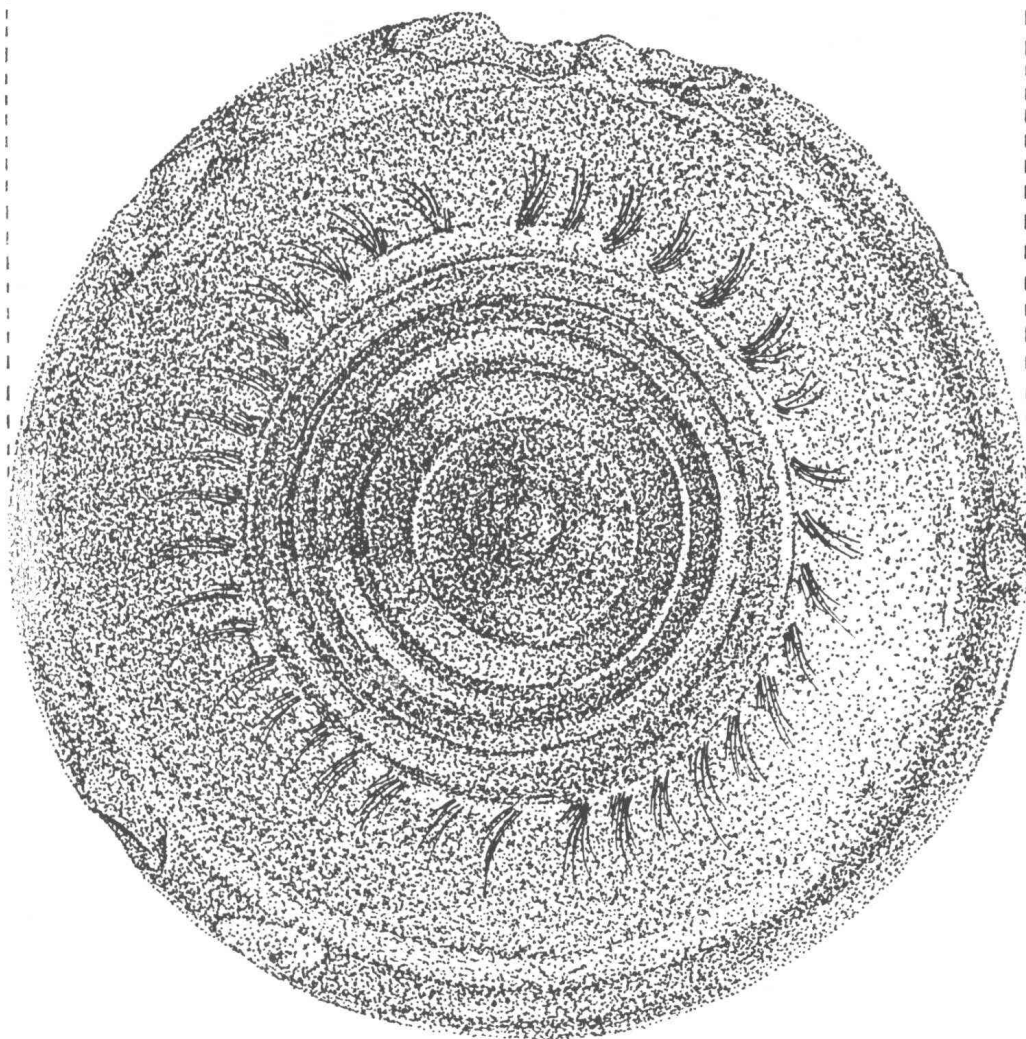
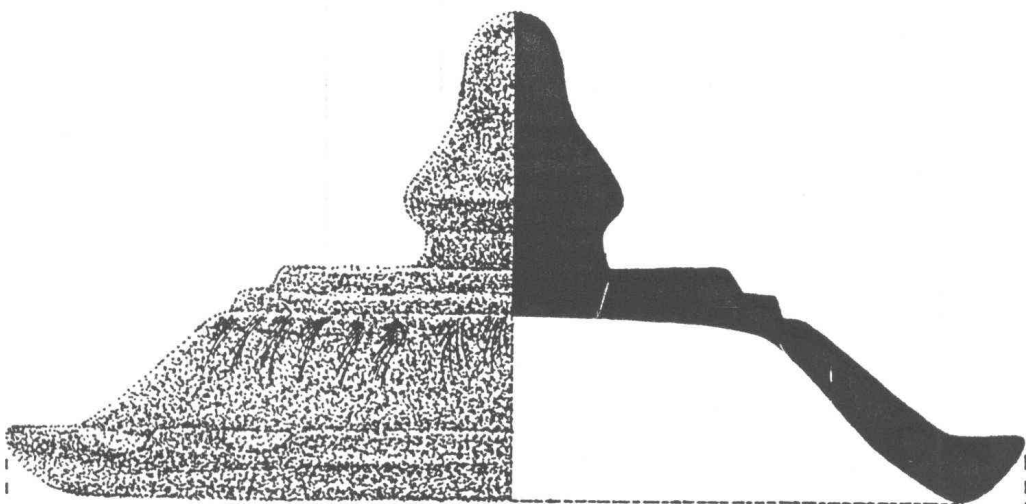
ภาพที่ 165 ฝาภาชนะเนื้อดินเผา

(ฟิล์ม 27/1)

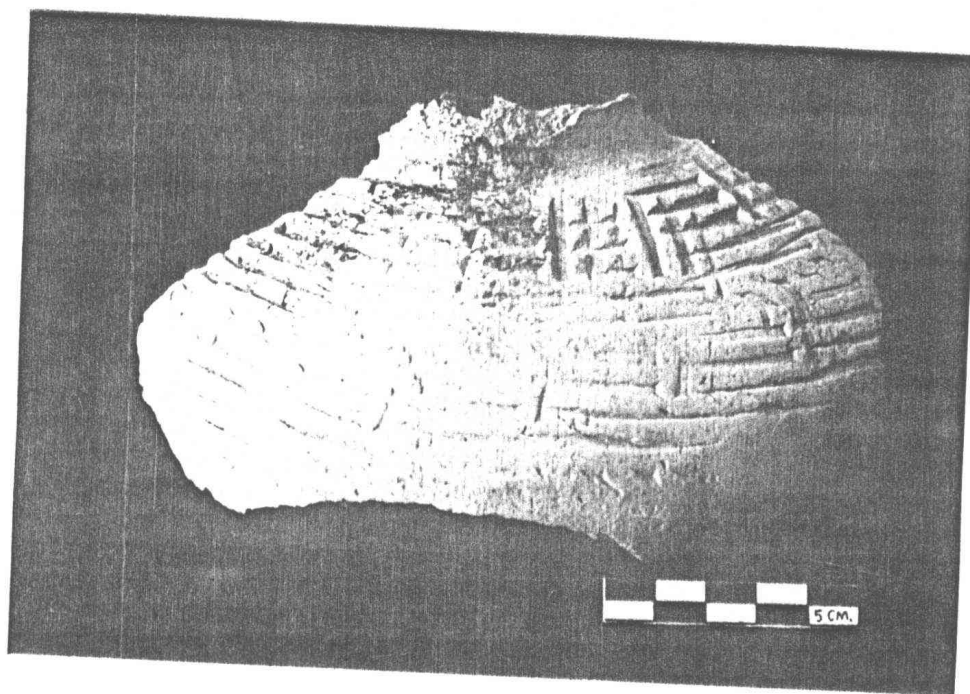

ภาพที่ 166 ชิ้นส่วนภาชนะเนื้อแก้ว

(ฟิล์ม 28/5)

8 CM.

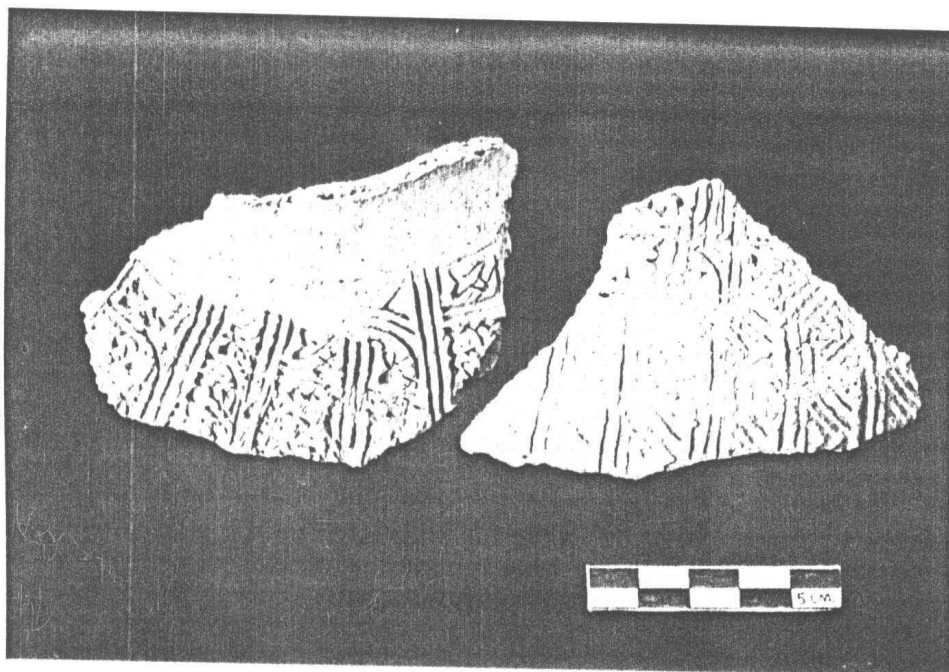
ภาพที่ 167 เศษภาชนะดินเผา

(ฟิล์ม 27/12)

ภาพที่ 168 เศษภาชนะดินเผา

(ฟิล์ม 27/13)

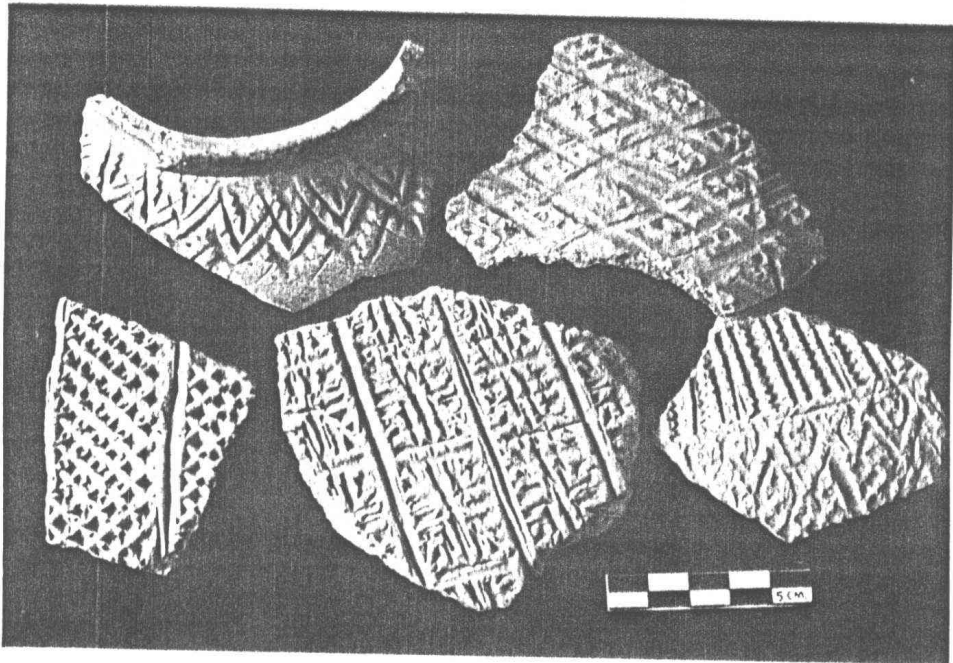
ภาพที่ 169 เศษภาชนะดินเผา

(ฟิล์ม 27/14)

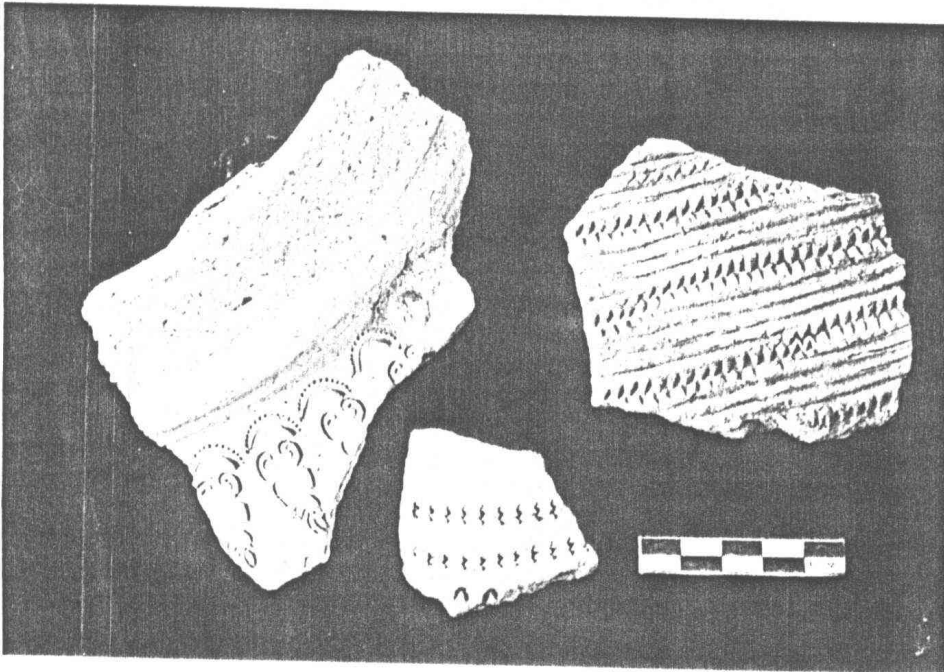
ภาพที่ 170 เศษภาชนะดินเผา

(ฟิล์ม 27/15)

ภาพที่ 171 เศษภาชนะดินเผา

(ฟิล์ม 27/16)

ภาพที่ 172 เศษภาชนะดินเผา

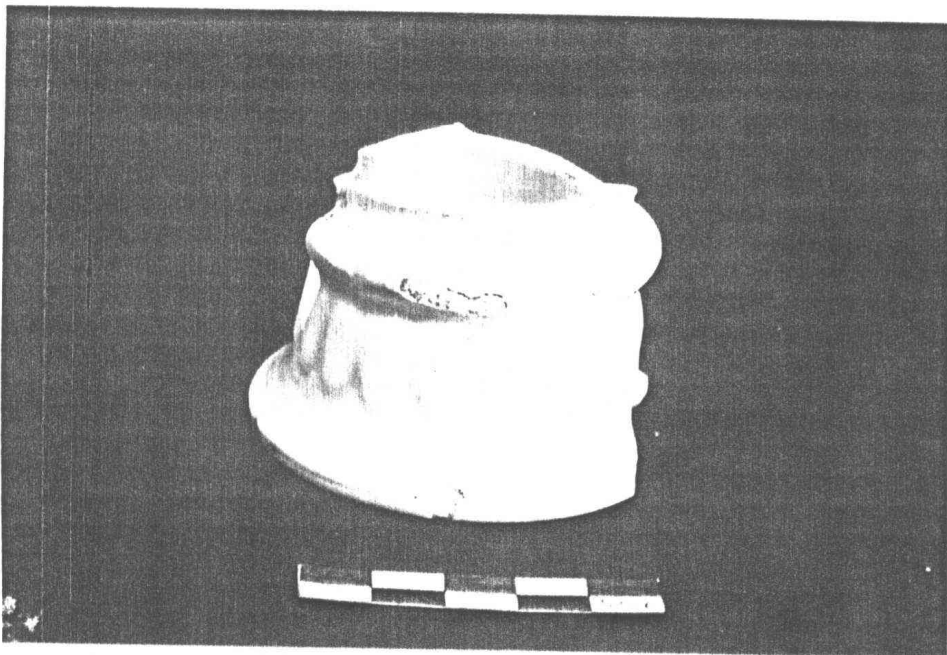
(ฟิล์ม 27/17)

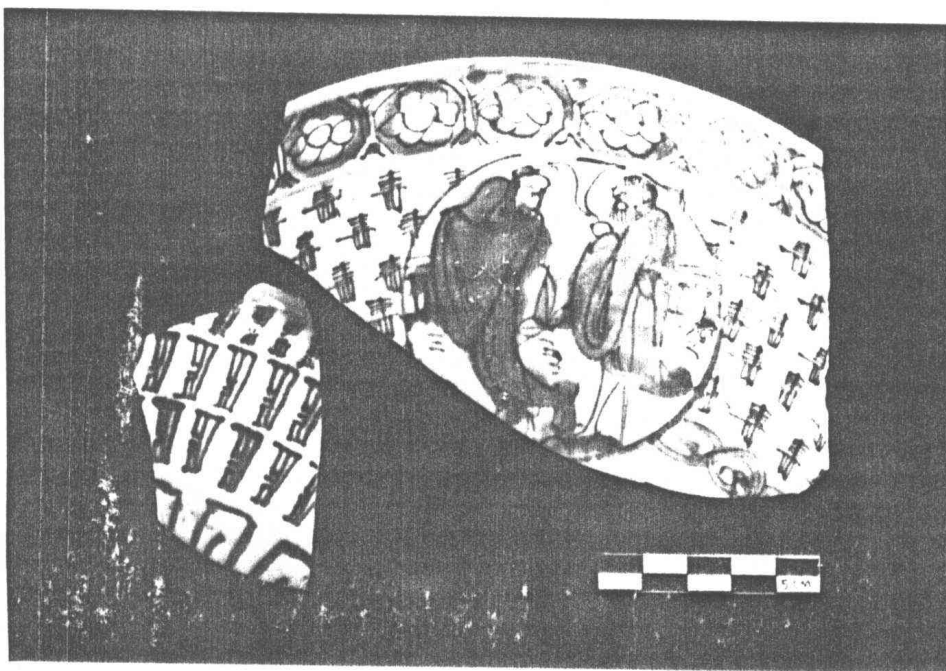
ภาพที่ 173 เศษภาชนะเครื่องเคลือบต่างประเทศ
(ฟิล์ม 26/0)

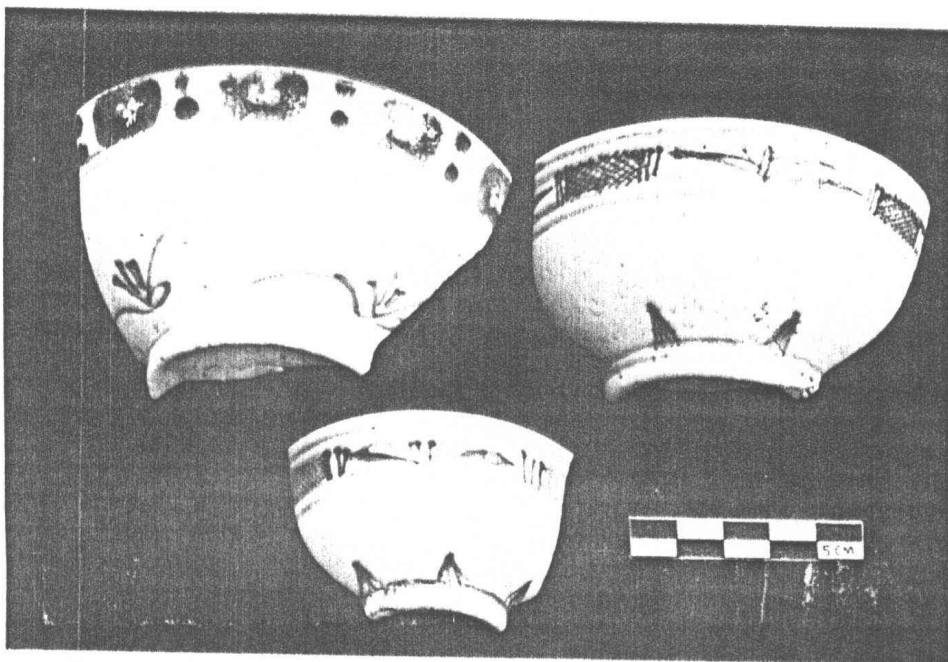
ภาพที่ 174 เศษภาชนะเครื่องเคลือบต่างประเทศ
(ฟิล์ม 26/34)

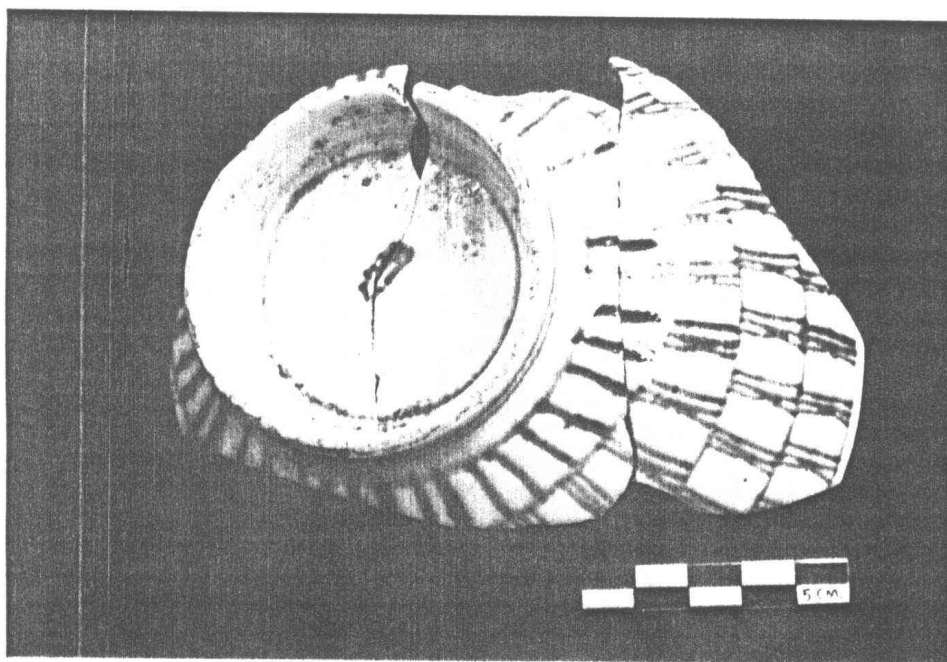
ภาพที่ 175 เศษภาชนะเคลือบต่างประเทศ
(ฟิล์ม 26/33)

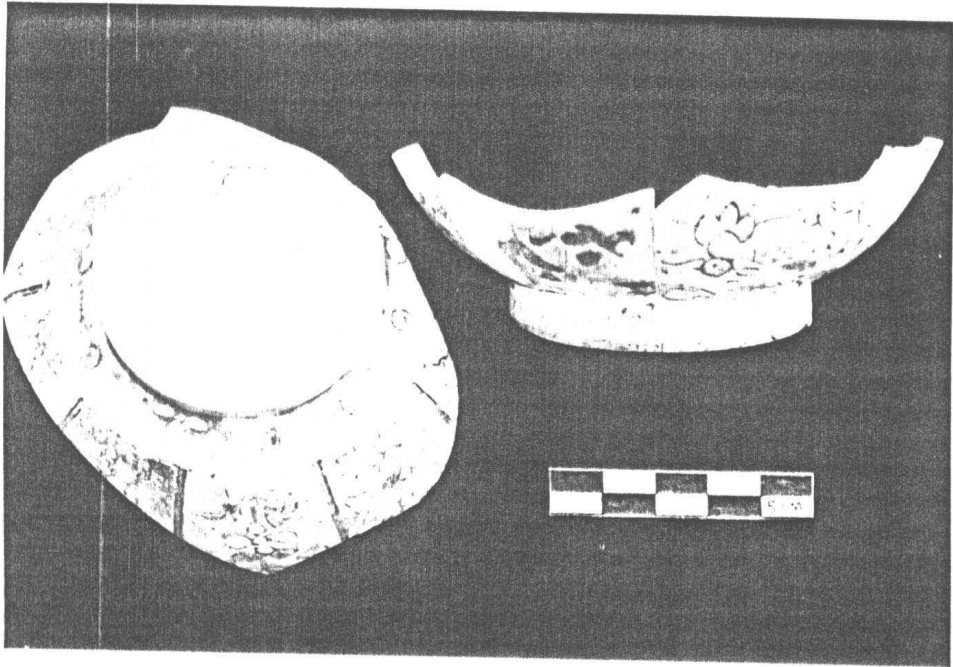
ภาพที่ 176 เศษภาชนะเครื่องถ้วยเคลือบต่างประเทศ
(ฟิล์ม 26/19)

ภาพที่ 177 เศษภาชนะเครื่องเคลือบ
(ฟิล์ม 26/1)

ภาพที่ 178 เศษภาชนะเครื่องเคลือบต่างประเทศ
(ฟิล์ม 26/2)

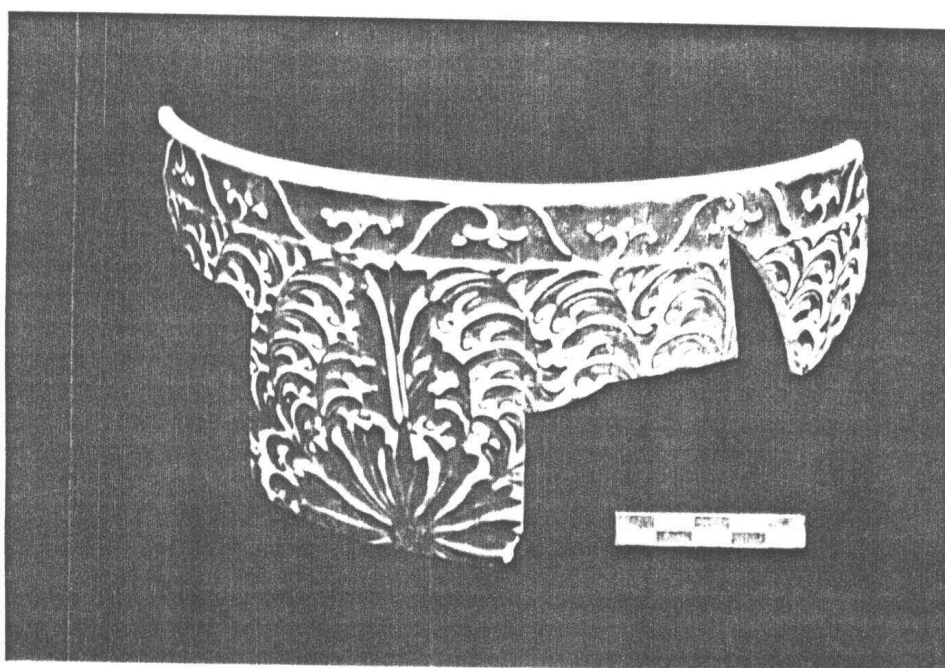
ภาพที่ 179 เศษภาชนะลายเบญจรงค์
(ฟิล์ม 26/4)

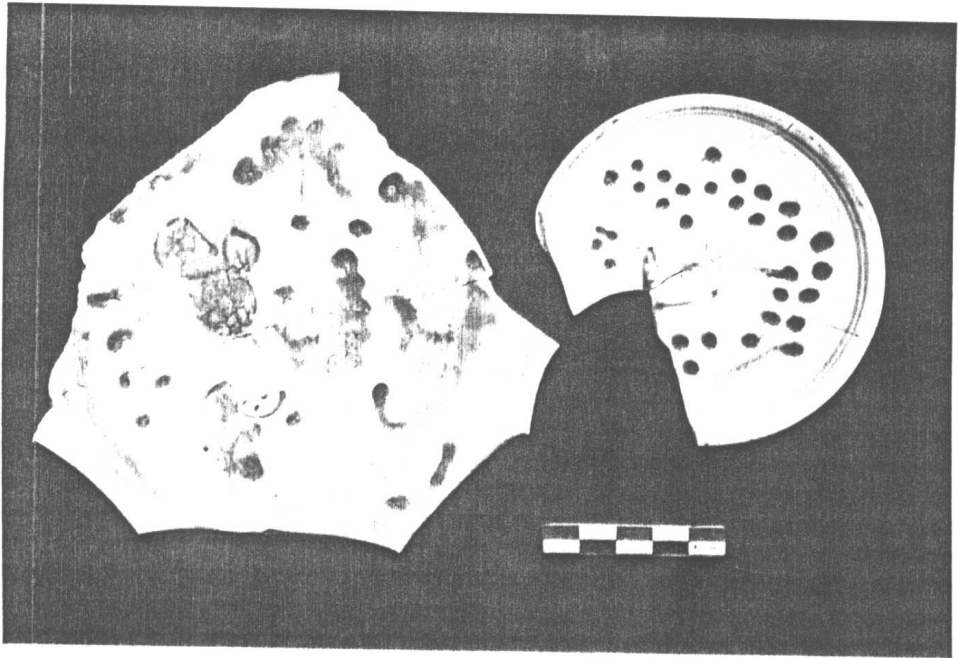
ภาพที่ 180 เศษภาชนะเครื่องเคลือบหลายสี
(ฟิล์ม 26/5)

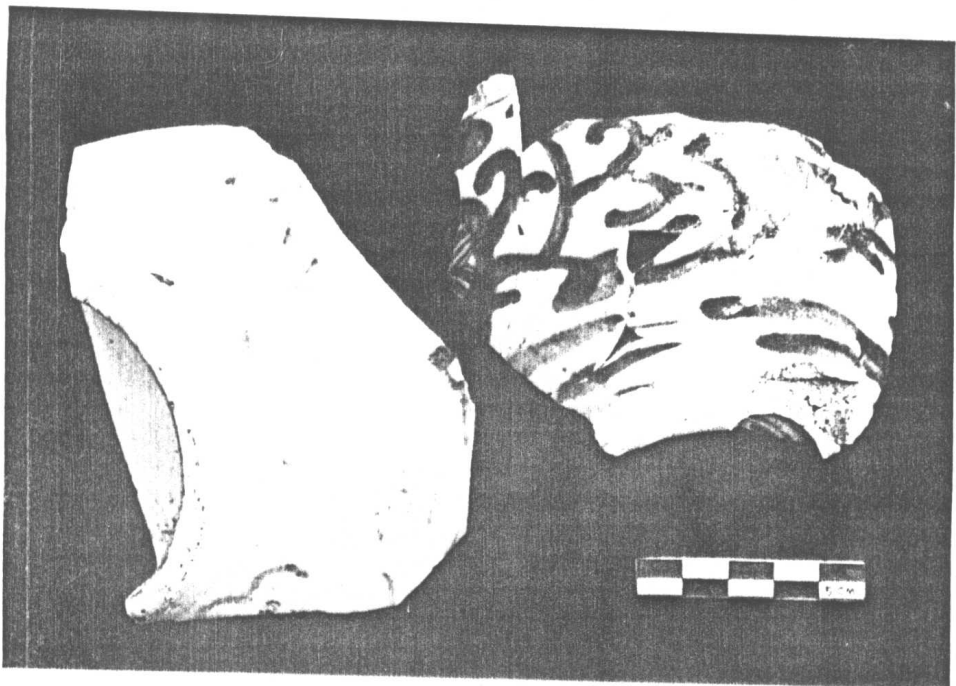
ภาพที่ 181 เศษภาชนะเครื่องเคลือบจีน
(ฟิล์ม 26/7)

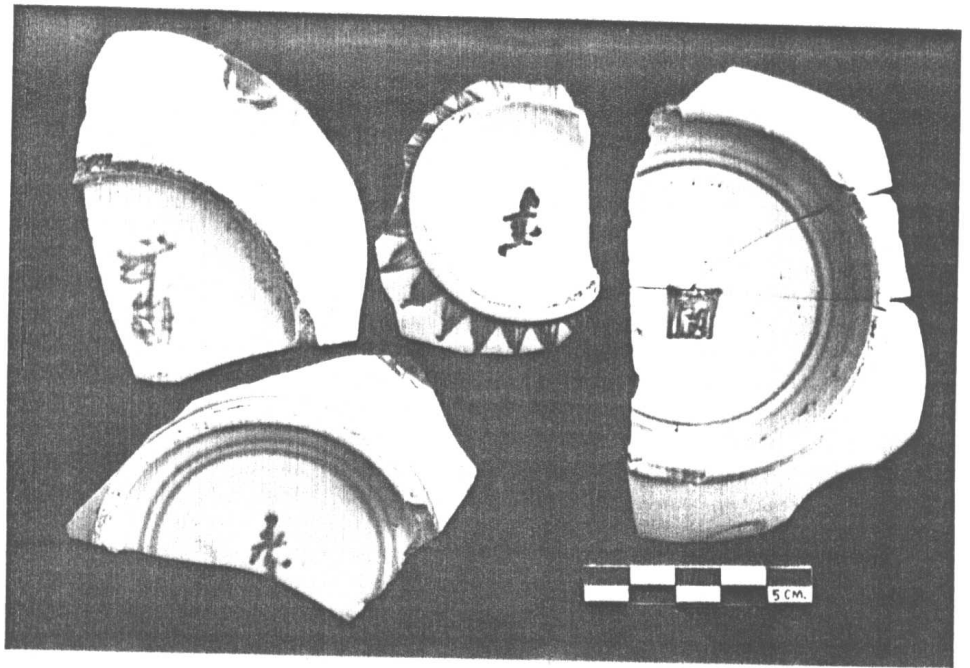
ภาพที่ 182 เศษภาชนะเครื่องเคลือบต่างประเทศลายคราม
(ฟิล์ม 26/9)

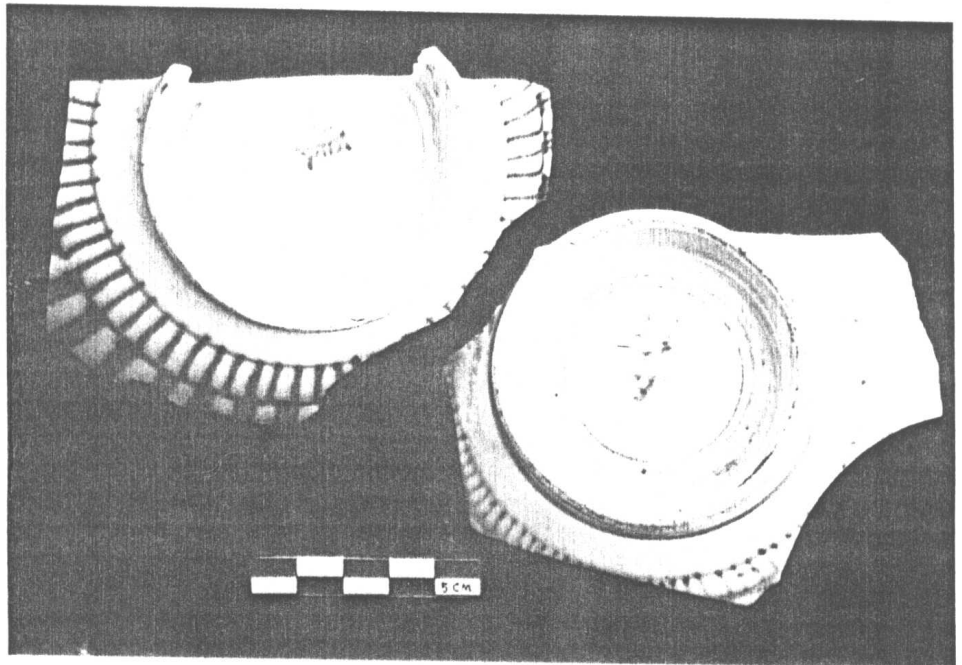
ภาพที่ 183 เศษภาชนะเครื่องเคลือบต่างประเทศลายคราม
(ฟิล์ม 26/10)

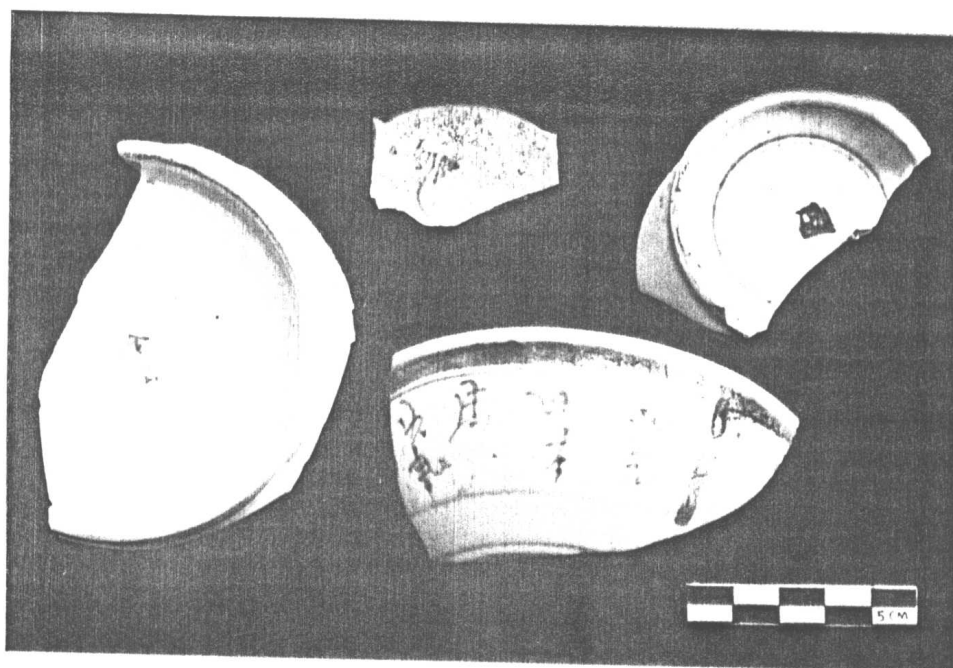
ภาพที่ 184 เศษภาชนะเครื่องเคลือบลายครามต่างประเทศ
(ฟิล์ม 26/11)

ภาพที่ 185 เศษภาชนะเคลือบลายครามจากประเทศจีน
(ฟิล์ม 26/13)

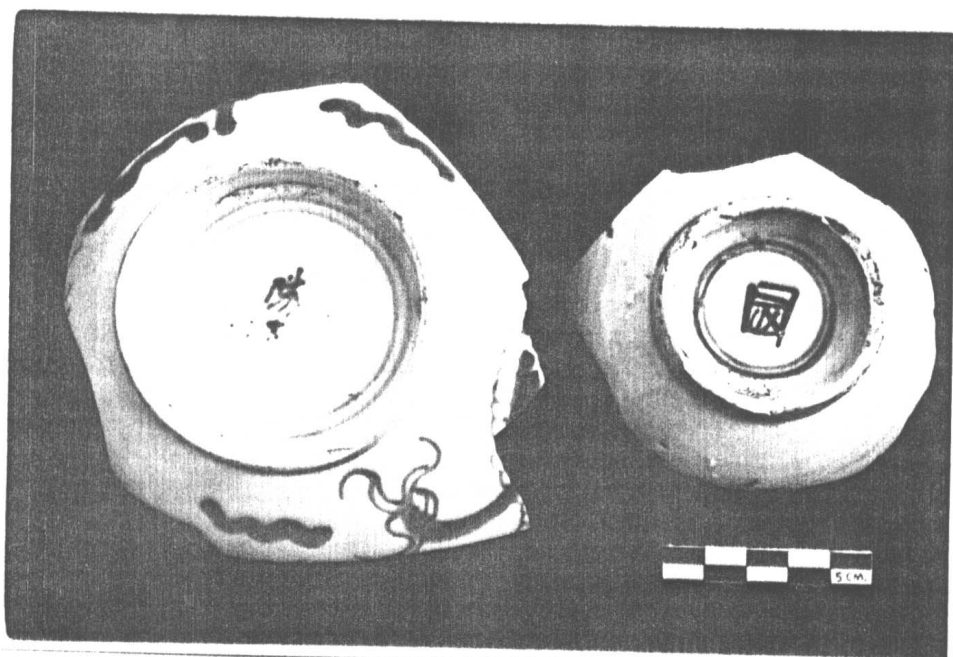

ภาพที่ 186 เศษภาชนะเคลือบจากจีน
(ฟิล์ม 26/12)

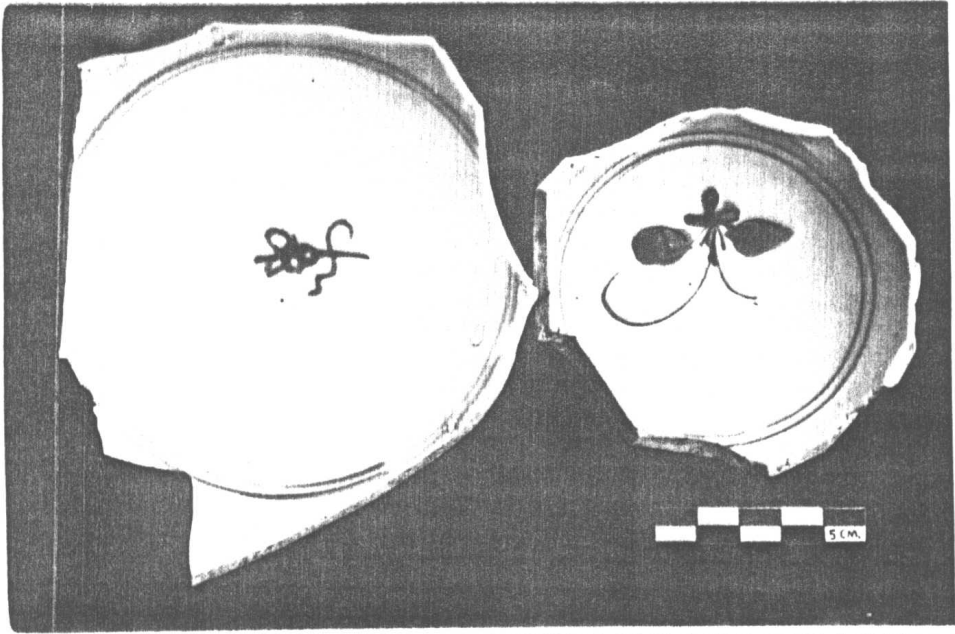
ภาพที่ 187 เศษภาชนะเคลือบจากจีน

(ฟิล์ม 26/14)

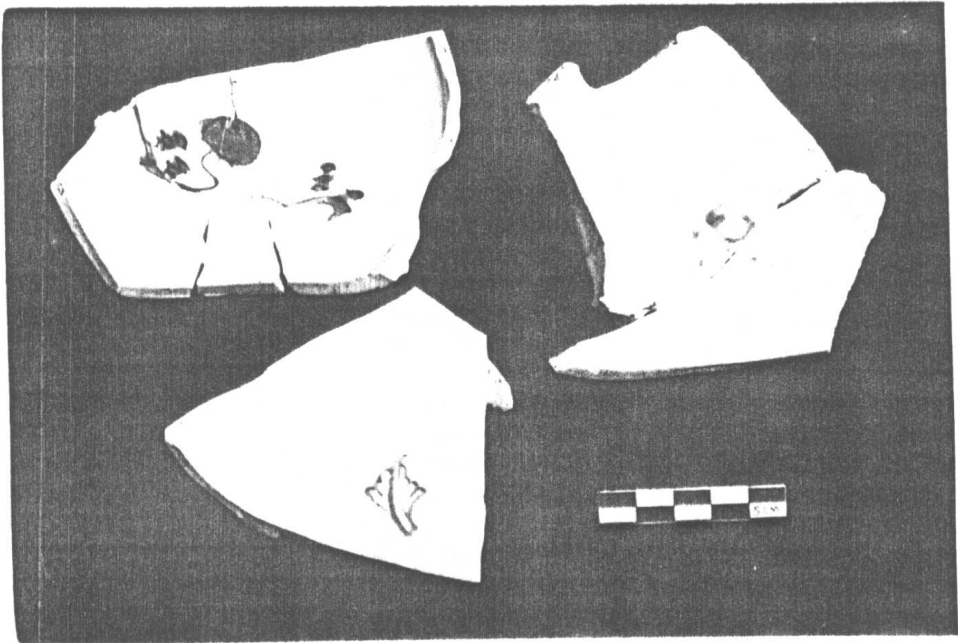
ภาพที่ 188 เศษภาชนะเคลือบจากจีน

(ฟิล์ม 26/15)

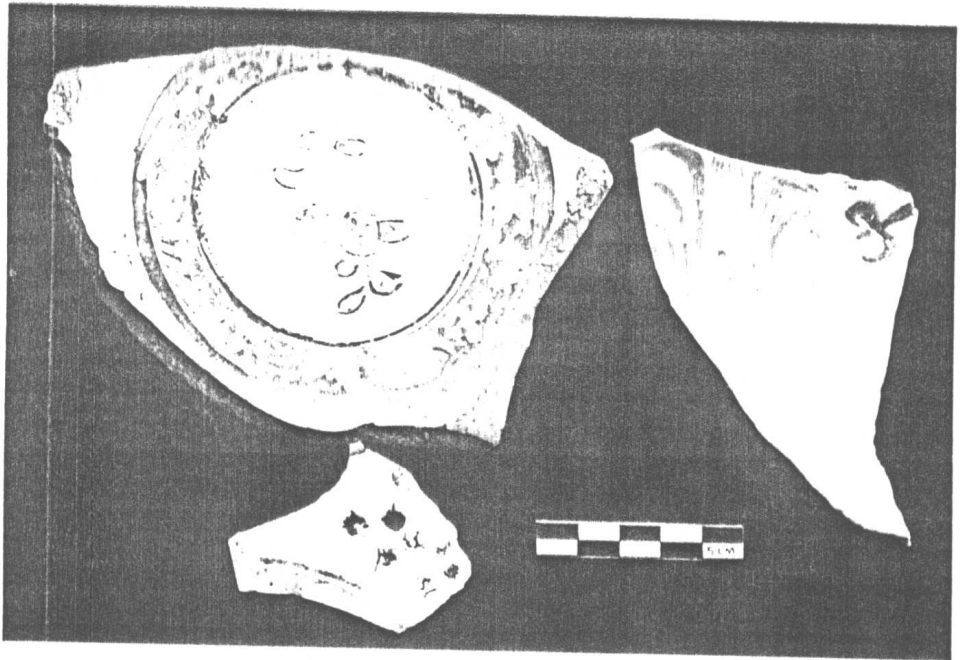
ภาพที่ 189 เศษภาชนะเคลือบจากจีน

(ฟิล์ม 26/16)

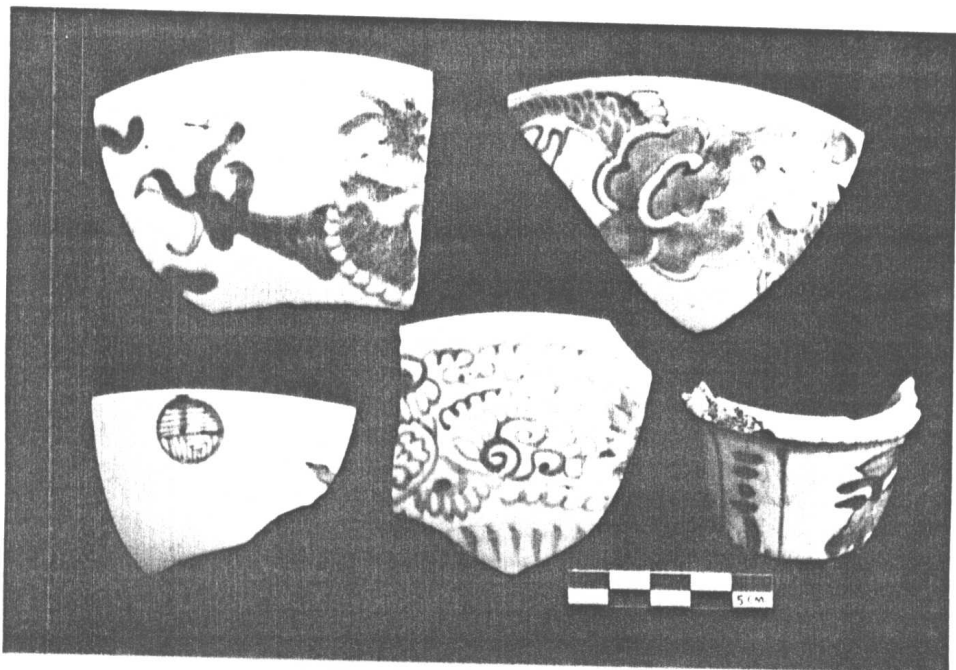
ภาพที่ 190 เศษภาชนะเคลือบจากจีน

(ฟิล์ม 26/18)

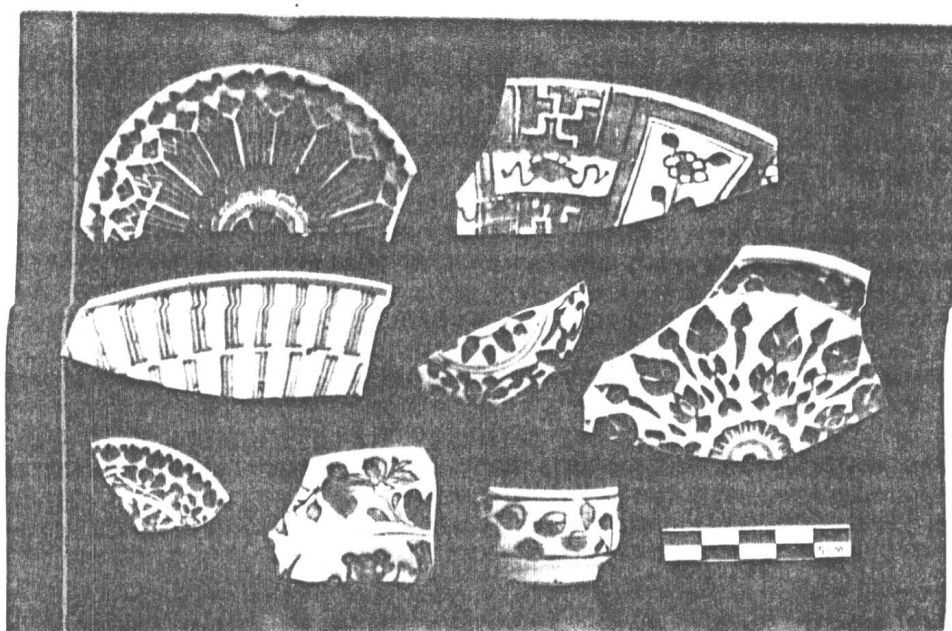
ภาพที่ 191 เศษภาชนะลายหลายสีเคลือบ

(ฟิล์ม 26/20)

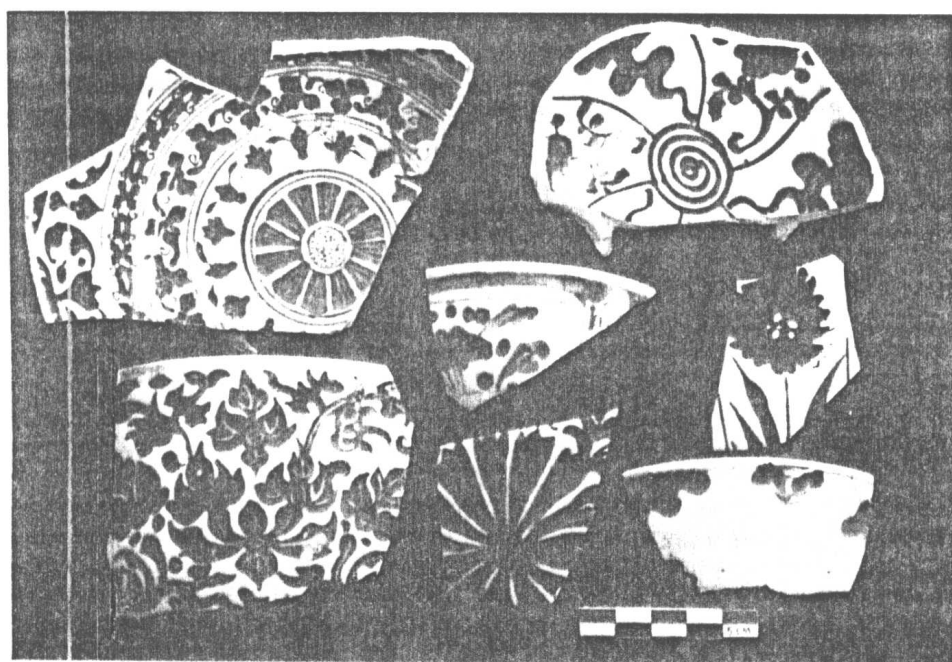

ภาพที่ 192 เศษภาชนะเคลือบลายครามจากจีน

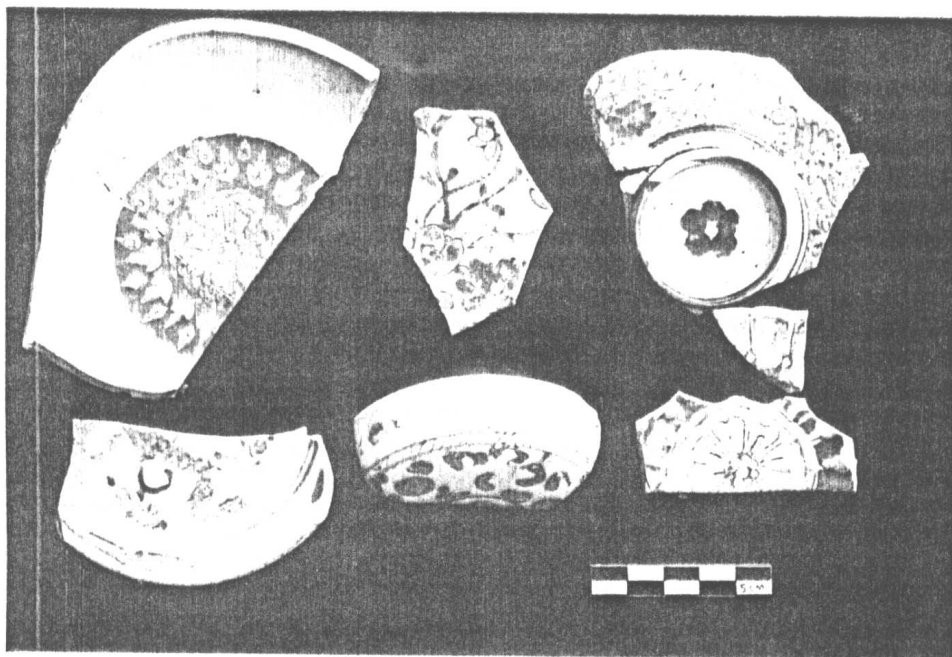
(ฟิล์ม 26/21)

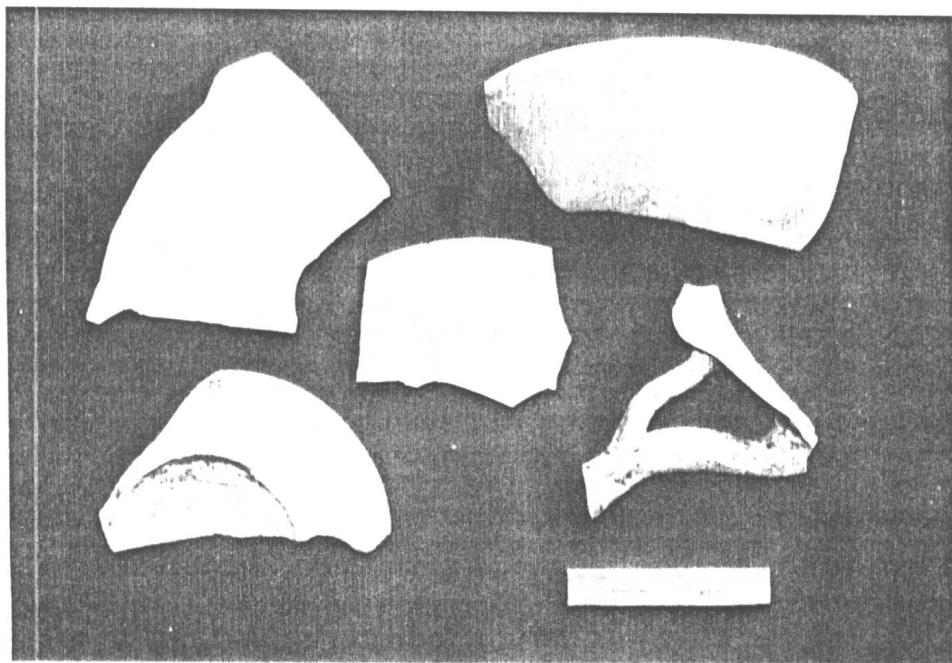
ภาพที่ 193 เศษภาชนะเคลือบลายครามจากจีน
(ฟิล์ม 26/22)

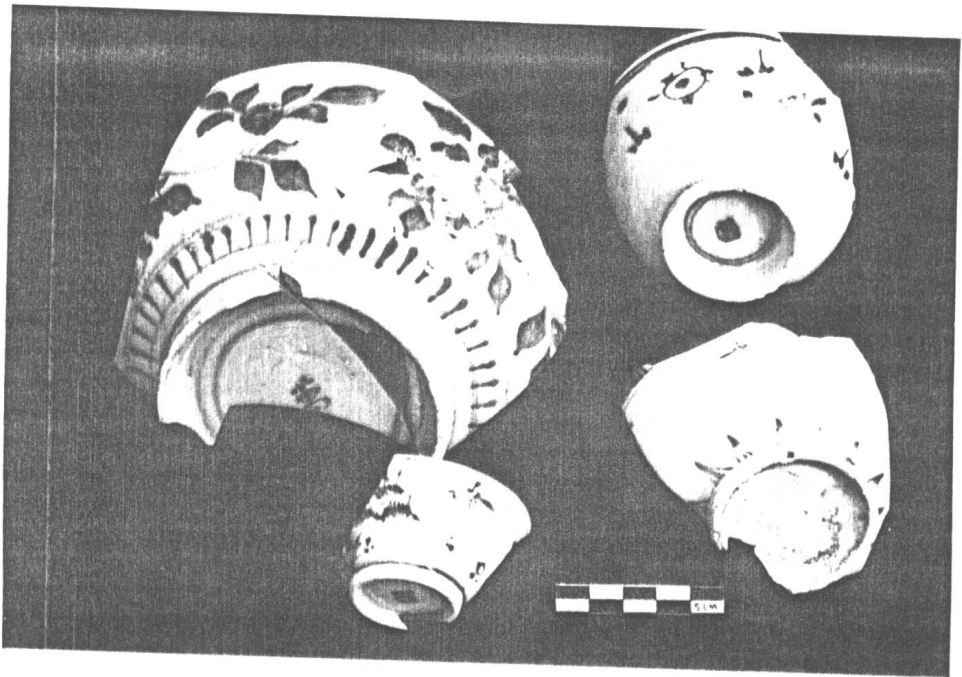
ภาพที่ 194 เศษภาชนะเคลือบลายครามจากจีน
(ฟิล์ม 26/23)

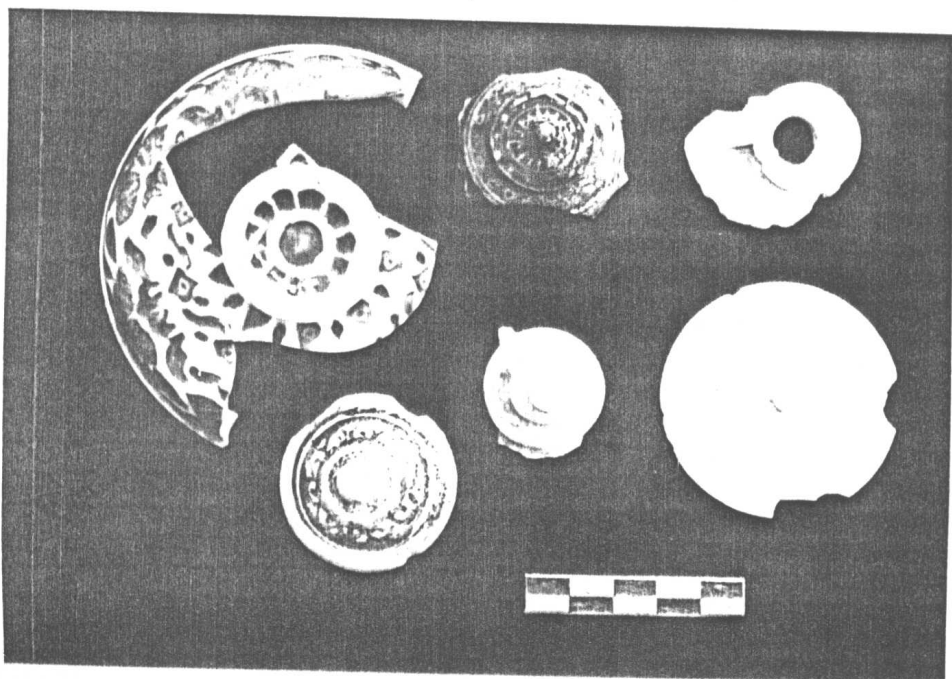
ภาพที่ 195 เศษภาชนะเคลือบลายเบญจรงค์
(ฟิล์ม 26/24)

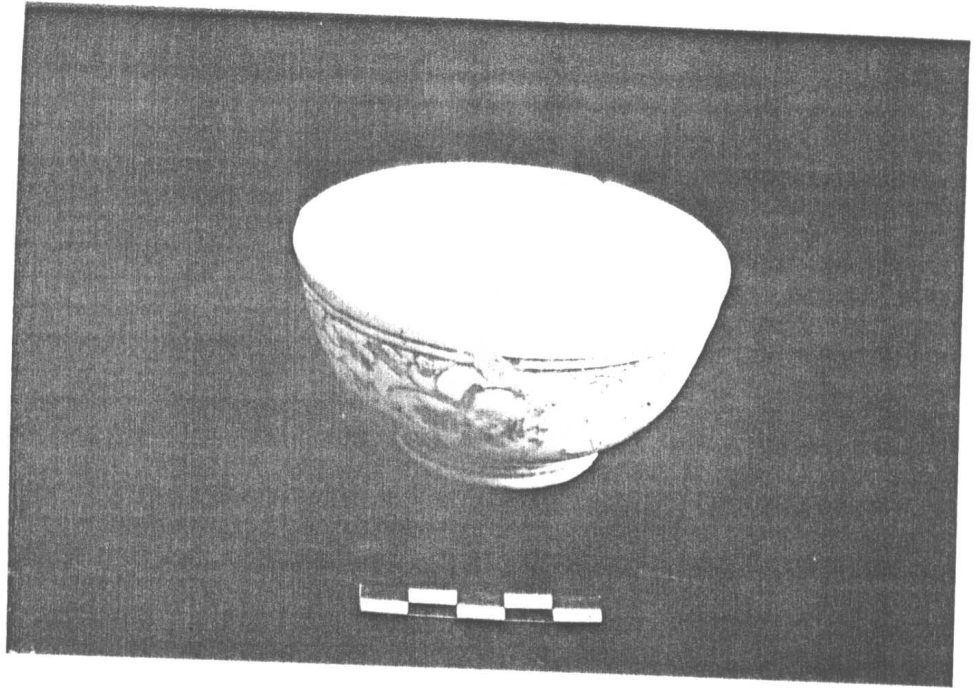
ภาพที่ 196 เศษภาชนะเคลือบสีน้ำตาล
(ฟิล์ม 26/25)

ภาพที่ 197 เศษภาชนะเคลือบลายครามจากต่างประเทศ
(ฟิล์ม 26/26)

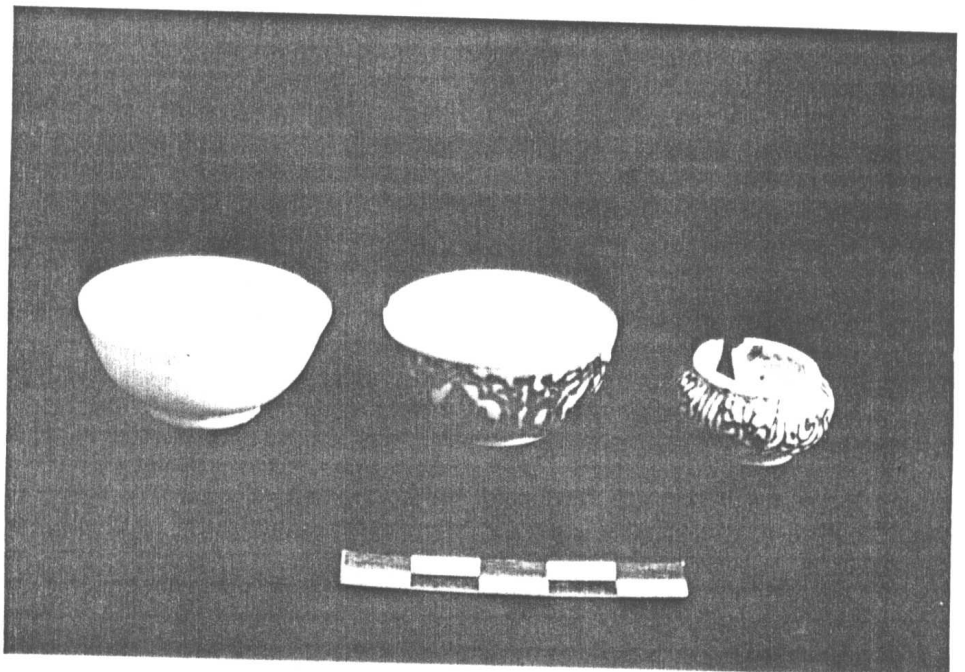

ภาพที่ 198 เศษภาชนะเคลือบจากประเทศจีนและของไทย
(ฟิล์ม 26/27)

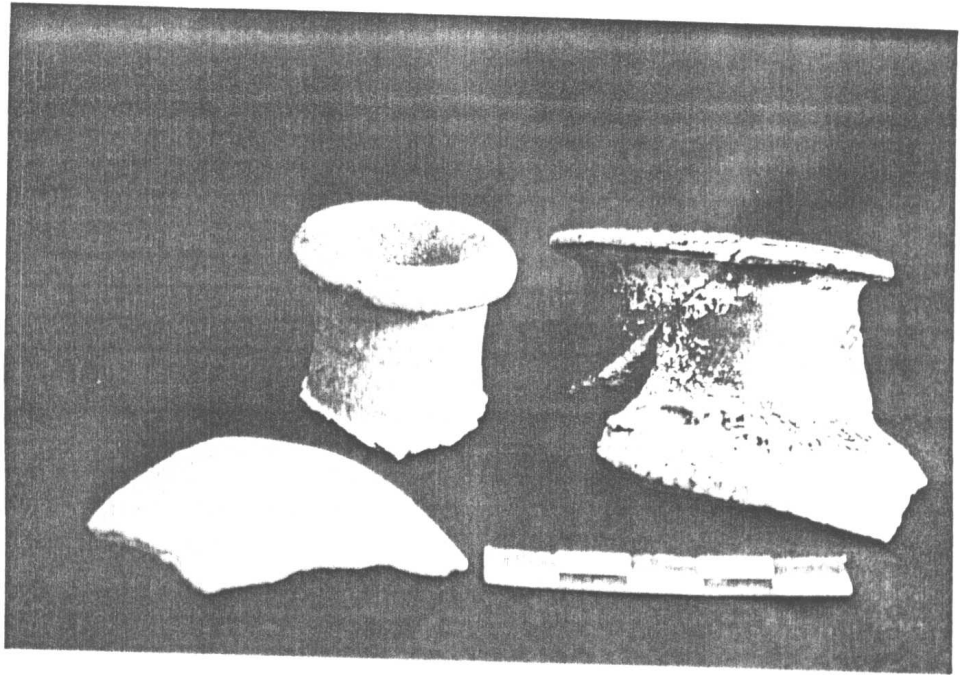
ภาพที่ 199 ภาชนะเคลือบลายสีแดง

(ฟิล์ม 26/30)

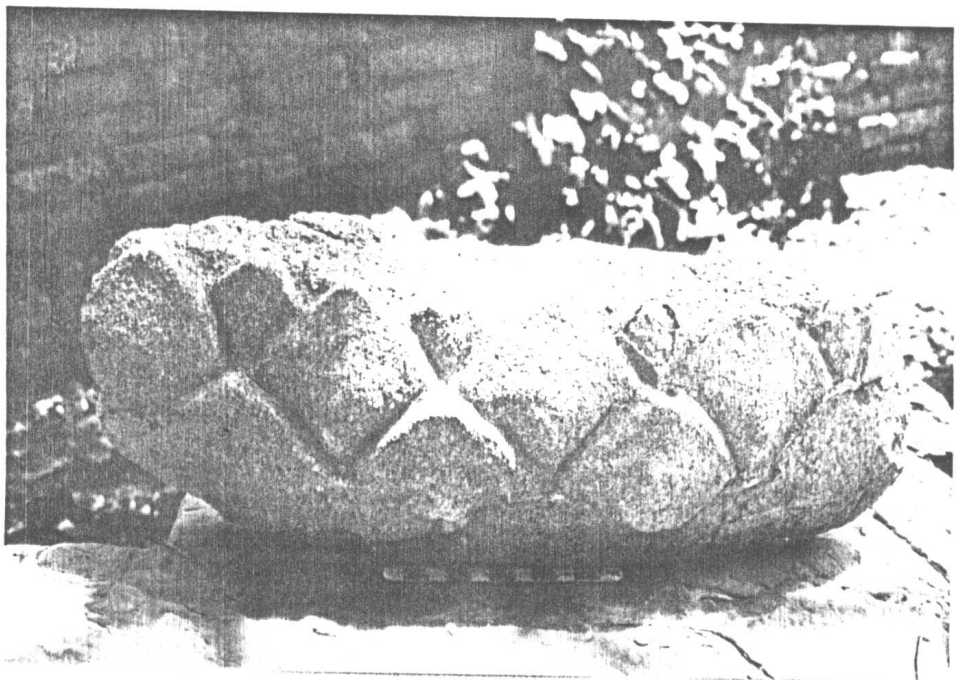

ภาพที่ 200 ถ้วยภาชนะเคลือบสีและลายครามขนาดเล็ก

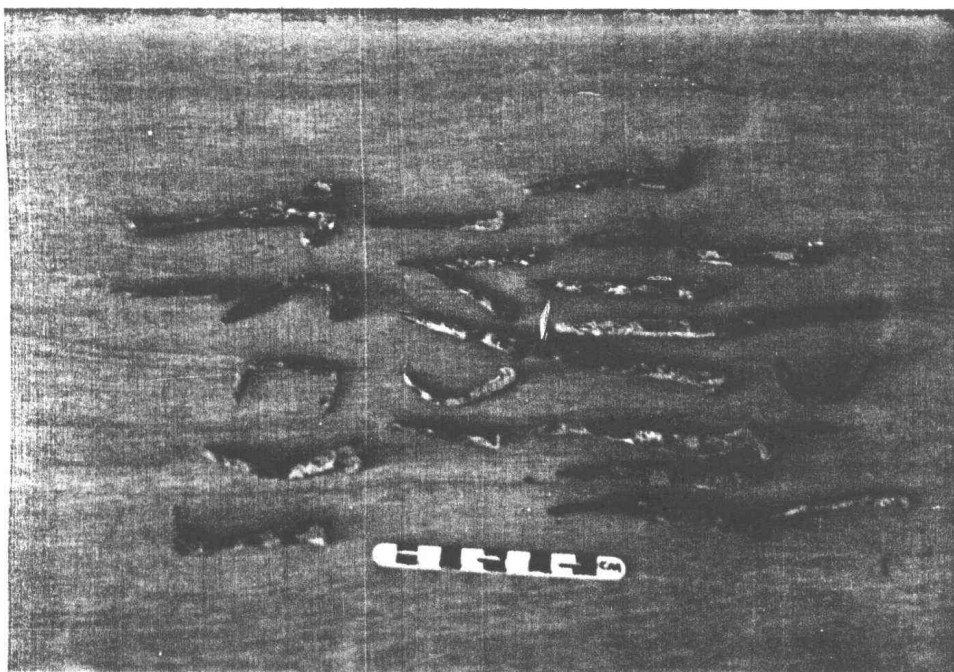
(ฟิล์ม 26/31)

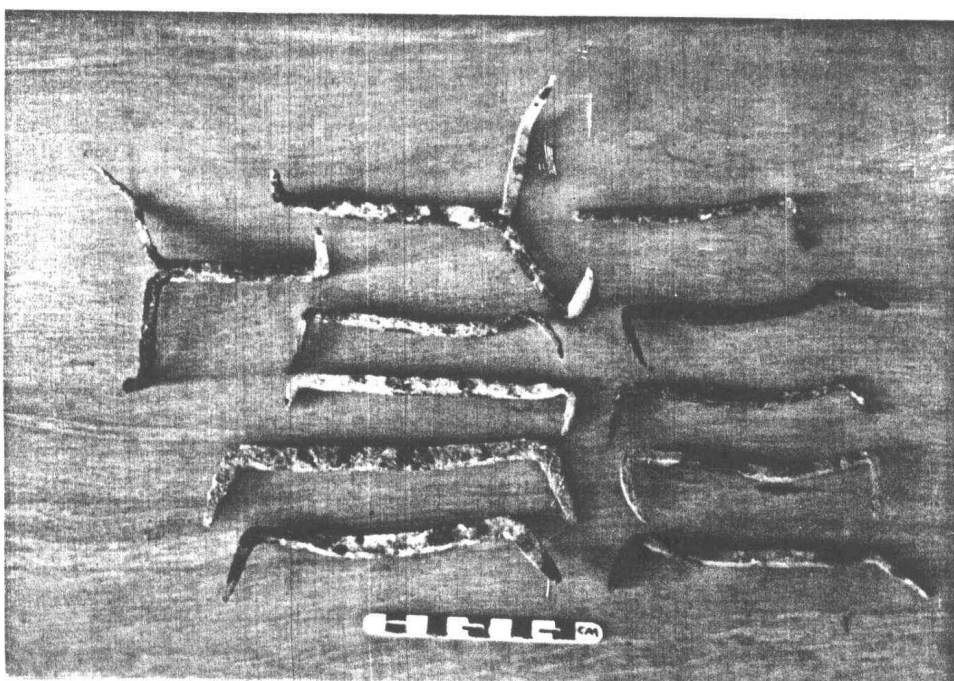
ภาพที่ 201 เศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งเคลือบสีน้ำตาล
(ฟิล์ม 26/32)

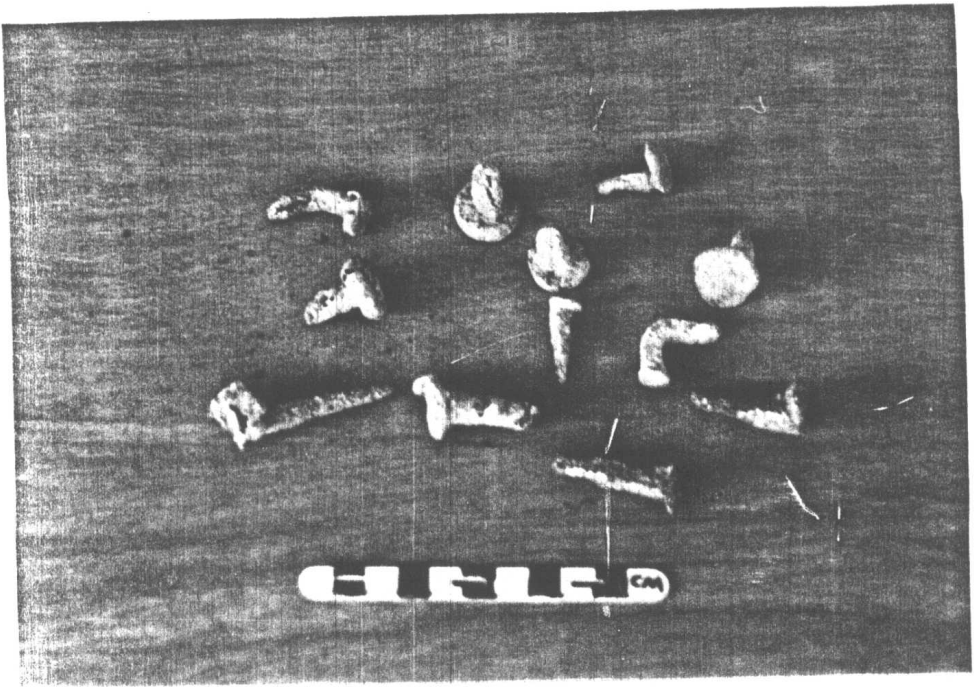
ภาพที่ 202 บัวกลุ่มฐานเสมา

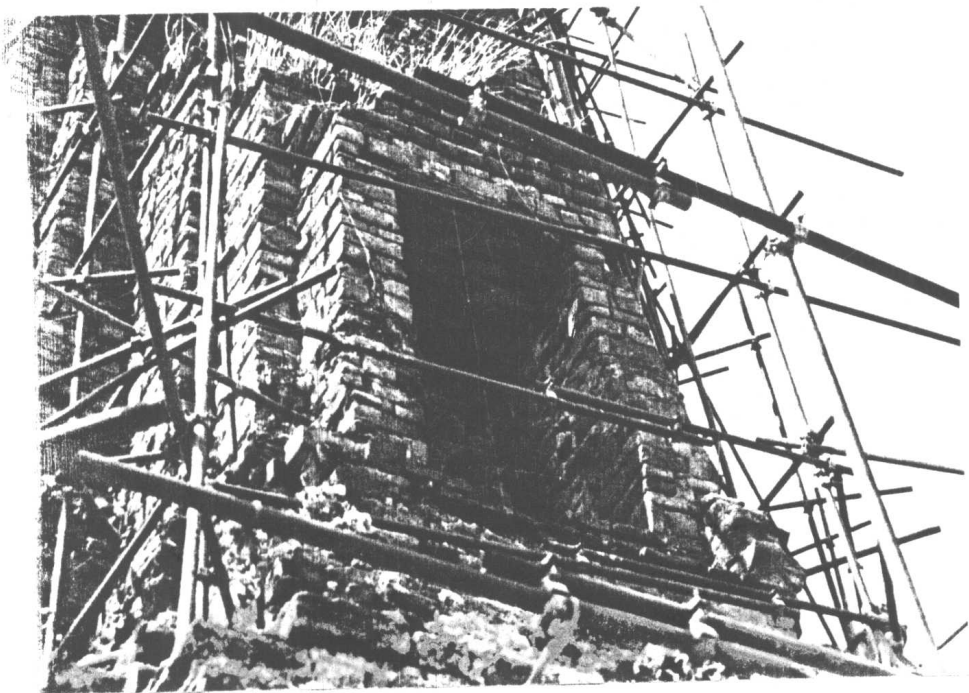
ภาพที่ 203 ตะปูสังฆวานร โลหะเหล็ก

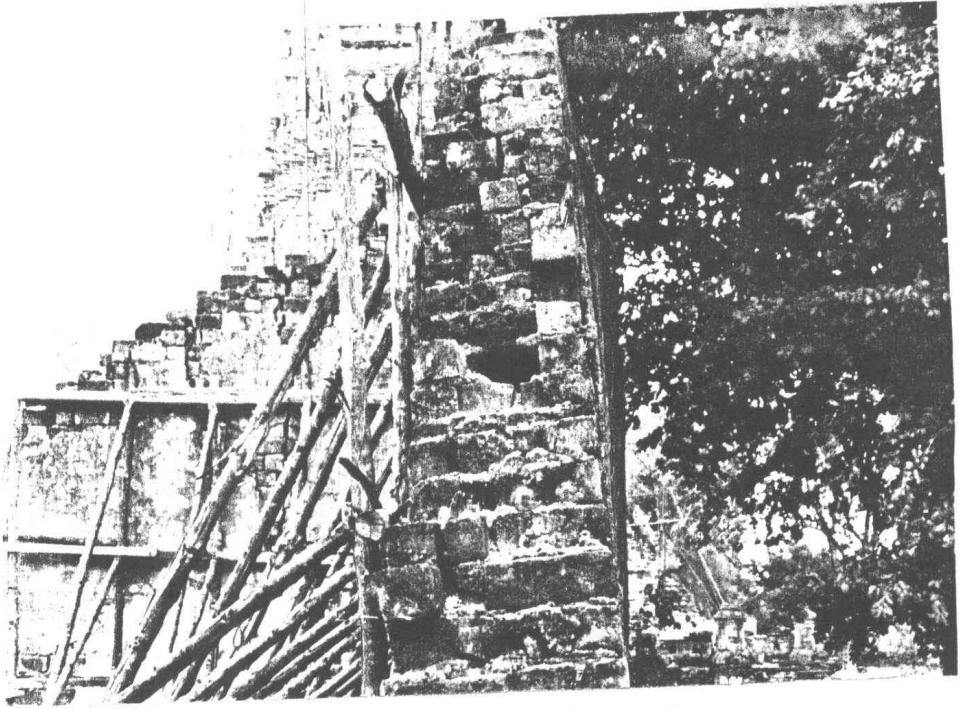
ภาพที่ 204 ตะปูสังฆวานร โลหะเหล็ก

ภาพที่ 205 ตะปูสังฆวานร โลหะตะกั่ว

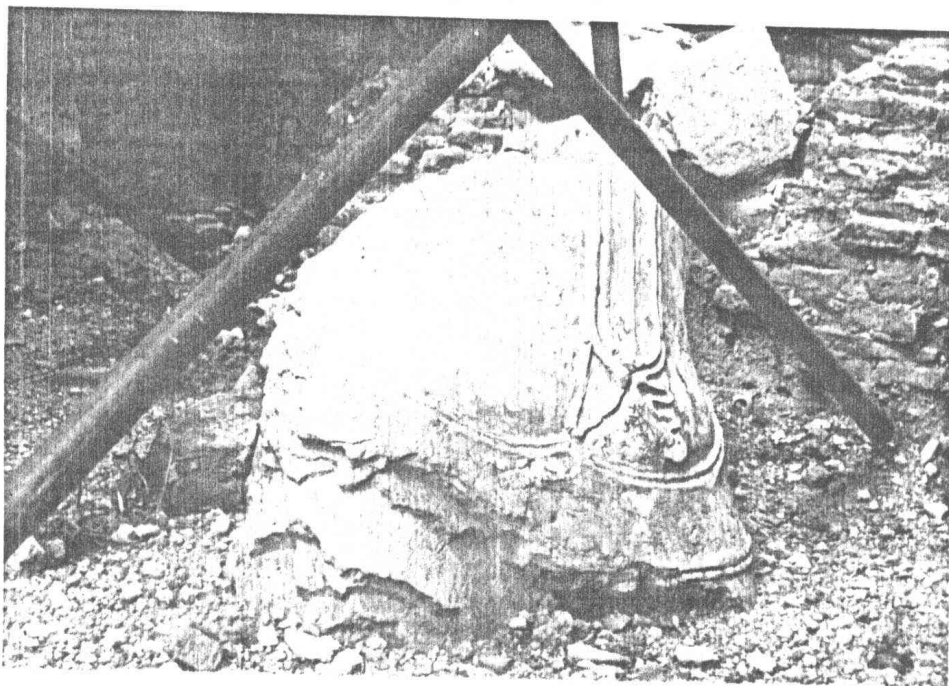
ภาพที่ 206 ไม้ทับหลังกรอบประตู

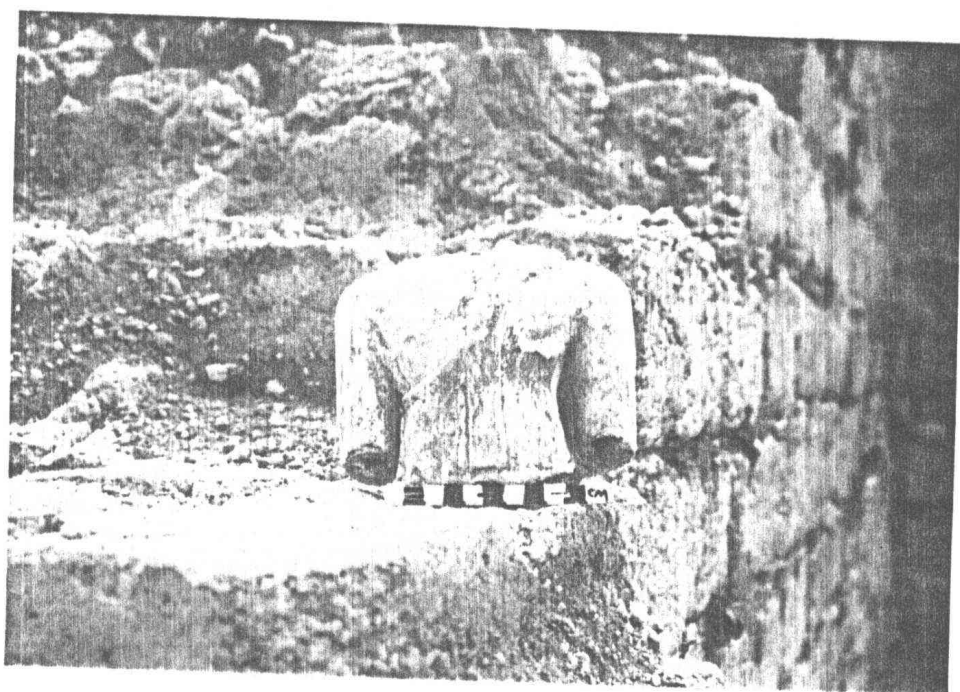
ภาพที่ 207 ไม้ซุงใช้คเป็นแกนของผนังอาคาร

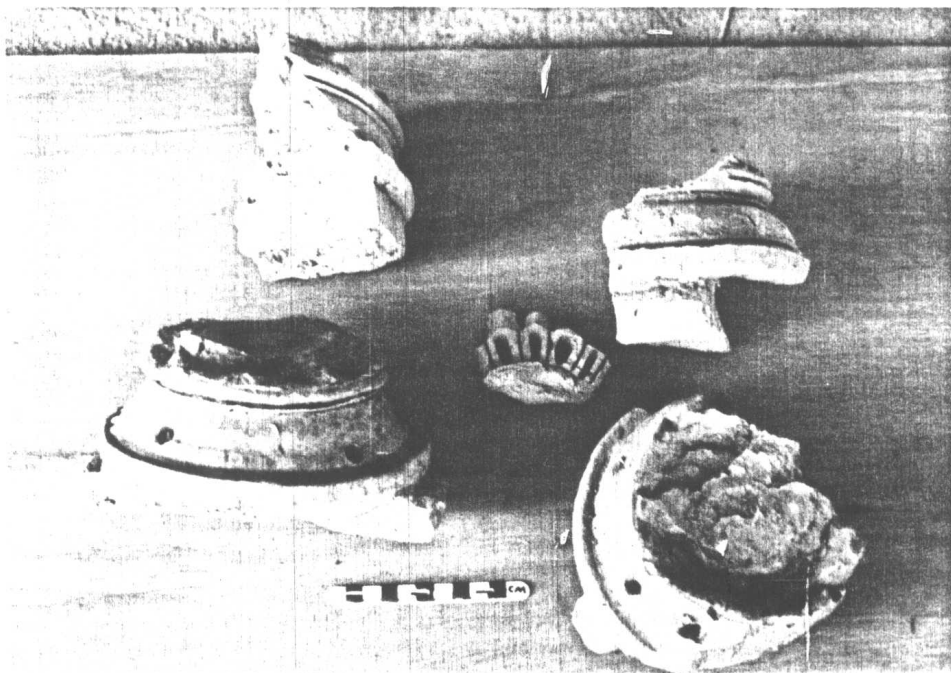
ภาพที่ 208 กองปูนขาวสะสมเตรียมไว้ในวิหาร

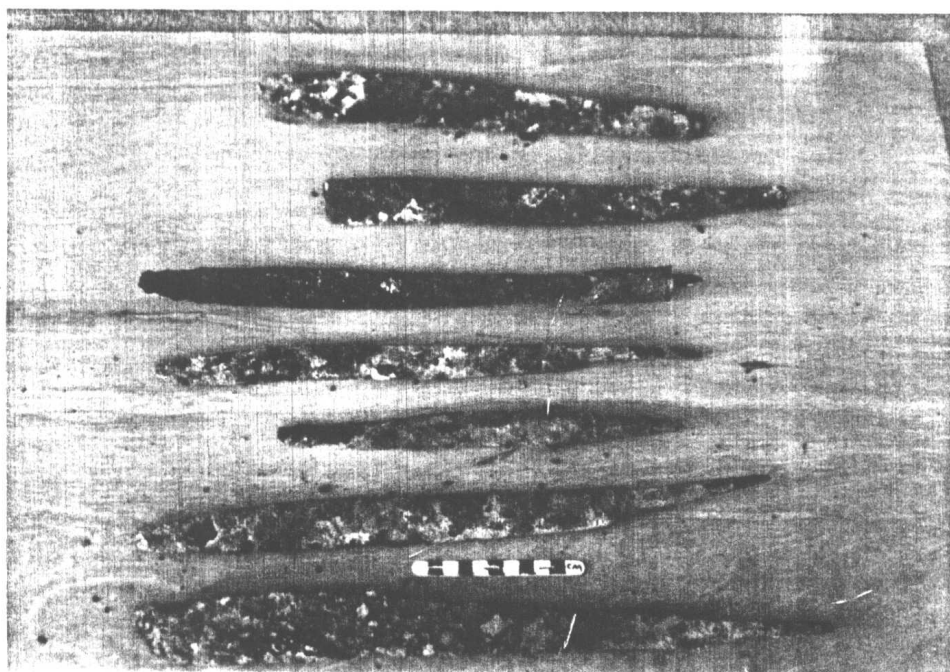
ภาพที่ 209 ชิ้นส่วนพระอัฐารสในมณฑปต่อกับด้านหลังอุโบสถ

ภาพที่ 210 พระพุทธรูปปูนปั้นพระบุษานาคเล็ก

ภาพที่ 211 ชิ้นส่วนโคมไฟดินเผา

ภาพที่ 212 มีดดาบยาวโลหะเหล็ก

ภาพที่ 213 จันทวนไหสี่หู แหล่งเตาเผาแม่น้ำน้อย